AŠ – PIRMOKAS!

LITUANISTINĖS MOKYKLOS I KLASĖS MOKYTOJO KNYGA

(Praktiniai patarimai, kaip ugdyti lietuvių kalbą I klasėje)

ČIKAGA • VILNIUS
2018

Projekto vadovė LAIMA APANAVIČIENĖ

Autorė ELENA MARCELIONIENĖ

Viršelyje panaudota vadovėlio dailininkės
Martos Žuravskajos iliustracija

Pasiūlymus teikė:

Čikagos lituanistinės mokyklos mokytojos: Daiva Juzėnienė, Vitalija Mickienė, Jolanta Žurumskienė; Lemonto Maironio lituanistinės mokyklos mokytojos: Jovita Čepronienė, Jurita Tamošiūnienė, Rasa Vydmantienė

Pataisytas leidimas 2018

Šioje mokytojo knygoje aiškinama lietuvių kalbos vadovėlio komplekto „Aš – pirmokas“ sandara, paskirtis, sudarymo principai, kaip dirbti su šiuo vadovėlio komplektu, atkreipiamas dėmesys į I klasėje aktualius kalbos teorijos dalykus. Kad mokytojui būtų lengviau organizuoti ugdymo procesą, siūlomas mokomosios medžiagos teminis planas. Knygoje aptariama kiekviena programoje numatyta tema: suformuluotas jos tikslas ir uždaviniai, paaiškinta kiekvienai kalbinei veiklai – klausymui, kalbėjimui, skaitymui ir rašymui – skirta mokomoji medžiaga, pateikiami svarbiausi temos žodžiai, naudota literatūra. Papildomos medžiagos mokytojas dar gali rasti internetinėje svetainėje www.saltinis.lt.

Šiai mokytojo knygai pasirinkta elektroninė versija. Todėl knygą bus galima nuolat papildyti, plėsti, tobulinti. Pavyzdžiui, gavus autorių leidimą, įdėti įvairių tekstų, kad mokytojas galėtų juos skaityti mokiniams, praplėsti ir papildyti metodinius paaiškinimus, pateikti mokytojų pasiūlymų, darbo patirties aprašymų. Šis variantas taip pat jau pataisytas: patikslinti arba papildyti kai kurie paaiškinimai, ištaisyti pastebėti netikslumai.

Mieli Mokytojai,

sunku net patikėti, bet šis projektas buvo sumanytas daugiau nei prieš 15 metų. Pradėjusi dirbti Čikagos lituanistinėje mokykloje pamačiau, kad vaikai mokosi iš labai senų vadovėlių. Kažkada įkūrę lituanistines mokyklas žmonės daug nuveikė šioje srityje, tačiau laikui bėgant kiekvienas vadovėlis morališkai sensta, neatitinka šiuolaikinių ugdymosi standartų, pasikeitusių gyvenimo aplinkybių. Svajojome apie naujus vadovėlius, bet neturėjome galimybių juos atnaujinti ar išleisti.

Bandėme ieškoti vadovėlių Lietuvoje. Deja, lituanistinėms mokykloms jie netiko dėl mokymosi specifikos: mūsų mokyklose vaikai mokosi tik savaitgaliais, tad ir mokymo medžiaga turėtų būti pritaikyta mokymuisi vieną dieną per savaitę. Kilo mintis ieškoti autoriaus, kuris sutiktų tokį vadovėlį parašyti. Apklausiau Čikagos ir Maironio (Lemont, IL) lituanistinių mokyklų pradinių klasių mokytojus, koks, jų nuomone, geriausias Lietuvoje išleistas pradinių klasių vadovėlis. Tokį patį klausimą išsiunčiau pradinių klasių mokytojams į 50 Lietuvos mokyklų. Apie 90 proc. apklaustųjų atsakė, kad jiems labiausiai priimtinas Elenos Marcelionienės „Šaltinėlis“.

Dėl vadovėlių išleidimo kreipiausi į tuometinį Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (TMID) vadovą Antaną Petrauską, pradėjau ieškoti kontaktų su vadovėlių autore E. Marcelioniene, kuri buvo pakviesta į mokytojų tobulinimosi kursus Dainavoje (Manchester, MI), kad susipažintų su JAV lituanistinių mokyklų mokytojais, išgirstų jų norus ir nuomones. Atrodė, darbai pajudės. Deja... 2010 m. sausio 1 d. minėtas departamentas buvo panaikintas, o LR užsienio reikalų ministerijoje (URM) buvo įkurtas Užsienio lietuvių departamentas, kuris rūpinosi ryšiais su užsienio lietuvių bendruomenėmis ir neformaliuoju lituanistiniu švietimu užsienyje. Viskas prasidėjo iš pradžių.

URM stengėsi padėti lituanistinėms mokykloms, tačiau vadovėlių kūrimas, mokomosios medžiagos rengimas, metodinės paramos teikimas sustojo. 2013 metais lituanistinės mokyklos perėjo Švietimo ir mokslo ministerijos žinion. Buvo įkurtas Užsienio reikalų skyrius, vadovaujamas Virginijos Rinkevičienės. Reikalai vėl pajudėjo. Ministerija skyrė finansavimą, prasidėjo darbas. Šio darbo vaisių matome: išleistas mokymo priemonių komplektas lituanistinės mokyklos 1 klasei „Aš – pirmokas“. Komplektą sudaro: spalvingai iliustruotas vadovėlis ir 2 pratybų sąsiuviniai bei mokytojo knyga (elektroninė versija), kuri palengvins mokytojų darbą.

Esu dėkinga visiems, prisidėjusiems prie šio nelengvo darbo: vadovėlio komplekto autorei Elenai Marcelionienei, gyvenančiai Lietuvoje, dailininkei Martai Žuravskajai iš Sankt Peterburgo, pratybų sąsiuvinių dailininkui Mindaugui Braslauskui iš Čikagos. Dėkoju Čikagos lituanistinės mokyklos mokytojoms Daivai Juzėnienei, Vitalijai Mickienei, Jolantai Žurumskienei ir Maironio lituanistinės mokyklos (Lemont, IL) mokytoms Jovitai Čepronienei, Juritai Tamošiūnienei, Rasai Vydmantienei už naudingus pasiūlymus. Taip pat ČLM tėvų komiteto narei Norai Alonso už pagalbą atrenkant nuotraukas, dailininkei Marijai Marcelionytei-Paliukei už konsultacijas kuriant knygos ir sąsiuvinių maketą. Ypač esu dėkinga Skaistei Bosas, kuri maketavo vadovėlį ir atsižvelgė į visus reikalavimus, kurie keliami tokiems leidiniams.

Šis vadovėlis būtų neišvydęs dienos šviesos be Švietimo ir mokslo ministerijos bei šaunaus Čikagos lituanistinės mokyklos tėvų komiteto (pirmininkas Antanas Rašymas) finansinės paramos. Labai jiems dėkoju.

Tikimės, kad puikiai iliustruotu vadovėliu „Aš – pirmokas”, pratybų sąsiuviniais ir mokytojo knyga, jeigu norės, galės naudotis ne tik JAV lituanistinių mokyklų, bet ir kitų šalių lietuvių vaikai bei jų mokytojai.

Projekto vadovė Laima Apanavičienė

TURINYS

KĄ TURĖTŲ ŽINOTI MOKYTOJAS, DIRBANTIS SU P. VADOVĖLIO KOMPLEKTU „AŠ – PIRMOKAS“
Vadovėlio komplekto sandara ……..... 5
Vadovėlio paskirtis……..... 6
Kaip naudotis vadovėlio komplektu……11
Vadovėlio mokomosios medžiagos teminis planas…….. 15
METODINIAI PAAIŠKINIMAI
1 tema. „ŠALIS TA LIETUVA VADINAS...“ **Ll Kk**..... 23–26
2 tema. SVEIKA, MOKYKLA! **Aa Mm Ss**..... 27–31
3 tema. SUSIPAŽĮSTAME **Oo Nn Šš**..... 32–35
4 tema. MANO ŠEIMA **Ee Ėė Tt Dd**…… 36–39
5 tema. MANO NAMAI **Ii Yy Bb Pp** 40–44
6 tema. MANO DIENA **Rr Vv ai ei** 45–49
7 tema. MANO DRAUGAI IR ŽAIDIMAI **Uu Ūū Jj au ui** 50–54
8 tema. RUDUO ATĖJO **Gg uo** 55–59
9 tema. RUDENS GĖRYBĖS. **Netariama i** 60–64
10 tema. PAUKŠČIUS PALYDINT **Čč Cc** 65–69
11 tema. SVEIKA, BALTA ŽIEMUŽE! **Žž Zz ie** 70–74
12 tema. SVEIKI SULAUKĘ ŠV. KALĖDŲ! **Ąą Ęę Įį Ųų** 75–78
13 tema. SMAGU ŽIEMĄ! **ą ę į ų** 79–82
14 tema. ALIO! REIKIA DAKTARO! **Dž dž Dz dz** 83–86
15 tema. SENOVĖJE ŽIEMOS VAKARAIS... **b – p d – t g – k ž – š** 87–91
16 tema. MŪSŲ PASAKOS Kartojame **netariamą i** 92–96
17 tema. DUONOS KELIAS 97–100
18 tema. MAŽASIS MANO DRAUGAS **Ff, Hh** 101–104
19 tema. CHA CHA CHA ŠALYJE **Ch ch** 105–108
20 tema. UŽGAVĖNĖS IR... ABĖCĖLĖS ŠVENTĖ 109–112
21 tema. VASARIO 16-OJI 113–115
22 tema. LIETUVIŲ KALBA – BRANGIAUSIA 116–119
23 tema. VILNIUS – LIETUVOS SOSTINĖ 120–123
24 tema. LIETUVOS MIESTAI 124–127
25 tema. „KUR NEMUNAS TEKA“ 128–131
26 tema. PAVASARIS ATEINA 132–135
27 tema. SVEIKI SULAUKĘ ŠV. VELYKŲ! 136–139
28 tema. PAUKŠČIAI GRĮŽTA 140–143
29 tema. „PRAŽYDO PASKLIDO ŽIEDAI PO LAUKUS“ 144–147
30 tema. TAU, MAMYTE... 148–151
31 tema. PROFESIJOS IR VAIKŲ SVAJONĖS 152–155
32 tema. MŪSŲ KELIONĖS..... 156–159
33 tema. VASARA! VASARA! 160–163

KĄ TURĖTŲ ŽINOTI MOKYTOJAS, DIRBANTIS SU VADOVĖLIO KOMPLEKTU „AŠ – PIRMOKAS“

Vadovėlio komplekto sandara

Lietuvių kalbos vadovėlio I klasei komplektą sudaro: **vadovėlis** – iliustruota daugkartinio naudojimo knyga, du **pratybų sąsiuviniai** ir **mokytojo knyga**. Esant galimybių prie jo bus išleista kompaktinė plokštelė su įgarsintais tekstais, dainomis ir kita medžiaga.

Pagrindinė komplekto knyga – vadovėlis

Pagrindinė komplekto knyga-vadovėlis yra gausiai iliustruota dailininkės Martos Žuravskajos ir lituanistinių mokyklų vaikų piešiniais, įvairių autorių nuotraukomis, kuriose užfiksuoti išeivijos mokyklų gyvenimo epizodai, Lietuvos gamtos, miestų, istorinių paminklų vaizdai. Knygoje pateikiama medžiaga visoms kalbinės veiklos rūšims. Pirma, **klausymui ir kalbėjimui**: paveikslėliai, jų serijos, nuotraukos, kitos iliustracijos, skirtos aptarimams, pasakojimams, žodžių garsinei analizei. Mokiniai pagal iliustracinę medžiagą patys kalbės, pasakos ir klausysis savo draugų, mokytojo. Klausymui skirti ir tekstai, kuriuos skaito mokytojas arba jau mokantys skaityti mokiniai. Antra, **skaitymui**: lietuvių kalbos abėcėlės raidės, lengvi tekstai raidės mokymuisi ir lietuvių rašytojų kūriniai ar jų ištraukos, garsinės analizės medžiaga, temos supratimui svarbūs žodžiai, kalbos mokslo sąvokos, iškeliami skaitomų tekstų žodžiai, kuriuos siūloma aptarti, klausimai ir užduotys mokiniams, pamokos tema ir potemės mokytojui. Skaitymui skirta medžiaga diferencijuota – pažymėta silpniau skaitantiems mokiniams teksto dalis, nurodyti tekstai, kuriuos skaito mokytojas. Trečia, **rašymui**: vadovėlyje vaikai nerašys, tačiau jame pateikiama rašymo užduočių, susietų su skaitytais tekstais, kūrybinių užduočių. Be to, kiekvienas mokytojas, atsižvelgdamas į klasės poreikius, gali pasiūlyti mokiniams ir kitokių rašto darbų, pavyzdžiui, nurašyti patikusią kūrinio ištrauką, sakinį, išrašyti kuriuos nors žodžius, sukurti teksto tęsinį arba žodinę užduotį paversti rašytine ir t. t.

Visa knygos medžiaga suskirstyta į 33 temas – kiekvienai mokslo metų savaitei skirta viena tema. Temos parinktos pagal lituanistinių mokyklų kalbos programą, be to, atsižvelgta ir į mokytojų pageidavimus. Visos temos glaudžiai susietos su Lietuvos pažinimu: gamta, geografija, istorija ir etnografija. Vadovėlyje pateikiami tekstai leidžia vaikams plačiau praverti duris į lietuvių tautosakos, literatūros lobyną ir tęsti pažintį, kuri galbūt prasidėjo ikimokykliniais metais, su lietuviškomis pasakomis, dainomis, mįslėmis, lietuvių rašytojų kūriniais.

Pratybų sąsiuviniai

Prie vadovėlio parengti du pratybų sąsiuviniai. Pirmiausia jie skirti rankos darbui: rašyti, spalvinti, piešti, pabraukti, sujungti ir kt. Be tokių užduočių, juose yra tekstų skaitymui, kryžiažodžių, laiptažodžių ir kitokių žaidimų. Pratybų sąsiuvinio medžiaga suskirstyta temomis: vienai vadovėlio temai paprastai skiriami keturi sąsiuvinio puslapiai, vienas iš jų numatytas namų darbams. Išimtį sudaro tik kelios temos – joms skiriami trys arba du puslapiai, nes jose siūlomos įvairios kūrybinės užduotys, kurios atliekamos ne pratybų sąsiuvinyje. Norint paįvairinti mokinių veiklą, sąsiuvinio apačioje yra nukerpama juosta su spausdinamais žodžiais, kuriuos vaikai iškerpa ir klijuoja pagal pateiktą užduotį. Be abejo, dažnas mokytojas siūlys mokiniams ir paprastą rašymo ar piešimo sąsiuvinį įvairioms kūrybinėms ar reikalingoms papildomoms užduotims atlikti, diktantams rašyti.

Mokytojo knyga

Mokytojo knyga – tai gairės pedagogui. Joje aptariami ir bendrieji lietuvių kalbos ugdymo šeštadieninėje mokykloje dalykai, ir analizuojamos visos 33 vadovėlio temos. Labai svarbu, kad kiekvienas mokytojas labai atidžiai per-

skaitytų pirmuosius šios knygos skyrius, o ruošdamasis savaitgalio pamokoms kiekvieną kartą išstudijuotų temai skirtą medžiagą. Pirmiausia mokytojas ras kiekvienos temos pagrindinį kalbos ugdymo tikslą, kuris yra gana platus, kadangi susitinkant su vaikais tik vieną kartą per savaitę reikia tikrai daug aprėpti. Tikslui įgyvendinti keliami labai konkretūs uždaviniai. **Ir tikslą, ir uždavinius mokytojas gali koreguoti – plėsti ar siaurinti, t. y. pritaikyti savo klasės poreikiams.** Toliau aptariama kiekviena tema pagal kalbinės veiklos sritis. Kad būtų lengviau orientuotis, kiekviena sritis įvardijama: **„Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas“, „Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas“, „Rašymas, rašyba, žodyno turtinimas“, „Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas“.** Skaitymo srityje dar išskiriama *„Garsinė analizė“,* kuri nepaprastai svarbi pirmoje klasėje, ir *„Skaitymas“*, kitaip sakant – skaitymo proceso supratimas ir skaitymo technikos tobulinimas. Įvardijant kiekvieną kalbinės veiklos sritį sąmoningai kartojamas **žodyno turtinimas**, nes iš tiesų visada, kiekviena proga, mokytojas turi aiškinti arba padėti vaikams suprasti jiems nežinomų žodžių reikšmes, plėsti jau žinomų žodžių reikšmės supratimą, skatinti aktyviau vartoti vis daugiau žodžių. Taigi žodyninis darbas vyksta ir kalbantis, pasakojant, ir skaitant, rašant. Panašiai galima sakyti apie **klausymą** ir **kalbėjimą**, ypač skaitant literatūros kūrinį, nes vaikai klausosi mokytojo skaitomo teksto, kalba apie jį. Mokytojo knygoje aptariamos visos kiekvienos kalbinės veiklos užduotys, patariama, kaip jas atlikti. **Tačiau mokytojas pats turėtų susidėlioti kiekvienos temos žingsnius, t. y. numatyti užduočių, pratimų seką, atsirinkti jo klasei tinkamiausius darbus, kalbos ugdymo procesą papildyti savomis užduotimis, naujais tekstais ir pan.** Tik nereikėtų pamiršti, kad mokant vaiką skaityti tam tikro nuoseklumo reikalauja vadovėlyje pasirinktas garsų analizės sintezės metodas (jis aptartas toliau). Taigi knygoje po kiekvienos temos paliekama erdvės jos įgyvendinimo planui, arba žingsniams, pastaboms.

Šioje mokytojo knygoje ten, kur reikalinga, labai kondensuotai ir paprastai pateikiama mokytojui svarbių kalbos, literatūros mokslo žinių (juk ne visi lituanistinių mokyklų mokytojai turi atitinkamą išsilavinimą), kad nebūtų daroma dalykinių klaidų ir vėliau netektų vaikų permokyti. Bendrosios dalies pabaigoje ir po kiekvienos temos nurodoma naudota literatūra, siūlomi vaikų literatūros kūriniai. Suprantama, kad mokytojui būtų patogiau, jeigu literatūrinius tekstus rastų pačioje mokytojo knygoje, bet tai kol kas neįmanoma dėl autorinių teisių – kiekvieną kūrinį reikia pirkti.

Šios knygos turinyje nurodyti kiekvienos temos pradžios ir pabaigos puslapiai. Todėl naudojantis elektronine versija nereikės ieškoti temos koordinačių, tereikės kompiuteryje įrašyti nurodytus puslapius ir atsispausdinti.

Naudodamasis mokytojo knygos medžiaga, pedagogas turi suprasti, kad tai tik patarimai, o ne privalomi nurodymai. Kiekvienas mokytojas į šiuos patarimus turėtų žiūrėti kūrybiškai: vienus, tinkančius jo klasei, priimti, kitus atmesti ar savaip interpretuoti.

Vadovėlio paskirtis

Pagalba vaikams, mokytojui, tėvams

Vadovėlio komplekto ,,Aš – pirmokas” paskirtis – ypatinga, nes jis skirtas atlikti ypatingą misiją – padėti išsaugoti ir puoselėti lietuvybę tuose žmonėse, kurie gyvena toli nuo Lietuvos. Tai įmanoma tik pasišventusių mokytojų, sąmoningų tėvų ir kantrių vaikų dėka. Šis vadovėlis turėtų nors šiek tiek palengvinti visų jų dalią. Pirmiausia vaikų – gal jiems bus lengviau išmokti skaityti ir rašyti lietuviškais rašmenimis skaitant tikslingai parinktus ir jų amžiui pritaikytus meniškus tekstus, atliekant žaidybines užduotis. Antra – mokytojų, nes jie ras pakankamai

medžiagos lietuvių kalbos ugdymo programai įgyvendinti: tekstų, užduočių, metodinių patarimų. Be to, visa ši medžiaga pateikiama kaip sistema, kad vaiko kalbinis ugdymas/is būtų nuoseklus, nebūtų praleista svarbių dalykų, neatsirastų didelių spragų. Trečia – tėvų, nes besidomintieji savo atžalų lietuvių kalbos mokymusi matys visą sistemą, galės įsijungti į patį ugdymo procesą, pagal savo galimybes padėti vaikui, kai kurie ir patys kartu mokytis.

Kalbos ugdymo integracija – pagrindinis vadovėlio sudarymo principas

Pagrindinis šio vadovėlio sudarymo principas – vidinė kalbos ugdymo integracija, t. y. jame sujungtos visos lietuvių kalbos ugdymo sritys: mokymasis klausytis lietuviškos šnekos ir kalbėti; mokymasis skaityti ir pradėti pažinti lietuvių tautosaką bei vaikų literatūrą, etnokultūros elementus; mokymasis rašyti lietuviškais rašmenimis (spausdintinėmis raidėmis) ir kurti pirmuosius tekstus lietuvių kalba. Ši integracija tituliniame vadovėlio lape išreikšta žodžiais: „Klausau", „Kalbu", „Skaitau", „Rašau". Taigi vadovėlis neapsiriboja tik šnekamosios lietuvių kalbos mokymu, tik praktiniu kalbos įvaldymu bendravimo, susižinojimo tikslais. Visos išvardytos kalbinės veiklos sritys vadovėlyje vienodai svarbios.

„Klausau"

Betarpiškai klausytis pašnekovo, įvairių kalbos įrašų vaikai mokosi kiekvienoje mokykloje, taip pat ir valstybinėje JAV (ar kitos šalies) mokykloje. Šeštadieninėje mokykloje be abejonės pasinaudojama mokinių įgytais klausymosi gebėjimais, išmoktais etiketo dalykais, natūraliai tie gebėjimai plečiami ir gilinami. Tačiau lituanistinėje mokykloje klausymo gebėjimų ugdymas įgauna ypatingą svarbą: išgirsti lietuvių kalbos garsus, suvokti jų skirtumus nuo anglų (ar kitos) kalbos reiškia galimybę ne tik lengviau suvokti kalbos turinį, pašnekovą, susižinoti, bendrauti, bet ir perimti lietuvių kalbos savitumą, jos dvasią, padėti skaitymo ir rašymo pagrindus. Todėl vadovėlio komplekte mokymasis klausytis apima visą kalbos sistemą: nuo garso iki rišlios kalbos, arba teksto. Siūlomos užduotys moko pirmokus išgirsti žodžio garsus (pirmą, kurį nors konkretų garsą,visus garsus, panašiai skambančius garsus ir kt.), žodžių skambesį mokytojo, draugų kalboje, poezijoje (čia jis ryškiausias), sakinio intonaciją pokalbiuose, skaitomų kūrinių dialoguose ir pagaliau – išgirsti mokinių, mokytojo pasakojimus, skaitomus tekstus ir suvokti jų prasmę. Neišlavinus vaiko jautrumo lietuviško žodžio skambėjimui sunku tikėtis gerų kalbėjimo, skaitymo ir rašymo rezultatų. Štai kodėl vadovėlyje ir pratybų sąsiuviniuose tiek daug garsinės analizės pratimų, pasakojimų, skaitomo teksto klausymo užduočių. Ypač svarbūs tekstai, kuriuos skaito mokytojas.

„Kalbu"

Kalbėjimo gebėjimų ugdymas neatskiriamas nuo klausymo. Kalbėti mokiniai skatinami įvairiausiais būdais: ištarti žodį, atsakyti į klausimą, dalyvauti pokalbyje, pasakoti kuria nors tema, pagal paveikslą, nuotrauką, paveikslėlių seriją ir kt. Ypač siekiama lavinti mokinių tartį – taisyklingai tarti lietuvių kalbos garsus, taisyklingai kirčiuoti, intonuoti. Siekiant šių tikslų labai pagelbėja vaikų tautosaka, poezija, todėl vadovėlyje nemažai eilėraščių siūloma išmokti atmintinai.

Tačiau mokymasis girdėti lietuvių kalbos garsus ir juos taisyklingai tarti – labai sunkus darbas, ypač jeigu vaiko šeimoje kalbama jau ne gryna lietuvių kalba. Todėl kai kuriems mokiniams tai bus tik siekiamybė, ypač pirmoje klasėje. Negalima reikalauti iš vaiko idealios klausos lietuviškiems garsams ir idealios tarties, jeigu lietuvių kalba jam jau yra lyg ir antroji kalba. Turėtume džiaugtis net mažiausia pažanga, jo noru kalbėti lietuviškai.

„Skaitau"

Pirmoje klasėje skaitymo gebėjimų ugdymas prasideda nuo skaitymo proceso įsisavinimo – pradinio skaitymo, apima skaitymo technikos, sąmoningumo tobulinimą ir literatūrinio ugdymo/si pradmenis. Taigi skaitymo gebėjimų ugdymo laukas labai platus. Be to, į jį dar įsikomponuoja klausymo bei kalbėjimo ir rašymo gebėjimai: vaikai klausosi skaitomų tekstų, juos aptaria, jų pagrindu plečia savo žodyną,

susipažindami su raidėmis analizuoja žodžius garsais ir taip deda rašymo pamatus, nurašo tekstų sakinius, raštu atsako į klausimus, kuria tekstus.

Mokymosi skaityti pradžia. Skaitymo mokymo/si pradžia šeštadieninėje mokykloje turi savų ypatumų. Reikia nepamiršti, kad dauguma į pirmą klasę atėjusių vaikų ne tik pažįsta anglų kalbos abėcėlės raides, bet ir moka skaityti. Į tai buvo atsižvelgta sudarant skaitymo mokymosi sistemą vadovėlyje: tapačios lietuvių ir anglų kalbos abėcėlių raidės tik kartojamos, o ne pristatomos kaip naujos. Tačiau pradinio skaitymo metodai angliakalbėje ir lietuviškoje mokykloje skiriasi. Mokantis skaityti anglų kalba vyrauja ištisų žodžių metodas, o mokantis skaityti lietuviškai naudojami vadinamieji garsiniai metodai, dažniausiai – **garsų analizės sintezės metodas**. Kaip žinome, tokia tradicija susiklostė dėl skirtingų šių kalbų rašto sistemų. Labai bendrais bruožais apibūdindami galime teigti, kad anglų kalboje (ir prancūzų) vienaip žodis tariamas, kitaip rašomas, todėl pradedančiajam skaityti tenka įsidėmėti grafinį žodžio vaizdą ir atsiminti jo tarimą. Lietuvių kalbos raštas – garsinis, arba foneminis: ženklas-raidė žymi atskirą fonemą (1), paprasčiau sakant, kalbos garsus užrašome raidėmis. Todėl knygos tyrėjai sako, kad turime „aiškią ir nesudėtingą rašto sistemą“ (2), galima sakyti, kad pakanka žinoti, kokia raidė kokį garsą žymi, arba išmokti atitinkamu ženklu-raide pažymėti žodžio garsą, ir jau galime skaityti visus lietuvių kalba parašytus tekstus arba patys juos kurti. Garsinę rašto sistemą turinčioje lietuvių kalboje skaitymo procesą galime pavaizduoti taip: **R**(aidė) → **G**(arsas), o rašymo **G→R**, t.y. vaikas skaitydamas raidę verčia garsu, o rašydamas garsą – raide. Integruojant skaitymo ir rašymo mokymą šie procesai sujungiami, jie padeda vienas kitam. Labai svarbi tampa garsinė žodžio analizė: ją atlikdamas vaikas išmoksta girdėti žodžio garsus, išskirti atitinkamą žodžio garsą ir susipažįsta su to garso ženklu-raide, įpranta, pamatęs raidę, ją ištarti – perskaityti, toliau – jungti vieną raidę su kita į skiemenį, skiemenis į žodžius ir t.t. Todėl vadovėlyje „Aš – pirmokas“ skaitymo mokymosi proceso grandinė tokia:

G →	**R** →	**G** →	**Sk.** →	**Ž** →	**Sak.**
Garso išskyrimas iš žodžio.	Susipažinimas su abėcėlės raide, jos atpažinimas žodyje.	Raidės vertimas garsu – „įgarsinimas“, t. y. perskaitymas.	Garsų jungimas į skiemenį.	Skiemenų jungimas į žodį ir jo reikšmės supratimas.	Žodžių jungimas į sakinį ir jo prasmės supratimas.

Gerėjant vaiko skaitymo gebėjimams atsiranda automatizuoti įgūdžiai, atskiros grandinės dalys gali būti praleidžiamos, pavyzdžiui, vaikas pradeda skaityti skiemenimis arba žodžiais.

Garsinė žodžio analizė. Kaip jau buvo minėta, mokant lietuviško rašto (skaityti ir rašyti), labai svarbi garsinė žodžio analizė. Pirmoje klasėje iš pradžių ji atliekama tik praktiniame lygmenyje, vėliau, kai vaikai susipažįsta su visais lietuvių kalbos garsais, į ją gali būti įjungiama ir teorijos (fonetikos) elementų, pavyzdžiui, pasakoma, kurie žodžio garsai yra balsiai, kurie priebalsiai, dvibalsiai. Bet, mūsų manymu, **pirmoje klasėje svarbi ne fonetikos teorija, o praktinis lietuvių kalbos garsų pažinimas,** t. y. vaikai lavina klausą ir tartį, kad teisingai atpažintų kalbos garsus ir juos kuo taisyklingiau tartų. Kad vaikai sėkmingai siektų šių tikslų, mokytojas turi jiems padėti. Mokytojo darbas bus tikslingesnis, jam pavyks išvengti klaidų, jeigu jis bus susipažinęs su svarbiausiais lietuvių kalbos garsyno ypatumais. Štai ką **apie garsinę žodžio analizę svarbu žinoti mokytojui**:

1. Žodžio skiemenavimas yra natūralus kalbos srauto dalykas. Paprasta skiemenuoti žodžius, kuriuos sudaro atviri skiemenys: *va-sa-ra, lai-mė*. Tačiau kai žodyje susiduria keli priebalsiai, mokytojai dažnai moko vaikus skiemenuoti nenatūraliai, remdamiesi žodžių kėlimu. Iš tiesų reikia tik gerai įsiklausyti į natūralų tokių žodžių tarimą ir suprasime, kad kalbininkai teisūs teigdami, jog „žodžio pradžios junginiai yra skiemens pradžios junginiai“ (3), kitaip sakant, skiemens pradžios junginys sutampa su žodžio pradžios junginiu, arba skiemuo prasideda tokia garsų

(priebalsių) samplaika, kokia gali prasidėti žodis. Todėl skiemenuojame: *var-das, auk-štis, pauk-štis, ra-štas, gu-drus, verk-smas* ir t. t. Toks skiemenavimas yra natūralus, taip skiemenuojant nereikia įtempti kalbos padargų. Palyginkite*: kiš-kis ir ki-škis, veiks-mas ir veik-smas, lieps-na ir liep-sna*.

2. Garsinė žodžio analizė gali būti dalinė ir pilna: pasakyti pirmą žodžio garsą, paskutinį garsą, antrą ir pan., kuriame skiemenyje yra aptariamas garsas, pasakyti visus žodžio garsus iš eilės, suskaičiuoti žodžio garsus, pasakyti, kuris tai žodžio garsas, suskaičiuoti, kiek žodyje yra garsų, o kiek raidžių. Iš pradžių atliekami lengvesni garsinės analizės pratimai (pasakomas pirmas žodžio garsas, kuriame skiemenyje yra garsas), įgudus – sunkesni, t. y. pasakomi visi žodžio garsai.

3. Būtina aiškiai skirti ilgus ir trumpus garsus, t. y. ilguosius ir trumpuosius lietuvių kalbos balsius. Ilgasis balsis tariamas dvigubai ilgiau už trumpąjį: *vaa|sa|ra, lee|kia* (4). Mokytojo knygoje ilgieji balsiai žymimi brūkšneliu raidės viršuje: **ā, ē, ō** arba atitinkamomis abėcėlės raidėmis **y, ū**.

4. Mokytojai žino, kad visi lietuvių kalbos priebalsiai, išskyrus **j**, gali būti kietieji arba minkštieji. Atliekant garsinę analizę kietuosius priebalsius reikia tarti kietai (liežuvis nepakyla prie gomurio), minkštuosius – minkštai (liežuvis pakyla prie gomurio). Lietuvių kalboje prieš balsius **a, o, u, ū**, dvibalsius **ai, au, ui, uo,** mišriuosius dvigarsius su **a, u** ir žodžio gale priebalsiai paprastai tariami kietai: ***labas, lopas, kūnas, žuvo, luotas, paltas, kulnas***. Jeigu jie prieš minėtus garsus tariami minkštai, jų minkštumas žymimas minkštumo ženklu **i**: *broliai, žalias, liūtas, žiupsnis*. Prieš balsius **e, ė, i, y,** dvibalsius **ei, ie** ir mišriuosius dvigarsius su **e, i** priebalsiai visada tariami minkštai: ***pelė, kirmėlė, šienas, žydi, peikė, liepelė, šelmis, pilvas***. Kietai arba minkštai tariami visi žodžio priebalsiai, kurie yra prieš atitinkamą balsį: *vargšas, puošnus* (tariami kietai), *alksnis, paukštis* (tariami minkštai). Priebalsis **j** visada tariamas minkštai (5).

5. Išprusęs mokytojas kalbos mokslo terminus vartoja taisyklingai: atliekant garsinę analizę **tariame, girdime garsą**, **garsus**, o ne raidę, raides. Netinka sakyti „vaikas netaria **r** raidės“, reikia – „netaria **r** garso“. Taip pat nevartotinos mažybinės maloninės kalbos mokslo terminų formos *garsiukas, raidelė, skiemenukas, žodelis, sakinukas*, o sakoma ***garsas, raidė*** (kirčiuojama tvirtagališkai – *raidė*)***, skiemuo, žodis, sakinys.***

Raidžių pateikimo seka. Mokytojui labai svarbu žinoti, kodėl vadovėlyje pasirinkta tokia supažindinimo su lietuvių kalbos abėcėlės raidėmis seka. Pirmiausia pateikiama grupė raidžių, kurių forma ir garsai sutampa (arba yra labai panašūs variantai) ir lietuvių, ir anglų kalboje. Tai priebalsės **Bb Dd Kk Ll Mm Nn Pp Rr Ss Vv** (mokiniai nebūtinai jas visas turi pažinti). Toliau šios raidės kartojamos po dvi tris ir prie jų pateikiamos balsės, iš pradžių po vieną, paskui – po dvi. Vėliau supažindinama su dvibalsiais, retesnėmis mūsų abėcėlės raidėmis, nosinėmis raidėmis, dviraidžiais. Sunkiesiems lietuvių kalbos dvibalsiams įsiminti parinktos „raktinės“ temos ir „raktiniai“ žodžiai: **uo** – *ruduo*, **ie** – *žiema*. Raktinius žodžius galima pritaikyti ir raidėms, jeigu vaikai jas sunkiai įsimena.

Kodėl svarbu skaityti tekstą? Nuo pat pirmųjų raidžių vadovėlyje siekiama pateikti skaityti prasmingus sakinius, tekstus, kad būtų išvengta mechaninio skaitymo. Tuo tikslu skaitomi žodžiai įterpiami į piešinius, siužetinius paveikslus, kad vaikas „pagautų“ prasmę, jam būtų įdomu. Kai tik galima, vaikai pradeda skaityti prasmingus tekstus (pirmieji parašyti vadovėlio autorės) ir rašytojų kūrinius ar jų ištraukas. Skaitydamas tekstą, o ne pavienius žodžius vaikas daug lengviau ir greičiau plečia savo žodyną, nes dalį žodžių jis gali suprasti iš konteksto. Iš teksto jau gali būti keliami klausimai, teksto tema gali vykti pokalbiai, pasakojama, fantazuojama, kuriama. Pagaliau kiekvienas tekstas, ypač parašytas gero vaikų rašytojo, kelia vaiko susidomėjimą, skatina skaityti, padeda pažinti pasaulį.

Literatūrinis skaitymas. Vadovėlyje pirmokai pradeda arba tęsia pažintį su lietuvių tautosaka: pasakomis apie gyvūnus, juokų pasakomis, pasakomis be galo (stebuklų pasakas skaitys aukštesnėse klasėse), viena kita paprastesne sakme, padavimu, mįslėmis, greitakalbėmis, gamtos garsų pamėgdžiojimais, juokavimais, skaičiuotėmis, vaikų dainomis, žaidimais. Pateikiami kūriniai

nesudėtingi, trumpi, nesunkiai išmokstami. Labai svarbu, kad vaikai tautosakos mokytųsi natūraliai – dainuodami, žaisdami, klausydamiesi pasakų, jas sekdami, varžydamiesi mįslių konkursuose ir pan.

Pirmokai, skaitydami grožinius tekstus, jų ištraukas, pradeda susipažinti su geriausiais lietuvių vaikų poetais ir prozininkais. Atrenkant vadovėlio kūrinius vadovautasi šiais pagrindiniais kriterijais: ar kūrinys suprantamas 6–7 metų vaikui, ar kūrinys yra meniškas ir ar jis tinka pasirinktai Lietuvos pažinimo ir kalbos mokymosi temai. Todėl pirmokams siūloma skaityti geriausių išeivijos ir Lietuvos poetų, prozininkų kūrinių arba jų ištraukų: Vytės Nemunėlio, J. Minelgos, J. Švabaitės-Gylienės, J. Degutytės, S. Gedos, V. V. Landsbergio, R. Skučaitės, V. Palčinskaitės, Just. Marcinkevičiaus, M. Vainilaičio, V. Žilinskaitės ir kt. Žinoma, tai tik pradžia, aukštesnėse klasėse mokiniai plės savo supratimą apie minėtų rašytojų kūrybą, susipažins su naujais vardais. Mokytojas neturėtų nuogąstauti dėl kai kurių lyriškų eilėraščių, kad jie vaikams sunkiau suprantami – tegul mažieji ne viską supranta iki galo, bet tegul pratinasi prie tikros poezijos, o ne skaito primityvius siužetinius eilėraščius.

„Rašau"

Ši kalbinės veiklos sritis apima daug gebėjimų – nuo atskiros raidės rašymo iki teksto kūrimo. Skirtingai negu Lietuvos mokykloje, vaikai mokosi rašyti tik spausdintinėmis raidėmis. Rašytinės raidės, rišlus rašymas reikalautų labai daug laiko, kurio tikrai stinga šeštadieninių mokyklų mokiniams. Todėl pirmokai iš tiesų tik pakartoja anglų kalbos abėcėlės raidžių rašymą, o visas dėmesys skiriamas žodžių, sakinių, tekstų rašymui. Pirmoje klasėje mokomasi rašyti fonetiniu principu – taisyklingai tari – taisyklingai rašai (žinoma, neatmetami ir kiti būdai). Todėl rašymas neatskiriamas nuo garsinės analizės, taisyklingos tarties pratybų, atliekamos ir nurašymo užduotys, rašoma pagal pavyzdį ir kt. Pirmoje klasėje jau pradedama mokyti rašyti keliant sakinio žodžiams klausimus *ką? ko? ką veikia?*, bet mokytojas turėtų žinoti, kad šie morfologinės rašybos atvejai – dar tik pradžia, to dar bus mokomasi ir aukštesnėse klasėse. Pratybų sąsiuviniuose daug įvairių rašymo užduočių: žodžių, sakinių, atsakymų į klausimus (pilnų arba tik vienu dviem žodžiais), elementarių tekstų kūrimo. Vaikai įrašo praleistas raides, žodžius, baigia pradėtus sakinius, tvarko pasakojimo sakinių arba dalių seką, rašo pagal paveikslėlių serijas, klausimus, iš asmeninės patirties. Kadangi vaikų rašymo įgūdžiai dar silpni, pratybose prie užduočių pateikiami pagalbiniai žodžiai, sakiniai, klausimai, deformuoti tekstai. Savarankiškai arba padedamas mokytojo, tėvų vaikas raštu kuria dar labai mažai, tik tiek, kiek leidžia kiekvieno galimybės. Tačiau sąsiuvinyje teikiama pagalba leidžia vaikui pasiekti rezultatą ir pasijausti gebančiu rašyti. Visos rašymo užduotys neatsiejamos nuo kalbėjimo, kalbinės klausos lavinimo, skaitymo, žodyno plėtimo, jos integruotos į pagrindinę pamokos temą, jai tarnauja. Reikėtų skatinti vaiką nebijoti rašyti savarankiškai, nebarti už daromas klaidas.

Kalbos sandaros supratimas

Programoje numatyta, kad pirmokai susipažįsta su elementaria fonetikos teorija: lietuvių kalbos garsais: *balsiais, priebalsiais, dvibalsiais, ilgaisiais balsiais, trumpaisiais balsiais*, sužino, kas yra *balsė, priebalsė, netariama **i**,* arba *priebalsių minkštumo ženklas **i**.* Vadovėlio autorės pozicija yra tokia: I klasėje kuo mažiau mokyti teorijos, kiek galima mažiau pateikti kalbos mokslo terminų. **Tegul vaikas su lietuvių kalbos garsais susipažįsta praktiškai, išmoksta juos išgirsti ir taisyklingai tarti. Čia daugiausia naudos duoda garsinė žodžio analizė, įvairūs žaidimai garsais, smulkiosios tautosakos, eilėraščių mokymasis**. Vadovėlio komplekte elementari fonetikos teorija pradedama tik baigus elementorinį laikotarpį, kai vaikas jau pažįsta visas raides ir perpranta skaitymo procesą. Todėl nuo 22 temos mokytojo knygoje atsiranda skyrelis **„Kalbos sandaros supratimas"**, kuriame trumpai paaiškinami reikalingi kalbos teorijos dalykai, komentuojamos mokiniams skirtos užduotys. Kadangi kalbos teorijos (dažniausiai fonetikos) mokymasis labai glaudžiai siejamas su rašybos mokymusi, teminiame plane teorinės temos pateikiamos prie rašymo temų paskutinėje lentelės skiltyje.

Literatūra:

1. Palionis J. Kalbos mokslo pradmenys. V.: Jandrija, 1999. P. 285.
2. Vladimirovas L. Knygos istorija. V.: Mokslas, 1979. P. 20.
3. Girdenis A. Teoriniai lietuvių fonologijos pagrindai. V.: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2003. P. 137–139.
4. Pakerys A. Lietuvių bendrinės kalbos fonetika. V.: Žara, 1995. P. 30.
5. Ten pat. P. 92–94.

KAIP NAUDOTIS VADOVĖLIO KOMPLEKTU

Kiekvienas mokytojas turi savitą darbo stilių ir pateiktą medžiagą gali naudoti taip, kaip jam patogu, patinka. Tačiau kad mokytojui būtų aiškiau ir jis optimaliai panaudotų komplekto medžiagą, supažindiname su jos išdėstymu ir siūlomomis idėjomis.

Vadovėlio ir pratybų sąsiuvinio medžiagos derinimas

Kaip jau buvo minėta, vadovėlis parengtas 33 temoms. Vienai temai pagrindinėje knygoje skirti du atverstiniai (4 puslapiai). Prie jų derinti 4 (keletą kartų 3 arba 2) pratybų sąsiuvinio puslapiai. Atliekant vadovėlio ir pratybų sąsiuvinio užduotis reikėtų laikytis tam tikro nuoseklumo. Vadovėlyje pirmo atverstinio viršuje pateikiama pagrindinė tema, ji kartojama antrame atverstinyje ir pratybų sąsiuvinyje. Tema su vaikais pirmiausia ir aptariama: ką ji reiškia, kaip ją suprantame, kodėl ji mums svarbi. Su tema kartu aptariami ir uždaviniai – ko sieksime, išmoksime. Prie temos priderintos nuotraukos arba dailininkės piešti siužetiniai paveikslai, paveikslėlių serijos, kita iliustracinė medžiaga. Jie skirti pokalbiams, pasakojimams, žodyno plėtimui. Pagrindiniai pokalbio žodžiai surašyti puslapio paraštėje prie žodyno ženklo. Jie vartojami ir jų reikšmė aptariama pokalbio atitinkama tema metu. Į siužetinius paveikslus įkomponuoti žodžiai arba sakiniai vartojami ne tik pokalbyje, bet iš pradžių ir atpažinti kurią nors raidę, o vėliau ir skaityti.

Puslapio šone, viršuje, pateikiamos temai skirtos raidės, o paraštėje garsinės analizės medžiaga – daiktų piešiniai (arba nuotraukos) ir garsinės analizės schemos. Po pokalbio seka labai svarbus darbo etapas: garso išskyrimas iš pateiktų piešinių-žodžių ir supažindinimas su to garso ženklu-raide. Tuomet tos raidės vaikai ieško minėtuose paveiksluose, užrašuose prie nuotraukų.

Toliau galimi du darbo keliai: vadovėlyje pateiktų skiemenų, žodžių, teksto skaitymas arba antroji garsinė analizė ir raidės įtvirtinimo žaidybinės užduotys pratybų sąsiuvinyje. Kurį kelią pasirinkti, sprendžia mokytojas. Tačiau reikia pastebėti, kad vaikams įdomu pakeisti veiklą, todėl ilgos garsinės analizės pratybos jiems gali nusibosti, o naujų žodžių ar teksto skaitymas gali būti įdomus.

Kiekvienoje temoje antroji garsinė analizė pratybų sąsiuvinyje padeda ne tik mokytis skaityti, bet ir rašyti žodžius. Bet prieš juos rašydami pirmokai pasimoko tvarkingai parašyti išmoktą raidę. Kaip minėjome, rašo spausdintinėmis raidėmis, jų nejungia, kitaip sakant, rišlaus lietuviško rašto šeštadieninėje mokykloje nesimoko (taip nusprendė šeštadieninių mokyklų mokytojai).

Antrame temai skirtame vadovėlio atverstinyje pateikiama naujos medžiagos garsinei analizei, pokalbiams, pasakojimams, skaitymui, naujų žodžių, rašymo ir kūrybinių užduočių. Pratybų sąsiuvinyje atliekamos naujos garsinės analizės, rašymo užduotys, įdomiosios skaitymo pratybos ir kt. Ketvirtas temos puslapis vadovėlyje paprastai skiriamas literatūriniam skaitymui – mokytojas skaito mokiniams kūrinį ar jo ištrauką, išsiaiškinami nežinomi žodžiai, aptariamas teksto turinys.

Vadovėlyje siekiama pateikti įvairių autorių, aukšto meninio lygio, įdomių vaikams tekstų. Tokie kūriniai turėtų žadinti vaikų emocijas, norą kalbėtis, išsakyti savo jausmus, reikšti nuomonę ir pan. Trumpus tautosakos kūrinius, eilėraščius galima visiems kartu išmokti atmintinai. Pratybų sąsiuvinyje paskutinis temos puslapis skiriamas namų darbams – įtvirtinama tai, ką vaikai išmoko per savaitgalį, siūlomi kūrybiniai darbai, kuriuos atlikdami vaikai bendradarbiauja su tėvais, kitais namiškiais.

Sutartiniai ženklai

Prieš pradedant dirbti su vadovėlio komplektu reikėtų su mokiniais aptarti sutartinius ženklus, kurie vaikams pateikiami vadovėlio ir pratybų sąsiuvinių žymi visas kalbinės veiklos sritis: klausymą, kalbėjimą, skaitymą ir rašymą. Dar yra žodyno ir samprotavimo ženklai, tačiau tai nereiškia, kad atlikdami kitas užduotis vaikai neplečia savo žodyno ar nemąsto. Be to, vaikai pasakoja, kalbasi ir perskaitę tekstą, paklausę mokytojo skaitomo kūrinio, nors prie tos užduoties ir nėra ženklo „kalbėk, pasakok“. Ženklas „klausykis“ paprastai yra prie mokytojo skaitomo poezijos kūrinio, nes iš tiesų labai svarbu tokio kūrinio atidžiai klausytis, bet vaikai klausosi ir prozos teksto, skaitomo mokytojo arba mokančio skaityti mokinio. Taigi sutartinis ženklas nurodo tik pagrindinę, svarbiausią, veiklą, o tų veiklų gali būti ir papildomų arba jas mokytojas gali keisti.

Pratybų sąsiuvinyje nurodyta, kuriems vadovėlio puslapiams skirtos pratybos, pratimų arba užduočių numeriai, namų darbai. Užduočių formuluotes skaito mokytojas arba tėvai. Labai svarbus garsinės analizės ženklas (ausytė). Neskaitantiems mokiniams padės orientuotis piešimo, spalvinimo (pieštukas) ir rašymo ženklai (rašiklis), nors paprastai užduotyje ši veikla nurodoma. Sunkesnės užduotys žymimos specialiu ženkliuku – iškeltu pirštuku (šį ženkliuką pasiūlė dailininkas).

Vadovėlio puslapių sandara

Kad mokytojui būtų aiškiau, pateikiame vadovėlio puslapių sandarą su paaiškinimais.

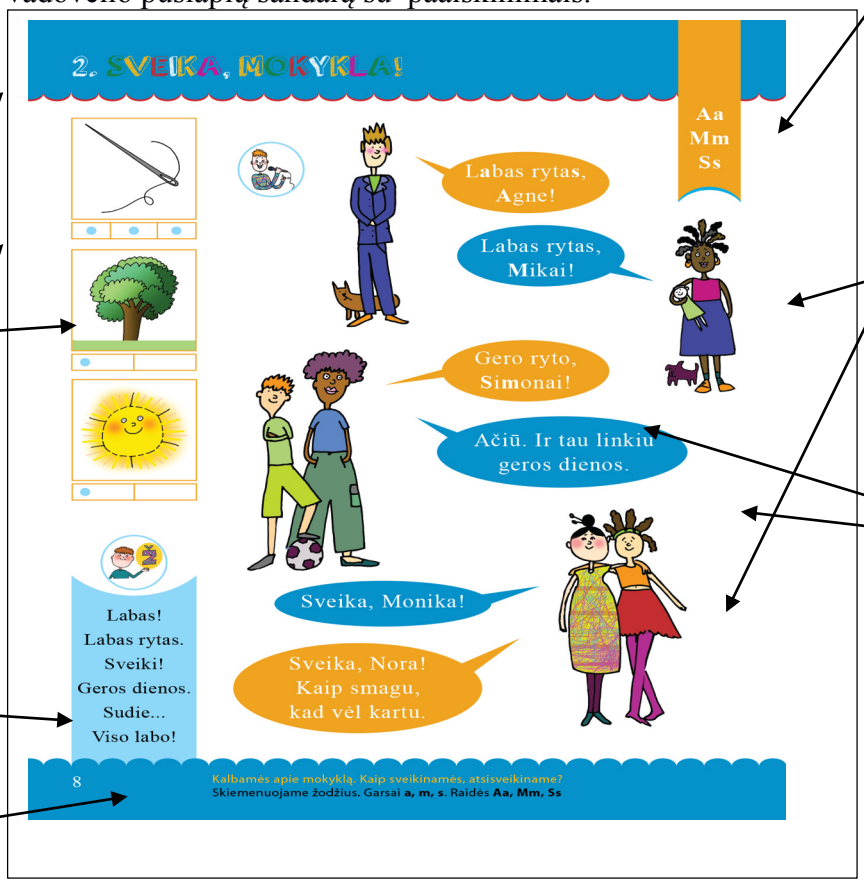

Savaitės numeris ir tema

Garsinės analizės medžiaga

Temai svarbūs žodžiai, frazės (žodynėlis)

Potemės

Raidės, su kuriomis supažindinama arba kurios kartojamos

Paveikslėliai arba nuotraukos pokalbiams

Žodžiai, sakiniai pokalbiui, raidėms atpažinti, skaityti (kol vaikai nemoka, skaito mokytojas)

Paveikslėliai arba nuotraukos pokalbiams

Svarbūs temos žodžiai, sakiniai pokalbiui, naujoms raidėms rasti, atpažinti, įsidėmėti (skaito mokytojas arba mokantys skaityti mokiniai).

Tekstas klausymui, aptarimui (skaito mokytojas)

Klausimas mokiniams

Potemės

Garsinės analizės medžiaga

Žodynėlis (ne visus žodžius būtina įsiminti)

Temai svarbios frazės

Stalas
Gėlės
Kėdė
Pieštukas
Knyga
Sąsiuvinis
Kuprinė
Kompiuteris

Sudie, Simona ir Pauliau. Laimingai.
Sudie, mokytoja.
Viso labo.

Sigitas Poškus

IKI PASIMATYMO

Pas žiurkėną Vidą ir Pieštuką susirinko draugai. Jie gėrė arbatą. Pagaliau žvirblaitė Monika nutarė skristi namo. Todėl atsisveikino:
– VISO GERO!
Pasakų paukštė Adeodata pasakė, kad geriau būtų sakyti VISO LABO! Mažiau Mokytas Triušis manė, jog tinka ir LIKITE SVEIKI!
O Tindis Rindis pasakė:
– Su draugais geriausia atsisveikinti žodžiais IKI PASIMATYMO!

• Kokių naujų atsisveikinimo žodžių išgirdai?

mokyti
mokytis
mokykla
mokinys
mokinė
mokytojas
mokytoja
klasė

Iki pasimatymo!
Viso gero!
Likite sveiki!

Kalbamės apie klasę, mokinio daiktus, mokymąsi, elgesį
Garsai a ilgas ir a trumpas. Atpažįstame išmoktas raidės

9

Savaitės numeris ir tema

Parengiamieji skaitymo pratimai

Garsinės analizės medžiaga

Žodynėlis

Kartojamos raidės

Mokinio skaitomas tekstas

Tekstas klausymui (skaito mokytojas)

Užduotis mokiniams

4. MANO ŠEIMA

Ee Aa Dd Ss Mm Ll
Ėė Oo Tt Šš Nn Kk

A da pa sa ka ke pa
ma mos pa sa kas a do

AŠ

Ma|no se|ne|lė A|da – ma|no ma|mos ma|ma.
Senelė Ada man seka pa|sa|kas.
Senelė kepa . Senelė ado mano .
Senelė . Mano senelė Ada net moka .

Vaikų žaidimas

Žaidėjai eina ratu ir dainuoja. Vienas vaikas stovi rato vidury ir laiko pagalvėlę. Baigus dainelę, jis meta pagalvėlę kuriam nors žaidėjui. Jeigu šis nepagauna, eina į rato vidurį.

PRIEGALVĖLIS

– Priegalvėli priegalvėli,
Kodėl tu taip baltas?
– Dėl to baltas, dėl to baltas,
Kad močiutės skalbtas.
– Priegalvėli priegalvėli,
Kodėl tu taip minkštas?
– Dėl to minkštas, dėl to minkštas,
Kad močiutės kimštas.

sekti
pasaka
kepti
adyti
priegalvėlis
skalbti
kimšti
minkštas
tekstas

• Išmokite ir pažaiskite šį seną vaikų žaidimą.

18

Kalbamės apie savo seneles, senelius. Mokomės žaisti seną vaikų žaidimą
Kartojame raides. Skaitome tekstą su išmoktomis raidėmis

Pratybų sąsiuvinio puslapių sandara

Vadovėlio puslapiai ir tema

Užduotis

Garsinės analizės medžiaga

Užduotis raidei įtvirtinti

Raidės rašymo užduotis

Skaitymo užduotis

Ugdomi gebėjimai (skaito mokytojas)

Nukerpami žodžiai

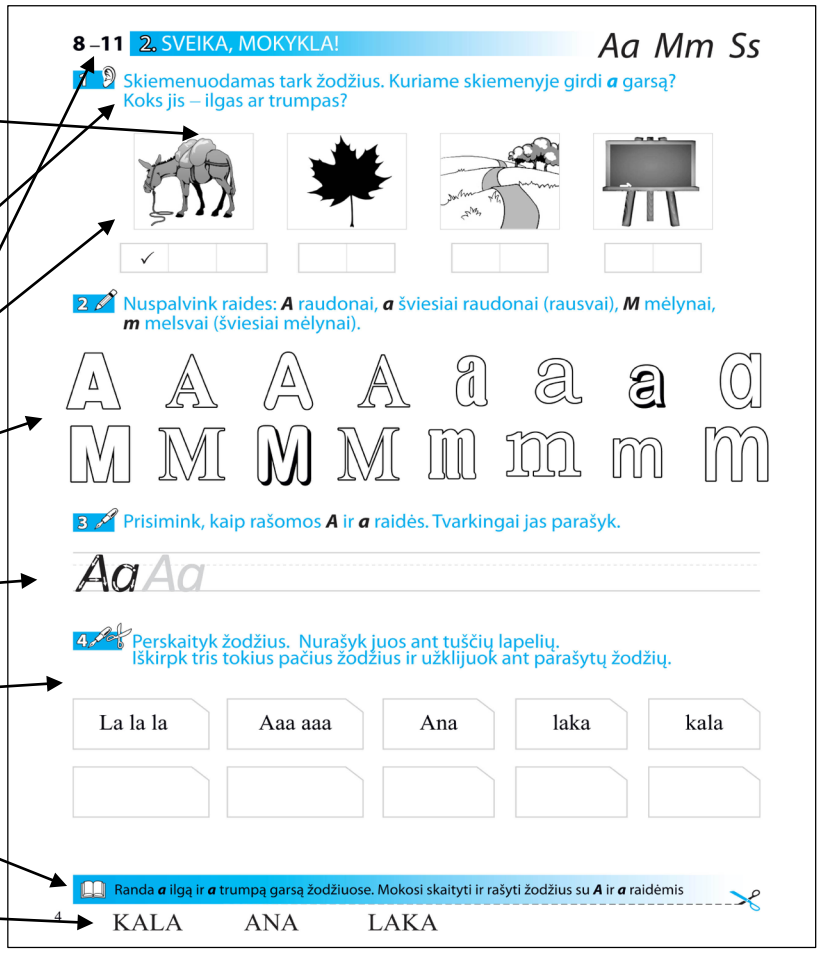

8–11 2. SVEIKA, MOKYKLA! Aa Mm Ss

1 Skiemenuodamas tark žodžius. Kuriame skiemenyje girdi **a** garsą? Koks jis – ilgas ar trumpas?

2 Nuspalvink raides: **A** raudonai, **a** šviesiai raudonai (rausvai), **M** mėlynai, **m** melsvai (šviesiai mėlynai).

A A A A a a a a
M M M M m m m m

3 Prisimink, kaip rašomos **A** ir **a** raidės. Tvarkingai jas parašyk.

Aa Aa

4 Perskaityk žodžius. Nurašyk juos ant tuščių lapelių. Iškirpk tris tokius pačius žodžius ir užklijuok ant parašytų žodžių.

La la la	Aaa aaa	Ana	laka	kala

Randa **a** ilgą ir **a** trumpą garsą žodžiuose. Mokosi skaityti ir rašyti žodžius su **A** ir **a** raidėmis

4 KALA ANA LAKA

Namų darbai

Pratimo užduotis

Garsinės analizės medžiaga

Užduotis

Tekstas, į kurį reikia įrašyti tinkamus žodžius

Tekstas skaityti, mokytis atmintinai, įtvirtinti **uo**

Ugdomi gebėjimai (skaito tėvai)

Nukerpami žodžiai

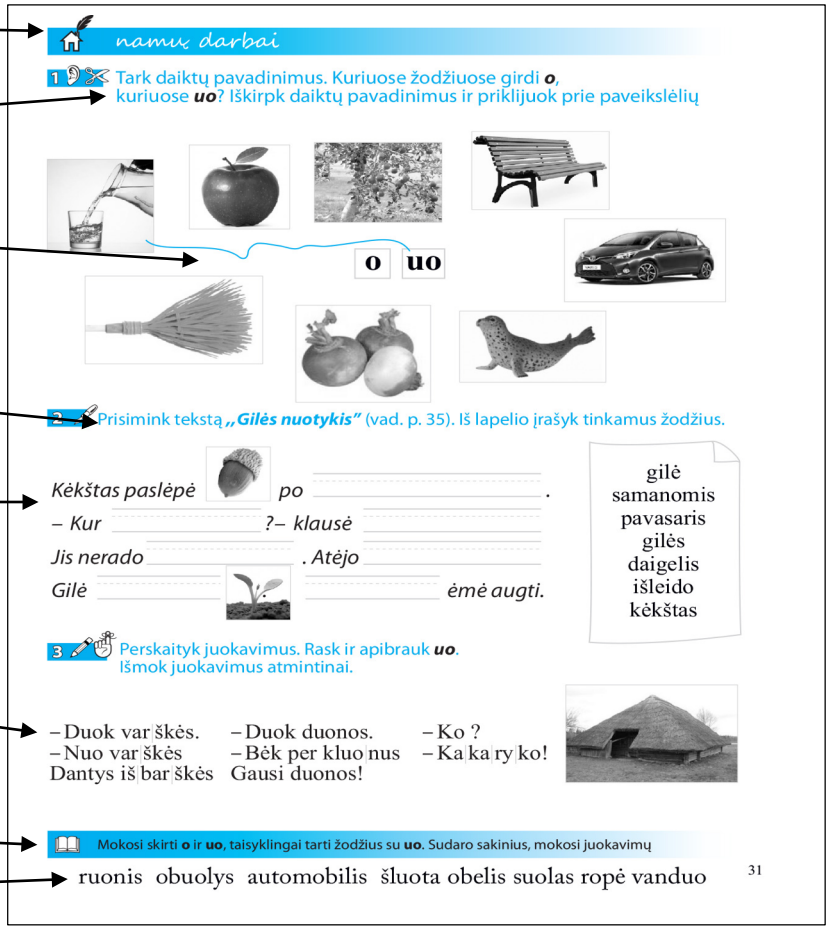

namų darbai

1 Tark daiktų pavadinimus. Kuriuose žodžiuose girdi **o**, kuriuose **uo**? Iškirpk daiktų pavadinimus ir priklijuok prie paveikslėlių

o uo

2 Prisimink tekstą **„Gilės nuotykis"** (vad. p. 35). Iš lapelio įrašyk tinkamus žodžius.

Kėkštas paslėpė ____ *po* ____.
– Kur ____ *?– klausė* ____
Jis nerado ____ *. Atėjo* ____
Gilė ____ ____ *ėmė augti.*

gilė
samanomis
pavasaris
gilės
daigelis
išleido
kėkštas

3 Perskaityk juokavimus. Rask ir apibrauk **uo**. Išmok juokavimus atmintinai.

– Duok var škės.
– Nuo var škės
Dantys iš bar škės

– Duok duonos.
– Bėk per kluo nus
Gausi duonos!

– Ko ?
– Ka ka ry ko!

Mokosi skirti **o** ir **uo**, taisyklingai tarti žodžius su **uo**. Sudaro sakinius, mokosi juokavimų

ruonis obuolys automobilis šluota obelis suolas ropė vanduo

31

VADOVĖLIO MOKOMOSIOS MEDŽIAGOS TEMINIS PLANAS

Kalbinė veikla / Tema	Klausymas Kalbėjimas	Skaitymas	Rašymas
1.„Šalis ta Lietuva vadinas...“	Aptaria, ko mokysis per lietuvių kalbos pamokas, kalbasi apie Lietuvą, aiškinasi žodžių, susijusių su tema, reikšmę. Klausosi eilėraščio apie Lietuvą.	Aiškinasi, kiek, kokių raidžių pažįsta, ar geba skaityti, mokosi išgirsti **l**, **k (kietai ir minkštai tariamus - tai taikome visiems priebalsiams)** garsus žodžiuose, atpažinti jų raides **Ll**, **Kk**.	Mokosi rašyti *Ll*, *Kk* raides, savo vardą, piešia, spalvina.
2. Sveika, mokykla!	Mokosi pasisveikinti, atsisveikinti, paprašyti, atsiprašyti, pavadinti mokinio daiktus, veiksmus, susijusius su mokymusi; pasakoja apie mokyklą. Klausosi Vytės Nemunėlio poemėlės „Meškiukas Rudnosiukas“ištraukos.	Mokosi išgirsti lietuvių kalbos garsus: **a** ilgą ir **a** trumpą, **m**, **s**; susipažįsta su raidėmis **Aa**, **Mm**, **Ss**; skaito skiemenis ir žodžius su šiomis raidėmis.	Mokosi rašyti *Aa, Mm, Ss*, pirmuosius dviskiemenius žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis.
3. Susipažįstame.	Mokosi prisistatyti, susipažinti, pavadinti vaikus, apibūdinti jų elgesį, susipažįsta su kūno dalių pavadinimais. Pasakoja apie save. Klausosi poeto V. Braziūno eilėraščio, vaikų juokavimų, vardų pamėgdžiojimų.	Mokosi išgirsti **o, n, š** garsus , analizuoti žodžius garsais; susipažįsta su raidėmis **Oo, Nn, Šš**. Mokosi skaityti skiemenis ir žodžius su šiomis raidėmis.	Mokosi rašyti *Oo, Nn, Šš* raides, žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis.
4. Mano šeima.	Pasakoja apie savo šeimą, šeimos laisvalaikį, pomėgius; plečia žodyną šeimos narių pavadinimais. Išmoksta vaikų žaidimą. Klausosi rašytojų A. Liobytės, J. Liniausko kūrinių ištraukų, kalbasi apie jas.	Mokosi išgirsti **e** ilgą ir **e** trumpą garsą, **ė, t, d** garsus, analizuoti žodžius, skirti **e** ir **ė** garsus žodžiuose. Susipažįsta su raidėmis: **Ee, Ėė, Tt, Dd**. Skaito žodžius, sakinius ir tekstą su šiomis raidėmis	Mokosi rašyti *Ee, Ėė, Tt, Dd* raides, žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis.

Kalbinė veikla / Tema	Klausymas Kalbėjimas	Skaitymas	Rašymas
5. Mano namai.	Kalbasi apie gyvenamuosius namus, pasakoja apie savo namą, kambarį; mokosi pavadinti įvairius žmonių, gyvūnų būstus. Klausosi V. Palčinskaitės eilėraščio „Visi ką nors turi“, mena mįsles apie namą, buities daiktus.	Mokosi išgirsti lietuvių kalbos garsus: **i, y, b, p**, analizuoti žodžius su šiais garsais; skirti **i** ir **y** garsus žodžiuose. Susipažįsta su raidėmis: **Ii, Yy, Bb, Pp**; skaito žodžius, sakinius ir tekstą su šiomis raidėmis.	Rašo *Ii, Yy, Bb, Pp* raides, žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis. Mokosi taisyklingai tarti ir rašyti žodžius su **i** ir **y** garsais. Diktantas.
6. Mano diena.	Pasakoja, ką veikia rytą, dieną, vakarą, naktį; pasakoja pagal paveikslėlių seriją, iš asmeninės patirties; mokosi pavadinti paros laiką, savaitės dienas. Klausosi M. M. Kudarauskaitės eilėraščio „Rytas“, S. Poškaus pasakaitės „Savaitės pasaka“, aptaria ją.	Mokosi išgirsti lietuvių kalbos garsus: **r, v**, **ai, ei,** analizuoti žodžius su jais. Susipažįsta su raidėmis: **Rr, Vv**; skaito žodžius, sakinius ir tekstą su šiomis raidėmis.	Išmoksta rašyti *Rr, Vv* raides, rašo žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis. Mokosi rašyti žodžius su **ai**, **ei**.
7. Mano draugai ir žaidimai.	Pasakoja apie savo draugus, kartu žaidžiamus žaidimus; pasakoja pagal paveikslą, iš asmeninės patirties; mokosi apibūdinti draugą, draugę, plečia savo žodyną. Išmoksta vaikų žaidimą „Jurgelis“ .	Mokosi išgirsti lietuvių kalbos garsus: **u, ū, j,** analizuoti žodžius su šiais garsais; Susipažįsta su **Uu, Ūū, Jj** raidėmis; išmoksta skaityti žodžius, sakinius ir tekstą su šiomis raidėmis. Įsivertina skaitymo gebėjimus.	Išmoksta rašyti *Uu, Ūū, Jj* raides, rašo žodžius su šiomis raidėmis; mokosi išgirsti ir taisyklingai tarti **au**, **ui** garsus žodžiuose, rašyti žodžius su šiais garsais.
8. Ruduo atėjo.	Kalbasi apie rudenį, pasakoja pagal paveikslėlių seriją, kuria pasakos tęsinį. Susipažįsta su rudens mėnesių pavadinimais, apibūdina rudens spalvas. Kausosi J. Degutytės eilėraščio „Klevo lapas“.	Mokosi išgirsti **g, uo** garsus**,** analizuoti žodžius su jais; susipažįsta su **Gg** raidėmis; skaito žodžius, sakinius ir tekstą su šiomis raidėmis, su **uo**.	Rašo *Gg* raides, žodžius su šiomis raidėmis; mokosi išgirsti ir taisyklingai tarti **uo** garsą žodžiuose, rašyti žodžius su **uo**.

Kalbinė veikla / Tema	Klausymas Kalbėjimas	Skaitymas	Rašymas
9. Rudens gėrybės.	Kalbasi apie daržo ir sodo rudens gėrybes, mokosi pasakoti apie jas, apibūdinti daržoves, vaisius, grybus. Pasakoja pagal paveikslėlių seriją, kuria pasakos tęsinį. Klausosi Just. Marcinkevičiaus poemėlės „Grybų karas“ ištraukos.	Mokosi analizuoti garsais žodžius su netariama **i** (priebalsių minkštumo ženklu **i**); išmoksta skaityti žodžius su netariama **i**, skaito sakinius, tekstus.	Mokosi rašyti žodžius su netariama **i,** su **j**, atsakyti į klausimą *ką veikia?*
10. Paukščius palydint.	Kalbasi apie Lietuvoje gyvenančius paukščius, mokosi juos pavadinti, apibūdinti. Kuria pasakojimą pagal komiksą. Klausosi P. Mašioto pasakojimo „Šiltutis išeina“. Mokosi paukščių balsų pamėgdžiojimų, skaičiuočių.	Analizuoja garsais žodžius su **č, c**; susipažįsta su **Č č** ir **C c** raidėmis, išmoksta skaityti žodžius su šiomis raidėmis, skaito tekstus, atsako į klausimus, atpasakoja.	Rašo *C c, Č č* raides, žodžius su šiomis raidėmis. Mokosi rašyti žodžius su netariama **i**, atsakyti į klausimus *kas? ką veikia?* Trumpai apibūdina paukštį.
11. Sveika, balta žiemuže!	Pasakoja apie žiemą, kuria pasakojimą pagal paveikslėlių seriją apie senį besmegenį, mokosi žodžių, kuriais apibūdinama žiema, susipažįsta su žiemos mėnesių pavadinimais, kas jiems būdinga. Klausosi V. Palčinskaitės eilėraščio „Paveikslėlis“.	Analizuoja žodžius su **ž, z** . Susipažįsta su **Ž ž, Z z** raidėmis, skaito žodžius, sakinius ir tekstus. Mokosi išgirsti ir taisyklingai tarti **ie** garsą, skaityti žodžius su **ie**.	Rašo ***Z z, Ž ž*** raides, žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis. Mokosi rašyti žodžius su **ie**.
12. Sveiki sulaukę šv. Kalėdų!	Kalbasi apie šv. Kalėdas, mokosi pasakoti apie šią šventę; išmoksta žodžių, kuriais apibūdinamos Kalėdos, valgių pavadinimų. Mokosi Kalėdų giesmę, jeigu nori, išmoksta eilėraštį. Klausosi Vytės Nemunėlio eilėraščio „Kalėdų Senelis“.	Mokosi išgirsti ilgus lietuvių kalbos garsus žodžio gale; susipažįsta su raidėmis **Ą ą, Ę ę, Į į, Ų ų**; išmoksta skaityti žodžius, sakinius ir tekstą su šiomis raidėmis.	Mokosi kelti klausimą *ką?*; rašyti ***Ą ą, ę, Į į, ų*** raides, žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis.

Kalbinė veikla / Tema	Klausymas Kalbėjimas	Skaitymas	Rašymas
13. Smagu žiemą!	Kalbasi apie žiemos pramogas, sporto šakas, mokosi pasakoti apie jas; išmoksta žodžių, kuriais apibūdinamos žiemos pramogos, vadinamos sporto šakos. Kuria pasakojimą pagal paveikslėlių seriją.	Mokosi išgirsti ir taisyklingai tarti **ie**, **uo** žodžiuose, skaityti žodžius su **ie, uo**. Skaito Just. Marcinkevičiaus eilėraštį „Žiema“, mokosi atmintinai.	Mokosi rašyti žodžius su ***ie, uo***; rašo rašinėlį apie voveraitę pagal pateiktą pradžią.
14. Alio! Reikia daktaro!	Kalbasi apie žiemos pramogas ir pavojus. Mokosi pasakoti, kaip jaučiasi susirgę; plečia savo žodyną šia tema. Pasakoja įvykį pagal komiksą ir klausimus. Klausosi M. Vainilaičio eilėraščio „Ledinukas“, lygina jį su skaitytu pasakojimu.	Mokosi išgirsti ir taisyklingai tarti **dž, dz** žodžiuose, susipažįsta su dviraidžiais **Dž, dž, Dz, dz,** skaito žodžius, sakinius ir tekstą su jais; atsako į teksto klausimus.	Išmoksta rašyti *Dz dz*, *Dž dž*; rašo žodžius su šiais dviraidžiais ir kitomis išmoktomis raidėmis.
15. Senovėje žiemos vakarais...	Kalbasi apie senovę, mokosi vaikų žaidimų „Žiedo dalijimas“, „Nežiūrėk, ką darau, klausyk, ką sakau“. Plečia savo žodyną žodžiais apie senovę. Klausosi pasakos „Vilkas uodegą prišalo“, mokosi ją pasekti.	Mokosi išgirsti ir taisyklingai tarti panašius garsus **b–p, d–t, g–k, ž–š**. Skaito tekstus su ilgesniais žodžiais, atsako į teksto klausimus; mena ir kuria mįsles.	Rašo žodžius su **b–p, d–t, g–k, ž–š**. Mokosi atpažinti (skirti) žodžius, kurie atsako į klausimą *ką?* ir *ką veikia?*
16. Mūsų pasakos.	Prisimena, kokių žino pasakų apie gyvūnus, seka pasaką „Vėžys ir varna“, pasirinktą pasaką be galo. Vaidina pasaką „Ąžuolas ir baravykas“. Išmoksta pasakose vartojamų žodžių, posakių. Klausosi sekamos pasakos, kuria pasaką be galo.	Kartoja netariamą **i** (priebalsių minkštumo ženklą), mokosi analizuoti žodžius su netariama **i**, juos skaityti. Skaito tekstus, kuriuose yra žodžių su netariama **i**.	Rašo žodžius su netariama **i**. Susipažįsta su žodžių *ąžuolas, mįslė, drąsa, drąsus* rašyba.

Kalbinė veikla / Tema	Klausymas Kalbėjimas	Skaitymas	Rašymas
17. Duonos kelias.	Aptaria, ką žino apie duoną, kaip vadina darbus, įrankius, daiktus, susijusius su duonos auginimu, kepimu. Mokosi sekti pasaką „Kaip vilkas užsimanė duonos išsikepti“, išmoksta pasakose vartojamų žodžių, posakių. Klausosi pasakojimo, kaip seniau močiutės kepdavo duoną.	Skaito J. Degutytės eilėraštį „Juokias duonelė“, kalbasi apie jį; skaito patarles apie duoną, aiškinasi jų reikšmę. Skaito pasaką „Kaip vilkas užsimanė duonos išsikepti“.	Mokosi analizuoti garsais žodžius su **ie**, **uo**, juos skaityti ir rašyti. Rašo sakinius, tekstą.
18. Mažasis mano draugas	Mokosi pasakoti apie savo augintinį (paukštelį, šuniuką ar kt.), jį apibūdinti; pagal paveikslėlių seriją kuria pasakojimą apie šuniuką. Klausosi mokytojo skaitomo pasakojimo, išmoksta žodžių, kuriais apibūdinami gyvūnai.	Mokosi išgirsti ir taisyklingai tarti **f, h** garsus žodžiuose; susipažįsta su **F f, H h** raidėmis, skaito žodžius, sakinius ir tekstą su jomis. Mokosi raiškiai skaityti V. Kukulo eilėraštį „Man reikia šunelio“.	Rašo ***F f, H h*** raides, žodžius su šiomis ir kitomis raidėmis. Rašo sakinius, tekstą.
19. Cha cha cha šalyje.	Juokauja, pasakoja vaikų anekdotus; kuria pasakojimą pagal paveikslėlių seriją. Klausosi mokytojo skaitomų tekstų, išmoksta juokavimų. Fantazuoja pagal skaitytus arba girdėtus kūrinius.	Mokosi išgirsti ir taisyklingai tarti **ch** garsą žodžiuose; susipažįsta su **Ch ch** raidėmis. Skaito žodžius, sakinius ir tekstą su šiais dviraidžiais. Išmoksta raiškiai skaityti M. Vainilaičio eilėraštį „Cha cha cha“.	Rašo **Ch ch** dviraidžius, žodžius su jais. Rašo sakinius, kuria tekstą.
20. Užgavėnės ir ... abėcėlės šventė.	Sužino, kaip Lietuvoje švenčiamos Užgavėnės, mokosi pasakoti apie jas, kaip patys jas švenčia; apibūdina Užgavėnių veikėjus, kaukes. Klausosi mokytojo skaitomo pasakojimo apie Užgavėnių papročius; plečia savo žodyną Užgavėnių tema.	Kartoja visas išmoktas raides, susipažįsta su lietuvių kalbos abėcėle, žaidžia ja. Skaito tekstus, atsako į teksto klausimus.	Mokosi rašyti žodžius, kurie atsako į klausimus *ką veikia?, ką?, ko*? Rašo sakinius, kuria tekstą.

Kalbinė veikla / Tema	Klausymas Kalbėjimas	Skaitymas	Rašymas Kalbos sandaros pažinimas
21. Vasario 16-oji.	Kalbasi apie Vasario 16-ąją, klausosi mokytojo skaitomo dalykinio teksto; išmoksta naujų žodžių apie Lietuvą, taisyklingai tarti ir kirčiuoti žodį *Lietuva*. Ugdosi meilę, pagarbą savo protėvių, tėvų žemei – Lietuvai.	Skaito tekstus apie Vasario 16-ąją, atsako į klausimus. Mokosi giedoti Lietuvos himną. Išmoksta raiškiai skaityti Vytės Nemunėlio eilėraštį „Mano Vytis ir Trispalvė“.	Rašo trumpesnius ir ilgesnius žodžius, sakinius, nurašo eilėraščio posmą.
22. Lietuvių kalba – brangiausia.	Mokosi išgirsti kalboje skambius ir ne taip skambius garsus; ilgai ir trumpai tariamus garsus, juos taisyklingai tarti. Klausosi skaitomų eilėraščių. Ugdosi meilę lietuvių kalbai, tobulina savo tartį.	Skaito dalykinį tekstą, supranta jo informaciją. Išmoksta atmintinai Č. Navakausko eilėraštį „Smagi kelionė“.	Susipažįsta su *balsiais, ilgaisiais ir trumpaisiais balsiais*, su *priebalsiais.* Mokosi rašyti žodžius su ilgaisiais ir trumpaisiais balsiais.
23. Vilnius – Lietuvos sostinė.	Kalbasi apie Vilnių, klausosi mokytojo skaitomo dalykinio teksto, B. Sruogos eiliuotos dramos „Giesmė apie Gediminą“ ištraukos, įsivaizduoja, kas joje vaizduojama, gėrisi jos kalba; išmoksta žodžių, įvardijančių miesto pastatus, vietas, istoriją ir kt.	Skaito dalykinį tekstą apie Vilnių, atsako į klausimus. Mokosi pasekti padavimą „Apie Vilniaus įkūrimą“.	Mokosi atpažinti balsius, balses, priebalsius, priebalses, rašyti žodžius su ilgaisiais ir trumpaisiais balsiais; žodžius, kurie atsako į klausimus *ką?*, *ko?, ką veikia?*, gatvių pavadinimus.
24. Lietuvos miestai.	Kalbasi apie Lietuvos miestus, išmoksta žaidimą „Miestai“. Klausosi mokytojo skaitomo dalykinio teksto apie Gintaro muziejų, plečia savo žodyną. Klausosi S. Gedos eilėraščio „Kas kur yra“.	Mokosi taisyklingai tarti ir skaityti žodžius su dvibalsiais. Skaito tekstus apie Lietuvos miestus; ugdosi smalsumą, norą pažinti Lietuvą, meilę protėvių žemei.	Susipažįsta su lietuvių kalbos *dvibalsiais*. Mokosi juos atpažinti, rašo žodžius su dvibalsiais.

Kalbinė veikla Tema	Klausymas Kalbėjimas	Skaitymas	Rašymas Kalbos sandaros pažinimas
25. „Kur Nemunas teka“.	Kalbasi apie Lietuvos upes, ypač Nemuną, apie Kuršių marias, pasakoja apie juos. Klausosi mokytojo skaitomo dalykinio teksto apie Nemuną, išmoksta naujų žodžių, susijusių su Lietuvos upėmis.	Skaito tekstus apie Lietuvos upes, ežerus, pasako, kas buvo įdomu. Išmoksta sekti padavimą apie ežero kilmę. Ugdosi smalsumą, norą pažinti Lietuvą, meilę protėvių žemei.	Kartoja dvibalsius; mokosi taisyklingai tarti ir rašyti žodžius su **il, im, in, ir, ul, um, un, ur**. Rašo upių pavadinimus.
26. Pavasaris ateina.	Kalbasi apie pavasarį, susipažįsta su pavasario mėnesių pavadinimais; mokosi žodžių, kuriais apibūdinama pavasario gamta. Pasakoja pagal paveikslėlių seriją apie blindės kačiukus. Klausosi V. Račkaičio pasakojimo „Teka sula“, atsako į klausimus.	Skaito eilėraščius apie pavasarį, gėrisi jų vaizdais; mokosi išgirsti eilėraščio eilučių sąskambius, eiliuoti. Skaito O. Jautakės pasakojimą „Kačiukai, kurie tupi medyje“, atsako į klausimus. Sprendžia kryžiažodį pavasario tema.	Kartoja dvibalsius, nosinių raidžių rašymą žodžio gale. Rašo teksto atpasakojimą, rašinėlį.
27. Sveiki sulaukę šv. Velykų!	Susipažįsta su kai kuriais Velykų papročiais, kalbasi apie šv. Velykas, mokosi pasakoti šios šventės įspūdžius. Išmoksta žodžių, kuriais apibūdinamos Velykos, margučiai, jų ridenimas.	Skaito R. Skučaitės eilėraštį „Avinukas ir žibutė“, kiaušiniautojų oraciją, tekstus apie Velykas, randa juose įdomią informaciją, atsako į klausimus.	Kartoja balsius, priebalsius, dvibalsius, nosinių raidžių rašymą. Rašo velykinį sveikinimą.
28. Paukščiai grįžta.	Pasakoja apie pavasarį parskrendančius paukščius; mena mįsles, sprendžia laiptažodį, mokosi paukščių balsų pamėgdžiojimų. Plečia savo žodyną žodžiais, kuriais įvardijami ir apibūdinami paukščiai. Pasakoja pagal paveikslėlių seriją apie kregždes ir žvirblį.	Skaito Just. Marcinkevičiaus eilėraštį apie vyturėlį, išmoksta jį atmintinai. Vaidina dramos vaizdelį pagal J. D. Žilaitytės pasakos ištrauką.	Kartoja balsius, priebalsius, dvibalsius, netariamą **i**, nosinių raidžių rašymą žodžio gale. Rašo pasakojimą pagal paveikslėlius.

Kalbinė veikla Tema	Klausymas Kalbėjimas	Skaitymas	Rašymas Kalbos sandaros pažinimas
29. „Pražydo pasklido žiedai po laukus“.	Mokosi apibūdinti pavasarį pražystančias gėles, savo mėgstamiausią gėlę; plečia žodyną gėlių, spalvų pavadinimais.	Skaito poetų eiles apie gėles, A. Saksės pasakos Pienė“ pradžią, sugalvoja jos tęsinį, planuoja pasakos ištrauką.	Kartoja žodžių, atsakančių į klausimus ***ką?, ko?, ką veikia?,*** ir kt. rašymą.
30. Tau, mamyte...	Kalbasi apie Motinos dieną, mokosi gražiausių žodžių apie mamytę, senelę, pasakoja. Klausosi mokytojo skaitomo V. Račicko pasakojimo „Mamos šlepetės šiltesnės“, jį aptaria.	Skaito lietuvių poetų eiles apie mamą, senelę, patys bando kurti. Mokosi padainuoti lietuvių dainą „Močiute, motinėle“, lopšinę arba žaidinimą, turtina savo žodyną.	Kartoja žodžių su netariama **i** rašymą. Rašo sveikinimą mamytei, senelei.
31. Profesijos ir vaikų svajonės.	Kalbasi apie profesijas, diskutuoja, kodėl svarbi mokytojo profesija; pasakoja, kuo svajoja būti užaugę; plėčia žodyną profesijų pavadinimais. Klausosi skaitomos ištrau-kos iš L. Dovydėno kūrinio „Naktys Karališkiuose“.	Skaito įdomius tekstus apie mokytojo, kario profesiją, atsako į klausimus. Išmoksta lietuvių vaikų žaidimą „Klausė žvirblis čiulbuonėlis“.	Kartoja žodžių, atsakančių į klausimą *ką veikia?*, žodžių su netariama **i** rašymą; Kuria rašinį „Kuo aš būsiu, kai užaugsiu“.
32. Mūsų kelionės.	Kalbasi apie keliones, plečia žodyną kelionių tema. Pasitikrina, kaip geba skaičiuoti lietuviškai. Klausosi mokytojo skaitomo teksto – V. V. Landsbergio „Arklio Dominyko kelionė į žvaigždes“, fantazuoja.	Skaito V. Žilinskaitės tekstą apie kelionę lėktuvu, atsako į klausimus, iliustruoja kūrinį. Mena mįsles apie transporto priemones, sprendžia kryžiažodį.	Kartoja žodžių, kurie atsako į klausimus *ką?, ko?,* rašymą. Rašo sakinius, tekstą.
33. Vasara! Vasara!	Kalbasi apie vasarą, pasakoja apie savo svajones; plečia žodyną mėnesių pavadinimais, vasarą apibūdinančiais žodžiais. Įsivertina, kaip išmoko pasakoti.	Skaito V. Palčinskaitės eilėraštį „Vasaros vardai“, J. Liniausko tekstą „Kas yra atostogos“, A. Karosaitės eilėraštį „Tikra vasara“. Apibūdina vasaros dieną, atostogas. Įsivertina, kaip išmoko skaityti.	Rašo žodžius su ilgaisiais ir trumpaisiais balsiais, nosinėmis raidėmis gale, netariama **i**, įsivertina, kaip išmoko rašyti. Rašo rašinėlį „Mano vasara“.

METODINIAI PATARIMAI, KAIP NAUDOTIS VADOVĖLIO KOMPLEKTU

1 tema

„ŠALIS TA LIETUVA VADINAS“

Tikslas – prakalbinti vaikus lietuviškai, pradėti pažinti kiekvieną mokinį, išsiaiškinti jo lietuvių kalbos lygį, jo santykį su Lietuva.

- susipažins su vadovėliu „Aš – pirmokas“, 1-uoju pratybų sąsiuviniu;
- aptars, ko sieks per lietuvių kalbos pamokas;
- aiškinsis, kaip kiekvienas geba kalbėti lietuviškai, kurias raides pažįsta, ką žino apie Lietuvą, kaip su ja susijęs;
- aiškinsis žodžių Lietuvos, gimtinės tema reikšmę;
- susipažins su sąvokomis *raidė, didžioji raidė, mažoji raidė, žodžio garsai*;
- mokysis išgirsti **l**, **k** garsus žodžiuose, atpažinti jų raides **Ll**, **Kk**.
- išmoks rašyti ***L l*** ir ***K k*** raides.

Priemonės: Vadovėlis „Aš – pirmokas“ (toliau bus trumpinama Vad.), 1-asis pratybų sąsiuvinis (Pr. sąs.1);
Vad. P. 4–7, Pr. sąs.1. P. 1–3.
Lietuvos žemėlapis, albumai apie Lietuvą arba Lietuvos nuotraukos.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pirmasis mokslo metų šeštadienis skirtas susipažinti su klasės mokiniais ir papasakoti jiems, ką jie veiks, ko mokysis šioje mokykloje, ko sieks per lietuvių kalbos pamokas. Kiekvienas mokytojas pasirenka jam patinkančius, geriausiai žinomus būdus, kaip prakalbinti vaikus: gal dainuoja lietuvių dainą, seka pasaką, moko žaidimą, sukuria tam tikras situacijas ir t. t. Svarbiausia – prakalbinti kiekvieną vaiką ir išsiaiškinti jo lietuvių kalbos lygį. Juk nuo to priklausys, kaip pats mokytojas ir klasė dirbs toliau, kaip bus diferencijuojamos užduotys, skaitomi tekstai ir kt.

Kadangi pirmokai anksčiau pradėjo eiti į įprastą mokyklą, jie tikriausiai jau žino, kam skirti vadovėliai, pratybų sąsiuviniai, kitos mokymo priemonės. Vis tik supažindinkime juos su lietuvių kalbos vadovėliu „Aš – pirmokas“ ir pirmuoju pratybų sąsiuviniu: pavartykime, kartu aptarkime viršelį, iliustracijas, pakalbėkime, kodėl ypač reikia saugoti ir tausoti šį vadovėlį (iš jo mokysis dar ne viena pirmokų karta). Labai svarbu, kad mokiniai įsidėmėtų sutartinius ženklus (žinoma, juos išmoks atpažinti pamažu). Mokytojas kartu su vaikais sprendžia, kaip ir kas užrašys pratybų sąsiuvinio viršelyje mokinio pavardę, vardą, o gal ir kitus duomenis.

Vadovėlio aptarimas natūraliai inicijuoja pokalbį apie lietuvių kalbos mokymosi tikslą: pirmoje klasėje ne tik mokysimės kalbėti lietuviškai, bet ir išmoksime skaityti ir rašyti lietuvių kalba. Kodėl to norime? Kodėl mums to reikia? Kiekvienas mokinys gali atsakyti skirtingai. Čia ir išaiškėja vaiko santykis su lietuvybe, Lietuva. Gal jo tėveliai ar vienas kuris yra lietuviai, gal seneliai lietuviai, gyvena Lietuvoje, gal… Kokia ta Lietuva? Ką mokiniai žino apie ją? Tie, kurie yra buvę Lietuvoje ir geba kalbėti lietuviškai, gali papasakoti draugams apie Lietuvą. Atsiverskime vadovėlio 4–5 puslapį, perskaitykime vaikams temos pavadinimą **„Šalis ta Lietuva vadinas“**, aptarkime temos numerį – pirma tema, sužinokime, ar vaikai moka lietuviškai pavadinti: *vienas, vienetas, pirmas, pirma*. Nuo šiol visada atkreipkime vaikų akis į vadovėlyje ir pratybų sąsiuvinyje esančius skaitmenis, mokykime jų lietuviškų pavadinimų – taip pamažu pirmokai išmoks skaičiuoti lietuviškai. Visi kartu apžiūrėkime nuotraukas (ir 6–7 puslapio). Vaikai prie Lietuvos žemėlapio, Baltijos jūra, laukai, kiti vaizdai. Išklausykime kiekvieną, ką jis nori

ir gali pasakyti. Atkreipkime dėmesį, ar vaikai, apibūdindami nuotraukose užfiksuotus vaizdus, vartoja spalvų pavadinimų. Kadangi vadovėlis spalvotas, visada paminėkime piešinių spalvų pavadinimus – taip vaikai plės savo žodyną būdvardžiais. Mokytojas pasiūlo mokiniams pasiklausyti, ką apie Lietuvą rašė poetas Jonas Minelga (5), ką rašo šeštadieninės mokyklos mokinukas (6). Gali būti, kad vaikai nesupras kai kurių žodžių reikšmės. Pagrindiniai yra iškelti prie žodyno ženklo – paaiškinkime, ką jie reiškia. Ne visus šiuos žodžius pirmokai turėtų iš karto išmokti.

Lietuva
lietuvis
lietuvė
lietuvaitė
lietuvių kalba
tėvynė
gimtoji šalis
gimtinė

Šią pamoką daugiau dėmesio skirkime žodžiui *Lietuva* ir kitiems jam giminiškiems žodžiams (šios sąvokos vaikams sakyti nereikia). Ir vėl galime aiškintis, kurie iš mūsų, mūsų tėvų ar senelių yra lietuviai: vyras, berniukas – lietuvis, moteris, mergaitė – lietuvė, lietuvaitė, mūsų kalba lietuvių ir pan. Atsiverskime 1-ą pratybų sąsiuvinio puslapį ir kolektyviai atlikime 1-ą pratimą. Akcentuokime, kokį pirmą garsą girdime tardami žodį *Lietuva* – **l** (mokytojas turėtų tarti taisyklingai – **l** minkštai ir vaikus pamokyti taip tarti, tačiau jokios teorijos neaiškinti; be to, nedarykime klaidos ir nesakykime – „el“, nes tai raidės pavadinimas, o jo kol kas nemokome). Kad mokiniai pajvairintų veiklą, lavintų rankos judesius, gražiai nuspalvina žodį LIETUVA.

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Grįžkime prie vadovėlio ir atkreipkime mokinių akis į žodžius – miestų pavadinimus. Juose išryškintos pirmosios raidės. Kurias iš jų vaikai pažįsta? Tegul išvardija raides ir atlieka 2-ą pratimą sąsiuvinyje. Taigi turėtų paaiškėti, kiek raidžių pažįsta klasės mokiniai. Galbūt jas tars ar įvardys taip, kaip sakoma anglų kalboje. Mokytojas gali patikslinti vienos kitos raidės tarimą, bet nebūtina, kad vaikai viską įsidėmėtų. Svarbu, kad jie pradėtų suprasti, jog lietuvių ir anglų kalbose yra raidžių, kurios gali būti skaitomos vienodai arba labai panašiai. Jos surašytos 4-o puslapio geltoname plakatėlyje. Tačiau yra ir labai skirtingų raidžių arba jos skaitomos kitaip nei anglų kalboje. Su jomis bus labai svarbu susipažinti. Todėl jų ir mokysimės šeštadieninėje mokykloje. Pasakykime mokiniams, kaip lietuvių kalboje vadiname rašmenis, kad iš jų, kaip ir anglų kalboje, susideda žodžiai, tegul tuos žodžius palygina su anglų kalbos žodžiais. Pratinkime pirmokus taisyklingai tarti aptariamus žodžius.

raidė
didžioji raidė
mažoji raidė
žodis

Ar žino mokiniai, kokia raide prasideda kiekvieno vardas? Pasiūlykime ją nupiešti balionėliuose (3-ias pratimas), o jeigu nemoka, parodykime, kad paprasčiausiai nukopijuotų.

Garsinė analizė. Dar vienas labai svarbus pirmos temos uždavinys – pradėti mokytis analizuoti žodžius garsais. Taikantis prie temos pasirinktos ir raidės, ir jų garsai. Medžiaga pateikta 6-ame vadovėlio puslapyje. Pirmokai jau aptarė pirmą žodžio *Lietuva* garsą. Dabar visi kartu atlieka žodžio *laivas*, po to *kalnas* analizę – pasako pirmuosius garsus : **l** ir **k**. Abu šie garsai tariami kietai. Kita žodžių pora 7-ame puslapyje: *sala* ir *miškas*. Pirmiausia praktiškai pamokykime vaikus skiemenuoti lietuvių kalbos žodžius. Tai labai paprasta: jeigu lėtai tarsime ilgesnį žodį, išgirsime tarsi jis subyra į dalis, tada sakome – žodį skiemenuojame. Tos dalys ir yra žodžio skiemenys. Plodami suskiemenuojame keletą žodžių: *ma|ma, tė|tis, va|sa|ra, gė|lė, ma|ši|na, mo|ky|kla*. Po to skiemenuojame žodžius *sa|la* ir *mi|škas,* pasiklausome, kuriame skiemenyje girdėti garsai **l** ir **k**. (Primename mokytojui, kad apie taisyklingą žodžių skiemenavimą rašoma šios knygos 8–9 puslapyje.)

žodžio skiemuo
skiemenys
skiemenuoti

Skaitymas. Kitas žingsnis – aptarti, kad garsai **l** ir **k** žymimi raidėmis **Ll** ir **Kk**. Randame šias raides 6-ame puslapyje, palyginame jas su anglų kalbos raidėmis, jų tarimu (jeigu jas mokiniai jau mokėsi mokykloje).

Garsų **l** ir **k**, raidžių **Ll** ir **Kk** įtvirtinimui skirtas 2-as pratybų sąsiuvinio puslapis. Visi kartu aptariame kiekvieną piešinį, žodis po žodžio atliekame garsinę analizę (4-as ir 5-as pratimas). Rankos lavinimui, sąvokų *didžioji raidė*, *mažoji raidė* supratimui skirtas 6 pratimas – jį mokiniai atlieka individualiai, paskui aptaria (pavyzdžiui, suskaičiuoja, kiek nuspalvino mažųjų, o kiek didžiųjų raidžių). Paskutinis, 7-as, pratimas yra žaidimas žodžiais ir skirtas garsinei analizei. Vaikai

išsikerpa raides ir sako žodžius, kurie prasideda **l** ir **k** garsais, kiekvieną žodį pažymi priklijuodami pirmąją raidę **L** arba **K**.

Rašymas, rašyba, žodyno turtinimas. Pirmąją savaitę rašymui skirta dar labai nedaug: vaikai spalvina, mokosi rašyti *L l* ir *K k* raides (pratybų sąsiuvinis, p. 3, 3-ias pratimas). Reikėtų šį pratimą pasiaiškinti klasėje, kad vaikai išmoktų pagal rodykles orientuotis raidės rašymo kryptyse. Be to, galima pradėti mokytis rašyti (kopijuoti) savo vardą.

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Pamokos pabaigoje mokiniai klausosi mokytojo raiškiai skaitomo Liutauro Degėsio eilėraščio „Čia mūsų namai“ (7), apžiūri vadovėlio iliustraciją ir tarsi apibendrina temą. Eilėraštis aptariamas pagal mokinių lietuvių kalbos galimybes. Mokiniai aiškinasi nežinomus žodžius (pasako žinantieji arba mokytojas). Svarbu a) vaikai klausosi skambios, gražios lietuvių kalbos, b) stengiasi suprasti eilėraščio prasmę, c) pagal savo supratimo galimybes gali jausti, gėrėtis, d) išgirsta naujų lietuviškų žodžių ir vieną kitą išmoksta.

mano namai
tavo namai
mūsų namai
sodas
kiemas

Po eilėraščio aptarimo kalbamasi apie namus. Pasakoja tie vaikai, kurie geba lietuviškai kalbėti. Aptariami pirmieji namų darbai pratybų sąsiuvinyje (3-ias puslapis).

Namų darbai. Pirmieji namų darbai skirti plėsti mokinių žinias apie Lietuvą: vaikai spalvina Lietuvos žemėlapį, paryškina didžiąsias upes, miestus (1-as pratimas), aiškinasi su tėvais, kur gimę jie, jų seneliai, protėviai (2-as pratimas). Mokosi gražiai parašyti *Ll* ir *Kk* raides (3-ias pratimas).

Užduotis kitai temai: paklausinėti tėvų apie jų mokyklą: kokioje mokykloje jie mokėsi, kokia buvo jų klasė, kokiuose suoluose sėdėjo, su kokiais rašikliais rašė, kaip jiems patiko mokykla.

Literatūra:

1. Enciklopedija vaikams apie Lietuvą. V.: Alma littera, 2001, 2002.
2. Jovaiša M. Neregėta Lietuva. 2009. Vilnius.: UAB „Unseeen Pictures“, 2009.
3. Vaitkevičius V., Baltrūnas V. Lietuva: 101 įdomiausia vieta. V.: Alma littera, 2009.
4. Polis J. Lietuvos pajūris. V., 1996.
5. Minelga J. Be pipirų man skaniau. V.: Gimtasis žodis, 2007.
6. Michael J. Murray. Toli, toli už vandenyno.... – Kn. Čikagos lituanistinės mokyklos metraštis.
7. Degėsys L. Žolynas. V.: Kronta, 2006.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

2 tema

SVEIKA, MOKYKLA!

Tikslas – toliau kalbinti vaikus lietuviškai, juos pažinti, mokyti mandagumo žodžių, kalbėtis ir skaityti mokyklos tema, plėsti šios srities žodyną, supažindinti su lietuvių kalbos garsais a ir ā, m, s, jų raidėmis, skaityti ir rašyti žodžius su šiomis raidėmis.

- mokysis bendrauti lietuvių kalba: pasisveikinti, atsisveikinti, paprašyti, atsiprašyti;
- mokysis pavadinti mokinio daiktus, veiksmus ir kitus dalykus, susijusius su mokykla;
- kalbės, pasakos apie mokyklą, mokymąsi;
- mokysis išgirsti lietuvių kalbos garsus: **ā** ilgą ir **a** trumpą, **m**, **s** (kietai ir minkštai tariamus);
- susipažins su raidėmis **Aa**, **Mm**, **Ss**;
- išmoks skaityti skiemenis ir žodžius su šiomis raidėmis;
- išmoks rašyti ***Aa, Mm, Ss***, pirmuosius dviskiemenius žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis;
- susipažins su vaikų poetu Vyte Nemunėliu ir jo poemėle „Meškiukas Rudnosiukas“.

Priemonės: Vad., P. 8–11, Pr. sąs. 1, P. 4–7

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Kaip vaikai moka mandagiai bendrauti lietuvių kalba, mokytojas stebi nuo pirmo susitikimo mokykloje. Dažniausiai vartojamus pasisveikinimo, atsisveikinimo, dėkojimo žodžius mokiniai tikriausiai jau žino. Jų įvairovę gražiai pateikė kalbininkė Antanė Kučinskaitė tikrai labai naudingoje knygelėje „Lietuvių kalbos etiketas“ (1). Tie žodžiai, pasakymai įtvirtinami ir plečiami natūraliai bendraujant su vaikais ir sudarant tinkamas situacijas, pavyzdžiui, improvizuojant: vaikai sveikinasi su draugais, su mokytoju, mokyklos vadovais, kitais mokytojais ir pan. Panašios situacijos pavaizduotos ir vadovėlyje (p. 8–9). Mokiniai kartu su mokytoju aptaria kiekvieną situaciją ir pagal savo kalbines galimybes pasakoja arba tik pasako, kaip vaikai sveikinasi, atsisveikina. Galima šiuos pasakymus palyginti su atitinkamais anglų kalbos mandagumo žodžiais. Paveiksle parašytos ir frazės. Jas skaito mokytojas (arba mokiniai, jeigu yra klasėje mokančių skaityti). Reikia paprašyti pirmokų pakartoti choru ir po vieną kiekvieną pasakymą – tegul plečiasi šios srities mokinio žodynas. Prie žodyno ženklo surašyti mandagumo žodžiai, kuriuos vaikai turėtų išmokti. Po paveikslėlių aptarimo galima ir vaidinti: vienas išeina iš klasės, įėjęs sveikinasi, arba išeidamas atsisveikina, įsivaizduoja, kad susitiko gatvėje, parke, parduotuvėje ir t.t.

Labas!
Labas rytas.
Sveiki!
Geros dienos.
Sudie...
Viso labo!
Viso gero!
Iki pasimatymo!

Labai svarbu plėsti mokinių žodyną mokymo priemonių, mokyklos baldų pavadinimais, t. y leksika, susijusia su mokykla, mokymusi – tam gali padėti ir „Pradinukų žodynas“ (2). Ir natūraliose gyvenimiškose situacijose, ir vadovėlyje vaikai mato mokyklą, klasę, stalus, kėdes, knygas, kompiuterius, pieštukus, sąsiuvinius, kuprines ir kt. Mokytojas arba žinantys vaikai sako jų pavadinimus, mokosi juos taisyklingai tarti: *mokykla* (ne *mokykla!*), mokytoja, *knyga, sąsiuvinis* (ne *sąsiuvinys!*), *kuprinė* (*i* trumpas), *kompiuteris* (*u* trumpas), *raidė* (ne *raidė*) ir kt. Šios temos puslapiuose prie žodyno ženklo parašyti žodžiai, reikalingi pokalbiuose ir formuluojant užduotis, skaitomi mokytojo, aiškinamasi jų reikšmė, mokiniai po truputį juos pradeda vartoti, kartoja ir įtvirtina namuose kalbėdami su tėvais, taip pat per kitų temų pamokas.

mokyti
mokytis
mokykla
mokinys
mokinė
mokytojas
mokytoja
klasė

Mandagumo temai skirtas ir Sigito Poškaus kūrinys „Iki pasimatymo!“ (3). Jį, nuteikęs mokinius rimtai klausytis ir sudominęs, raiškiai skaito pats mokytojas. Prieš skaitant būtina paaiškinti mokiniams, kad jie klausysis pasakos (pasakaitės), kurioje bus labai neįprasti, įdomūs veikėjai: žiurkėnas Vidas, Pieštukas, žvirblaitė Monika, pasakų paukštė Adeodata, Mažiau Mokytas Triušis ir visai fantastiškas padaras Tindis Rindis. Jeigu mokytojas geba, gali vienu kitu štrichu, schematiškai šiuos veikėjus pavaizduoti lentoje. Vaikams nereikia įsiminti jų vardų, nebūtina suprasti visų žodžių. Svarbu, kad jie suvoktų pagrindinę pasakaitės mintį: *Su draugais geriausia atsisveikinti žodžiais IKI PASIMATYMO!* Įsitikinkime, ar visi vaikai suprato šiuos žodžius (jei ne, išverskime), ir mėginkime pakalbėti, kodėl šie žodžiai labiausiai tinka toje situacijoje. (Nes draugus norime matyti vėl ir vėl, su jais susitikti – tokia ar panaši turėtų būti išvada).

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Šiai temai skirtos trys raidės: **Aa** – pagrindinė, galima sakyti, nauja, kadangi ji žymi visai kitą garsą negu anglų kalboje, ir **Mm, Ss** – kartojamos, vaikams jau pažįstamos, nes jos reiškia atitinkamus anglų kalbos garsus. Kiekvienas mokytojas turi savitą supažindinimo su nauja raide būdą, pavyzdžiui, ją demonstruoja, piešia, turi plakatų, gali pavaizduoti kūnu, parodyti panašų daiktą ir pan. Tačiau lietuvių kalbos rašto principas (fonetinė rašyba) reikalauja kiekvieną raidę susieti su garsu, kurį jį žymi. Tai darydami kartu mokysime ne tik pažinti raides, skaityti, bet ir fonetinės rašybos, be kurios neįmanoma rašytinė komunikacija (bendravimas raštu), taigi integruosime įvairias kalbinės veiklos sritis.

Garsinė analizė. Garsinę analizę galima pradėti nuo vaikams jau žinomo fakto – kokį garsą ši raidė reiškia anglų kalboje, ir pabrėžti, kad lietuvių kalboje ji reiškia visai kitą garsą, tiksliau – du garsus: **ā** ilgą ir **a** trumpą (tikslių fonetikos terminų nevartojame). Kad mokiniai pratintųsi išgirsti šiuos garsus, galima pasiūlyti jiems pasiklausyti lopšinės, eilėraščio posmelio ar dainos, kur kartojasi **a, a** garsai. Ypač tinka smulkiosios tautosakos kūriniai, kuriuos vaikams nesunku choru kartoti, tuoj pat išmokti atmintinai, o kai kurių kūrinėlių net prasmės nebūtina suvokti, nes tai – tik skambus bereikšmių žodžių žaismas. Pavyzdžiui, skaičiuotė: *Adata padata/ Po padu vadata.*

Garsinė analizė labai svarbi. Pirmiausia supažindinant su **Aa** raide atliekama paprasčiausia analizė: mokiniai mato vadovėlyje nupieštą daiktą ir sako jo pavadinimą (jeigu nežino, pasako mokytojas), toliau dar kartą tariamas tas žodis, mokiniai pasako, koks yra pirmas jo garsas: ***a****data* - ***ā*** (tariamas ilgai!). Tačiau šiame žodyje dar yra du **a** garsai, tik jie trumpi (tarkime keletą kartų): **ādat**a**.** Ir **ā** ilgas, ir **a** trumpas žymimi tomis pačiomis raidėmis **A** didžiąja ir **a** mažąja.

Pasiūlykime mokiniams pasakyti daugiau žodžių, kurie prasideda **ā** ilgu arba **a** trumpu garsu (tik nedarykime dalykinės klaidos – nesakykime: pasakyk žodį, kuris prasideda **a** raide, nes sakytinėje kalboje tariamas žodis prasideda **garsu**, o raide jis prasideda rašte). Toliau galimi ir sudėtingesni pavyzdžiai: pasakyti žodį, kuriame **ā, a** garsas yra viduryje (*lāpė, skanu, ...*), pabaigoje (*rud**a**, ...*), yra keli **ā, a** garsai (*vāsara, pāsaka, ...*), pasakyti, kurioje žodžio vietoje. Jeigu vaikas išmoks išgirsti ir pasakyti žodžio garsus, jis juos gebės ir užrašyti raidėmis!

Antra garsinė analizė atliekama pratybų sąsiuvinyje (1-as pratimas). Tik ji čia sudėtingesnė: mokomasi skiemenuoti žodžius, išgirsti, kuriame žodžio skiemenyje yra **a** garsas, pasakyti, koks jis – ilgas ar trumpas, pažymėti garsą paukščiuku ar kitokiu sutartiniu ženklu. Dalį žodžių mokiniai jau gali analizuoti savarankiškai, mokytojas tik pereina per klasę ir mato, ar vaikai gerai atliko užduotį.

Analogiškos užduotys ir **m** bei **s** garsams, jų raidėms mokytis (5-as, 9-as pratimas). Garsinė analizė atliekama kaip ir žodžių su **ā, a** garsais: įsiklausoma į pirmą žodžio garsą: ***m****edis* (**m** tariamas minkštai), ***s****aulė* (**s** tariamas kietai), mokiniai siūlo daugiau žodžių su šiais garsais. Vadovėlio 10 ir 11 puslapių paraštėse siūloma pilna žodžio garsinė analizė – pasakyti visus žodžių garsus iš eilės: *stalas, knyga, saga, letena*.

Skaitymas. Nors **Mm, Ss** raides pirmokai tikriausiai jau pažįsta, vis tiek reikėtų joms skirti dėmesio. Svarbiausia atlikti garsinę žodžių analizę ir susieti garsus **m**, **s** su atitinkamomis raidėmis **Mm** ir **Ss** (vad. p. 8).

skaityti
neskaityti
skaitymas
rašyti
nerašyti
rašymas

Kad mokinio atmintyje geriau įsitvirtintų raidės vaizdas, naujos raidės jis ieško vadovėlyje pateiktose pasisveikinimo ir atsisveikinimo frazėse, žodžiuose (p. 8, 9). Mokantis skaityti vadovėlyje naudojamu **garsų analizės sintezės metodu** (žr. šios mokytojo knygos p. 8) skaitantysis turi žinoti raidės garsą ir jį tarti bei jungti su kitos raidės garsu. Vadovėlio 10 puslapyje pateikta paveikslėlių serija, kurią reikėtų aptarti su mokiniais. Mokantys lietuviškai galėtų papasakoti, kas nutiko berniukui, kuris skaitymą iškeitė į kompiuterinius žaidimus. Bet svarbiausia – atskleisti skaitymo proceso esmę: ją vaikams „aiškina“ paveikslėlių serijos šuniukas letena braukdamas per raides, t.y jas tarsi jungdamas:

A ↷ M ⇨ AM

Dar nemokantys skaityti vaikai tęsdami **a** garsą pereina į **m** garsą – perskaito skiemenį (tarsi išdainuoja). Panašiu principu skiemenis jungia į žodžius. Atliekamas skaitymo pratimas: pirmiausia skaitomi vadovėlio 10-o puslapio skiemenys, parašyti didžiosiomis, o paskui mažosiomis raidėmis, jie jungiami į žodžius.

Sąsiuvinyje yra užduotis įtvirtinti **Aa** ir **Mm** raidžių formą, kad jų nepainiotų (2-as pratimas). Mažosios **a** raidės pateikti du variantai.

Rašymas. Mokomasi rašyti ***A*** ir ***a, M*** ir ***m, S*** ir ***s*** raides. Pratybų sąsiuvinyje rodyklėlėmis parodyta, kokia kryptimi rašyti šių raidžių elementus (3-ias, 7-as ir 11-as pratimas). Atkreipkime mokinių dėmesį į šias rodykles – jie pripras ir nesunkiai išmoks orientuotis raidės rašymo kryptyse. Kodėl tai svarbu? Raidė bus gražesnė, raštas estetiškesnis. Be to, vaikai pratinsis prie tvarkos, ateityje jiems bus lengviau rašyti tekstą. Pirmieji žodžiai rašomi pasižiūrint – kartojami parašyti pavyzdžiai (4-as, 8-as ir 12-as pratimas). Reikėtų rašyti ir lentoje, būtinai tarti kiekvieną žodžio garsą. Be to, galimi variantai: rašyti didžiosiomis raidėmis, visomis mažosiomis ar kaip parodyta sąsiuvinyje: pirma didžioji, kitos mažosios. Šie rašymo pratimai turi dar papildomą sąmoningo skaitymo užduotį – iškirpti žodžius ir užklijuoti ant parašytų žodžių. Kad teisingai atliktų šią užduotį, mokinys turi gebėti perskaityti ir savo paties parašytus, ir puslapio apačioje atspausdintus žodžius.

Jeigu mokytojas mano, kad rašymui nepakanka pratybų sąsiuvinio, jis skiria daugiau rašymo užduočių į papildomą sąsiuvinį, tačiau vaikas neturėtų rašyti per daug, kad nepavargtų dar neįgudusi, fiziškai netvirta jo ranka (manoma, kad trys raidžių eilutės yra optimalus skaičius).

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Vadovėlio 11-ame puslapyje pateikta ištrauka iš Vytės Nemunėlio „Meškiuko Rudnosiuko“ (4). Ją raiškiai skaito mokytojas. Jeigu jis jaučia, kad mokiniai dėl skurdaus žodyno nesupras ištraukos turinio, prieš skaitymą paaiškina svarbiausių žodžių reikšmę. Tačiau jeigu mokinių lietuvių kalbos lygis nėra labai žemas, galima pirmiausia skaityti, o tik po to išsiaiškinti nežinomus žodžius. Juk dalies žodžių reikšmę mokiniai savarankiškai suvoks iš konteksto, o tai labai efektyvus žodyno turtinimo būdas. Aptarkime poemėlės ištraukos turinį, Rudnosiuko paveikslą. Galima ir visą poemėlę garsiai perskaityti. Kaip teigia vaikų literatūros tyrėjai, ši poemėlė yra viena „gražiausių poemėlių lietuvių poezijoje vaikams“ (5). Trumpai supažindinkime mokinius su poeto gyvenimu, kūryba vaikams; juk jis – žymiausias išeivijos vaikų poetas. Šiuo tikslu galima skirti mokiniams ir namų užduotį – paieškoti informacijos apie poetą internete, paklausinėti tėvelių, senelių.

meška
meškinas
meškiukas
lokys
lokė
lokiukas

Namų darbai. Pirmiausia mokinys pratybų sąsiuvinyje (p. 7) turėtų savarankiškai perskaityti sakinius po nuotraukomis ir pažymėti, kuris sakinys kuriam vaizdui tinka (pasitikrinamas skaitymo sąmoningumas) (1-as pratimas). Rašymo užduotis – prie nuotraukos parašyti vieną sakinį: *Mama mala.* (2-as pratimas) Atlikti 3-ią pratimą turėtų padėti tėvai: perskaityti juokavimus, patikusį

pamokyti atmintinai. Taip pat vaikas pasitikrina, kurias raides jau pažįsta (jas apibraukia), lavina ranką spalvindamas medžių lapus (4-as pratimas).

Užduotis kitai temai: paklausinėti tėvų apie senelių, prosenelių, giminių vardus, įsiminti patikusį vardą. Išmokti nors vieną mįslę apie žmogų.

Literatūra

1. Kučinskaitė A. Lietuvių kalbos etiketas. V.: Mokslas, 1990. P. 6–58.
2. Paulauskas J., Kirvaitis G. Pradinukų žodynas. K.: Šviesa, 1992.
3. Poškus S. Vieną kartą. V.: Alma littera, 2009. P. 57.
4. Vytė Nemunėlis. Meškiukas Rudnosiukas. V.: Alma littera, 2014.
5. Auryla V. Lietuvių egzodo vaikų ir jaunimo literatūra. 1945–1990. K.: Šviesa, 2003.

Temos mokymo planas, pastabos:

3 tema

SUSIPAŽĮSTAME

Tikslas – toliau mokyti vaikus bendrauti lietuviškai, susipažinti, pasakoti apie save, plėsti žodyną žodžiais apie žmogų, supažindinti su lietuvių kalbos garsais o, n, š, jų raidėmis, skaityti ir rašyti žodžius su šiomis raidėmis.

- mokysis bendrauti lietuvių kalba: prisistatyti, susipažinti;
- mokysis pavadinti vaikus, apibūdinti jų elgesį, susipažins su kūno dalių pavadinimais;
- kalbės, pasakos apie save;
- mokysis išgirsti lietuvių kalbos garsus: **o; n, š** (kietai ir minkštai tariamus), analizuoti žodžius garsais;
- susipažins su raidėmis **Oo, Nn, Šš**;
- išmoks skaityti skiemenis ir žodžius su šiomis raidėmis;
- išmoks parašyti ***Oo, Nn, Šš***, žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis;
- susipažins su vaikų juokavimais, vardų pamėgdžiojimais.
- klausysis poeto V. Braziūno eilėraščio.

Priemonės: Vad., P. 12–15, Pr. sąs. 1, P. 8–11.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Trečia tema tarsi tęsia antrą temą – išmokę pasisveikinti vaikai susipažįsta ir pasakoja apie save. Pirmieji temai skirti puslapiai vaizduoja situacijas, kai vaikai susitinka ir susipažįsta (p. 12–13). Panašią situaciją galima suvaidinti klasėje. Kas svarbu? Kiekvienas vaikas pasako savo vardą, draugai mokosi jį taisyklingai tarti (taip reiškiame bendraklasiui ar bendraklasei pagarbą). Ar vaikai žino, ką reiškia jų vardai, kokie jie – lietuviški *(Meilė, Milda, Rytis, Ąžuolas, ...*), tarptautiniai (*Ona, Patricija, Jurgis, Jonas, ...*) ar kitokie? Susipažindami pirmokai mokosi vartoti asmeninius įvardžius: *aš, tu, jis, ji* ir t. t. Jeigu klasėje yra visai nekalbančių lietuviškai, paprasčiausios frazės būtų, pavyzdžiui: *Aš – Beata. O tu? Mano vardas Jonas. O tavo?* ir pan. (1)

vardas
pavardė
mergaitė
berniukas
aš tu jis ji
mes jūs jie jos

Lietuvių tautosakoje yra šmaikščių juokavimų, susijusių su vardais, klausimais susitikus (2). Juos paprastai kurdavo vaikai. Mokytojas perskaito tokių juokavimų pavyzdžių (vad. p. 13) ir paaiškina jų prasmę. Būtų puiku, kad vieną kitą juokavimą vaikai išmoktų atmintinai. Geriausia mokytis choru. Tegul vaikai įsiklauso, kaip gražiai skamba juokavimai, pavyzdžiui: *Barbora, šok per tvorą – / Gausi pupų porą. – Kur eini? / – Kur katinai raini.* (Paprastai lietuvių kalboje žodžio pradžioje *e* verčiamas į *a – aini.*) Mokydamiesi juokavimų vaikai gali įsidėmėti ir vieną kitą naują žodį, bet tikrai nebūtina visų atsiminti. Svarbesni būtų tie, kurie dažniau vartojami kalbant apie susipažinimą.

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Šiai temai skirtos trys raidžių poros: **Oo, Nn ir Šš. Oo** ir **Nn** raidės vaikams jau tikriausiai pažįstamos, tačiau labai svarbu, kad jie išgirstų ir išmoktų taisyklingai tarti lietuvių kalbos garsą **o**, nedvibalsintų (toks variantas yra anglų kalboje). Vaikams visiškai nauja raidė **Šš.**

klausti
atsakyti
mandagus
mandagi
mandagiai
juokauti

Garsinė analizė. Vaikai pasako, kas nupiešta vadovėlio paraštėje (p. 13), skiemenuoja ir analizuoja žodžius garsais: *o|la, na|mas, ša|ka.* Galima atlikti ir 13-ame puslapyje pateiktų žodžių garsinę analizę: *ro|žė, mė|nu|lis, šir|šė.* Kas svarbu? Lietuvių

kalbos žodžiuose **o** garsas visada tariamas ilgai, tačiau iš kitų kalbų atėjusiuose žodžiuose jis gali būti ir trumpas (aviukas Š**o**nas, k**o**das, ...). Garsai **n** ir **š** gali būti tariami kietai ir minkštai, įsiklausykime ir palyginkime: **n**amas, **n**e, **N**ikas; **š**aka, **š**ilas, **šeš**i). Tačiau šito galima pirmokams ir neaiškinti, svarbu mokyti tarti, kad vaikai netartų šių garsų kietai prieš **e, i** (juk žinome, kad lietuvių kalbos priebalsiai prieš priešakinės eilės balsius visada tariami minkštai).

Pratybų sąsiuvinyje kiekvienai raidei skirta po puslapį. Atliekama 8-o puslapio žodžių su **o** garsu analizė (1-as pratimas): vaikai taria daiktų pavadinimus, skirsto žodžius skiemenimis ir pasako, kuriame skiemenyje girdi **o** garsą: *o|buo|lys, o|žys, vo|ras* – pirmame skiemenyje, ro|bo|tas – pirmame ir antrame (abu **o** tariami trumpai, nes tai ne lietuvių kalbos žodis). Panašiai atliekamos sąsiuvinyje 9-o ir 10-o puslapio užduotys, skirtos **Nn** ir **Šš** raidėms (6-as ir 11-as pratimas).

sakinys
sakiniai

Skaitymas. Susipažinę su raidėmis **Oo**, **Nn** ir **Šš**, pirmokai jas randa vadovėlio paveiksle įrašytuose vaikų varduose, jas suskaičiuoja (kartu mokosi lietuviškai skaičiuoti). Vadovėlyje dar kartą pavaizduotas skaitymo procesas: raidės jungiamos į skiemenis, o skiemenys į žodžius: *a→š →aš, Na→kas→Nakas* ir pan. Toliau skaitomi pirmieji *sakiniai* (pasakykime lietuvišką terminą): *Aš – Ona. Aš – Nakas*. ir t. t. Analogiškai dirbama ir su 13-o puslapio medžiaga. Skaitydami sakinius vietoj paveikslėlio vaikai taria žodį „šuo“. Mokytis skaityti reikėtų įvairiai: po vieną, choru, pusbalsiu, garsiai. Būtinai skiriama mokiniams laiko paskaityti pusbalsiu individualiai, o mokytojas tyliai vaikšto po klasę ir klausosi, padeda.

Pakeiskime veiklą – tegul vaikai pratybų sąsiuvinyje randa **Oo** raides dainos posmuose, jas nuspalvina (2-as pratimas), iškerpa skiemenis ir sudeda žodžius (3-ias pratimas).

Keturioliktas vadovėlio puslapis skirtas išmoktoms radėms pakartoti ir įtvirtinti. Pirmokai jas mato geltoname plakatėlyje – tegul pasako jų garsus, randa jas prie mergaitės atvaizdo parašytuose žodžiuose. Atliekama žodžių *nosinė, šalikas, kasa, ranka* pilna garsinė analizė. Šiame puslapyje mokytojas arba mokantys skaityti pirmokai skaito žmogaus kūno dalių pavadinimus. Būtų puiku, jeigu kiekvienas įsidėmėtų vieną kitą, išmoktų trumpai apibūdinti savo plaukus, akis, ūgį.

galva
kakta
akys
    mėlynos
    rudos
    pilkos
    žalios
ausys
plaukai
šviesūs
    tamsūs
nosis
rankos
pirštai
liemuo
kojos

Atliekamos įdomiosios skaitymo pratybos: prie gulinčio berniuko parašyti žodžiai su praleistomis raidėmis, kurių dar nesimokė. Mokiniai turėtų perskaityti: GALVA, KOJOS, AKYS, NOSIS, RANKOS, KAKTA, SMAKRAS, KELNĖS, ŠALIKAS, ŠVARKAS. Jeigu vaikams nesiseka, galima žodžius parašyti lentoje, skaitant mėginti kaitalioti trūkstamus garsus. Prie šio piešinio tikslingai parašyti du pavadinimai (*šalikas, švarkas*), nors tie daiktai nenupiešti. Vaikai turi pastebėti „klaidas“ ir taip pasitikrinti, kaip moka šiuos žodžius. Galima minti mįsles apie žmogų, jeigu vaikai jų išmoko iš tėvų.

Rašymas. Mokiniai tik kartoja ***Oo*** ir *Nn* raidžių rašymą. Raidėms *Šš* jau reikia papildomo paaiškinimo – kaip gražiai parašyti paukščiuką: abu jo brūkšneliai yra vienodo ilgio (4-as, 9-as ir 13-as pratimas).

Svarbiausi yra žodžių rašymo pratimai. Rašoma lentoje ir sąsiuviniuose: žodis tariamas garsais ir rašomos atitinkamos raidės (5-as, 10-as, 14-as pratimas). Iškirpę žodžius mokiniai sudaro sakinius: *Almas moko. Šonas šoka.* (15 pratimas).

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Klausymui parinktas labai paprastas, bet žaismingas V. Braziūno eilėraštis „Kuosa Kro nuklauso vaiko mintis“. Šis eilėraštis yra iš rinkinio „Kuosos Kro gyvenimas ir atvirkščiai“, kuriame visi eilėraščiai yra apie kuosą (3). Ir šiame kūrinyje tarsi kalba kuosa. Ji kalba apie vaiką – kuosa girdi jo mintis. O tos mintys labai paprastos. Trumpai paaiškinkime vaikams eilėraščio situaciją ir perskaitykime jį. Kad mokiniai geriau įsimintų naujus žodžius, galima eilėraštį vaidinti su lėle: skaityti ir vaizduoti,

kaip lėlė-vaikas rodo minimas kūno dalis. Kitas posmas pakartoja prieš tai skaitytą: vardijama nuo apačios į viršų, t. y. kas ką laiko arba neša „per pasaulį“. Pirmokai gali panašiai pažaisti – įterpti daugiau kūno dalių pavadinimų. Paskutinį eilėraščio posmą verta išmokti atmintinai – puiki greitakalbė.

2 4

Namų darbai. Pirmokai pasitikrina, ar skiria **m** ir **n**, **s** ir **š** garsus ir jų raides (1 ir 2 pratimas). Įsižiūri į komikso paveikslėlius (3-ias prtaimas) ir juos sunumeruoja:

1 3

Tėvelių padedami gali perskaityti komikso frazes, išmokti pasakoti šuniuko nuotykį. Labai svarbu, kad vaikai su tėvais kalbėtųsi apie susipažinimą, prisistatymą, pasakotų apie save, vartotų žodžius, pavadinančius žmogaus kūno dalis.

Užduotis kitai temai: pamąstyti apie savo šeimą – kuo ji ypatinga, pasikalbėti apie ją su tėveliais.

Literatūra

1. Kučinskaitė A. Lietuvių kalbos etiketas. V.: Mokslas, 1990. P. 58–76.
2. Čir vir vir pavasaris. Smulkioji lietuvių tautosaka.V.: Vaga, 1971.
3. Braziūnas V. Kuosos KRO gyvenimas ir atvirkščiai. V.: Versus aureus, 2010. P. 14.

Temos mokymo planas, pastabos:

4 tema

MANO ŠEIMA

Tikslas – mokyti/s pasakoti apie savo šeimą, plėsti žodyną žodžiais apie šeimą, supažindinti su lietuvių kalbos garsais e, ē, ė, t, d, jų raidėmis, skaityti ir rašyti žodžius su šiomis raidėmis.

- mokysis pasakoti apie savo šeimą;
- mokysis pavadinti šeimos narius;
- kalbės, pasakos apie savo šeimos laisvalaikį, pomėgius;
- mokysis išgirsti lietuvių kalbos garsus: **e, ē, ė** ir **t, d** (kietai ir minkštai tariamus), analizuoti žodžius garsais;
- mokysis skirti **e** ir **ė** garsus žodžiuose;
- susipažins su raidėmis: **Ee, Ėė, Tt, Dd;**
- išmoks skaityti žodžius, sakinius ir tekstą su šiomis raidėmis;
- išmoks rašyti ***Ee, Ėė, Tt, Dd***, rašys žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis;
- išmoks žaisti vaikų žaidimą;
- klausysis rašytojų A. Liobytės, J. Liniausko kūrinių ištraukų, jas aptars.

Priemonės: Vad., P. 16–19, Pr. sąs. 1, P. 12–15.

motina
tėvas
sūnus
duktė
brolis
sesuo
senelis
senelė

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pokalbiui apie šeimą skirtas linksmas vadovėlio 16-o puslapio paveikslas. Mokytojas turėtų paklausinėti vaikų nupieštų daiktų, veiksmų pavadinimų ir įsitikinti, ar vaikai žino svarbiausius šiam pokalbiui žodžius: *šeima, tėtis, mama, vaikai, berniukas, mergaitė, dviratis, minti, važiuoti* ir pan. Toliau galima padėti vaikams klausimais: *Kas važiuoja dviračiu? Kas mina dviratį? Ką veikia vaikai?* ir t. t. Nuo pokalbio arba pasakojimo pagal paveikslą pereinama prie vaikų pasakojimų apie savo šeimą: kas ją sudaro, kur šeima mėgsta keliauti, gal irgi mėgsta važinėtis dviračiais. Tegul kiekvienas pasakoja pagal savo galimybes. Kartu plečiamas mokinių žodynas, mokomasi įvardyti šeimos narius (1). Dar vienas paveikslas – savotiškas labirintas yra 17-ame vadovėlio puslapyje. Pagal jį mokiniai gali atsakyti į mokytojo klausimus, pasakoti.

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Visų pirma reikia skirti daugiau dėmesio problemiškiems lietuvių kalbos garsams **e** ir **ė** bei jų raidėms **Ee, Ėė**. Garsus **e, ė** dažnai painioja net Lietuvoje besimokantys vaikai, o gyvenantiems užsienyje dar sunkiau. Raidžių **Tt** ir **Dd** garsai taip pat skamba panašiai, be to, žodžiuose jie dažnai supanašėja (vyksta asimiliacija). Todėl mokant visų šių raidžių reikia daug garsinės analizės, tarimo pratybų.

Garsinė analizė. Jai vadovėlyje pirmiausia pateikti žodžiai ***eglė, diržas, tiltas***. Mokiniai (ar mokytojas) aiškiai taria po žodį, vaikai kartoja, skiemenuoja ir pasako, kuriame skiemenyje girdi garsus **e, ė, d, t**. Ypač reikėtų pabrėžti **e** ir **ė** tarimo skirtumus, keletą kartų kartoti žodį, pasakyti daugiau pavyzdžių (*veda – vėjas, ledas – lėtas* ir pan.) Lietuvių kalboje yra **e** trumpas ir **ē** ilgas garsas – labai svarbu juos skirti iš klausos ir taisyklingai tarti: *mes* (kamuolį) – *meees* (mūsų), nes garso ilgumas keičia žodžio reikšmę. Lietuvių kalbos **ė** garsas, kirčiuotas ir nekirčiuotas, visada tariamas ilgai: *mėlynė, gėlė* ir kt.

Kita garsinės analizės užduotis (p. 17) sudėtingesnė – pasakyti visus žodžių garsus: *pintinė, debesis, takas.* Analizuojant svarbu **ė** tarti ilgai – *pin**ti**nė* (čia ir kitur paryškintas kirčiuotas skiemuo), abu **e** – trumpai (*debe**sis***), žodyje ***ta**kas* pirmas **a** ilgas, antras **a** trumpas.

Pratybų sąsiuvinyje (p. 12 ir 13) taip pat daug garsinės analizės pratimų. Sunkesnius reikėtų atlikti visiems kartu mokytojui vadovaujant. Pirmas ir antras pratimas moko vaikus skirti **e** ir **ė**, penktas ir šeštas – **t** ir **d**. Aiškiai tariami nupieštų daiktų pavadinimai ir pasakoma, kuris garsas girdėti, jį žyminti raidė paliekama, nereikalinga išbraukiama (**e** - *ežys, drugelis,* **ė** – *sraigė, varlė, gyvatė, boružė*; **t** – *dviratis, lėktuvas, raketė,* **d** – *dviratis, dūmas, ledai*). Antrame pratime mokiniai paukščiukais (galima ir kitokiais ženklais) pažymi žodžių garsus, o 6-ame dar ir skirtingomis spalvomis apibrėžia **d** ir **t** garsus žyminčius ženkliukus. Taigi šie pratimai moko vaikus labai gerai įsiklausyti į žodžių garsus, juos taisyklingai tarti ir deda fonetinės rašybos pamatus.

Skaitymas. Mokiniai apžiūri ir aptaria kiekvienos raidės formą, gali jas palyginti su anglų kalbos raidėmis, su jau išmoktomis raidėmis, bet svarbiausia – žino ir pasako, kokį garsą ta raidė žymi, t. y. kaip ją skaitysime. Galimas ir įprastas variantas – pasakoma, kokia tai raidė, tik vargu ar reikia vadinti priebalses jų tikraisiais vardais (tė, dė), pirmokams paprasčiau, kai raides vadina jų garsais (**t, d).**

Kadangi pirmokai mokėsi dar nedaug raidžių, skaityti siūlomi aptariamos temos tekstai labai paprasti (p. 16-as ir 17-as). Pirmiausia mokomasi skaityti (choru, individualiai ir pan.) iš jų iškelti ir suskiemenuoti žodžiai, paskui skaitomi užrašai šeimos piešinyje. Labirintas pateiktas kaip įdomioji skaitymo užduotis: eidami teisingu taku mokiniai perskaitys žodžius: *Domantė, Tadas, Mėta, Dodas*. Sunkesnis 18-o puslapio tekstas: išmokstama skaityti žodžius, po to tekstą „Aš myliu senelę“. Trūkstamus žodžius pakeičia piešinėliai: *myliu, pyragus, kojines, vairuoja motociklą, žaisti futbolą.* Šį tekstą kiekvienas mokinys turėtų išmokti skaityti sklandžiai – taip gerėtų skaitymo gebėjimai. Taip pat tekstą verta aptarti – juk senelė tikrai šauni. Po to tiktų pasikalbėti apie senelius – vaikai pasakoja apie savo senelį ar senelę, o jeigu dar negeba, tai nors atsako į klausimus.

Skaitymo užduotis paįvairina pratybose esantys 3-ias, 7-as ir 12-as pratimas. O vadovėlio 19-ame puslapyje vaikai surenka pabirusias plunksnas – iš skiemenų sudaro žodžius ir juos parašo į paprastą sąsiuvinį arba lapelį: dėdė, lėkė, takas, šoka, lėta, šonas, mėtos, seka ir t. t. Išmoktas raides įtvirtins pratybų sąsiuvinio 14 puslapyje 9-as pratimas. Piešinyje raidės tarp linijų turėjo būti paslėptos labiau, bet nepavyko to pasiekti, todėl pirmokams ši užduotis bus labai lengva.

Rašymas. Atliekamos raidžių rašymo užduotys (4-as, 8-as, 10-as pratimas), jas mokytojas paskirsto tarp kitų užduočių, kad būtų įvairinama vaikų veikla. Rašymo mokymuisi svarbus 11-as pratimas. Jį reikėtų atlikti ir lentoje, aptarti sakinio skyrybą: didžioji raidė pradžioje, taškas gale.

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Šeimos tema vaikai klausysis mokytojo skaitomo teksto „Tėveli, būk mažas“ (vad. p. 17). Tai ištrauka iš A. Liobytės knygos (2). Mokytojas turėtų ištrauką perskaityti žaismingai, tarsi vaiko vardu, perteikdamas berniuko, kuriam tėvelis niekada neturi laiko, svajonę. Paaiškinkime vaikams nežinomus žodžius, jeigu tokių pasitaikys, ir visi kartu aptarkime pasakojimą. Nebūtina įsiminti visų žodžių – užteks vieno kito. Aptariant gali pagelbėti klausimai, kuriais mokytojas padėtų vaikams suprasti svarbius dalykus: Ko Jonukas nori, apie ką jis svajoja? Ko prašo vaikas? Ką jam atsako tėvelis? O ko mokiniai prašo savo tėvelių? Gal kuris gali papasakoti, kaip bendrauja su tėveliu? (Nereikėtų mokinių primygtinai prašyti, nes gali būti vaikų iš nepilnų šeimų ar pan.).

keliauti
užsimanyti
meškerioti

Vadovėlyje yra labai senas lietuvių vaikų žaidimas „Priegalvėlis“ (3). Jo aprašymą perskaito mokytojas ir visi kartu mokosi žaisti. Žodžiai išmokstami natūraliai, jau žaidimo metu.

močiutė
priegalvėlis
skalbti
kimšti

Mokiniai klausosi ir žaismingo pasakojimo apie bebriukų vardų rinkimą iš J. Liniausko knygos „Maža tamsa, arba Augimo nerimas“ (ištrauka be pavadinimo, jį reikės sugalvoti mokiniams) (4). Trumpas turinio paaiškinimas: bebrų šeimyna susilaukė naujos bebriukų vados. Jau paaugusieji ankstesnių vadų bebriukai renka naujiems broliams ir seserims vardus. Kiekvienas bebriukas siūlo vardą, panašų į jo paties. Tik pasakotojas bebriukas Bartas tam prieštarauja. Ką jis mano apie broliukų ir sesučių vardus? Kodėl jis siūlo juos taip pavadinti? Ką reiškia jo vardas? Iš tiesų žaismingas ir prasmingas Barto vardas, bebriukui jis tarsi susietas su žodžiu *barti*, nors žmonių vardas Bartas kilęs iš prūsų genties vardo *bartai* arba iš senovės lietuvių žodžio *barti,* kuris reiškė *kovoti* (5).

miegoti
rėkti
verkti
barti
pasakojimas

Namų darbai. Jie skirti šeimos temai: kiekvienas vaikas piešia savo šeimą, piešinyje parašo vardus (1-as pratimas). Jeigu nemoka, prašo namiškių pagalbos (vardai gali būti parašyti ir anglų kalba). Prisimenami skaityti vardai, jų rašyba (2-as pratimas), išmokstama be klaidų parašyti savo vardą ir pavardę (3-ias pratimas). Tačiau svarbiausia šių namų darbų užduotis – įtvirtinti išmoktus žodžius šeimos tema ir išmokti kuo daugiau papasakoti apie savo šeimą. Čia būtina suaugusiųjų namiškių pagalba.

Užduotis kitai temai: apsidairyti aplink savo namą, pasidairyti name arba bute, savo kambaryje ir pagalvoti, kodėl patinka (ar nepatinka) čia gyventi.

Literatūra

1. Paulauskas J., Kirvaitis G. Pradinukų žodynas. K.: Šviesa, 1992.
2. Liobytė A. Tėveli, būk mažas. V.: Vaga,1983. P. 27.
3. Grigonis M. 200 žaidimų. V.: Mintis, 1988. P. 36.
4. Liniauskas J. Maža tamsa, arba Augimo nerimas. V.: Vaga, 2004. P. 30–31.
5. Kuzavinis K., Savukynas B. Lietuvių vardų kilmės žodynas. V.: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994. P. 91.

Temos mokymo planas, pastabos:

5 tema

MANO NAMAI

Tikslas – mokyti/s pasakoti apie namus, savo namą, kambarį, plėsti žodyną žodžiais apie gyvenamuosius būstus, supažindinti su lietuvių kalbos garsais i, y, b, p, jų raidėmis, skaityti ir rašyti žodžius su šiomis raidėmis, klausytis ir skaityti tekstus apie būstus.

- mokysis pasakoti apie gyvenamuosius namus ;
- mokysis pavadinti įvairius žmonių, gyvūnų būstus;
- kalbės, pasakos apie savo namą, kambarį;
- mokysis išgirsti lietuvių kalbos garsus: **i, y** ir **b, p** (kietai ir minkštai tariamus), analizuoti žodžius garsais;
- mokysis skirti **i** ir **y** garsus žodžiuose, rašyti žodžius su šiais garsais;
- susipažins su raidėmis: **Ii, Yy, Bb, Pp**;
- išmoks skaityti žodžius, sakinius ir tekstą su šiomis raidėmis;
- išmoks rašyti ***Ii, Yy, Bb, Pp*** raides, rašys žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis;
- mins mįsles apie namą, buities daiktus;
- klausysis V. Palčinskaitės eilėraščio „Visi ką nors turi“; jei norės, išmoks jį atmintinai.

Priemonės: Vad., P. 20–23, Pr. sąs. 1, P. 16–19.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Tema „Mano namai“ (1) susijusi su vaiko buitimi, aplinka, ir jeigu šeimoje kalbama lietuviškai, mokinys pakankamai žino žodžių ir gali kalbėti šia tema. Tačiau jeigu šeimoje nekalbama lietuviškai, jam reikės išmokti ir naujų žodžių, ir pasakoti. Tam tikslui vadovėlyje (p. 20) pateiktas paveikslas su namo dalių, jo aplinkos daiktų pavadinimais. Piešinys aptariamas, pavadinimus skaito mokytojas arba mokantis skaityti mokinys. Vaikams reikės įsidėmėti keletą svarbiausių žodžių – reikėtų atsirinkti tuos, kuriuos vaikas vartos pasakodamas apie savo namus ir kurie pavadina vaiko gyvenamosios aplinkos daiktus.

namas
dangoraižis
pilis
butas
sienos
durys
langai
kaminas

Pirmasis temos atverstinis (p. 20 – 21) skirtas žmogaus namui ir kitokiems būstams. Vaikai kalbėsis pagal paveikslą, aptars perskaitytus arba išgirstus tekstus. Pavyzdžiui, daug medžiagos pokalbiams teikia V. Palčinskaitės eilėraštis „Visi ką nors turi“ (2, 3). Eilėraštis ne tik meniškas, skambus, lengvas išmokti, bet ir labai talpus žodžių, pavadinančių būstus, tarsi parašytas mūsų temai. Nuteikime vaikus klausytis ir raiškiai perskaitykime šį eilėraštį. Paskui galima šį kūrinį visiems kartu išmokti atmintinai – kiek daug naujų žodžių vaikai įsimintų!

ola
urvas
lizdas
inkilas
avilys būda
tvartas

Antrasis temos atverstinis skirtas vaiko kambariui: paveiksluose vaizduojami kambaryje esantys baldai, daiktai (p. 22–23). Čia neapsieinama be vaiko drabužių, nors apie juos bus kalbama ir žiemai skirtoje temoje. Vaikai turėtų išmokti pavadinti pačius svarbiausius savo kambario daiktus, apie juos pasakoti. Ypač svarbu mokytis teisingai pasakyti daikto vietą, nes ji skirtingose kalbose pasakoma skirtingai. Lietuvių kalboje vietai nusakyti vartojamas ne tik specialus

linksnis (vietininkas), bet ir įvairūs prielinksniai. Todėl labai svarbu aptarti 23-io puslapio paveikslą ir praktiškai mokytis vartoti prielinksnius (terminų vaikams nesakome), o rodome aiškindami: *ant kėdės, po stalu, už spintos* ir pan.

kambarys
lova
stalas
kėdė
lentyna
spinta

Mokydamas kalbėti apie namus, būstus, kambarį, jame esančius baldus, kitus daiktus, mokytojas gali sudaryti ir atitinkamas situacijas, panaudoti aplinkos daiktus, kas matoma per klasės langą, išeiti su vaikais į kiemą ir pan.

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Visos šiai temai skirtos raidės mokiniams tikriausiai pažįstamos, tereikia išmokyti pirmokus susieti jas su atitinkamais lietuvių kalbos garsais.

Garsinė analizė. Pirmieji jai skirti piešiniai ir schemos pateikti 20-ame vadovėlio puslapyje, paraštėje. Visų pirma reikia išmokti skirti trumpą **i** garsą ir ilgą **y** garsą. Taip pat mokytis taisyklingai tarti **b** ir **p** garsus, tiek kietai, tiek minkštai tariamus. Vadovėlyje **i** garsas išskiriamas iš mergaitės vardo *Ineta*, kadangi žodžio, reiškiančio daiktą (kad būtų galima nupiešti) ir prasidedančiu **i** garsu, nėra. Žinoma, **i** dažnas mišriuosiuose dvigarsiuose: *inkilas, irklas, intakas* ir t. t. Žodis *yla* pasirinktas ilgam **y** garsui. Jeigu mokiniai nežino šio žodžio, nepažįsta šio įrankio, reikia jiems paaiškinti: tai įrankis skylutei pradurti; be jo neapsieina batsiuviai, jo kartais prireikia susiuvant storą popierių. Žodžiai *būda* ir *pilis* prasideda **b** (čia tariamas kietai) ir **p** (tariamas minkštai) garsu. Išskiriant kiekvieną garsą aptariamos ir jų raidės, randamos žodžiuose prie namo piešinio. Kituose vadovėlio puslapiuose pateikta sudėtingesnė, pilna, žodžio garsinė analizė: reikia suskiemenuoti žodžius ir pasakyti visus jų garsus: *avilys, šulinys* (p. 21), *kilimas, lentyna* (p. 22), *spinta, kepurė* (p. 23).

Pratybų sąsiuvinyje (p. 16) pirmiausia mokomasi analizuoti žodžius su **i** ir **y** garsais: tariami 1-o pratimo žodžiai, įsiklausoma, pasakoma ir pažymima, kuriuose žodžiuose girdėti **i** garsas (*žibintas, vinis, kibiras*, *kaminas*), o kuriuose – **y** (*siurblys, durys, šepetys*), o žodyje *vinys* yra abu garsai. Antras pratimas sunkesnis – reikia pasakyti visus žodžių garsus, t. y. atlikti pilną garsinę analizę. Tokia užduotis ne tik padeda vaikui mokytis skaityti, bet ir deda fonetinės rašybos pamatus. Užduotį galima atlikti įvairiai: pirmą žodį visiems kartu, kitus – savarankiškai ar poroje su draugu ar drauge, paskui visiems pasitikrinti. Yra mokytojų, kurie vietoje garsus žyminčių paukščiukų arba taškų siūlo rašyti raides. Tačiau tai gali gerokai trikdyti vaikus, nes dar ne visi pažįsta raides, jas sunkiau parašyti (pratybų sąsiuvinyje siūloma rašyti tik tuos žodžius, kurių raides vaikai jau moka).

Analogiškai atliekamas 8-as temos pratimas (p. 18): **b** garsas yra žodžiuose *batas, krabas, butelis, kibiras*, **p** garsas žodžiuose *paltas, krapas, pudelis, pipiras*.

Skaitymas. Prie namo piešinio (p. 20) surašyti žodžiai, kuriuose mokiniai randa aptariamas šios temos raides: **Ii, Yy, Bb, Pp**. Aptariama jų forma, palyginama su anglų kalbos raidėmis. Skaitymui skirti žodžių, suskirstytų skiemenimis, stulpeliai. Jie sudaryti taip, kad iš pradžių mokinys skaito trumpesnę žodžio formą (Bitė), paskui vis ilgesnę (Bitės Bitėms Bitėmis). Po to pagal rodykles skaitomi „supainioti“ žodžiai. Taip siekiama skaitymo sąmoningumo.

Veiklai pakeisti ir raidėms įtvirtinti gali būti atliekamas 3-ias pratimas (p. 16): spalvinami raidėmis pažymėti ploteliai, iškerpami skiemenys ir juostelėje priklijuojami žodžiai: *Medinis namas.*

Vienas iš pirmųjų vadovėlio tekstų – „Koks namas?“ (p. 21). Vietoje piešinių pasakomi žodžiai: *troba, mūras, dangoraižis, lūšnelė, princesės*. Taigi vartojami įvairūs žodžiai – būstų pavadinimai. Kad būtų lengviau skaityti tekstą, pirmiausia išmokstami skaityti puslapio viršuje iš teksto iškelti ir suskiemenuoti žodžiai.

Panašiai skaitomi ir 22 puslapyje pateikti žodžiai ir atliekama įdomioji užduotis „Kas ten?“. Už durų „pasislėpę“ vaikas, šuniukas ir katinas (arba katė). Šiuos veikėjus mokiniai turi atspėti pagal perskaitytus žodžius ir matomas detales. Papildoma užduotis – sugalvoti veikėjams vardus su

b arba **p** garsu pradžioje (*Benas, Bilas, Petras, Polis, Pilkis, Brita* ir pan.). Kitame, 23-io puslapio, tekste skaitomi nebaigti rašyti sakiniai ir, piešinyje radus atitinkamą daiktą, jie baigiami, pavyzdžiui: *Beata, batas po lova. Pirštinė kyšo iš po pagalvės.* Visi paminėti tekstai skaitomi tol, kol kiekvienas mokinys išmoksta skaityti žodžius nors skiemenimis. Mokytojas, atsižvelgdamas į savo klasės lygį, poreikius, pats planuoja skaitymo pamokėles, jas išdėsto savaitgalio laike.

Rašymas. Pratybų sąsiuvinyje pirmiausia rašomos **Ii** ir **Yy** raidės (p. 17). Aptarkime su mokiniais kiekvienos raidės formą ir rašymo kryptis, atkreipkime dėmesį, kad Y ir y raidės skiriasi. Kiti pratimai skirti žodžių su **i** ir **y** rašymui. Mokomasi skirti žodžius su ilgai ir trumpai tariamais garsais (5 pratimas) ir įrašyti **i** arba **y** (6-as pratimas). Labai svarbu, kad vaikai išmoktų taisyklingai tarti tuos žodžius. Sudaromi du labai paprasti sakiniai: *Tėtis stato „namą“. Mano namas senas, bet šiltas*.

Labai panašios 18-o puslapio užduotys: išmokti rašyti **Pp** ir **Bb** raides, įrašyti **p** arba **b** žodžiuose *batas, padas, pakas, bakas, lapas, labas,* ištaisyti klaidas: *Mano batas, Šventės data. Katė tyko pelės.* (Pastaba: pirmame sąsiuvinio leidime buvo šiek tiek kitokie sakiniai.)

Piešimo, rašymo užduočių yra ir vadovėlyje, pavyzdžiui, p. 21 nupiešti savo namą, p. 22 nurašyti žodžius. Be to, galima skirti į paprastą sąsiuvinį nurašyti vieną kitą sakinį iš skaityto teksto arba keletą žodžių, esančių prie žodyno ženklo. Gali būti rašomas ir trumpas diktantas: mokytojas diktuoja žodžius, vienas mokinys rašo lentoje, kiti – sąsiuviniuose ar pan. Žodžiai: *Alė, aš, Nakas, Tomas, dėdė, bitė, namas, pelė, pelytė, batas, Domas.*

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Jau buvo paminėtas V. Palčinskaitės eilėraštis „Visi ką nors turi“. Prie šio eilėraščio galima dar ne kartą grįžti. Pavyzdžiui, aptariami eilėraščio vaizdai: kaip į olą lenda lapė, ežiukas slepiasi po lapų krūva ir t. t. Vaikai turi įsiminti ir pasakyti, kas kur gyvena. Dar viena užduotis – įsiklausyti, kaip skamba eilučių pabaigos – išgirsti eilėraščio sąskambius.

Kita tema – mįslės (p. 23). Mokytojas skaito – užmena mįsles, vaikai jas įmena. Aiškinamasi, kad kiekvienoje mįslėje yra paslėptas koks nors daiktas, kurį atspėti galime pagal užuominas. Štai namas turi akmeninius pamatus (kojas), medžio sienas (liemenį), stiklo akis (langus), šiaudų kepurę (stogą). Žinoma XXI a. vaikui, gyvenančiam didmiestyje, ši mįslė gali būti per sunki, nes jis nėra matęs panašaus namo. Todėl reikėtų parodyti nuotraukų arba papasakoti, kokius namus, iš ko statė mūsų senoliai. Kitos mįslės lengvesnės, nes jose minimos daikto detalės yra ir šiandien: lova (kojos, plunksnos), kaminas, spyna (esmė – neįleidžia į namus), malūnas, lazda, stalas. Mokytojas gali iš anksto paraginti vaikus paklausinėti tėvelių daugiau mįslių apie būstą, namų apyvokos daiktus, pats jų daugiau užminti. Taigi galime surengti mįslių valandėlę (4).

Namų darbai. Užduotis skirta įtvirtinti **b**, **d**, **p** raides, nes jas pirmokai dažnai painioja (1-as pratimas). Spalvindami piešinį geriau įsidėmi raidės, o atlikdami 2-ą pratimą mokiniai sudaro (taigi skaito) ir rašo žodžius: *batas, badas, ledas, paltas, sodas; lapas, labas, šapas, snapas, lopas.* Nežinomus žodžius turėtų padėti išsiaiškinti tėvai. Trečio pratimo žodžius vaikas gali pasitikrinti vadovėlyje.

Būtų labai prasminga namų užduotis per savaitę gražiai išmokti deklamuoti V. Palčinskaitės eilėraštį „Visi ką nors turi“ arba kitą kurį nors šios poetės eilėraštį namų tema (ciklas „Namai namučiai, nors ir po smilga“) (2,3).

Taip pat siūlome daugiau mįslių apie namą, su juo susijusius dalykus.

1. Raudonas liežuvis juodą velnią laižo. (Puodas ant ugnies)
2. Šėmas jautis dangų laižo. (Dūmai)
3. Meška negyva –
   Viduriuose kruta. (Butas)

4. Stovi ant vištos kojos, o kai gula, jaučio vietą užgula. (Durys)
5. Geležinėj balelėj
   Nuklimpo kumelė. (Raktas)
6. Žiba dieną,
   Žiba naktį. (Langas)
7. Tiltas. Ant tilto ežeras, po tą ežerą ančiukai nardo. (Stalas, dubuo, šaukštai) (6)

Užduotis kitai temai: iš storesnio popieriaus pasigaminti laikrodžio ciferblatą ir rodykles. Jas pritvirtinti, kad būtų galima sukti, surašyti valandas (jeigu negeba, prašo suaugusiųjų pagalbos).

Literatūra

1. Paulauskas J., Kirvaitis G. Pradinukų žodynas. K.: Šviesa, 1992.
2. Palčinskaitė V. Sapnų taškuota sraigė. V.: Vaga, 1997.
3. Palčinskaitė V. Namai namučiai. V.: Vaga, 1984.
4. Du kiškeliai pagiry. Lietuvių liaudies mįslės. Sudarė Kazys Grigas. V.: Vaga, 1981.
5. Margi paukšteliai pasauly skraido. 1700 lietuvių mįslių ir minklių. Sudarė Stasys Lipskis. V.: Žuvėdra, 1998.
6. Lietuvių tautosaka. T. 5. V.: Mintis, 1968. P. 466, 467, 566, 570, 572, 573, 585.

Temos mokymo planas, pastabos:

6 tema

MANO DIENA

Tikslas – mokyti/s pasakoti apie savo dieną, plėsti žodyną žodžiais, kuriais nusakomas paros laikas, įvairūs veiksmai, savaitės dienos; supažindinti su lietuvių kalbos garsais r, v, jų raidėmis, skaityti ir rašyti žodžius su šiomis raidėmis; mokyti/s išgirsti ai, ei žodžiuose, skaityti ir rašyti žodžius su ai, ei; klausytis ir skaityti tekstus apie rytą, savaitės dienas.

- mokysis pasakoti, ką veikia rytą, dieną, vakarą, naktį ;
- mokysis pavadinti paros laiką, savaitės dienas;
- pasakos pagal paveikslėlių seriją, iš asmeninės patirties;
- mokysis išgirsti lietuvių kalbos garsus: **r, v** (kietai ir minkštai tariamus), **ai, ei,** analizuoti žodžius garsais;
- susipažins su raidėmis: **Rr, Vv**;
- išmoks skaityti žodžius, sakinius ir tekstą su šiomis raidėmis;
- išmoks rašyti ***Rr, Vv*** raides, rašys žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis;
- mokysis rašyti žodžius su **ai**, **ei**;
- klausysis M. M. Kudarauskaitės eilėraščio „Rytas“; jei norės, išmoks jo ištrauką arba visą atmintinai.
- Klausysis S. Poškaus pasakaitės „Savaitės pasaka“, aptars ją.

Priemonės: Vad., P. 24–27, Pr. sąs. 1, P. 20–23.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Norėdamas papasakoti, kaip praleido dieną, vaikas turi žinoti svarbiausius žodžius, kuriais įvardijamas laikas, kai kurie veiksmai. Todėl vadovėlyje pateikta vaiko dienotvarkė ir pagrindiniai žodžiai. Jų gali būti ir daugiau (1). Kolektyviai aptariami dienotvarkės paveikslėliai (p. 24), mokomasi nusakyti paros metą, valandas, t. y. pažinti laikrodį. Pasakodami, kalbėdami vaikai gali parodyti laiką ant pačių pasigamintų laikrodžių. Užduotis siūlo ir daugiau papasakoti apie vaiko dienotvarkę. Tai gali atlikti geriau lietuviškai mokantys vaikai, mokytojas. Aptarus pavaizduotą vaiko dienotvarkę, reikėtų paskatinti kiekvieną vaiką papasakoti apie savo rytą ar dieną, vakarą. Jeigu negeba, tegul atsako į klausimus: *Ką veikei šį rytą? Ką veikei vakar dieną? O vakarą?* Siekiame dviejų svarbių tikslų: kad vaikai išmoktų laiką nusakančius žodžius ir pavadinti svarbiausius veiksmus, susijusius su tuo laiku. Kad geriau įtvirtintų šią leksiką, siūloma nupiešti savo dieną (tai gali atlikti ir namie). Paaiškinkime vaikams: popieriaus lapą dalijame į keturias dalis ir piešiame keturis paveikslėlius patys pasirinkdami, ką norime vaizduoti. Po paveikslėliais parašome žodžius: *rytas, diena, vakaras, naktis*. (Žodžius gali paprasčiausiai nukopijuoti nuo vadovėlio ar lentos – tegul juos mokytojas parašo.)

rytas
diena
vakaras
naktis
keltis
praustis
valgyti
žaisti
miegoti
pusryčiai
pietūs
vakarienė

Dar vienas pasakojimas kuriamas pagal paveikslėlių seriją „Sapnas“ (p. 26). Daugelis žodžių vaikams jau žinomi. Gali vaikai pasiskirstyti grupelėmis ir pasirengti pasakoti berniuko nuotykį: vakare žiūrėjo baisų filmą, naktį susapnavo košmarą, išsigando ir palindo po lova. Pasakojama kelis kartus, atidžiai klausomasi, papildoma. Sunkesnė užduotis – papasakoti, kas taip pat yra sapnavęs baisų sapną ir išsigandęs. Vaikams gali pagelbėti mokytojo klausimai: *Ar prisimeni, ką sapnavai*

sapnas
sapnuoti
baimė
bijoti
išsigąsti

praėjusią naktį? Kokį baisų sapną esi sapnavęs (sapnavusi)? Ko tu bijojai? Kaip manai, kodėl susapnavai tokį sapną? Kokius filmus mėgsti žiūrėti? Ar sapnuoji tų filmų herojus? Kokie jie?

Klausymuisi skirtas M.M. Kudarauskaitės eilėraštis „Rytas“ (2). Jame kartojasi **r** garsas, todėl posmai skamba kaip greitakalbės. Palyginkime:

Rasi rasoj rasi.	
Rieda ratai rateliukai.	

Rytas	Rytas
Renčia	Rengias
Rūko rūmą,	Rūko rūbą.
	M. M. Kudarauskaitė

Todėl pirmuosius eilėraščio posmus vaikai galėtų išmokti atmintinai, o jeigu nori, ir visą eilėraštį.

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Šiai temai parinktos raidės **Rr** ir **Vv** bei pirmieji dvibalsiai (termino siūlome dar nevartoti, nes su juo vaikai susipažins vėliau apibendrindami visus lietuvių kalbos garsus).

Garsinė analizė. Garsui **r** pasirinktas temos žodis *rytas*, garsui **v** – *vakaras*. Šie žodžiai gali būti ir „raktiniai“ raidžių **Rr**, **Vv** žodžiai tiems vaikams, kurie neįsimena jų lietuviškų garsų. Kolektyviai atliekama pilna žodžių *rytas, vakaras* analizė (p. 24). Labai atidžiai analizuojami garsais žodžiai *vainikas, peilis* (p. 25) – reikia, kad mokiniai išgirstų ir pasakytų garsus *v a i n i k a s* (**a**, **i** atskirai) arba *v ai n i k a s* (**ai** kartu), *p e i l i s* (**e, i** atskirai) arba *p ei l i s* (**ei** kartu). Analogiškai garsais analizuojami kito atverstinio žodžiai *vaikas, ateivis, žaibas, veidas*. Taigi **ai ei** galima tarti įprastai kaip atskirus garsus ir labai sklandžiai kaip dvibalsius. Kodėl taip? **Mokytojas turėtų žinoti, kad lietuvių kalbos dvibalsiai ai, ei (be to, ui, au) yra sudėtiniai, t. y. aiškiai sudėti iš dviejų balsių, todėl nebus klaidos, jeigu jų garsus pradžioje tarsime atskirai** (3). Pratybų sąsiuvinyje (p. 20) reikėtų pasiūlyti mokiniams garsinę analizę atlikti savarankiškai: sužymėti žodžių *ratas, raitelis, kreida, raidės* garsus, paryškinti ar apibraukti **r** garso paukščiuką (1-as pratimas). Po to būtinai visi kartu pasitikrina. Panaši ir 7-o pratimo užduotis. Jo žodžiai: *vokas, laivas, vairas, vartai.*

Skaitymas. Vadovėlio 24-o puslapio paveiksle randamos **Rr** ir **Vv** raidės, bei **ai**, **ei.** Svarbu, kad vaikai susietų šias raides su atitinkamais lietuvių kalbos garsais, išmoktų nepainioti su anglų kalbos variantais. Visas frazes pirmokai jau gali ir perskaityti. Pagrindinės skaitymo pratybos yra 25-o puslapio tekstas „Rytas“. Pirmiausia išmokstami skaityti viršuje surašyti žodžiai – tegul vaikai juos skaito garsiai, paskui kiekvienas pusbalsiu (nebijokime darbinio triukšmo). Tada skaitomas tekstas. Pirmoji teksto dalis pažymėta vertikaliu brūkšniu – ji skirta skaityti silpnesniems mokiniams. Kaip skaityti, pasirenka mokiniai kartu su mokytoju: po sakinį, po kelis sakinius, eilutę ar kitaip. Svarbiausia, kad kiekvienas mokinys išmoktų sklandžiai skaityti nors dalį teksto! Piešiniais pakeisti žodžiai: *Saulė, miega, saulė, miego (miegoti), saulė čiumpa mergaitę už nosies ir pakrato, saulę.* Ar vaikai suprato tekstą, galima išsiaiškinti pateikus klausimų: *Ką pamatė saulė? Kodėl pyko Vaiva? Ką saulė padarė?* Šiam tikslui skirtas ir 6-as sąsiuvinio pratimas. Kitame vadovėlio atverstinyje mokiniai skaito paveikslėlių serijos frazę AI! AI! ATEINA!, žaidžia žodžiais (puslapio apačioje). Pastarąją užduotį galima skirti grupelėms ir palenktyniauti, kas sudarys daugiau žodžių. Galimi žodžiai:

vaikas	meilė	sveikas
kaimas	seilė	kraikas
laikas	deivė	kreivas
laivas	šeima	šlaitas
laimė	šeiva	šleivas
baimė		blaivas
kai kas		

kyla saulė
saldžiai miega
laikas keltis
šoka iš lovos
kaitrus spindulys
čiupti už nosies

Pratybų sąsiuvinyje taip pat yra keletas skaitymo pratimų, kuriuos atlikdami vaikai pakeičia veiklą, pažaidžia. Lankeliu jungdami 3-io pratimo skiemenis nesunkiai sudaro žodžius: RATAS, RETAS, RYTIS, RIKIS. Dar galima sudaryti RIMAS, RĖTIS, ROMAS, RĖMAS. Iš iškirptų skiemenų p. 20 sudedami ir ant garsinės analizės schemų užklijuojami žodžiai: **ratas, raitelis, kreida, raidės**. Visi kartu atlieka 8-ą pratimą: mokomasi skaityti ir skiemenuoti žodžius su **ai, ei.** Panašus 12-as pratimas. Jį atliekant labai svarbu palyginti žodžių poras (*lakas – laikas* ir t. t.), kad vaikai geriau išmoktų skaityti žodžius su **ai, ei** ir suprastų reikšmių skirtumus. Tryliktą pratimą reikėtų atlikti žodžiu. Skaitymo sąmoningumą mokiniai pasitikrina rasdami ir priklijuodami tinkamus sakinius (11-as pratimas). Ir kiti šiai temai skirti sąsiuvinio pratimai padės mokiniams tobulinti žodžių su **ai, ei**, **Rr, Vv** raidėmis skaitymo gebėjimus (13-as, 14-as, 15-as, 16-as pratimas).

Skaitydami tekstus pirmokai kartu plečia savo žodyną, pavyzdžiui, atsakydami tegul ir į paprastus teksto klausimus, vartoja kai kuriuos žodžius, pasakymus. Taip pat vaikai gali atpasakoti tekstą ar jį pratęsti, prikurti žodžiu, pavyzdžiui, kas atsitiko Vaivai, ką paskui veikė mergaitė ir pan.

Sudarydami žodžius pirmokai tikriausiai nežinos (todėl ir nesudarys) retesnių žodžių: *šeiva, kraikas, šlaitas, blaivas.* Mokytojas gali jų neminėti, o gali ir pasakyti bei paaiškinti šių žodžių reikšmę. *Šeivą* geriausia būtų pademonstruoti (plona ritė ar tuščiaviduris pagaliukas siūlams), specialų *kraiką* perkame katėms, o kaime naudojame šiaudus, nuo *šlaito* – kalno šono leidžiamės su slidėmis ar rogutėmis, *blaivas, blaivus* dangus – giedras, mėlynas dangus be debesėlio.

Rašymas. Mokiniai kartoja**,** o jeigu dar nemoka, išmosta rašyti ***Rr*** ir ***Vv*** raides (4-as ir 9-as pratimas). Daugiausia pratybų skirta žodžių su **ai, ei** rašymui: 5-as, 10-as, 14-as. Šie pratimai nėra sunkūs, todėl vaikai juos gali atlikti dirbdami porose arba individualiai savarankiškai. Štai 5-o pratimo žodžius iš tiesų tereikės nurašyti (*raitelis, kreida, raidės*), 14-o išrinkti, 16-o nurodyti tinkamą raidę (*Laimė, seilė, vaistai, raidė, kaina, peilis, šeima, vaikas*). Be to, visi šie žodžiai mokiniams jau žinomi.

Jeigu pamokose liktų laiko, mokytojas gali padiktuoti trumpą žodžių diktantą: *Vardas, vardai, laidas, laimė, kaimas, šeima, veidas, keistas, vaikai, vainikas.*

rūkas
tirštas
rūmas
ręsti
rangytis
raitytis

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Ne tik garsų sąskambiais gražus M. M. Kudarauskaitės eilėraštis „Rytas“, bet verta pamėginti su vaikais aptarti ir poetės žodžiais nupieštus vaizdus: kokį jie įsivaizduoja rūko rūmą, kokie tie rūko rūbai, kaip tas rūkas rangosi, raitosi (gal lyg didelė balta gyvatė), kodėl nieko nesimato, nesigirdi. Pafantazuokime kartu su pirmokais!

S. Poškaus pasakaitėje „Savaitės pasaka“ (3) įdomiai pristatomos visos savaitės dienos (vad. p. 27). Rašytojo knygos herojė varna Barbora vis kitokia spalva nuspalvina kiekvieną savaitės dieną ir kiekvienai priskiria skirtingą nuotaiką ir natą. Be to, kiekvienos dienos spalva su kuo nors gražiai palyginama. Paskaitykime vaikams tuos palyginimus: „raudonas, linksmas kaip mėnulio pilnatis ir nata RE“ ir t. t. Jeigu mokytojas gali muzikuoti, tegul vaikai ir tos gamos natos pasiklauso, kiekvieną savaitės dieną susieja su muzika. Vadovėlyje yra užduotis – prisiminti varnos Barboros savaitės dienų spalvas. Tegul mokiniai jas nupiešia – lengviau įsimins, kartu išmoks savaitės dienų ir spalvų pavadinimus. Bet svarbiausia – paskatinkime vaikus fantazuoti – kitaip, savomis spalvomis, piešti savaitės dienas, paaiškinti draugams, kodėl tokias spalvas pasirinko.

pirmadienis
antradienis
trečiadienis
ketvirtadienis
penktadienis
šeštadienis
sekmadienis

raudonas
oranžinis
geltonas
žalias
mėlynas
rožinis
vaivorykštė

Namų darbai. Vaikai savarankiškai pakartoja išmoktas raides – atrenka didžiajai raidei mažąją (1-as pratimas). Jeigu yra galimybių, tėvai galėtų šias raides vaikui padiktuoti. Du kiti pratimai skirti žodžių su **ai, ei** rašymui (2-as ir 3-ias). Rašyti žodžius mokomasi pagal pavyzdį, jokių taisyklių kol kas netaikoma.

Be to, žodžius *pelei, varlei* ir pan. pirmokai gali rašyti įsiklausę į jų tarimą. Namų darbams siūlomas ir žodinis pasakojimas apie pasirinkto gyvūno dieną. Reikėtų patarti vaikams, kad kiekvienas rinktųsi tą gyvūną, kurį gerai pažįsta, mato, ką jis veikia arba gali apie jį rasti informacijos, paklausinėti suaugusiųjų. Kas svarbu? Pasakodamas apie gyvūno dieną vaikas įtvirtins laiką reiškiančius žodžius, vartos įvairių veiksmus nusakančių žodžių, fantazuos. Šią užduotį rekomenduokime atlikti savaitės pradžioje. Dar viena užduotis – nupiešti labiausiai patikusios savaitės dienos įvykį, momentą ir išmokti papasakoti apie tai draugams. Čia jau reikalinga suaugusiojo pagalba ir visos savaitės apmąstymas. Todėl užduočiai reikėtų skirti penktadienio popietę.

Iš vadovėlyje pateiktų tekstų mokinys turėtų pasirinkti jam labiausiai patikusį ir kartu su tėveliu ar mama mėginti perskaityti vieną kitą lengvesnį žodį. Suaugusieji gali padėti išmokti eilėraštį „Rytas“ (ir patys pasimokyti), net pritaikyti jam melodiją ir padainuoti. Skaitantys vaikai gali perskaityti namiškiams pasakaitę apie savaitės dienas. Dar viena kūrybinė užduotis – kiekvieną vakarą (jeigu galima, rytą) šeimoje pasakoti savo sapnus.

Užduotis kitai temai: nupiešti piešinėlį savo draugui ar draugei.

Literatūra

1. Paulauskas J., Kirvaitis G. Pradinukų žodynas. K.: Šviesa, 1992.
2. Kudarauskaitė M. M. Ant karalių kelio. V., 2002.
3. Pakerys A. Lietuvių bendrinės kalbos fonetika. V.: Žara, 1995. P. 151.
4. Poškus S. Vieną kartą. V.: Alma littera, 2009.

Temos mokymo planas, pastabos:

7 tema

MANO DRAUGAI IR ŽAIDIMAI

Tikslas – mokyti/s pasakoti apie savo draugus, žaidimus su draugais, kalbėtis apie draugiškumą; plėsti žodyną žodžiais, kuriais apibūdinama draugai, draugystė, žaidimai; mokytis vaikų žaidimo; supažindinti su lietuvių kalbos garsais u, ū, j, jų raidėmis Uu, Ūū, Jj, skaityti tekstus su šiomis raidėmis, rašyti žodžius, sakinius; įsivertinti, kaip kiekvienas išmoko skaityti.

- mokysis pasakoti apie savo draugus, kartu žaidžiamus žaidimus;
- mokysis apibūdinti draugą, draugę;
- pasakos pagal paveikslą, iš asmeninės patirties;
- mokysis išgirsti lietuvių kalbos garsus: **u, ū, j,** analizuoti žodžius garsais;
- susipažins su raidėmis: **Uu, Ūū, Jj**;
- išmoks skaityti žodžius, sakinius ir tekstą su šiomis raidėmis;
- išmoks rašyti ***Uu, Ūū, Jj*** raides, rašys žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis;
- mokysis išgirsti ir taisyklingai tarti **au**, **ui** garsus žodžiuose, rašyti žodžius su šiais garsais;
- klausysis vaikų žaidimo „Jurgelis“ aprašymo, išmoks žaisti šį žaidimą.
- pasitikrins ir įsivertins savo skaitymo gebėjimus.

Priemonės: Vad., P. 28–31, Pr. sąs. 1, P. 24–27.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Draugai ir žaidimai aktuali vaikams tema (1). Todėl reikia supažindinti pirmokus su keletu svarbiausių šios temos žodžių, mokyti pasakoti apie draugus ir draugystę. Mokiniai aptars vadovėlyje esantį siužetinį paveikslą, kuriame vaizduojami atrakcionų parke pramogaujantys vaikai. Reikėtų paskatinti mokinius nusakyti vaikų emocijas, nes ypatingų įvykių čia nėra. Tačiau svarbiausia – prisiminti ir mėginti papasakoti pačių patirtus įspūdžius lankantis atrakcionų, žaidimų parke ar panašioje pramogų vietoje. Kadangi pirmokai pažįsta vis daugiau raidžių, šiai temai skirta daug tekstų, kuriuos jie skaitys patys. Visi tekstai apie draugiškai žaidžiančius vaikus, draugiškumą. Todėl perskaitę galės juos atpasakoti, kurti analogiškus žodinius pasakojimus, kad aktyvintų savo žodyną.

draugas
draugė
draugauti
draugystė
draugiškas
draugiška

kalneliai
traukinukas
leistis
šaukti
smagu
baisu

Vadovėlyje siūloma išmokti seną lietuvių vaikų žaidimą „Jurgelis“ (jis vadinamas ir kitaip) (2). Žaisdami vaikai išmoks dainelės žodžius, kartu taisyklingai tarti **j** ir kitus garsus. Labai svarbu išmokti skirti **u** trumpą ir **ū** ilgą garsą žodžiuose.

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Temai pasirinktos trys raidės: **Uu, Ūū, Jj**. Pirmokai turės išmokti nepainioti **u** ir **ū** bei **j** ir **dž**. Be to, suprasti, kad po **j** nerašoma netariama **i** (minkštumo ženklas **i**) (3).

Garsinė analizė. Pirmiausia randami **j**, **ū** garsai žodyje *jūra* ir **u** garsas žodyje *upė* (p. 28) . Kiti žodžiai analizuojami pilnai: *burė* (**u** trumpas!), *jūreivis* (p. 29). Toliau susipažįstama su lietuvių kalbos dvibalsiais (be šio termino): analizuojami žodžiai *ausinės* ir *muilas* (p. 30).

Pratybų sąsiuvinio pirmame temos atverstinyje garsinė analizė skirta **u, ū** ir **j** garsams. Vaikai taria 1-o pratimo žodžius ir pasako bei pažymi, kuriuose girdi **u** garsą (*musė, pupa, kepurė, pieštukas, suknutė, pušis, lėktuvas*), o kuriuose **ū** (*būgnas, dūda, svogūnas, sūris*). Garsais gali būti analizuojami ir 4-o pratimo žodžiai, o po to išbraukiama netinkama raidė. Penkto pratimo užduotis siūlo žaidimą žodžiais: padalykime klasę į dvi dalis ir pakaitomis sakykime žodžius su **u** ir **ū** garsais.

Atliekant žodžių su **j** garsinę analizę (6 pratimas) schemose pažymima, kuriame skiemenyje girdėti šis garsas: *juosta, jungiklis* – pirmame, *kojinė, kūjis* – antrame. Kryžiažodis taip pat sprendžiamas tariant žodžio garsus – taigi atliekama pilna garsinė žodžių *jūra, tuja, vėjas, kūjis, ryklys, slyvos* analizė (9 pratimas).

Garsais analizuojami žodžiai *saulė, kaukė, smuikas, taurė* (10-as pratimas), apibraukiamos paukščiukų poros, žyminčios **au, ui**. Mokytojas gali pasiūlyti ir daugiau garsinės analizės užduočių, kadangi žodinė forma leidžia parinkti daugiau žodžių (jų nereikia pavaizduoti piešiniais). Pavyzdžiui: *šaukti, laukti, austi, puikus, laukui, plaukui, luitas* ir kt.

Skaitymas. Kaip visuomet aptariama raidžių forma, palyginama su anglų kalbos raidėmis, pasakomas kiekvienos raidės garsas. Nepamirškime, kad lietuvių kalbos **j** visada tariamas minkštai (liežuvis prie gomurio). Raidės randamos vaikų varduose. Jų galima paieškoti ir pratybų sąsiuvinio 8-o pratimo pavyzdžiuose.

Vadovėlyje pirmiausia skaitomos žodžių poros (p. 28). Labai svarbu, kad būtų taisyklingai perskaitomi ilgieji ir trumpieji skiemenys su **u** ir **ū**. Kad tai labai svarbu, nes lemia žodžio reikšmę, vaikai supras, jeigu mokytojas paaiškins žodžių reikšmes ir palygins kiekvienos poros žodžių tarimą. Pavyzdžiui: *burė* **u** trumpas, žodis reiškia ant laivo iškeltą audeklą, į kurį pučia vėjas ir varo laivą pirmyn; žodis *būrė* su **ū** reiškia tam tikrą veiksmą, spėjimą, kas bus ateityje. Žodis *švelnus* yra vieno daikto ypatybė, *švelnūs* – dviejų ar daugiau daiktų ypatybės, ir t. t. Taigi garso ilgumas keičia žodžio reikšmę, todėl labai svarbu žodžių garsus tarti taisyklingai. Mokytis skaityti pirmuosius žodžius su **u** ir **ū** raidėmis padės ir žodžiai pratybų sąsiuvinio 24-o puslapio apačioje: skaitomi, iškerpami ir priklijuojami prie atitinkamų paveikslėlių.

burė
laivas
laivelis
kelti
statyti
kirpti
plukdyti

Naujoms raidėms įtvirtinti, skaitymo gebėjimams lavinti skirti net trys temos tekstai. Mokytojas numato, kiek kuriam skirs laiko, gal kurį pasiūlys išmokti skaityti namie. Visi tekstai sudaryti panašiai: pirmiausia mokomasi skaityti iš teksto iškeltus žodžius su naujomis raidėmis, taip pat sunkesnius žodžius. Paskui skaitomas tekstas. Silpnesnieji mokiniai skaito pažymėtą teksto dalį, kiti – visą tekstą. Išsiaiškinami nežinomi žodžiai. Ar vaikai suprato perskaitytą tekstą, gali pasitikrinti atlikdami užduotis. Pagal tekstą „Kels bures“ sudaryta įdomioji užduotis pratybų sąsiuvinyje (11 pratimas): reikės atrasti laivelius ir juos nuspalvinti tokiomis pat spalvomis, kokios nurodytos vadovėlyje. Šią užduotį papildo 12 pratimas.

lėlė
dviratis
paspirtukas
pedalai
minti

Vadovėlio 30-ame puslapyje yra du tekstai: „Draugės“, „Ir draugai“. Jų skaitymą galima diferencijuoti: mergaitės skaito pirmąjį, berniukai – antrąjį tekstą. Mokytojas gali pateikti paprastų klausimų: *Kuo dalijosi Laura ir Julė? Kuo dalijosi Daumantas ir Laurynas?* Kūrybinė užduotis – papasakoti, kaip mokiniai žaislais dalijasi su draugais. Tegul pasidalija piešiniais, jeigu nupiešė namie.

Siekiant išmokti skaityti (ir rašyti) žodžius su **au**, **ui**, pirmokai ne tik skaito minėtus tekstus, bet atlieka ir kitas užduotis. Su vadovėlio 30 puslapyje pateiktais skiemenimis sugalvoja kuo daugiau žodžių (galima palenktyniauti grupelėse). Labai svarbus sąsiuvinio 13-as pratimas: reikia išmokti taisyklingai tarti (o tiksliau – kirčiuoti) žodžių poras: *a**u**kštas* – ***a**ukštas* ir t. t. Nuo tarimo priklauso žodžio reikšmė, pavyzdžiui: *a**u**kštas* – namo dalis, ***a**ukštas* – ypatybė, tas kurio ūgis didelis, *a**u**šti* – švisti, ***a**ušti* – vėsti, darytis nekarštam, *k**a**ukė* – veido uždanga, *ka**u**kė* – staugė, ***a**udė* – jau buvo tas veiksmas, *a**u**s* – dar tik bus ir t. t. Skirti du **a**u ir a**u** variantus vaikams tikriausiai nebus lengva, todėl to reikėtų mokyti visada, kai tik pasitaiko tokių atvejų ir skaitant, ir kalbant.

Žaidimą „Kaip išmokau skaityti“ paaiškina mokytojas skaitydamas instrukciją. Vaikai skaito tik sakinius, žaidžia po du. Pateiktuose sakiniuose yra visos išmoktos raidės, juose pasikartoja jau skaityti žodžiai, todėl neturėtų būti sunku. Paskatinkime vaikus draugiškai įvertinti vienas kito skaitymo gebėjimus, pasidžiaugti, jeigu draugui geriau pavyko, pasiryžti daugiau skaityti.

Rašymas. Mokytojas kartu su vaikais pasirenka, kada kartos ***Uu, Ūū*** ir ***Jj*** raidžių rašymą (3-ias ir 7-as pratimas). Daugiausia užduočių skirta žodžių su **u** ir **ū, au** ir **ui** bei **j** rašybai. Jų yra ir vadovėlyje (p. 28, 30), ir pratybų sąsiuvinyje (4-as, 8-as pratimas). Ypač atidžiai reikėtų atlikti 4-ą pratimą: tikriausiai reikės mokytojo pagalbos, kad vaikai teisingai pasirinktų **u** arba **ū**: *pūkas, rūkas, Lukas, jūra, Rūta, krūmas, Tomukas*. Nurašant vaikų vardus (8-as pratimas) reikėtų aptarti, kad vardai, pavardės, pavadinimai visada rašomi didžiąja raide.

Vadovėlyje siūloma nurašyti ir po vieną kitą sakinį. Nepamirškime su pirmokais aptarti sakinio skyrybos: didžioji raidė pradžioje, taškas (arba kitas ženklas) gale. Rašymo pratybų mokytojas gali skirti ir daugiau, pavyzdžiui, nurašyti dalį kurio nors pratimo žodžių, skaityto teksto sakinių. Galima jų ir padiktuoti.

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Vadovėlyje literatūros tekstų šiai temai nepateikiama, išskyrus minėtą vaikų žaidimą „Jurgelis“. Jį verta trumpai aptarti su mokiniais – taip žaisdavo mūsų senoliai, smagu taip pažaisti ir mums. O įprastas ketvirtas temos puslapis šį kartą atiduotas skaitymo gebėjimų įsivertinimui, apibendrinimui. Tačiau mokytojas gali pasirinkti ir paskaityti pirmokams kokį nors neilgą kūrinį ar jo ištrauką draugystės tema. Pavyzdžiui, ši tema visai naujai suskamba Sigutės Ach knygoje „Šuo Ambrozijus, katinėlis Purkius ir Angelo kelionė namo“ (4). Visiems žinomas Stepo Zobarsko apsakymas „Paukščio likimas“ (5), pirmokams būtų įdomu klausytis ištraukos apie šuniuko ir ančiuko draugystę. Šia tema yra daug Vytauto Račicko apsakymų (6).

Namų darbai. Namie siūloma į talką pasikviesti tėvelius ir kartu perskaityti žaismingą Č. Navakausko eilėraštį apie vėją (1-as pratimas) (7). Vaikai dar nesimokė kai kurių raidžių, todėl skaito su suaugusiuoju. Būtų puiku, jeigu kartu išmoktų eilėraštį atmintinai, aptartų, kaip įsivaizduoja tą vėją, ir jį nupieštų. Tegul randa **ai, ei, au** ir pasimoko skaityti tuos žodžius. Trečiame pratime yra įdomioji užduotis – pasekti ir išsiaiškinti, kas kam skambina ir parašyti: *Martynas – Laurui, Pilkis – Puikūnui, Reksas – Amsui, Jurgita – Adelei*. Be to, kad vaikai dar kartą sąmoningai perskaitytų žodžius, jie iškerpa ir priklijuoja virš atitinkamų pašnekovų jų vardus (tas pats vardas tik jau kita forma).

Užduotis kitai temai: atsinešti į klasę nukritusių nuo medžių gražių lapų (jeigu yra galimybių).

Literatūra

1. Kirvaitis V., Paulauskas J. Pradinukų žodynas. K.: Šviesa, 1992.
2. Grigonis M. 200 žaidimų. V.: Mintis, 1988. P. 36.
3. Pakerys A. Lietuvių bendrinės kalbos fonetika. V.: Žara, 1995. P. 92.
4. Ach S. Šuo Ambrozijus, katinėlis Purkius ir Angelo kelionė namo. V.: Nieko rimto, 2002.
5. Zobarskas S. Per šaltį ir vėją. V.: Vyturys, 1989. P. 56–58.
6. Račickas V. Mikė ir Juozapėlis. V.: Vytautas Račickas, 2002.
7. Navakauskas Č. Burbulų lietus. V.: Alma littera, 2012.

Temos mokymo planas, pastabos:

8 tema

RUDUO ATĖJO

Tikslas – mokyti/s pasakoti apie rudenį, kurti apie jį pasaką; susipažinti su rudens mėnesių pavadinimais, plėsti žodyną žodžiais, kuriais apibūdinama rudens gamta; supažindinti su lietuvių kalbos garsais g (kietai ir minkštai tariamu), jų raidėmis Gg, su uo, skaityti tekstus su šiomis raidėmis, rašyti žodžius, sakinius; klausytis skaitomo eilėraščio apie rudenį.

- kalbėsis apie rudenį, mokysis pasakoti apie jį;
- mokysis apibūdinti rudens spalvas;
- pasakos pagal paveikslėlių seriją, kurs pasakos tęsinį;
- susipažins su rudens mėnesių pavadinimais, sužinos, kodėl jie taip vadinasi;
- mokysis išgirsti lietuvių kalbos garsus: **g, uo,** analizuoti žodžius garsais;
- susipažins su raidėmis **Gg**;
- išmoks skaityti žodžius, sakinius ir tekstą su šiomis raidėmis;
- išmoks rašyti ***Gg*** raides, rašys žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis;
- mokysis išgirsti ir taisyklingai tarti **uo** garsą žodžiuose, rašyti žodžius su šiuo garsu;
- klausysis J. Degutytės eilėraščio „Klevo lapas“, grožėsis jo vaizdais.

Priemonės: Vad., P. 32–35, Pr. sąs. 1, P. 28–31.
Albumai su Lietuvos gamtos vaizdais

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Temą galima pradėti rudeninės lapų puokštės komponavimu, jeigu vaikai atsinešė medžių lapų, tęsti rudens vaizdo, kurį pirmokai mato vadovėlio 32-ame puslapyje, aptarimu. Gal yra galimybių parodyti mokiniams ir daugiau rudeninės Lietuvos vaizdų (1). Mokiniai, kurie geba, pasakoja, ką mato, gėrisi tais vaizdais (jie ypač gražūs kai kuriuose albumuose apie Lietuvą) ir perteikia tai žodžiais. Tie, kurie negali, kurių lietuvių kalbos gebėjimai silpni, atsako į vieną kitą mokytojo klausimą. Svarbiausi šios temos žodžiai susiję su rudeniu, jo spalvomis. Mėginkime kartu su vaikais aptarti žodžių *ruduo, rusti*, *rudas* ryšį (termino *giminiški žodžiai* I klasėje dar nevartojame). Pirmokams siūloma susipažinti ir su rudens mėnesių pavadinimais. Vadovėlyje parodoma tų pavadinimų kilmė (p. 34) : *rugsėjis*, nes tuo metu buvo sėjami rugiai, *spalis*, nes būdavo minami linai ir byrėdavo linų spaliai – maži maži lino stiebelio plaušeliai, *lapkritis* – krenta lapai. Galbūt ne visus tuos tris pavadinimus pirmokai supras, bet tegul pamėgina, ypač tie, kurie yra buvę lietuviškame etnografijos muziejuje, matę valstiečių darbo įrankius.

ruduo
rudas
rusti
lapai:
raudoni
rudi
geltoni
margi

rugsėjis
spalis
lapkritis

gluosnis
uosis
auksas

Vadovėlyje yra dar dvi pasakojimo ir klausymo užduotys: pagal paveikslėlų serijas sukurti pasaką apie vėją ir tikrovišką pasakojimą apie kėkštą ir gilę. Šios užduotys atliekamos išmokus skaityti tekstą. Kad pirmokams būtų lengviau, paveikslėliuose yra veikėjų žodžių, o po piešiniais – gairiniai žodžiai. Juos skaito

kėkštas
snapas
gilė
šaunuolė
paslėpti
užsnigti
atšilti
išdygti
užaugti

mokytojas arba mokantis skaityti vaikas. Išsiaiškinamos nežinomų žodžių reikšmės. Jeigu pasakoti sekasi sunkiai, mokytojas padeda klausimais – svarbu, kad vaikai suprastų turinį, fantazuotų, kurtų ir išmoktų vieną kitą žodį. Pasakoti galima labai įvairiai, pavyzdžiui, vieni kuria pagal pirmą paveikslėlį, kiti tęsia pagal antrą ir t. t.; tas pats mokinys pasakoja nuo pradžios iki pabaigos; susiskirstoma į grupeles, pasiruošiama ir suvaidinama ir pan.

J. Degutytės eilėraštis „Klevo lapas“ (2) labai lyriškas, nuotaikingas, bet kartu ir paprastas (vad. p. 32). Pirmiausia reikėtų nuteikti vaikus klausytis, gal net pasirinkti tinkamą aplinką, pavyzdžiui, turėti geltonų klevo lapų ar išeiti į kiemą, jeigu ten yra klevas, arba parodyti nuotraukų su rudens vaizdais. Mokytojas gražiai, nuotaikingai skaito eilėraštį, tarsi kalbasi su klevo lapu. Kiek vaikai supras eilėraščio turinį, priklausys nuo jų kalbos lygio, tačiau nuotaiką tikriausiai pajaus visi, o tai ir yra svarbiausia. Tegul mokiniai išsako pirmuosius savo įspūdžiau: buvo gražu, liūdna ir pan. Mokytojas gali dar kartą perskaityti eilėraštį, nes labai svarbu, kad vaikai klausytųsi gražios kalbos, gražaus skambėjimo, išgirstų sąskambius, ilgus ir trumpus garsus. Eilėraštyje ypač daug **e** ir **ė** lietuvių kalbos garsų, yra dvibalsių **ei, au, ie, uo** (nesvarbu, kad kai kurių dar nesimokė, juos gali pratintis taisyklingai tarti). Mokytojas pats sprendžia, kurias eilėraščio eilutes verta visiems mokiniams kartoti choru arba individualiai, kad lavėtų taisyklinga tartis. O gal nuspręs eilėraštį išmokti atmintinai. Bet prieš tai reikia detaliau aptarti kūrinį. Aptarimas pateiktas toliau, literatūrinio skaitymo skyrelyje.

klevas
geltūnėlis
liūdnas
pavyti

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Šiai temai skirta tik viena raidžių pora – **G g**, tačiau pirmokai praktiškai susipažįsta su ypatingu, sutaptiniu, lietuvių kalbos dvibalsiu **uo** (jo „raktiniu“ žodžiu galime laikyti žodį *rud**uo***). Kaip ir apie kitus dvibalsius teorija dar neaiškinama, tačiau mokoma išgirsti ir perskaityti šį dvibalsį žodžiuose.

Garsinė analizė. Vadovėlio p. 32 garsinei analizei yra skirti du žodžiai: *gervė* ir *uogos*. Mokytojas, vaikai taria kiekvieną žodį, įsiklauso ir pasako, koks yra pirmas garsas: **g** (tariamas minkštai) ir **uo. Labai svarbu!** Mokytojas privalo žinoti, kad lietuvių kalbos dvibalsiai **ie** ir **uo** yra sutaptiniai, t. y. nėra aiški riba tarp juos sudarančių balsių, jie susilieja ir tampa panašūs į ilguosius balsius (3). Todėl atliekant žodžių su **ie** ir **uo** garsinę analizę negalima skirstyti **ie** garso į **i** ir **e**, **uo** garso į **u** ir **o**, o reikia stengtis juos tarti kaip vieną garsą – **ie**, **uo**. Todėl sakome, kad žodžio *uogos* pirmas garsas **uo** (bet jis žymimas dviem raidėmis **u** ir **o**). Toliau atliekama pilna žodžių *duona*, *gluosnis* garsinė analizė (vad. p. 33): tariami ir sakomi visi garsai: *d-uo-n-a, g-l-uo-s-n-i-s* (**g, l** tariami kietai).

Pratybų sąsiuvinyje (p. 28) garsais analizuojami žodžiai: *gandras, gegutė, langas, genys, knyga* (1-as pratimas). Labai svarbu, kad pirmokai skirtų panašiai skambančius **g** ir **k** garsus, todėl atliekant 2-ą pratimą žodžiai ne tik skaitomi, bet ir įsiklausoma, kaip jie skamba, kuo jie skiriasi. Žodžių su **uo** garsinę analizę (5-as pratimas) reikia atlikti visiems kartu, labai atidžiai tariant ir žymint garsus (perskaitykime mokiniams paaiškinimą lapelyje (p. 29). Mokiniai paukščiukais pažymi, kuriame žodžių *uodas, kuodas, akmuo, puodas, dubuo* skiemenyje girdi **uo** garsą. Galima atlikti ir pilną šių žodžių garsinę analizę – pasakyti visus žodžių garsus. Kai vaikai pradeda skaityti žodžius su **uo**, siūloma suskaičiuoti, kiek žodyje yra garsų, o kiek raidžių (9-as pratimas) – tai labai svarbu

mokantis rašyti tokius žodžius. Dar svarbu nuolat lyginti žodžius su **uo** ir **o**, nes šiuos garsus vaikai painioja. Todėl vadovėlyje pateiktas skaityti žodžių poras (p. 35) reikėtų ne tik skaityti, bet ir išanalizuoti garsais. Pratybų sąsiuvinyje (p. 30) atliekant 12-ą pratimą prieš įrašant raides taip pat pasakyti žodžių su **uo** ir **o** garsus. Žodžiai su **uo** turėtų būti nuolat kartojami ir mokantis kitų temų, kad pirmokai išmoktų juos taisyklingai tarti, skaityti ir rašyti.

Skaitymas. Aptariama **G** ir **g** raidžių forma (jeigu mokytojas nutarė nemokyti priebalsių pavadinimų, ją vadina kaip garsą – **g** raidė ir taria kietai). Pirmame temos puslapyje skaitymo užduoties nėra, tačiau pirmokai gali rasti ir suskaičiuoti, kiek g raidžių yra eilėraštyje, žodynėlio žodžiuose – taip ugdysime pastabumą. Pirmasis skaitymui skirtas tekstas „Ruduo atėjo“ yra 33-iame puslapyje. Iš jo iškelta daug žodžių, ypač su **uo**. Pirmiausia juos skaitykime garsiai choru, po vieną ir pan. Kai vaikai išmoks juos perskaityti, skaitykime tekstą. Silpnesniesiems skirtos tik dvi eilutės, kiti skaito visą ar kiekvienas pasirenka pagal savo jėgas. Būtinai skirkime vaikams laiko paskaityti pusbalsiu individualiai. Mokytojas pagal savo klasės galimybes sprendžia, kada paaiškins nežinomų žodžių reikšmes: ar prieš skaitymą, ar pirmą kartą perskaičius tekstą. Tekste daug vaizdingų veiksma-žodžių, vieną kitą vaikai turėtų įsiminti. Išmokę skaityti tekstą pirmokai žodžiu kuria jo tęsinį – pasaką pagal paveikslėlius. Šią užduotį aptarėme anksčiau.

staugti
pūsti
pulti:
puola priešas, žvėris, vėjas; vaikas bėgo ir **parpuolė**
atslinkti
nubalinti
kąsti:
šalna, šaltis kanda, kąsti kąsnį
plėšti
draskyti
pabūgti
išsigąsti

Žaisminga vadovėlio 34-o puslapio užduotis – labai sklandžiai ir greitai išmokti skaityti pateiktus žodžių junginius – savotiškas greitakalbes. Jos skirtos lavinti taisyklingą **uo** tarimą, išmokti nepainioti **uo** ir **o**. Išmokykime vaikus vieną kitą pasakymą ir galime juo žaisti pamokos pradžioje ne vieną savaitgalį. Tegul vaikai ir namiškius pamoko!

Ką veikia gilė?
auga
noksta
giriasi
dainuoja
supasi
krenta

Panašiai mokomasi skaityti tekstą „Gilės nuotykis“: išsiaiškinami nežinomi žodžiai, išmokstami skaityti iškeltieji iš teksto, skaitomas tekstas, žodžiu kuriamas jo tęsinys. Atkreipkime dėmesį į klausimą *Ką veikia gilė?* Atsakymą vaikai turėtų rasti tekste – taip pradėtų mokytis svarbaus ne tik pasakojimui, bet ir kalbos sandaros supratimui, rašybai klausimo.

Pratybų sąsiuvinyje pirmokai taip pat ras užduočių, susijusių su skaitymu. Svarbūs 2-as, 4-as, 7-as, 11-as pratimai.

Rašymas. Kaip jau įprasta, pirmokai pasimoko rašyti ***G*** ir ***g*** raides (3-ias pratimas). Toliau mokytojas rikiuoja rašto darbus pagal pasirinktą planą, klasės galimybes. Paprastas nurašymo pratimas (4-as). Kaip jį atlikti, paaiškinta užduotyje, tik mokytojas nuspręs, ar vaikai jį atliks savarankiškai, ar visi drauge. Sunkus, bet labai naudingas 10-as pratimas, todėl kolektyviai lentoje ir pratybų sąsiuvinyje rašomi atsakymai į skaityto teksto klausimus. Pagal klasės galimybes pasirenkama, ar bus atsakoma trumpai (*Kas atėjo? Ruduo. Kuo pasipuošė gluosnis ir uosis? Auksu.)* ar pilnu sakiniu (*Atėjo ruduo. Gluosnis ir uosis pasipuošė auksu.*). Visiems kartu reikėtų rašyti ir mėnesių pavadinimus (11-as pratimas). O 12-as ir 13-as pratimas jau gali būti atliekami savarankiškai arba grupelėse, prieš tai tik pasiaiškinus užduotį. Žinoma, vaikai klys, todėl po to reikia pasitikrinti, kaip pavyko (žodžiai: *juokėsi, puodas, juodas, akmuo, uodega, moku, šoku, juoda, duona, ruduo, sesuo*). Nepamirškime trumpai aptarti patarles – kada taip sakoma, kodėl.

Tegul pirmokai jų prasmės gerai ir nesupras, svarbu, kad išgirs, susidomės, klausinės. Kryžiažodyje vaikai turės įrašyti žodžius: *šuo, uoga, akmuo, puodas, obuolys, gluosnis*. Visi žodžiai žinomi. Tik reikia atkreipti vaikų dėmesį, kad kryžiažodžiuose yra tiek langelių, kiek žodyje yra raidžių, o ne garsų (todėl *šuo* – trys langeliai, nors tariame du garsus **š**-**uo** ir t. t.).

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Jau aptarėme, kaip svarbu atidžiai klausytis J. Degutytės eilėraščio. Šiuo kūriniu rudens tema pradėta tikslingai – mėginti atskleisti vaikams rudens grožį poezijoje. Sakykime, kad tai vaiko pažinties su tikrąja poezija pradžia. Paanalizuokime kūrinį pagal pirmoko galimybes: Ką kalbina poetė (galima įsivaizduoti, kad kalbina vaikas)? Ką matome? Kur tas lapas pasikėlė? Kodėl? Kaip jaučiasi medis be lapo? Kodėl paukštis nebedainuos? Ar pavys lapas vasarėlę? Ką jaučiame skaitydami eilėraštį – džiaugsmą? Liūdesį?... Mokytojas gali paskaityti klasėje ir daugiau eilėraščių apie rudenį. Po tokios poezijos valandėlės tiks kūrybinis darbas – nupiešti rudenį, tačiau taupant laiką jį galima skirti atlikti namie.

Namų darbai. Visas dėmesys skirtas žodžiams su **uo** – ir tarti, ir skaityti, ir rašyti. Pirmiausia taria (gali paprašyti taisyklingai lietuviškai kalbančių namiškių pagalbos), įsiklauso ir diferencijuoja, kuriuose žodžiuose yra **uo** (*vanduo, suolas, šluota, ruonis*), kuriuose – **o** (*obelis, automobilis, ropė*), kuriuose – abu garsai (*obuolys*) (1-as pratimas). Šie žodžiai yra ir puslapio apačioje – galima pasitikrinti. Tekstą „Gilės nuotykis“ galima namie dar kartą perskaityti ir tik tada įrašyti žodžius (2-as pratimas). Siūlome ir vaikams, ir jų tėveliams 3-io pratimo juokavimus išmokti ne tik puikiai skaityti, bet ir atmintinai.

Užduotis kitai temai: į klasę atsinešti kokią nors daržovę ar vaisių (galima nuotrauką, paveikslėlį). Paklausinėti tėvelių mįslių šia tema, vieną kitą mįslę išmokti.

Literatūra

1. Jovaiša M. Neregėta Lietuva. 2009. Vilnius.: UAB „Unseeen Pictures“, 2009.
2. Degutytė J. Saulėtos dainelės. V.: Vaga, 1972.
3. Pakerys A. Lietuvių bendrinės kalbos fonetika. V.: Žara, 1995. P. 151.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

9 tema

RUDENS GĖRYBĖS

Tikslas – mokyti/s pasakoti apie rudens gėrybes, kurti pasaką, pasakoti pagal paveikslėlius; susipažinti su lietuviškų daržovių, vaisių, grybų pavadinimais; susipažinti su netariama i (priebalsių minkštumo ženklu i), mokytis analizuoti garsais, skaityti žodžius su netariama i; skaityti tekstus su išmoktomis raidėmis, rašyti žodžius, sakinius; klausytis poemėlės ištraukos.

• kalbėsis apie daržo ir sodo rudens gėrybes, mokysis pasakoti apie jas;
• mokysis apibūdinti daržoves, vaisius, grybus;
• pasakos pagal paveikslėlių seriją, kurs pasakos tęsinį;
• mokysis analizuoti garsais žodžius su netariama **i** (priebalsių minkštumo ženklu **i**);
• išmoks skaityti žodžius su netariama **i**, skaitys sakinius, tekstus;
• mokysis rašyti žodžius su netariama **i,** su **j**;
• mokysis atsakyti į klausimą *ką veikia?*;
• klausysis Just. Marcinkevičiaus poemėlės „Grybų karas“ ištraukos, grožėsis jos kalba, vaizdais.

Priemonės: Vad., P. 36–39, Pr. sąs. 1, P. 32–35.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pokalbį apie rudens gėrybes galima pradėti labai įvairiai – renkasi mokytojas arba siūlo pasirinkti mokiniams. Išmėgintas būdas – atsinešti į klasę įvairių daržovių, vaisių (jeigu jų nėra, galima naudoti atvirukus, nuotraukas, paveikslus) ir užminti mįslių. Vaikai, matydami agurką, pomidorą, obuolį ar kitą kokį vaisių, daržovę, ne tik lengviau įsimena, kaip jis vadinamas, bet ir mąsto, lygina mįslėje minimas ypatybes su matomomis, plečia savo žodyną tų ypatybių pavadinimais. Mokytojas gali užminti šia tema labai daug mįslių (1, 2) arba paklausinėti vaikų, kokių žino (jeigu jie įvykdė namų užduotį – sužinojo mįslių apie daržoves, vaisius, grybus).

daržovės:
agurkas
bulvė
burokas
kopūstas
morka
svogūnas
pomidoras

Vaikams tikrai artima moliūgų tema, todėl pokalbį apie rudens gėrybes galima pradėti ir įspūdžiais iš moliūgų parodos, šventės. Vadovėlyje (p. 37), perskaičius tekstą „Moliūgas“, galima kurti pasakaitės tęsinį, kaip peliukė Svajūnė pragraužė moliūgo šoną ir įsitaisė puikų būstą. Arba aptarti vaikų išpjaustinėtų, papuoštų moliūgų nuotraukas. Siūlomas dar vienas pasakojimas pagal paveikslėlių seriją (p. 38). Pirmokai supažindinami su Lietuvos miškuose dažniausiai augančiais grybais. Kad būtų lengviau pasakoti, po paveikslėliais parašyti gairiniai žodžiai, kuriuos gali perskaityti mokytojas arba stipresnieji mokiniai. Pasakojimui galima pasirengti dirbant po du arba grupelėse, paskui vieni pasakoja, kiti klausosi.

vaisiai:
obuolys
kriaušė
vyšnia
slyva

grybai:
baravykas
raudonviršis
lepšis
ūmėdė
kelmutis

kazlėkas
žaliuokė
rudmėsė
voveraitė
grūzdas

Mokomasi klausytis ir ugdomas vaikų jautrumas lietuviškam žodžiui, kai mokytojas raiškiai skaito Just. Marcinkevičiaus poemos vaikams „Grybų karas“ ištrauką (p. 39). Jos analizę aptarsime literatūrinio skaitymo skyrelyje.

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Šiai temai nepasirinkta nė vienos naujos raidės, nes visas dėmesys skiriamas žodžių su **netariama i (priebalsių minkštumo ženklu i)** skaitymui. **Mokytojui rinktis: supažindinti pirmokus su kalbos mokslo terminu *priebalsių minkštumo ženklas i* ar ne ir vartoti vadovėlio autorės pasiūlytą šio lietuvių kalbos rašto ypatybės formuluotę *netariama i*. Kodėl taip pasirinkta? Kad vaikai suprastų tikrąjį terminą, jie turi būti supažindinami su balsiais ir priebalsiais bei kietaisiais ir minkštaisiais priebalsiais (3), o tai pirmokui, kuris dar tik mokosi skaityti, mūsų manymu, per sunku. Su elementaria fonetikos teorija jis susipažins vėliau. Taigi su priebalsių minkštumo ženklu susipažįstama tik praktiškai – mokomasi skaityti ir rašyti žodžius pagal pavyzdį.**

Garsinė analizė. Vadovėlio 36-ame puslapyje analizuojami žodžiai *moliūgas* ir *melionas*: reikia daug kartų tarti ir įsiklausyti, kaip skamba šių žodžių garsai: m-o-l(i)-ū-g-a-s, m-e-l(i)-o-n-a-s. Nenaudojant fonetinės transkripcijos (ženklai garsams žymėti) sunku rašte pavaizduoti minkštąjį priebalsį. Toks priebalsis tariamas minkštai (liežuvis kyla prie gomurio), taigi analizuojamų žodžių **l** tariamas minkštai, ir mokytojas tai demonstruoja vaikams. Tikriausiai pirmokai lengviau supras **netariamą i**, kai palygins žodžius, surašytus vadovėlyje ant saulėgrąžų piešinių: *valo – valio, puiku – puiki**u**, gera – geri**a*** ir t. t. Pirmiausia juos skaito mokytojas, paskui – mokiniai, t. y. mokomasi pagal pavyzdį. Užduotyje pateikti visi pagrindiniai **netariamos i** rašymo variantai: prieš **o, u, ū, a**. Šias žodžių poras reikėtų paanalizuoti garsais, garsus palyginti su raidėmis, suskaičiuoti.

Garsinės analizės užduočių yra pratybų sąsiuvinyje (1-as pratimas): tariami ir pažymimi žodžių garsai, kartu su mokytoju parašomi žodžiai, lyginami garsai ir raidės (kai skiemenyje yra **netariama i**, jame visada garsų mažiau negu raidžių). Garsinę žodžių analizę reikėtų atlikti prieš rašant ir kitų pratimų žodžius (2-o, 3-io, 5-o).

Skaitymas. Susipažinę su **netariama i,** perskaitę žodžių poras, pirmokai mokosi skaityti iš mįslių iškeltus žodžius ir mįsles (p. 36). Kiekvieną mįslę reikia aptarti, išsiaiškinti nežinomus žodžius, kas joje paslėpta: kas tas lopšelis, kas į jį yra panašus? (žirnio ankštis); kas tas lopas (kopūsto lapas); kuri daržovė visus pravirkdo (svogūnas, kai jį lupa); kas tas kaulo pilviukas (slyvos kauliukas); kas yra apskritas su raudonu šonu? (obuolys). Papildoma užduotis – rasti mįslėse žodžius, kurie atsako į klausimą *ką veikia?* Dar vienas tekstas – „Moliūgas“ (p. 37). Ypač atidžiai reikia perskaityti du pirmuosius žodžių stulpelius – šie žodžiai turi **netariamą i**. Aptarkime su pirmokais žodį *Svajūnė*: po **j** yra **ū**, bet **netariamos i** nėra. Perskaitykime taisyklę geltonoje juostoje puslapio apačioje. Pasiūlykime mokiniams pasimokyti skaityti šį tekstą savarankiškai, o išmokus perskaityti suolo draugui ar draugei. O ar jį suprato, galima patikrinti atlikus 7-ą pratimą sąsiuvinyje.

moliūgas:
didelis
geltonas
oranžinis
sunkus
apvalus

Vadovėlio 38-ame puslapyje yra uždavinys – jį taip pat reikia išmokti sklandžiai skaityti, kitaip nesuprasime ir negalėsime išspręsti šio uždavinio. Užduotis labai nesunki, bet kartu vaikai mokosi lietuviškai skaičiuoti, pavyzdžiui: Prie penkių baravykų pridedame tris, gauname aštuonis, aštuonis padalijame iš dviejų, taigi Joris ir Vilius turi po keturis baravykus. Išsprendus uždavinį atsakymus reikia parašyti pratybų sąsiuvinio

34-ame puslapyje (10-as pratimas).

Rašymas. Pirmokai pradeda mokytis rašyti žodžius su **netariama i**. Pirmiausia mokosi paprasčiausius atvejus prieš **o, u, ū, ui**: taisyklingai taria, įsiklauso ir rašo. Čia labai svarbus pavyzdys, todėl pratybų sąsiuvinyje iš pradžių analizuojamas pavyzdys, paskui pagal jį rašomi kiti žodžiai (2-as, 3-ias, 5-as pratimas). Kartu pirmokai praktiškai susipažįsta su mažybiniais maloniniais daiktavardžiais (termino nevartojame) – mokosi draugą ar draugę pavadinti švelniai, maloniai. Galima pažaisti tokį žaidimą: pasiskirstyti į grupes ir palenktyniauti, kuri grupė pasakys daugiau švelnių, malonių žodžių, pavyzdžiui: *močiutė, seneliukas, gėlytė, šuniukas*, ...

Netariamos i rašymas (ir skaitymas) – nelengva problema. Todėl pratybų sąsiuvinio 34-ame puslapyje pateikta užduočių pasitikrinti, kaip pirmokai išmoko atpažinti **netariamą i** žodžiuose, kaip geba tokius žodžius rašyti: perskaito posmus, randa žodžius su **netariama i** (9-as pratimas), ištaiso klaidas (11-as pratimas). Pastaroji užduotis patinka vaikams, tačiau ji sunkoka, nes reikia rasti klaidas, kurias galbūt ir pats darai (taisomi žodžiai: *grybai, seneliu, lepšiukus, peiliu, aštuonis, baravykus, šaukia, rudgalvius*). Ją reikėtų atlikti visiems kartu pasitariant su mokytoju.

Kaip matome, ir vadovėlyje (p. 36, 38), ir pratybų sąsiuvinyje (p. 33) pateikiama viena kita trumpa užduotis su žodžiais, kurie atsako į klausimą *ką veikia?* Nesitikėkime, kad pirmokai lengvai išmoks rašyti šiuos žodžius, tačiau po truputį pradėkime mokyti ir darykime tai kolektyviai, atidžiai. Pirmiausia vaikai turėtų mokytis atsakyti žodžiu į šį klausimą, suvokti veiksmą. Paskui pagal pavyzdį mokytis rašyti – visi kartu atlikime 8-ą pratimą, tegul vaikai ne tik iškerpa sakinius, priklijuoja, bet ir nuspalvina **ia**, **a** po **j** žodžių gale.

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Pirmokai klausosi Just. Marcinkevičiaus poemos vaikams „Grybų karas“ ištraukos. Pirmiausia aptariamas ištraukos turinys: po lietaus miške pridygo daugybė grybų, jų vadas – storas baravykas. Jeigu vaikai išgirs visą poemėlę (4), aptars pagal vadovėlio klausimus. Ši poemėlė labai populiari, pagal ją statomi spektakliai teatre, ji vaidinama mokyklose. Galėtų ir pirmokai pasirengti ir ją suvaidinti. Naudinga būtų išmokti keletą posmų atmintinai.

grybais lyja
grybai krito , krito, krito
pulkaunykas
storas baravykas
ūsus po beržu raitė
skaičiuodavo ant pirštų

Analizuojant kūrinį reikėtų stabtelėti ir su vaikais pakalbėti apie poeto sukurtus vaizdus, kalbos gražumą ir skambumą. Kaip pirmokai įsivaizduoja pasakymus: *grybais lyja, grybai krito , krito, krito*? Kokios tos *grybų sodybos*, kiek jų? Kaip atrodo baravykas? Kur, kaip jis skaičiavo grybus?

Namų darbai. Pirmokams reikia pasitikrinti, kiek išmoko daržovių, vaisių pavadinimų, kaip geba juos parašyti (1-as pratimas). Paaiškinkime vaikams, kad jie pasistengtų tuos pavadinimus parašyti savarankiškai, o paskui rastų juos vadovėlyje ir pasitikrintų, ar nepadarė klaidų, išsitaisytų. Kitas, 2-as pratimas, skirtas žodžių, kurie atsako į klausimą *ką veikia?*, rašybai. Kitą savaitę klasėje jį reikia būtinai aptarti. O 3-ias pratimas – ištrauka iš K. Jakubėno eilėraščio „Baravykas“. Galbūt ją vaikas perskaitys pats, nes žodžiai neilgi, o gal pagelbės tėveliai ir visi kartu išmoks tuos tris nuotaikingus posmus atmintinai. Jeigu namie yra K. Jakubėno knyga (5), galima rasti šį eilėraštį ir perskaityti visą – juk tai mūsų vaikų literatūros klasika.

Užduotis kitai temai: Paklausinėti tėvelių, senelių apie Lietuvoje gyvenančius paukščius, įsidėmėti nors du tris jų pavadinimus. Jeigu turi, atsinešti paveikslėlių su paukščiais.

Literatūra

1. Du kiškeliai pagiry. Lietuvių liaudies mįslės. Sudarė Kazys Grigas. V.: Vaga, 1981.
2. Margi paukšteliai pasauly skraido. 1700 lietuvių mįslių ir minklių. Sudarė Stasys Lipskis. V.: Žuvėdra,1998.
3. Pakerys A. Lietuvių bendrinės kalbos fonetika. V.: Žara, 1995. P. 92.
4. Marcinkevičius Just. Laukinė kriaušė. V.: Vaga, 1982.
5. Jakubėnas K. Šimtas vyturėlių. V.: Vaga, 1977.

Temos mokymo planas, pastabos:

10 tema

PALYDIME PAUKŠČIUS

Tikslas – susipažinti su populiariausiais Lietuvos paukščiais, jų pavadinimais, mokyti/s pasakoti apie išskrendančius paukščius, pasakoti pagal paveikslėlius; susipažinti su lietuvių kalbos garsais č ir c (kietai ir minkštai tariamais), jų raidėmis Čč, Cc, mokytis analizuoti žodžius garsais, skaityti žodžius, tekstus su šiomis raidėmis, netariama i (priebalsių minkštumo ženklu i); išmokti paukščių balsų pamėgdžiojimų, susipažinti su vaikų literatūros klasiku P. Mašiotu, klausytis jo knygos ištraukos.

• kalbėsis apie Lietuvoje gyvenančius paukščius, mokysis pasakoti apie juos;
• mokysis apibūdinti paukščius, juos pavadinti;
• pasakos pagal paveikslėlių seriją;
• mokysis analizuoti garsais žodžius su **č**, **c**;
• susipažins su **Č č** ir **C c** raidėmis, išmoks skaityti žodžius su šiomis raidėmis, skaitys sakinius, tekstus;
• mokysis rašyti ***C c, Č č*** raides, žodžius su šiomis raidėmis;
• toliau mokysis skaityti ir rašyti žodžius su netariama **i**.
• mokysis atsakyti į klausimus *kas? ką veikia?*;
• išmoks paukščių balsų pamėgdžiojimų;
• klausysis P. Mašioto pasakojimo „Šiltutis išeina“, pradės pažintį su šiuo vaikų rašytoju.

Priemonės: Vad., P. 40–43, Pr. sąs. 1, P. 36–39.
Albumai apie Lietuvos paukščius, paukščių nuotraukos.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Vadovėlyje toliau tęsiamos rudeniui skirtos temos. Ši yra apie paukščius, kurie palieka Lietuvą ir išskrenda žiemoti į šiltuosius kraštus. Kalbėjimas apie juos remiasi vadovėlyje skaitomais tekstai ir Lietuvos gamtos pažinimu. Todėl lietuvių kalbos vadovėlyje nesiekta dalykiškai pristatyti paukščių, mokytojas tikriausiai turi tokios medžiagos ir ją panaudos (1). Klasėje galima šią temą integruoti su gamtos tema, tiesiog ją pratęsti per lietuvių kalbos pamokas. Pirmokai pagal savo galimybes pasakoja apie Lietuvos paukščius arba atsako į mokytojo klausimus – vyksta dialogas. Kitas variantas – pokalbis perskaičius tekstą, pavyzdžiui, pagal 40-o puslapio pasakojimą „Kur, kur, kur?“ kalbamasi apie gerves, kitus išskrendančius paukščius, atsakoma į teksto klausimus. Perskaičius paukštelių laiškus (p. 42) galima kalbėti apie varnėno, kregždės namelius, šarkos, kuri pasilieka žiemoti Lietuvoje, ypatybes.

paukščiai:
gervė
griežlė
gandras
strazdas
kielė
varnėnas
vyturys
kregždė
gulbė

Pasakojimą pirmokai kuria pagal 41-o puslapio komiksą: skaito veikėjų žodžius, aptaria kiekvieno paveikslėlio turinį ir, vartodami surašytus žodžius, pasakymus, nuosekliai pasakoja, kas nutiko gandriukui. Šiam pasakojimui vadovėlyje pateikta daug pagalbinių žodžių, frazių, todėl neturėtų būti vaikams sunku žodžiu sukurti gandriuko istoriją.

Dar viena užduotis kalbėjimo gebėjimams ugdytis – paklausyti mokytojo skaitomo P. Mašioto tekso „Šiltutis išeina“ (p. 43) ir laisvai interpretuojant suvaidinti paukštelių,

vaikų ir Šiltučio pokalbį.

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Pirmokai susipažįsta su dviem retesnėmis lietuvių kalbos abėcėlės raidėmis **Č č ir C c**. Žinoma, **č** mažoji gana dažna įvairiose žodžių formose, tačiau žodžio pradžioje ją retai sutiksi. Be to, toliau įtvirtinama netariama **i** – mokomasi ir skaityti, ir rašyti su ja žodžius.

Garsinė analizė. Garsas **č** išskiriamas iš žodžio *česnakas*, c – iš žodžio *citrina* (p. 40). Reikėtų, kad pirmokai garsais paanalizuotų daugiau žodžių, pavyzdžiui: *čekis, Česlovas, ančiukas, tėčio, svečio, ciksi, cikada* ir pan. Pratybų sąsiuvinyje analizuojami žodžiai*: čeža, čiulba, čiulpia, pučia* (1-as pratimas): mokiniai pažymi **č** garsą schemose, bet galima šią užduotį ir sunkinti – pažymėti visus garsus, tuomet būtų pakartota ir žodžių su **netariama i** analizė (nesuklyskime skaičiuodami garsus – jų bus vienu mažiau negu raidžių).

Anglų kalbos įtakoje vaikai painioja **c** su **k**, todėl 42-ame vadovėlio ir 37-ame pratybų sąsiuvinio puslapyje atliekama lyginamoji analizė: vaikai sako žodžių *cukrus* ir *katė* garsus, vardija parašytas raides, taip pat lygina garsažodžius *civyt – kivyt, cvakt – kvakt* (juos galima ir nurašyti). Pratybose (5-as pratimas) vardijami nupiešti objektai ir pasakoma bei pažymima, kuriame žodyje yra **c** garsas (*cukinija, receptas, ciklamenas, cirkas, motociklas*), kuriame – k *(raketė, kirmėlytė, kukurūzas)*.

Skaitymas. Juo toliau, juo daugiau pirmokai skaito, nes jau pažįsta daugumą raidžių. Kad nepainiotų **Č** ir **C**, pasiūlykime atlikti pratybų sąsiuvinio 2-ą pratimą.Tekstas „Kur, kur, kur?“ parašytas **Č č** ir **C c** raidėms išmokti ir įtvirtinti. Skaitomi iš teksto iškelti ir suskiemenuoti žodžiai iš pradžių grandinėle, paskui individualiai, kol visi klasės vaikai pramoksta juos skaityti. Teksto skaitymas diferencijuotas: silpnesnieji išmoksta skaityti pažymėtą dalį, stipresnieji visą tekstą. Išsiaiškinami paukščių balsus ir veiksmus nusakantys žodžiai.

skristi
ciksėti
cypauti
kilti
klykti
klykauti

Nesunkiai skaitomi paukščių pamėgdžiojimai, juose daug žodžių su naujomis raidėmis, todėl juos turėtų perskaityti visi vaikai. Pamėginkime šiais trumpais kūrinėliais pažaisti – išmokime ir sakykime juos choru tarsi būtume paukščiai.

Vadovėlyje yra ištrauka iš vaikų dainos apie gandrą (p. 41). Visi kartu išmokime ją skaityti ir pritaikę melodiją padainuoti. Dainelę galima pratęsti pagal gandro nuotrauką: apdainuojamas jo snapas, sparnai ar kitos kūno dalys.

Garnys, garnys tur ilgą snapą. 2 k.
Ir aš lesčiau, kad galėčiau,
Ilgą snapą kad turėčiau } 2 k.
Kaip garnys, kaip garnys.

Garnys, garnys tur plačius sparnus. 2 k.
Ir aš lėkčiau, kad galėčiau,
Tokius sparnus kad turėčiau } 2 k.
Kaip garnys, kaip garnys.
(2)

varnėnas švilpia, švilpauja
kregždė čiauška, šaudo ore
šarka patarška, vagilė
tarška kaip šarka

Paukštelių laiškus (p. 42) galima skaityti pasiskirsčius į grupes arba pasirinkus kam kuris paukštis labiau patinka. Į laiškus įpinta paukštelių pamėgdžiojimų ir šiai temai būdingų pasakymų, kurių vieną kitą pirmokai galėtų įsiminti arba pasirinktą tekstą išmokti atpasakoti. Skaitoma ir pratybų sąsiuvinyje, randamos išmoktos raidės (3-ias pratimas), iš skiemenų sudaromi žodžiai – paukščių pavadinimai (10-as pratimas). Kituose pratimuose sujungta skaitymas, rašymas, teksto supratimas, kūryba. Juos aptarsime rašymo skyrelyje.

Rašymas. Pirmokams jau įprasta užduotis – išmokti (arba pakartoti, jei moka) rašyti ***C c*** ir ***Č č*** raides (4-as pratimas). Po to rašo žodžius (6-as pratimas), sunkesni parašomi lentoje, pasitikrinama.

Labai svarbu mokytis atsakyti į teksto klausimus – taip pasitikrinamas skaitymo sąmoningumas, plečiamas žodynas, mokomasi žodžių rašybos. Pasitarusi klasė nusprendžia, ar šią užduotį (7-as pratimas) vaikai atliks savarankiškai, visi kartu padedami mokytojo: reikia trumpai arba pilnu sakiniu atsakyti į teksto „Kur, kur, kur?“ klausimus. Iš tiesų visus atsakymų žodžius mokiniai ras pačiame tekste. Sudėtingesnė 8-o pratimo užduotis aprašyti gervę. Nors pratybų sąsiuvinyje yra jos atvaizdas, tačiau praverstų didesnis spalvotas plakatas. Atsakymų nereikalaujama ilgų, išsamių, pakaks, jei pirmokai atsakys trumpai, parašys po vieną žodį, tačiau įsimins tuos žodžius.

gervė: plunksnos pilkai melsvos, kaklas ilgas, kojos plonos, ilgos, ant galvos raudona kepurėlė, uodegos plunksnos purios, lenktos

Reikia tik perskaityti ir atsirinkti pagal požymius, o tuomet nurašyti 9-o pratimo sakinius prie to paukščio, kuriam jie skirti. Taigi reikia pamąstyti, pastebėti, atidžiai nurašyti ir paprašyti draugo ar draugės, kad patikrintų ir įvertintų, ar gražiai, tvarkingai parašyta.

Toliau mokomasi analizuoti ir rašyti žodžius su **netariama i**: 40-ame vadovėlio puslapyje, apačioje, vaikai ras užduotį palyginti, kiek žodžiuose raidžių, o kiek garsų, žodžius nurašys, nuspalvins ar pabrauks žodžių pabaigos raides (galūnes). Pavyzdžiui: žodyje *lekia* 5 raidės, o 4 garsai.

Šiltutis
šilta
čiženti
čirškėti
čiulbėti
nerimauti
miškas
pamiškė

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Trumpai pristatykime vaikams lietuvių vaikų rašytoją P. Mašiotą: gyveno beveik prieš šimtą metų; jis buvo mokytojas, rašė vadovėlius, knygas; jo knygas skaitė mūsų seneliai ir proseneliai, skaitome ir mes. Be to, P. Mašiotas išvertė į lietuvių kalbą daug kitų tautų rašytojų kūrinių, kad vaikai galėtų juos skaityti. Lietuvoje išleista visa P. Mašioto knygynėlio serija (3). Pasakojimas „Šiltutis išeina“ yra ištrauka iš rašytojo knygos „Pasakėlės“ (4). Mokytojas raiškiai skaito ištrauką, paskui su vaikais ją aptaria. Labai tinka ir suvaidinti. Būtų puiku, jeigu pirmokai išgirstų visą kūrinėlį apie Šiltutį iš minėtos knygelės.

Namų darbai. Jie skirti įtvirtinti naujas raides, kurias vaikai mokėsi klasėje, praplėsti savo žinias apie Lietuvos paukščius, mokytis skaičiuočių. Pirmokai savarankiškai išmoksta skaityti pasakaitę apie tai, kaip žvirblis mokėsi čiulbėti (1-as pratimas) ir nuspalvina visas **Č** ir **č** raides. Iš pasakaitės išrašo žodžius su **netariama i** (2-as pratimas) – taigi toliau mokosi rašyti šiuos žodžius. Raidę **c** padės geriau įsidėmėti ir skaityti žodžius su ja skaičiuotė (3-ias pratimas). Paskatinkime vaikus gražiai ją nurašyti ir išmokti atmintinai. O 4-a užduotis smalsiesiems: paieškoti internete, enciklopedijode žinių apie vieną kurį nors Lietuvos paukštį ir išmokti apie jį pasakoti draugams. Į

talką verta pasikviesti ir namiškius.

Užduotis kitai temai: Jeigu yra galimybių, pastebėti žiemą savo kieme ar gatvėje, pereiti per sniegą, pačiužinėti. Jeigu nėra, paprašyti mamytės, kad šaldytuve parodytų šerkšną, ledą.

Literatūra

1. Enciklopedija vaikams apie Lietuvą. V.: Alma littera, 2002.
2. Paukšteliai gieda. Lietuvių laudies dainelės. V.: Vaga, 1985. P. 4.
3. Urba K. Mokytojo ir rašytojo plunksna.– Kn. Apysakos ir apsakymai. Sudarė Kęstutis Urba. K.: Šviesa, 1993.
4. Mašiotas P. Pasakėlės. V.: Vaga, 1971.

Temos mokymo planas, pastabos:

11 tema

SVEIKA, BALTA ŽIEMUŽE!

Tikslas – mokyti/s pasakoti apie žiemą, kurti pasakojimą pagal paveikslėlių seriją; susipažinti su žiemos mėnesių pavadinimais, plėsti žodyną žodžiais, kuriais apibūdinama žiemos gamta, pramogos; supažindinti su lietuvių kalbos garsais ž, z (kietai ir minkštai tariamais), ie, jų raidėmis Ž ž, Z z, skaityti tekstus su šiomis raidėmis, rašyti žodžius, sakinius; klausytis skaitomo eilėraščio apie žiemą.

• kalbėsis apie žiemą, mokysis pasakoti apie ją;
• išmoks žodžių, kuriais apibūdinama žiema;
• pasakos pagal paveikslėlių seriją apie senį besmegenį;
• susipažins su žiemos mėnesių pavadinimais, sužinos, kas jiems būdinga;
• mokysis išgirsti lietuvių kalbos garsus: **ž, z** (kietai ir minkštai tariamus), analizuoti žodžius su šiais garsais;
• susipažins su raidėmis **Ž ž, Z z**;
• išmoks skaityti žodžius, sakinius ir tekstą su šiomis raidėmis;
• išmoks rašyti ***Z z, Ž ž*** raides, rašys žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis;
• mokysis išgirsti ir taisyklingai tarti **ie** garsą žodžiuose, rašyti žodžius su šiuo garsu;
• klausysis V. Palčinskaitės eilėraščio „Paveikslėlis“, įsivaizduos poetės sugalvotą žiemos šeimą.

Priemonės: Vad., P. 44–47, Pr. sąs. 1, P. 40–43.
Albumai su Lietuvos žiemos vaizdais

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pirmokams gali būti sunku kalbėti apie lietuvišką žiemą dėl dviejų priežasčių: jie gali būti nematę tokios žiemos arba nežinoti reikalingų žodžių. Vadovėlyje vaikai matys žiemos vaizdą nuotraukoje ir klausysis V. Palčinskaitės eilėraščio „Paveikslėlis“ (1), į kurį poetė sutalpino visus būdingiausius tikros žiemos požymius, tačiau padarė tai labai žaismingai, meniškai. Taigi vaikai išgirsta šeimos narių pavadinimus, kuriuos tikriausiai jau moka, ir žodžius, be kurių neįmanoma išsiversti kalbant apie žiemą: *šaltis, sniegas, snaigės* ir t. t. Aptariamas žiemos vaizdas vadovėlyje ar pateikti vaizdai albumuose, nuotraukose. Gali būti demonstruojamas filmas apie žiemą ir pan. Be to, jeigu už mokyklos lango žiema, galima kalbėtis ir apie tai, ką vaikai mato. Pokalbio tikslas – plėsti mokinių žodyną žodžiais, apibūdinančiais žiemą, reikšti patirtus įspūdžius, jeigu vaikai tokių yra turėję ar dabar gali patirti išbėgę į kiemą. Pokalbį pagyvintų ir rimti, dalykiški, ir šmaikštūs mokytojo klausimai: *Ką pirmiausia pamanote, kai išgirstate žodį* ***žiema****? Jeigu nematėte sniego, kaip jį įsivaizduojate? Koks jis? Į ką panašus? Iš kur atsiranda sniegas? Ar matėte snaigę? Kokia ji? Kodėl norisi palaižyti sniegą? Kodėl negalima? O kas yra speigas? Kuo jis skiriasi nuo šalčio? O kada kyla pūga? Kaip galima paskęsti pusnyje? Ar matėte šerkšnu pasipuošusius medžius? Į ką jie panašūs? Ar žinote, kodėl medžiai apšerkšnija? O kada ant vandens atsiranda ledas? Kodėl*

žiema
sniegas
snaigė
šaltis
šalta
speigas
pūga
pusnys
šerkšnas
ledas

džiaugiamės ledu? O kada ledas pavojingas? Ir t. t.

Sakytinės kalbos ugdymuisi reikėtų panaudoti ir vadovėlio tekstus: kai jie perskaitomi, vaikai gali žodžiu atsakyti į klausimus arba atpasakoti. Pirmokams būtų pagal jėgas papasakoti kiškelio nuotykį, apie kurį perskaitys tekste „Miške ant kalno“ (p. 46). Pasakojimui skirta paveikslėlių serija apie senį besmegenį (p. 47). Šiai užduočiai būtina pasirengti: įdėmiai apžiūrėti kiekvieną paveikslėlį, išsiaiškinti, kas jame veikia, sugalvoti vaikams vardus, įsižiūrėti, kokius sniego kamuolius vaikai surideno pirmiausia, kokius paskui, kaip vaikai papuošė senį besmegenį. Po kiekvienu serijos paveikslėliu yra žodžiai – juos reikia perskaityti, išsiaiškinti jų reikšmę (juos suprasti padeda ir piešiniai).

sniego kamuolys
didelis kamuolys
mažesnis kamuolys
mažas kamuolys
kamuoliukas
senas kibiras
nosis-morka
sagos-angliukai
šluota
ridenti
suridenti
uždėti
įsmeigti

Senio besmegenio situacija panaudota mokytis taisyklingai vartoti žodžius, nusakančius rengimąsi. Šiandien Lietuvoje kalbėdami apie rengimąsi daugelis viską *dedasi*, o mūsų kalboje yra daug šios srities žodžių (2), todėl pirmokus reikia pratinti juos vartoti: *apsimausiu kojines, apsiausiu batus, apsirišiu šaliką* ir t. t. Kartu vaikai sužino drabužių pavadinimus.

Pažaiskime su vaikais greitakalbe, kuri yra pratybų sąsiuvinyje (p. 41, 9-as pratimas).

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Žodis *žiema* pasirinktas kaip raktinis žodis dvibalsiui **ie** (termino vaikams dar nesakome), su šiuo žodžiu galima sieti ir raidžių **Ž ž** porą, o su žodžiais *zylė* arba *zuikis* – raides **Z z**. Taigi tema „Sveika, balta žiemuže!“ supažindina su **Ž ž, Z z** raidėmis ir su **ie**.

Garsinė analizė. Pirmiausia **ž** garsas išskiriamas iš žodžio *žibintas* (p. 44), **z** garsas – iš žodžio *zylė* (abu tariami minkštai), **ie** – iš *žiedas* (iš šio žodžio galima išskirti ir **ž** garsą). Pratybų sąsiuvinyje (p. 40) pirmokai analizuoja žodžius *židinys, žvakė, vežimėlis, žaltys* – reikia pažymėti, kuriame skiemenyje girdi **ž** garsą. Stipresnieji gali sužymėti visus žodžių garsus (1-as pratimas). Ieškodami **z** garso atlieka sudėtingesnę analizę: taria ir pažymi visus žodžių *zylė, zebras, vaza, lazda* garsus (pratybų sąsiuvinyje daiktai nupiešti atvirkščia seka), apibraukia **z** garsus žyminčius paukščiukus (5-as pratimas). Norime atkreipti mokytojų dėmesį, kad **z** garsas nėra dažnas lietuvių kalboje, todėl reikėtų pasiūlyti mokiniams sugalvoti žodžių su juo, paanalizuoti tekstuose pasitaikančius žodžius su šiuo garsu.

Labai svarbi užduotis – išmokyti vaikus išgirsti **ie** žodžiuose ir išmokti šį garsą (dvibalsį) taisyklingai tarti. Todėl vadovėlio 45-o puslapio paraštėje analizuojami žodžiai *sniegas, miega,* o 46-o lyginama **ie** ir **ei**: *p**ie**nas*, *kok**tei**lis*. Atkreipkime vaikų dėmesį kad **ie** žymimas vienu ženkliuku, o **ei** dviem, nes pirmojo negalime išskaidyti, o antrą galime į **e** ir **i**. Pratybų sąsiuvinyje atidžiai, neskubant garsais analizuojami žodžiai *riestainis (skiemenuojamas rie/stai/nis, riešutas, liemenė,* kartojamas *pienas*. Kaip ir **uo**, **ie** žymimas vienu paukščiuku ir analizuojant neskaidomas į **i** ir **e** (žr. temą „Ruduo atėjo“, p. 56). Siūlome tarti ir analizuoti garsais daugiau žodžių su **ie**, **ei**: *sviestas, šviesa, tiesa, mielas, meilė, liepė, kvietė, kreivas* ir pan. Nesiūlome analizuoti žodžių su **ie** pradžioje, nes lietuvių kalboje veikia dėsnis – prieš **ie** žodžio pradžioje tariamas **j** garsas (3).

Skaitymas. Vaikai susipažįsta su **ž** ir **z** garsų ženklais **Ž ž** ir **Z z** raidėmis, aptaria **Ž ž** raidžių išskirtinumą – varnelę arba paukščiuką, prisimena, kad jį turi ir **Š š** , **Č č** raidės. Galima šių raidžių paieškoti jau minėtame V. Palčinskaitės eilėraštyje „Paveikslėlis“, bet šio teksto vaikai neskaito. Mokytis skaityti skirtas tekstas „Žiemos pasaka“ (p. 45). Pirmiausia visokiais būdais

išmokstami skaityti iš teksto iškelti žodžiai su **ž** ir **ie**. Tekstas ilgokas, be to jis supažindina vaikus su žiemos mėnesių pavadinimais, svarbiausiais jų požymiais, todėl pirmą kartą jį turėtų raiškiai

perskaityti mokytojas ir padėti vaikams išsiaiškinti nesuprantamus žodžius. O toliau darbas diferencijuojamas: silpnesnieji skaito statmenu brūkšniu pažymėtą dalį, stipresnieji – visą tekstą. Prieš skaitant pirmiesiems skirkime užduotį – rasti ir įsidėmėti ar labai nežymiai pieštuku pasižymėti žiemos sūnų vardus, o kitiems – sužinoti, kokius darbus nudirba kiekvienas žiemos sūnus atkeliavęs pas žmones. Skirkime vaikams pakankamai laiko, stebėkime juos ir padėkime, jei kuriam nesiseka. Paskui vaikai skaito tekstą garsiai (galima skaityti grandinėle, pastraipomis) ir aptaria senelės Žiemos sūnus: jų vardus, kaip tie sūnūs atrodo, ką jie veikia. Atsakydami į šiuos klausimus vaikai turėtų nuolat grįžti į tekstą ir perskaityti atsakymui reikalingus žodžius ar sakinius – taip motyvuotai mokytųsi skaityti. Kad pirmokams nenusibostų ta pati veikla, ją galima keisti – skirti rašymo užduotį, kuri yra po tekstu – rasti ir nurašyti penkis žodžius su **ie**.

gruodis, sausis, vasaris – mėnesių pavadinimai rašomi mažąja raide
Gruodis
Sausis
Vasaris – pasakos veikėjai, Žiemos sūnų vardai

Ž ž įtvirtinti skirta pratybų sąsiuvinio 2-a užduotis (p. 40). Paaiškinkime vaikams meniškus poetės pasakymus: *vėjas atšiaurus, speigo žingsniai žvanga, sniego lelija ant ledinio lango*. Įdomioji skaitymo užduotis – išspręsti laiptažodį (3-ias pratimas). Dirbdami po du tegul randa paslėptus žodžius – visą žiemos šeimyną iš eilėraščio „Paveikslėlis“ ir dar du: (horizontaliai) PŪGA, ŠALTIS, SNIEGAS, SPEIGAS, SNAIGĖS, ŠERKŠNAS, LEDAS, (vertikaliai) ŽIEMA, ŽIEMYS (šaltas žiemos vėjas, pučiantis iš žiemių, t. y. iš šiaurės).

šiaurė
žadinti
atriša maišus
pabyra snaigės
dūksta šaltis
žėri sniegas
dangus maišosi su žeme

Išmokti skaityti žodžius su **Z z**, įtvirtinti **Ž ž** ir **ie** skirtas pasakojimas „Miške ant kalno“. Skaitoma panašiai kaip skaitė ankstesnį tekstą. Ir daug žodžių jau žinoma. Reikėtų pasiaiškinti, kaip gali būti vadinamas kiškis, ir keletą gyvesnių veiksmažodžių (be šio termino). Išmokę skaityti, pirmokai atsako į teksto klausimus, o paskui pasakoja kiškelio nuotykį.

kiškis
zuikis
zuikelis
ilgaausis
žvairys
skeltalūpis
trumpauodegis

Skirkime laiko žodžių poroms puslapio apačioje skaityti: labai sbvarbu, kad mokiniai suprastų, kuo skiriasi **ie** ir **ei**, skaitydami ir rašydami jų nepainiotų (kartais juos painioja ir Lietuvoje gyvenantys vaikai). Šias žodžių poras siūloma ir nurašyti. Pirmokai skaitys ir pratybų sąsiuvinyje prieš atlikdami užduotis raštu (2-as, 4-as, 7-as, 8-as, 9-as, 12-as, 13-as pratimas)

Rašymas. Pirmokai kartoja **Z z** ir išmoksta rašyti **Ž ž** raides (6-as pratimas). Perskaitę tekstą „Miške ant kalno“ atlieka 7-ą pratimą – pasitikrina, ar skiria **Ž** ir **Z**, **ž** ir **z** raides. Jį gali rašyti savarankiškai, o paskui pasitikrinti vadovėlyje. Panašus ir 8-o pratimo tikslas. Prisiminkime, kaip rašomi vardai. Žodynui plėsti, kalbai turtinti skirtas 11-as pratimas: kolektyviai aptariami žodžių junginiai ir rašomi kartu su garsinės analizės (10-as pratimas) žodžiais: *šviežias baltas pienas, saldus didelis riestainis, gardus kietas riešutas, šilta megzta liemenė*. Sunkiausias 12-as pratimas: kolektyviai skaitome po sakinį ir įrašome **ie** arba **ei**. Žodžiai: *kieme, sniego, šviečia, žiemos, speigas, griebia, nosies, Deividas, Žiedė, sniegenos, nueina*. Tryliktas pratimas – iš skiemenų sudaryti žodžius: *šviečia, reikia, siekia, mielas, šveičia, meilus*.

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Šiai temai skirtas tik vienas grožinis tekstas – jau minėtas V. Palčinskaitės eilėraštis „Paveikslėlis“, kurį jau

aptarėme kalbėjimo skyrelyje. Reikia tik pabrėžti šio poezijos kūrinio žaismingumą, ryšį su pasaka:

juk jame veikia supasakinti Žiemos šeimos nariai: snaigės, pūga ir t.t. Galima eilėraštį suvaidinti: pasiskirstyti, kas kuriuo nariu bus ir, mokytojui jį skaitant, paeiliui atsistoti ar kitaip kaip pavaizduoti savo veikėją. Būtų puiku eilėraštį išmokti atmintinai!

Labai meniškas J. Degutytės eilėraštis „Vakaras prie lango“ (4), kurio posmą vaikai skaito pratybų sąsiuvinyje. Jeigu mokytojas turi J. Degutytės knygą, perskaito visą eilėraštį– tegul pirmokai pasiklauso, įsivaizduoja žiemos šalčio išmargintą langą. (Žinoma, šiandien vaikai sunkiai įsivaizduoja taip apšalusį langą, nes toks jis gali būti tik šaltame name, kūrenamame krosnimi, kai naktį atšąla). Dar vieno gražaus eilėraščio ištrauka skirta namų darbams – R. Skučaitės eilėraštyje „Rogių kelias“ (5) žaidžiama žodžiais *sniegas, sniegena, sniegina dienelė,* garsais **ie, k, g**.

Namų darbai. Atlikdami pratybų sąsiuvinio užduotis pirmokai toliau mokysis skirti **ie** ir **ei** bei panašias raides **ž** ir **z**, **č** ir **c.** Pirmiausia analizuos garsais ir lygins žodžius: *sviestas, peilis, kreida, vienetas, driežas, veidrodis, kielė, žiedas* (1 pratimas). Šiuos žodžius namiškiai galėtų vaikui padiktuoti. Antras pratimas žaidybinio pobūdžio – nuspalvinti raidėmis pažymėtus plotelius – taip vaikas geriau įsimins panašių raidžių vaizdą, pasitikrins, ar jas skiria. Piešinyje vaizduojama senio besmegenio figūra. Dar mokiniai turi pagalvoti ir raštu atsakyti į klausimus (3-ias pratimas). Atsakymams prireiks tų žinių, kurias įgijo skaitydami vadovėlio tekstus apie žiemą. Paskutinė namų darbų užduotis skirta tarties lavinimo pratyboms: vaikai, padedant tėveliams, išmoksta R. Skučaitės eilėraščio posmą, kuriame daug žodžių su **ie**.

Atsižvelgdamas į vaikų poreikius, mokytojas gali skirti pakartotinai skaityti vadovėlio tekstus, išmokti atmintinai eilėraštį apie žiemą ar atlikti įvairias kūrybines užduotis.

Užduotis kitai temai: apžiūrėti namie turimus Kalėdų eglutės žaisliukus ir vieną nedūžtantį atsinešti į klasę, o jeigu patinka dūžtantis, jį nupiešti ar nufotografuoti.

Literatūra

1. Palčinskaitė V. Sapnų taškuota sraigė. V.: Vaga, 1997.
2. Paulauskas J., Kirvaitis G. Pradinukų žodynas. K.: Šviesa, 1992.
3. Pakerys A. Lietuvių bendrinės kalbos fonetika. V.: Žara, 1995. P. 157.
4. Degutytė J. Saulėtos dainelės. V.: Vaga, 1972.
5. Skučaitė R. Takelis iš naujo. V.: LRSL, 2001.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

12 tema

SVEIKI SULAUKĘ ŠVENTŲ KALĖDŲ!

Tikslas – mokyti/s pasakoti apie Kalėdų šventę, jos papročius, mokytis Kalėdų giesmės, eilėraščio, išmokti rašyti kalėdinį sveikinimą; plėsti žodyną žodžiais, kuriais apibūdinama ši šventė, jos valgių pavadinimais; supažindinti su lietuvių kalbos nosinėmis raidėmis Ą ą, Ę ę, Į į, Ų ų, skaityti tekstus su šiomis raidėmis, rašyti žodžius, sakinius.

- kalbėsis apie šv. Kalėdas, mokysis pasakoti apie šią šventę;
- išmoks žodžių, kuriais apibūdinamos Kalėdos, valgių pavadinimų;
- mokysis Kalėdų giesmės, jeigu norės, išmoks eilėraštį atmintinai;
- mokysis išgirsti ilgus lietuvių kalbos garsus žodžių gale;
- susipažins su raidėmis **Ą ą, Ę ę, Į į, Ų ų**;
- išmoks skaityti žodžius, sakinius ir tekstą su šiomis raidėmis;
- mokysis kelti klausimą *ką?*;
- išmoks rašyti ***Ą ą, ę, ĮĮ, ų*** raides, rašys žodžius su šiomis ir kitomis išmoktomis raidėmis;
- klausysis Vytės Nemunėlio eilėraščio „Kalėdų Senelis“.

Priemonės: Vad., P. 48–51, Pr. sąs. 1, P. 44–46.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Kalėdų tema plati, gali būti aptariama keliais aspektais, siejama su tikybos pamokomis. Vadovėlyje į ją badoma žvelgti septynmečio vaiko akimis, remtis lietuviškos šeimos tradicijomis. Pokalbį siūloma pradėti vaikų pasakojimais apie eglutės papuošalus-žaisliukus, kaip jie kartu su tėveliais, kitais šeimos nariais puošia Kalėdų eglutę (p. 48). Kiekvienas pasakoja kaip geba, klausosi draugų, papildo. Silpnai kalbantieji lietuviškai turėtų įsiminti nors keletą šios temos žodžių, stengtis juos pavartoti, atsakyti į paprasčiausius klausimus. Po švenčių, vaikai gali papasakoti patirtus įspūdžius, ką jautė per Kūčių vakarienę, kaip džiaugėsi po eglute rastomis Kalėdų Senelio dovanomis. Išmokti pasakoti vaikams gali padėti ir skaitomi tekstai šia tema, todėl prie pasakojimų galima grįžti dar kartą, kai jie bus perskaityti vadovėlyje.

Kalėdos
eglutė
žaisliukai
burbulai
žvaigždė
lemputės
žibintai
angeliukas

Vadovėlyje siūloma pasiklausyti mokytojo skaitomo Vytės Nemunėlio eilėraščio „Kalėdų senelis“ (1). Eilėraštį nesunku visiems kartu išmokti atmintinai ir suvaidinti: vieni choru sako Kalėdų Senelio žodžius, kiti – vaikų žodžius. Sunkesnė yra „Kalėdų giesmė“ (žodžiai Vytės Nemunėlio, muzika Jadvygos Čiurlionytės) (2). Tikriausiai mokykloje yra jos įrašas, nes ši giesmė labai populiari. Jeigu nėra jos įrašo, ją turėtų pagiedoti mokytojas, o vaikai paklausyti. Mokytojas kartu su vaikais sprendžia, ar klasė mokysis ją giedoti, o gal pasirinks kitą giesmę.

kūdikėlis
lopšelis
patalėlis
atsiklaupti
apgaubti
giedoti
ploti

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Kadangi kal-

bant apie Kalėdų eglutę, Kūčių vakarienę klausiama *ką kabini..., ką gamini...?* , šiai temai pasirinktos nosinės raidės, kurios dažnos žodžių, atsakančių į klausimus *ką? ko?,* gale.

Garsinė analizė. Ji iš karto siejama su klausimu *ką?*, bet tai nereiškia, kad pirmokai privalo išmokti kelti klausimus *ką?ko?*– jie dar tik pradeda mokytis. Vadovėlyje vaikai aptaria piešinius ir atsako į klausimą *ką matau?* (p. 48, 49): *šak**ą**, egl**ę**, pil**į**, žmog**ų***. Įsiklausoma, koks garsas tariamas ir girdimas kiekvieno žodžio gale. Iš tiesų šiuos ilgus garsus pirmokai jau girdėjo ir tarė įvairiuose žodžiuse, bet jie buvo ne gale, o žodžio pradžioje, viduryje (***a**data, v**a**sara, **e**glė, sen**e**lė, **y**la, t**y**la, **ū**sas, l**ū**pos* ir kt.). Toliau ir vadovėlyje, ir pratybų sąsiuvinyje yra daug užduočių žodžiams su ilgai tariama pabaiga analizuoti ir rašyti. Kadangi daugiau akcentuojama nosinių raidžių rašyba, šiuos pratimus aptarsime rašymo skyrelyje.

Skaitymas. **Ą ą, Ę ę, Į į, Ų ų** nosines raides galima piešti lentoje, demonstruoti plakate ar apžiūrėti pateiktas vadovėlyje: vaikams reikės suvokti, kad jau pažįstamos raidės turi papildomą elementą, kurį vadiname gal ir keistai – nosinė, o raides – **ą nosinė, ę nosinė, į nosinė, ų nosinė**. Šio raidės pavadinimo kilmę pirmokams galime paaiškinti trumpai ir paprastai (šiek tiek primityviai, bet linksmai). Pavadinimas su žodžiu *nosinė,* reiškiančiu daiktą nosiai nusivalyti, neturi nieko bendro, tačiau su juo giminiuojasi per žodį *nosis*. Senovėje lietuviai šiuos garsus tarė lyg pro nosį (pasiūlykime žodžo *šaką* pabaigą ištarti pro nosį – girdisi tarsi **an**). Ilgainius tas nosinis tarimas išnyko ir šiandien tariame paprastus ilgus **ā, ē, y, ū** garsus (3). Taigi nosinės raidės, nes kažkada jų garsai buvo tariami pro nosį.

Mokytis skaityti žodžius su nosinėmis raidėmis vadovėlyje pateikti net trys tekstai: „Gyva Kalėdų eglutė“, „Ir tu gali!“, „Dovanos“. Mokytojas numato, kada ir kurį tekstą skaitys, aptars. Iš visų tekstų yra iškelti žodžiai, kuriuos vaikai pirmiausia išmoksta skaityti. Visi tekstai diferencijuoti – pažymėtos pradžios silpniau skaitantiesiems. Skaitydami atkreipkime mokinių akis į žodžius su nosinėmis raidėmis gale – žodžių pabaigą reikia tarti ilgai. Prie pirmų dviejų tekstų keliami klausimai ***Ką** puošia? **Ką** kabinu? **Ką** gamini? **Ką** matai?* Į juos atsakykime kolektyviai: rašykime žodžius su **ą, ę, į, ų** nosinėmis raidėmis ir lentoje, ir sąsiuviniuose. Skaitant tekstą „Ir tu gali!“, reikės išsiaiškinti naujus žodžius, kuriais nusakomas aguonpienio gaminimas. Prie trečio teksto keliamas klausimas ***Ko** daug po eglute?**Ko** yra?* – mokomasi rašyti žodžius su **ų** nosine gale. Šis tekstas baigiasi įdomiąja užduotimi – iššifruoti žodžius, kurių skiemenys sukeisti: RŪTELĖ, ŽILVINAS, ZITA, TAUČIUS, SIMAS.

aguonų pienas
aguonpienis
kūčiukai
prėskučiai
užmerkti
sugrūsti
sumalti
išmaišyti

Pratybų sąsiuvinyje skaitomi pratimų žodžiai, sakiniai: 44-ame puslapyje perskaito žodžius, juos iškerpa ir sudėlioja minklę: *Kas žaliuoja ir vasarą, ir žiemą? Eglė*. Keletą sakinių reikės perskaityti atliekant 45-o puslapio 4-ą pratimą. Aptarkime, kuriuose žodžiuose ir kur vaikai mato nosines raides (jų yra ir žodžio pradžioje). Septintame pratime mokiniai ras sveikinimų pavyzdžių – juos taip pat reikės išmokti perskaityti, aptarti rašybą (pavyzdžiui, kodėl kai kurie žodžiai pradedami rašyti didžiąja raide).

Vaikams nelengva išmokti nosinių raidžių pavadinimus, tam pratybų sąsiuvinyje skirtas 2-as pratimas: visi kartu skaitykime raidžių pavadinimus, sujunkime juos su raidėmis, pradėkime įsiminti. Tiesa, vaikams nebūtina žinoti Ę ir Ų nosinių didžiųjų pavadinimų, kadangi šių raidžių praktiškai nepasitaiko rašte.

Rašymas. Pirmokai, susipažinę su nosinėmis raidėmis, pradeda mokytis jas rašyti žodžio gale. Vadovėlyje prie tekstų pateiktas užduotis jau minėjome. Dar daugiau jų yra pratybų sąsiuvinyje. Kaip įprasta, išmokstamos rašyti pačios raidės (5-as pratimas). Labai svarbu, kad

pirmokai mokytųsi taisyklingai tarti žodžius, rašomus su nosinėmis raidėmis gale: *burbulą, grybą, ...* ir įsižiūrėtų į parašytus (1-as, 4-as pratimas). Po truputį mokomasi kelti klausimus *ką?, ko?* ir į juos atsakyti: ***Ką*** *mama padėjo ant stalo? Lėkštę, puoduką, peilį, šakutę, vazą, padėklą, puodą, samtį.* ***Ko*** *tėtis pirko parduotuvėje? Dešrelių, morkų, obuolių, vynuogių, riešutų* (6-as pratimas).

Sąsiuvinio 46-ame puslapyje mokomasi rašyti kalėdinį sveikinimą (7-as, 8-as pratimas): skaitomi pavyzdžiai, aptariami, mokomasi gražiai parašyti šventinį linkėjimą.

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Rengiantis Kalėdų šventei neapsieinama be įvairių projektų, vaidinimų, eilėraščių deklamavimo. Labai svarbu, kad mokytojas parinktų meniškus, geriausių mūsų poetų kūrinius. Vadovėlyje yra jau mūsų minėti kūriniai: žaismingas Vytės Nemunėlio eilėraštis „Kalėdų senelis“, to paties poeto žodžiais J. Čiurlionytės „Kalėdų giesmė“. Tarsi užuomina, raginimas perskaityti visą kūrinį – ištrauka iš R. Skučaitės eilėraščio „Sidabrinė pasaka“, kurioje daug šviesos, gerumo, vilties: „Pražys ar ne sidabro gėlės? / Sidabro snaigės - kris, nekris? / Bet sidabrinis angelėlis / Atskris. / Tikrai tikrai atskris. (4)

Namų darbai. Šventėms, atostogoms daug darbų pirmokams neskiriama. Vaikams siūloma pasigaminti atviruką ir pasveikinti pasirinktą jiems brangų žmogų. Atvirukui papuošti gali iš sąsiuvinio išsikirpti girliandą (46-as puslapis). Žinoma, būtų puiku, jei vaikai per atostogas perskaitytų nors po vieną lietuvišką knygą.

<u>Užduotis kitai temai:</u> jeigu yra galimybių (sniego, ledo), pasivažinėti su rogutėmis, paslidinėti su slidėmis ar pačiužinėti su pačiūžomis.

Literatūra

1. Vytė Nemunėlis. Tėvų nameliai brangūs. V.: Vyturys, 1995.
2. Vytė Nemunėlis, Čiurlionytė J. Kalėdų giesmė: www.discogs.com/berniukų-Ir-jaunuolių-Choras-Ąžuoliukas-Kalėdų-Giesmės/release/2848389
3. Zinkevičius Z. Lietuvių kalbos istorinė gramatika. I d. . V.: Mokslas, 1980. P. 68–69.
4. R. Skučaitė. Laiškas sekmadieniui. V.: Vaga, 1998.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

13 tema

SMAGU ŽIEMĄ

Tikslas – mokyti/s pasakoti apie žiemos pramogas, sportą, kurti pasakojimą pagal paveikslėlių seriją; susipažinti su žiemos sporto šakų pavadinimais, toliau plėsti žodyną žodžiais, kuriais apibūdinama žiema, jos pramogos; įtvirtinti ie, uo, skaityti tekstus, rašyti žodžius, sakinius; minti mįsles apie žiemą.

• kalbėsis apie žiemos pramogas, sporto šakas, mokysis pasakoti apie jas;
• išmoks žodžių, kuriais apibūdinamos žiemos pramogos, vadinamos sporto šakos;
• pasakos pagal paveikslėlių seriją apie voveraitę, baigs rašinėlį apie ją;
• toliau mokysis išgirsti ir taisyklingai tarti **ie**, **uo** žodžiuose, rašyti šiuos žodžius;
• toliau mokysis skaityti žodžius, sakinius ir tekstą su **ie, uo**;
• išmoks Just. Marcinkevičiaus eilėraštį „Žiema“ atmintinai, įsivaizduos poeto sukurtą žiemą.

Priemonės: Vad., P. 52–55, Pr. sąs. 1, P. 47–49.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Tęsiama vienuolikta tema, skirta žiemai, tik šioje, tryliktoje, bus daugiau kalbama apie žiemos pramogas, sportą. Galima apie jas iš karto ir pradėti kalbėti, pavyzdžiui, paklausti, kaip vaikai pramogavo per Kalėdų atostogas, kas slidinėjo, važinėjosi rogutėmis ir t. t. Galima ir kitaip – 52-ame puslapyje skaityti Just. Marcinkevičiaus eilėraštį „Žiema“ (1) ir tarsi pakartoti tai, ką jau anksčiau kalbėjo apie žiemą, pasitikrinti, kaip išsiplėtė žodynas, gebėjimas kalbėti šia tema. Išklausę šį eilėraštį, pirmokai pasakoja, kokią įsivaizduoja tą žiemą, kas jai nutiko. Paskatinkime vaikus vartoti labai gražius poeto pasakymus.

ledo tiltas
pusmaišis miltų
kaip iš rago – labai daug
užkliuvo už vėjo
miltai visi išbyrėjo

Kitas pasakojimas „Rogutėmis nuo kalno“ yra apie vaikų pramogas ant ledo kalno: pirmiausia vaikai atpasakos skaitytą tekstą, paskui mėgins pasakoti panašius pačių patirtus įspūdžius (jeigu tokių turi).

slidės
slidinėjimas
slidininkas
slalomas
pačiūžos
dailusis čiuožimas
rogutės
ledo ritulys

Tikriausiai visi yra stebėję įvairias žiemos sporto varžybas, jei ne tikrovėje, tai per televiziją. Todėl siūloma aptarti vadovėlio 54-ame puslapyje pateiktas nuotraukas. Jos turėtų sudominti berniukus – jie tikriausiai daug žino apie žiemos sporto šakas, sportininkus. Galima iš anksto skirti užduotį – paieškoti internete, paklausinėti tėvelių apie žiemos sportą, žymiausius sportininkus, komandas (2). Šio puslapio moto paimtas iš poetės Almos Karosaitės eilėraščio „Jei tavęs nebūtų“: „Kaip aš tau, žiemuže, / Tos pusnies pavydžiu!/ Jei tavęs nebūtų, tai nebūtų slidžių.“ (3, p. 63).

Šia tema pirmokai klausysis mokytojo skaitomo teksto „Mantas žaidžia ledo ritulį“ (p. 55). Išklausę tekstą, vaikai jį aptaria: kaip jiems patiko Mantas, koks berniukas buvo, kai pirmą kartą atėjo į sporto

ne vieną kiškį pagavo
kiškį pagauti – pulti
ne kartą nosį nusibalnojo
nosį nusibalnoti – sumušti

mokyklą, apie ką jis svajoja. Tekste yra vaizdingų pasakymų – tegul vaikai juos išmoksta, sugalvoja su jais po sakinį.

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Šiai temai naujų raidžių neskirta. Pirmame atverstinyje kartojami **ie, uo**: garsais analizuojami žodžiai su **ie**, **uo**, mokomasi juos taisyklingai tarti, skaityti, rašyti. Antrame atverstinyje toliau mokomasi rašyti **ą, ę, į, ų** žodžio gale.

Garsinė analizė. Vadovėlyje pateiktose schemose randami žodžių *riestainis, puodynė* ženklai, žymintys **ie**, **uo** (p. 52): dar kartą tariami žodžių garsai, skaičiuojami: r-ie-ls-t-a-i-ln-i-s, p-uo-ld-y-ln-ė. Galima pasiūlyti mokiniams išanalizuoti garsais daugiau žodžių su **ie**, **uo**: *šviesa, kiemas, lieka, niekas, juokas, šuolis, suolas*. Vaikai gali palenktyniauti, kuri grupė sugalvos daugiau žodžių su **ie**, **uo**. Kitos garsinės analizės pratybos susietos su rašymu: kad pirmokai taisyklingai parašytų žodį (4 pratimas), jie turi labai gerai įsiklausyti į jo garsus. Taip pat mokykime vaikus ilgai tarti žodžių pabaigas (galūnes), įsiklausyti, kaip jos skamba: *senelį, senelių* ir t. t. (8-as pratimas).

Skaitymas. Jau minėjome apie pokalbį perskaičius Just. Marcinkevičiaus eilėraštį „Žiema“. Aptarsime jo skaitymą. Pirmiausia vaikai turėtų išmokti labai gerai skaityti eilėraščio tekstą. Kadangi naujų raidžių nėra, skirkime laiko pasimokyti skaityti savarankiškai (iškeltus žodžius, paskui posmus). O tada tegul klasėje „viešpatauja“ šis eilėraštis: skaitykime choru grupelėse, visa klasė ir dar kitaip, kaip tik sugalvosite. Kad būtų lengviau įsiminti eilėraštį, pratybų sąsiuvinyje (p. 47) atliekamas 1-as pratimas – parodoma, kaip galima mokytis eiliuotą kūrinį. Jeigu vaikai nespės klasėje išmokti šio eilėraščio atmintinai, tegul baigia jį mokytis namie. Tikrai verta išmokti šį Just. Marcinkevičiaus kūrinį, jau tapusį lietuvių vaikų literatūros klasika.

Kitas skaitomas tekstas Viktoro Miliūno „Rogutėmis nuo kalno“ Tai ištrauka iš rašytojo knygos „Evalduko metai“ (4), tik gerokai sutrumpinta, palengvinta. Skaitoma įprastai: pirmiausia parengiamieji žodžių pratimai, paskui tekstas. Daug naujų žodžių, reikia išsiaiškinti jų reikšmę, nors visų pirmokai tikrai ne-įsimins. Aiškinantis žodžius mėginkime remtis kontekstu – tegul vaikai pirma patys pasako, kaip jie supranta vieną ar kitą žodį, gali ir pavaizduoti kai kuriuos veiksmus.

nuo viršaus į apačią
ledo takas
leki kaip vėjas
krinta ant rogučių
neria į pakalnę
sulekia į pusnį
smagu tysoti sniege

Pasiskirstę į grupeles perskaito mįsles apie žiemą, iššifruoja jų įminimus (*sniegas, šaltis, rogutės, slidės*), gali pasakyti ir daugiau mįslių šia tema arba sugalvoti naujų.

Berniukams tikrai turėtų patikti S. Gedos eilėraštis „Ledo ritulys“ (5), kurį ras 55-ame vadovėlio puslapyje. Eilėraštyje labai daug veiksmo, judesio, klausimų, sušukimų. Dauguma žodžių trumpi, todėl išmokti skaityti bus nesunku. Berniukams siūloma išmokti šį kūrinį atmintinai. Žinoma, ši užduotis neprivaloma, bet raiškiai skaityti reikėtų išmokti – lavėtų pirmokų kalbos raiškumas, emocingumas.

Taigi žiemos temai skirtų tekstų vadovėlyje pakankamai daug, galima juos skaityti visus arba pasirinkti patinkančius.

Pratybų sąsiuvinyje dar kartą „žaidžiama“ su **ie**, **uo** (2-as, 3-ias pratimas), skaitomas rašinėlis (5-as pratimas), varžybų instrukcija (7-as pratimas).

Rašymas. Rašybos mokymuisi svarbus 4-as pratimas: skaityti ir įrašyti **ie** arba **ei**, **uo**

arba **o**, t. y. raides tų garsų, kuriuos vaikai painioja, netaisyklingai taria, todėl, kaip jau minėjome, čia būtina atidi garsinė anaizė. Pratimo žodžiai: *sniego, Tomas, Danielius, sniego, sniego, kamuolių, tuos, kamuolius, kamuolių, kamuolius, pilies, papuošė, bokštais, vieno, bokšto*.

Kolektyviai aptarkime ir rašykime (iš tiesų vaikai tik įklijuos žodžius) rašinėlį

„Voverė vagilė“ (5-as pratimas). Žodžiai puslapio apačioje sudėti eilės tvarka. Juos suklijavus į vietą, rašinį būtina perskaityti garsiai, pasidžiaugti vaikų darbu.

Sunkesnis 7-as pratimas – mokytojas turėtų perskaityti instrukciją ir padėti vaikams. Žaidžiama poroje, kiekvienas vaikas iššifruoja po vieną mįslę: *Be kojų, be sparnų įskrido į medį. (Snaigė arba sniegas) Be kojų, be rankų į vidų prašosi . (Vėjas).*

Rašyti nosines raides žodžio gale pirmokai mokosi pagal pavyzdį ir keldami klausimus *ką?, ko?* (8-as pratimas). Stipresnieji mokiniai šį pratimą galėtų atlikti savarankiškai, silpnesnieji – mokytojo padedami. Be to, pateiktus žodžius galima padiktuoti kaip diktantą, o parašius aptarti.

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Abu jau aptarti eilėraščiai Just. Marcinkevičiaus „Žiema“ ir S. Gedos „Ledo ritulys“ skirti ne tik skaitymo pratyboms, bet ir vaikų literatūriniam skoniui lavinti. Pirmajame tarsi pasakoje veikia žiema, ryškus siužetinis elementas. Vaikai turėtų įsivaizduoti ir apibūdinti žiemą: ji šykšti, niekam nenori duoti gardumynų, kurių prisikeps iš pusmaišio miltų. Bet ratai užkliūva už vėjo (kaip netikėtai ir gražiai pasakyta!) ir miltai išbyra. Ir iš karto pereinama prie gamtos, prie tikrovės: vaikai už lango pamato daug sniego. Antrajame, S. Gedos, eilėraštyje reikėtų pastebėti žodžius, išreiškiančius labai greitus veiksmus, įsakymus – viskas labai greitai vyksta, tempas kaip per varžybas. Vaikai susikurs ryškesnį vaizdą, jeigu girdės skaitant eilėraštį greitu tempu, tinkamai intonuojant.

Namų darbai. Siūloma kartu su tėveliais parašyti rašinėlį „Kaip aš sportuoju“. Galima panaudoti vadovėlyje skaitytus tekstus apie sportą, prisiminti, kas buvo kalbėta. Nereikėtų tikėtis ilgų ir išsamių tekstų – tegul vaikai parašo keletą sakinių, kiek kas geba, kiek gali pagelbėti namiškiai. Pasiūlykime rašinį iliustruoti piešiniu. O tie, kuriems dar labai sunku ką nors parašyti ir neturi, kas padeda, gali nupiešti save sportuojantį ar sportuojančią.

Užduotis kitai temai: sužinoti, kaip dažnai sirgdavo peršalimo ligomis, kaip mamytė gydydavo.

Literatūra

1. Marcinkevičius Just. Laukinė kriaušė. V.: Vaga, 1982.
2. Enciklopedija vaikams apie Lietuvą. V.: Alma littera, 2002. P. 110–111.
3. Karosaitė A. Asilėlis. V.: Vyturys, 1999.
4. Miliūnas V. Evalduko metai. V.: Versus aureus, 2007.
5. Geda S. Strazdelio dainos. V.: Kronta, 2005.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

_____

14 tema

ALIO! REIKIA DAKTARO!

Tikslas – kalbėtis apie žiemos pramogas ir pavojus, mokyti/s pasakoti, kaip jaučiasi susirgęs, kurti pasakojimą pagal komiksą; plėsti žodyną žodžiais, kuriais apibūdinama savijauta sergant; supažindinti su lietuvių kalbos garsais dž, dz (kietai ir minkštai tariamais), jų raidėmis Dž, dž, Dz, dz skaityti tekstus su šiomis raidėmis, rašyti žodžius, sakinius; klausytis skaitomo eilėraščio.

• kalbėsis apie žiemos pramogas ir pavojus ant ledo, susipažins su elgesio taisyklėmis, patys jas kurs:
• mokysis pasakoti, ką veikia, kaip jaučiasi susirgę;
• pasakos apie pagalbą susirgus, atsitikus nelaimei;
• išmoks žodžių, kuriais apibūdinama savijauta susirgus, vaistai ir kt.;
• pasakos pagal komiksą ir klausimus;
• mokysis išgirsti ir taisyklingai tarti **dž, dz** žodžiuose, rašyti žodžius su šiais dviraidžiais;
• susipažins su dviraidžiais **Dž, dž, Dz, dz,** mokysis skaityti žodžius, sakinius ir tekstą su jais;
• atsakys į teksto klausimus;
• klausysis M. Vainilaičio eilėraščio „Ledinukas“, lygins su skaitytu pasakojimu.

Priemonės: Vad., P. 56–59, Pr. sąs. 1, P. 50–53.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Tema skirta aptarti saugų vaikų elgesį žiemą: kodėl negalima valgyti sniego, laižyti varveklių, lipti ant netvirto ledo, važinėtis su rogutėmis prie gatvės ir pan. (Kiekvienoje vietovėje yra konkrečios sąlygos, nuo jų priklauso ir pokalbio turinys. Gali būti, kad vaikai gyvena ten, kur nėra žiemos, tuomet reikėtų kalbėtis ne apie peršalimą, o kitokias vaikų ligas, gydytojo pagalbą.) Temos įžangai tiktų paklausinėti pirmokų, ar jiems nekyla noras palaižyti baltą šviežiai iškritusį sniegą, skaidrų nuo stogo ar medžio šakos nukarusį varveklį, lipti ant užšalusios balos ir pan. Daugiau diskutuoti, pasakoti reikėtų po vadovėlio tekstų skaitymo: atsakyti į klausimus, atpasakoti tekstą (ši užduotis nėra kūrybinė, tačiau tinka prasčiau lietuviškai kalbantiems vaikams žodynui turtinti, kalbėjimui lavinti). Žodžiu aptariamos ir elgesio taisyklės žiemą (p. 59).

Sakytinio pasakojimo mokomasi pagal komiksą (p. 58): jame yra paveikslėliai, veikėjų žodžiai ir greta pateikti pagalbiniai klausimai. Detaliau aptarsim darbo eigą. Skaitomas pavadinimas, išsiaiškinama, kaip vaikai jį suprato. Apžiūrimas pirmas paveikslėlis, skaitomas sakinys ir pirmas klausimas (stipresnėje klasėje skaito vaikai, silpnesnėje – mokytojas), tada pasakojama. Taip dirbama su visais paveikslėliais, išsiaiškinami nežinomi žodžiai. Po to siūloma mokiniams vieną kitą kartą papasakoti atsitikimą laisvai savais žodžiais, kaip kas geba.

Vadovėlyje yra M. Vainilaičio eilėraščio „Ledinukas“ ištrauka (p. 57), kurios siūloma pasiklausyti, nes norima, kad pirmokai išgirstų taisy-

tvenkinys
tvirtas ledas
plonas ledas
lipti ant ledo
įlūžti
panirti į vandenį
skęsti
gelbėti
išgelbėti

klingos, skambios lietuvių kalbos pavyzdį. Mokytojas gali perskaityti ir visą eilėraštį (1). Vėliau šį eilėraštį vaikai taip pat gali išmokti raiškiai skaityti.

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Pirmokai susipažįsta su dviraidžiais **Dž dž, Dz dz**. Pirmasis lietuviškame rašte sutinkamas dažniau, antrasis – labai retai.

Garsinė analizė. **Mokytojui: kalbininkai nevienodai traktuoja lietuvių kalbos garsus dž, dz. Šiame mokymo komplekte laikomasi nuomonės, kad šie garsai yra fonologiškai neskaidomi ir yra sutaptiniai, jų dėmenys labai glaudžiai suaugę (2). Todėl atliekant garsinę analizę jie žymimi vienu ženklu kaip ir sutaptiniai dvibalsiai ie, uo**, pavyzdžiui: žodžio *džinsai* garsai žymimi taip: • • • | • • • (**dž** žymimas vienu tašku), *medžiai*: • • | • • • (**dž** žymimas vienu tašku, minkštumo ženklas nežymimas, o žymimas girdimas **ei**, todėl šiame žodyje yra 5 garsai, o 7 raidės).

Vadovėlyje garsas **dž** išskiriamas iš žodžių *džinsai ir medžiai*, garsas **dz** – iš garsažodžio *dzin dzin dzin* (p. 56). Pratybų sąsiuvinyje lyginami žodžiai *medis* ir *medžiai*, *gaidys* ir *gaidžiai* (1-as pratimas), garsažodžiai *dzin, dzan, dzon* (5-as pratimas). Klasėje dar galima išanalizuoti ir daugiau žodžių su šiais garsais: *Džiugas, džiūsta* (nepamirškime – **i** čia ne garsas, o priebalsių minkštumo ženklas), *dzūkas, Dzikas*.

Skaitymas. Aptarę dviraidžius (atskiras jų raides pirmokai jau pažįsta), mokosi vadovėlyje skaityti žodžius su jais (p. 56) ir tekstą „Saldus varveklis“. Jame pakankamai žodžių su **dž**, kiek mažiau su **dz**, nes iš tiesų labai sunku jų rasti. Tekstą mokytojas turėtų pirmiausia perskaityti garsiai ir paaiškinti aprašytą situaciją, kuri ne visiems pirmokams gali būti suprantama, taip pat išsiaiškinami nežinomi žodžiai, pasakymai. Tada mokomasi skaityti įvairiais būdais (individualiai, grandinėle ir t. t.), skaitoma tol, kol kiekvienas vaikas išmoks taisyklingai perskaityti žodžius su dviraidžiais. Po to pasakojimas aptariamas. Ar jį vaikai suprato, gali pasitikrinti atlikdami pratybų sąsiuvinio 4-ą pratimą. Atsakyti į teksto klausimus galima trumpai arba pilnu sakiniu.

varveklis
žvakės
ledo žvakės
nulaužti
čiulpti
žnybti liežuvį

Tekstas „Kartūs vaistai“ – pirmojo pasakojimo tęsinys. Jame daug žodžių, reiškiančių sergančio vaiko savijautą, gydytojo vizitą, naminių, liaudiškų, vaistų pavadinimų. Tekstas labai aiškiai sudarytas iš trijų dalių, taigi jį galima skaityti pastraipomis, jas aptarti, netgi planuoti ir pagal planą atpasakoti. (Plano dalys: *1. Džiugas karščiuoja (serga). 2. Gydytojas apžiūri Džiugą. 3. Džiugui liūdna, kad reikia gulėti lovoje*.) Po tekstu yra užduotis – papasakoti, kaip tau gydytojas padėjo. Pirmokai jau gali pavartoti skaityto teksto žodžių, pasakymų, sakinių.

kartūs vaistai
liepžiedžių arbata
medus
karšta kakta
visas dega
maudžia širdį
guli lovoje
gydytojas
gydyti
apžiūrėti ligonį

Kad įtvirtintume dviraidžius, galima juos atpažinti tekste (2-as, 7-as, 9-as pratimas), išspręsti rebusą (6-as pratimas).

Taisyklių, kurios pavadintos „Dešimt ne“, skaitymą reikia diferencijuoti: kiekvienas mokinys tegul perskaito po vieną taisyklę (jeigu klasė didelė, viena taisyklė teks dviem vaikams) ir ją pakomentuoja draugams. Visi svarbiausi žodžiai vaikams yra žinomi, tik čia jie vartojami su priešdėliu *ne* (šio termino vaikams nesakykime). Taigi mokomasi pasakyti paprasčiausią neiginį, prie-

stumdytis
nesistumdyti
stovėti
nestovėti
valgyti
nevalgyti
čiulpti
nečiulpti
pamiršti
nepamiršti
juoktis
nesijuokti

štarauti. Aptarkime su vaikais, kaip keičiasi žodžio reikšmė, kai prie jo pridedame *ne*: *lipti – nelipti, eiti – neiti* ir t. t. Pirmokai gali žodžiu sukurti daug panašių taisyklių.

Rašymas. ***Dž, dž*** žodžiuose mokoma rašyti pagal pavyzdį (3-ias pratimas). Dviraidį ***Dz*** pirmokai ras 8-ame pratime: pirmiausia perskaitys vaikų anekdotą, paskui raštu atsakys į klausimus. Skatinkime atsakyti sakiniais: *Dzikas guli lovoje. Dzikas lovoje šokinėja. Dzikas išgėrė vaistus. Dzikas užmiršo vaistus suplakti.*

Analizuodami „gydymosi“ temą, pirmokai kartoja nosinių raidžių rašymą žodžio gale (10-as pratimas). Visi kartu analizuoja arbatos nuo peršalimo recepto žodžius, taria, įsiklauso ir pasako, kokią raidę reikia įrašyti. Sunkesni žodžiai *aviečių, minučių* – rašomi su **netariama i**.

Savotiškas galvosūkis yra 11-ame pratime: reikia iškirpti ir ant juostelių suklijuoti skirtingus, bet tą patį reiškiančius sakinius: *Aš noriu būti sveikas. Aš nenoriu būti nesveikas*. O kaip dar galima pasakyti tą pačią mintį? – *Aš nenoriu sirgti.*

Jeigu lieka laiko, mokytojas gali padiktuoti vaikams žodžių diktantą, pavyzdžiui:

Domas, Dzikas, gaidys, gaidžio, Džimis, vedžioti, medžioti, džinsai, džemas, džiovinti, dzūkas, dzyruoti.

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Šiai temai skirtas tik vienas jau mūsų minėtas literatūrinis tekstas – M. Vainilaičio eilėraščio „Ledinukas“ ištrauka. Eilėraštyje trūksta dar vieno, trečio, posmo:

Vakar žaidėme skiniuką,
Gaudėm varvančius lašus...
Šiandien pats į ledinuką,
Į varveklį panašus.

ledas – ledinukas – ledo varveklis
dangus, kaip žiedas lino – mėlynas
nukabino ledo nosis
laša nosys – kapu kapu
panašus į varveklį

Verta su vaikais aptarti ne tik eilėraščio vaiko paveikslą, bet ir gražius pasakymus, jų prasmę: panašus į ledinuką, nes sušalęs, į varveklį, nes bėga nosis (sloguoja).

Namų darbai. Tęsiamos klasėje atliktos arba aptartos užduotys. Po piešiniais (1 pratimas) vaikai turės parašyti atsakymą, kuo mama gydė Džiugą, todėl reikėtų dar kartą savarankiškai perskaityti tekstą „Kartūs vaistai“. O parašyti reikės žodžius: *medumi, arbata, šaliku*. Stipresnieji gali parašyti sunkesnį variantą: *liepų žiedų arbata, kaklą aprišo šaliku*. Antram pratimui dar kartą reikės perskaityti ir dešimt taisyklių, iš jų pasirinkti kiekvienam svarbiausias penkias ir nurašyti, taigi – skaityti, mąstyti ir rašyti. Trečias pratimas atliekamas kartu su tėvais: čia jau rimtai aptariama, ką vaikas mėgsta valgyti, ko ne, o ką reikėtų valgyti, kad augtų sveikas.

saldumynai
saldainiai
saldūs gėrimai
sultys
sriuba

Užduotis kitai temai: paklausinėti tėvelių, senelių (jeigu yra galimybių), pažįstamų vyresnių žmonių, ką jie vekdavo vaikystėje vakarais, gal jie žino, ką veikdavo jų seneliai – taigi „nukeliauti“ kuo toliau į praeitį.

Literatūra

1. Vainilaitis M. Žydras povas povinėja, V., 1995.
2. Pakerys A. Lietuvių bendrinės kalbos fonetika. V.: Žara, 1995. P. 162.

Temos mokymo planas, pastabos:

15 tema

SENOVĖJE ŽIEMOS VAKARAIS

Tikslas – kalbėtis apie senovę, mokyti/s senovinių vaikų žaidimų, sužinoti, iš kur atsirado mįslės, pasakos; mokytis sekti pasaką, plėsti žodyną žodžiais apie senovę; lavinti tartį, skaityti ir rašyti žodžius su panašiai skambančiais garsais, panašios formos raidėmis; minti mįsles, klausytis pasakos.

• kalbėsis apie senovę – ką mūsų senoliai veikdavo ilgais žiemos vakarais;
• mokysis vaikų žaidimų „Žiedo dalijimas“, „Nežiūrėk, ką darau, klausyk, ką sakau“;
• mokysis sekti pasaką „Vilkas uodegą prišalo“;
• išmoks žodžių, kuriais nusakoma, ką vaikai veikdavo senovėje;
• mokysis išgirsti ir taisyklingai tarti panašiai skambančius garsus **b–p, d–t, g–k, ž–š** žodžiuose, rašyti šiuos žodžius;
• mokysis atpažinti (skirti) žodžius, kurie atsako į klausimą *ką?* ir *ką veikia?*;
• skaitys tekstus su ilgesniais žodžiais, atsakys į teksto klausimus;
• mins mįsles, patys jas kurs;
• klausysis sekamos pasakos.

Priemonės: Vad., P. 60–63, Pr. sąs. 1, P. 54–57.
Pasakų, mįslių knygos
Popieriaus lapai, spalvoti flomasteriai

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pradėdami temą galime vaikų paklausti, ką jiems pavyko sužinoti apie senelių, prosenelių žiemos vakarus vaikystėje. Lentos viduryje parašome klausimą (galime spalvota kreida):

Ką mūsų senoliai vaikystėje veikdavo žiemos vakarais?

Pasinaudokime vadinamuoju metodu „minčių lietus“ ir leiskime kiekvienam vaikui pasakyti, ką jis sužinojo. Kiekvieno vaiko atsakymą trumpai pakomentuokime, paaiškinkime naujų žodžių reikšmę vaikams (jei turime, galime parodyti senovinių nuotraukų), užrašykime. Rašykime lentos plote aplink klausimą, turime užrašyti ir pasikartojančius atsakymus. Pabaigoje pasakykite vaikams, ką jūs žinote apie savo senelių, prosenelių žiemos vakarus, ir taip pat užrašykite. Galime pabraukti pagrindinius pasakymų žodžius, ypač tuos, kurie bus svarbūs šiai temai. Vaikai nerašo, tik klausosi draugų atsakymų ir mokytojo komentarų ir stengiasi įsidėmėti nors vieną kitą naują žodį. Be to, išgirsta ir mokosi vartoti būtojo dažninio laiko veiksmažodžius (terminų nevartojame). Tiems, kurie šios formos iš viso nežino ir nesupranta, galima pavyzdžiais paaiškinti reikšmės skirtumą: *minė mįsles* – vieną kartą, *mindavo mįsles* – dažnai, daug kartų.

mindavo mįsles
sekdavo pasakas
klausydavosi pasakų
dainuodavo dainas
žaisdavo žaidimus
skaitydavo knygas
plėšydavo plunksnas
lukštendavo pupas
drožinėdavo
vystydavo lėles

Dar viena labai svarbi užduotis – mokytis sekti pasaką. Nuteikime klasę jos klausytis (susodinkime ant kilimo ar ratu aplink save) ir pasekime arba raiškiai perskaitykime pasaką „Vilkas uodegą prišalo“ (p. 63)

(gražiai sekamos pasakos įdomiau klausytis). Atsižvelgdamas į klasės galimybes, mokytojas nusprendžia, ar mokysis vaikai skaityti šią pasaką. Svarbiausia – atidžiai klausytis ir išmokti patiems ją sekti. Mokymosi kelias pateiktas pratybų sąsiuvinyje (9-as, 10-as, 11-as pratimas). Mokydamiesi sekti šią pasaką pirmokai šiek tiek ir rašys, ir skaitys. Išklausius pasaką pirmiausia aptariami jos veikėjai ir surašomi 9-to pratimo schemoje: *žmogus, lapė, vilkas, kaimo vyrai.* Pasakose visada labai svarbi pradžios formuluotė – pirmas sakinys. Ją vaikai turėtų prisiminti arba perskaityti vadovėlyje ir baigti rašyti (10-as pratimas). Ją reikėtų pakartoti choru, grupelėmis, poromis. Toliau visi kartu sudaro pasakos planą – sunumeruoja paveikslėlius ir priklijuoja kiekvienam paveikslėliui tinkamą sakinį. Seka tokia: Atitinkamai parenkami sakiniai: 1. Lapė išmėto žuvis. 2. Lapė ėda. 3. Vilkas prašo žuvies. 4. Vilkas žvejoja (10-as pratimas). Tada vaikai, žiūrėdami į paveikslėlius, seka pasaką: grandinėle pasako po sakinį, paskui vienas seka pagal vieną paveikslėlį, kitas tęsia ir t. t. Pagaliau norintys gali pasekti pasaką nuo pradžios iki pabaigos (nebūtinai tą pačią pamoką, pasaką galima prisiminti ir kitus savaitgalius). Tegul ją paseka ir namiškiams.

statinė silkių
užuodė silkių kvapą
įsiprašė į roges
išmėtė silkes
skaniai ėdė
žvejoja eketėje
uodega prišalo
uodega pokšt ir nutrūko

4 2
3 1

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Šiai temai naujų raidžių neskirta, kartojami panašiai skambantys garsai ir panašios raidės. Yra vaikų, kurie painioja **b-p**, **d- t**, **g-k**, **ž-š** garsus ten, kur nėra jokios asimiliacijos: vietoje *būti* sako *pūti*, vietoje *karas – garas*, *turiu – duriu* ir pan. Šie vaikai taip ir rašo. Dar labiau kai kurie pirmokai painioja **b**, **p**, **d** raides, nes jos tikrai panašios. Štai todėl skaitant šios temos tekstus tarsi stabtelėjama ir įtvirtinama tai, ką vaikai jau mokėsi.

Skaitymui skirti trys tekstai. Pirmas „Pokalbis su seneliu“ tęsia temą apie senolių vaikystę. Iš teksto iškelti ilgesni žodžiai – juos vaikai išmoksta skaityti. Tekstą siūlome skaityti pastraipomis ir stabtelėjus pasiūlyti vaikams numatyti, ką senelis atsakys (taikome vadinamąją išankstinių orientyrų strategiją (1), kad vaikai būtų labiau motyvuoti skaityti šį tekstą). Pirmą kartą reikėtų stabtelėti po Paulės klausimo, ar senelis mėgdavo žaisti kompiuteriu. Išklausykime, ką vaikai pasakys, o tada skaitykime toliau ir palyginkime pirmokų ir senelio atsakymus. Antrą kartą stabtelėkime po Paulės klausimo, ką veikdavo vakarais, ar nebūdavo nuobodu. Ir vėl vaikai tegul bando atsakyti (juk jau kalbėjo apie tai), paskui skaitoma toliau ir lyginama. Perskaičius aptariama, ką vaikai jau buvo pasakę apie senolių vaikystės vakarus, o ką naujo sužinojo. Įdomi užduotis po tekstu – išvardyti kuo daugiau daiktų, kurių, vaikų manymu, nebuvo prieš šimtą metų. Turėtų kilti diskusija, nes vieniems atrodys vienaip, kitiems kitaip. Todėl galima pasiūlyti namie pasidomėti internete, enciklopedijose, paklausinėti suaugusiųjų apie ginčytinus dalykus.

Svarankiškai pirmokai išmoksta skaityti žodžių poras (p. 60), o tada jas skaito choru, jei nori, nurašo. Ypatingi tarties ir klausos lavinimui yra pratybų sąsiuvinyje S. Gedos (2) ir Č. Navakausko (3) eilėraščių posmai (2-as pratimas). Atlikus nurodytą užduotį, jie tariami choru, su jais gali būti žaidžiama kaip su greitkalbėmis.

Prieš skaitant antrą tekstą – vaikų žaidimo „Žiedo dalijimas“ aprašymą, mokytojas paaiškina, kad tai vienas iš senovėje žaistų žaidimų, bet jį smagu

rieškutės
dalyti
dalytojas
sergėti
sergėtojas
sargas

žaisti ir dabar. Skirkime mokiniams laiko savarankiškai perskaityti tekstą (labai silpnoje klasėje gali garsiai skaityti mokytojas). Tada visa klasė mokosi žaisti šį žaidimą.

88

Dar vienas žaidimas yra pratybų sąsiuvinyje (5-as pratimas). Jis skaitomas klasėje arba namie, o žaisti jį galima bet kada, jis ypač tinka vaikų dėmesiui sukaupti.

megzti
vaikaitis
anūkas
tvartas
klumpės
linas
taukai
vaškas

Trečias tekstas (p. 62) „Kaip gimsta mįslės“ yra pasakojimas, parašytas remiantis tautosakininko Kazio Grigo aiškinimu apie mįslių atsiradimą (4). Mokytojui reikėtų atsinešti į klasę mįslėse minimus daiktus ir skaitant tekstą juos parodyti vaikams. Taigi reikalinga pirštinė, klumpės (arba batai), stalas su keturiomis kojomis (jis klasėje tikriausiai yra), dubuo arba puodas su samčiu arba šaukštu (*Antis prūde, uodega krante*.), žvakė, siūlų kamuolys. Paaiškinkime vaikams mįslės esmę – joje visada paslepiamas koks nors daiktas ar reiškinys, kurį galima atspėti pagal mįslėje minimą daiktą. Pavyzdžiui, kas gali būti keturi po viena kepure – stalo, kėdės kojos; kas viduje turi lino (lininį siūlą), o aplink taukai (vaškas) – tik žvakė, siūlų kamuolyje daug susikirtimų, krypčių, bet tik du galai – pradžia ir pabaiga. Pasiūlykime vaikams sugalvoti naujų mįslių apie šiuolaikinius daiktus, pavyzdžiui, apie robotą, mėsainį, lėktuvą, laikrodį, telefoną ir kt.

Pluoštelį mįslių pirmokai ras pratybų sąsiuvinyje (8-as pratimas). Jas grupėse ar visi kartu aptars ir į kryžiažodį įrašys įminimus: 1. LIEŽUVIS (kryžiažodyje rašome raides, o ne žymime garsus, todėl IE skirti du langeliai). 2. PELĖDA. 3. AVIETĖ. 4. EGLĖ. 5. EŽYS. 6. UPĖ. 7. LAIVAS. 8. BATAI. 9. AKYS.

Rašymas. Mokytis rašyti galima panaudoti skaitytus vadovėlio tekstus: nurašyti žodžių poras (p. 60), išrinkti žodžius, kurie atsako į klausimus *ką?, ką veikia?* (p. 61, 62), *ką?, ko?* (p. 63).

Pratybų sąsiuvinyje siūloma žaisti žodžių žaidimą (1-as pratimas). Silpnesnėje klasėje žaidimo instrukciją perskaito mokytojas ir paaiškina vaikams, kaip žaisti. Po šio pratimo reikėtų savarankiškai atlikti 3-ią užduotį – kiekvienas skaito sakinius, nubraukia netinkamą ir įrašo tinkamą raidę: *batus, batų padus, dėdė, pupų sėti, lapai labai bijo, pešėsi, buvo tikras karas, šilas būna baltas, žilas, šūvį, žuvį*. Taip galima patikrinti, ar visi vaikai skiria panašius garsus ir panašias raides. Panaši ir 4-a užduotis: pirmokai turėtų suklijuoti sakinius: *Seka pasaką. Kala pasagą. Ledai – tikras skanumas. Bėga tigras.*

Vėl mokomasi rašyti žodžius, kurie atsako į klausimą *ką?* (6-as pratimas) ir *ką veikia?* (7-as pratimas). Tegul vaikai įsiklauso, kaip skamba žodžių pabaigos: pirmu atveju – ilgai, antru atveju girdime trumpą garsą (**e**). Taigi labai svarbu mokytis tokiems žodžiams kelti klausimą *ką?* arba *ką veikia?*

Literatūrinis skaitymas, žodyno turtinimas, klausymas, kalbėjimas. Tema svarbi lietuvių tautosakos pažinimui: suprasti, kaip atsirado mįslės, kam buvo reikalingi vaikų žaidimai ir pasakos. Žinoma, pirmokai visa tai tik pradeda pažinti, jie negali tų dalykų suvokti giliai, todėl apie juos tik užsimenama. Mįslių galima užminti ir daugiau, netgi ateityje numatyti mįslių popietę ir pan. Mokytojui labai praverstų tautosakininko K. Grigo sudaryti mįslių rinkiniai „Du kiškeliai pagiry“ (5), „Kada padangė ant žemės“ (4), ypač įdomus pastarojo rinkinio įvadinis straipsnis.

Vaikų žaidimai – svarbi tautosakos dalis, juos svarbiausia išmokti žaisti, t. y. jų išmokstama veikiant, o ne skaitant, pasakojant.

Be abejo, svarbiausia ir įdomiausia vaikams pasakojamoji tautosaka – pasakos. Pirmoje

klasėje pradedama nuo pasakų apie gyvūnus, dar kitaip vadinamų žvėrių pasakų. Būtent šio

amžiaus tarpsnio vaikams jos suprantamiausios, jų labiausiai mėgstamos. Stebuklų pasakos paliekamos aukštesnėms klasėms. Vadovėlyje pasaka „Vilkas uodegą prišalo“ temai apie senovę pasiūlyta ne atsitiktinai – senojoje mūsų vaikų literatūroje puikiai žinoma, daug kartų skaityta ir dabar skaitoma Vinco Pietario knyga „Lapės gyvenimas ir mirtis (6)“, kuri parašyta lietuvių pasakų apie lapę ir vilką motyvais. Mūsų pasiūlytos pasakos siužetas taip pat ten yra. Taigi mūsų senoliai ir prieš šimtą metų, ir dar seniau tikrai sekdavo šią pasaką. Jeigu mokytojas turi šią knygą, gali mokiniams daugiau paskaityti joje sudėtų istorijų.

Namų darbai. Tikriausiai mokytojas siūlys vaikams išmokti gerai skaityti vadovėlyje pateiktą pasaką apie lapę ir vilką, o tada atlikti pratybų sąsiuvinio užduotis. Dar kartą reikės sudėlioti pasakos įvykius (1-as pratimas) ir išmokti tikrai gražiai, raiškiai pasekti šią pasaką vartojant vaizdingų pasakymų (2-as pratimas). Pastarasis pratimas padės atlikti kūrybinę užduotį – kartu su tėveliais sukurti naują pasaką, kurios idėja pavaizduota paveikslėliuose (3-ias pratimas).

Užduotis kitai temai: paklausinėti namiškių, kokių pasakų, apie ką žino; peržiūrėti, kokių pasakų knygų (lietuvių, anglų ar kita kuria kalba) turi namie, vieną išsirinkti ir kitą šeštadienį atsinešti į mokyklą.

Literatūra

1. Buehl D. Interaktyviojo mokymosi strategijos. V.: Garnelis, 2004.
2. Geda S. Strazdelio dainos. V.: Kronta, 2005.
3. Navakauskas Č. Burbulų lietus. V.: Alma littera, 2012.
4. Kada padangė ant žemės. Sudarė K. Grigas. V.: Vyturys, 1991.
5. Du kiškeliai pagiry. Sudarė K. Grigas. V.: Vaga, 1981.
6. Pietaris V. Lapės gyvenimas ir mirtis. Pagal senų žmonių pasakas. V.: Vaga, 1979.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

16 tema

MŪSŲ PASAKOS

Tikslas – susipažinti su pasakomis apie gyvūnus, pasakomis be galo, mokytis sekti pasirinktą pasaką, ją vaidinti, plėsti žodyną pasakų žodžiais; analizuoti, skaityti ir rašyti žodžius su netariama i (priebalsių minkštumo ženklu i).

- aptars, kokių žino pasakų apie gyvūnus;
- mokysis sekti pasaką „Vėžys ir varna“, pasirinktą pasaką be galo;
- vaidins pasaką „Ąžuolas ir baravykas“.
- išmoks pasakose vartojamų žodžių, posakių;
- toliau mokysis analizuoti garsais žodžius su netariama **i**, juos skaityti ir rašyti;
- mokysis rašyti žodžius *ąžuolas, mįslė, drąsa, drąsus;*
- klausysis sekamos pasakos.
- patys kurs pasaką be galo;

Priemonės: Vad., P. 64–67, Pr. sąs. 1, P. 58–60.
Pasakų knygos, įrašai (jeigu turi)
Įvairus popierius pasakų veikėjų lėlėms gaminti

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Toliau tęsiama pasakų tema. Parengiama vaikų ir mokytojo atsineštų pasakų knygų parodėlė, vaikai ją apžiūri. Aptariama, apie kokias pasakas, apie kokius pasakų veikėjus vaikai sužinojo namie. Mokytojas gali lentoje užrašyti pasakų pavadinimų arba apie ką pasaka, jeigu vaikas pavadinimo nežino. Apibendrinama, kad pasakų yra labai įvairių. Pažaiskime su vaikai žodžiu *pasaka*, į kuriuos žodžius jis panašus, kaip mano vaikai, kodėl. Pasakos temai skirtose pamokose pirmokai klausysis skaitomų, sekamų mokytojo, draugų, gal įrašytų į kompaktinę plokštelę pasakų. Patys seks pasakas, netgi bandys jas kurti. Taigi bus daug progų klausytis, kalbėtis, pasakoti. O pasaką „Ąžuolas ir baravykas“ išmoks suvaidinti. Bet pirmiausia vaikai skaitys šias pasakas.

pasakos:
apie gyvulius
apie žvėris
apie paukščius
apie augalus
apie žmones
nykštukus
raganas
...

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Kadangi pirmokai jau pažįsta beveik visas lietuvių kalbos abėcėlės raides, todėl jau gali skaityti neilgus literatūrinius tekstus. Taigi skaitymas tampa ir literatūriniu lavinimu.
Mokantis šią temą kartu įtvirtinama netariama **i**.

sako
pasako
seka
paseka
pasaka

Garsinė analizė. Visi kartu išanalizuokime žodžius: *žvėrių, gyvuliai, ožkyčius, liūtas, kelionė* (galima išanalizuoti ir daugiau žodžių). Tarkime žodžių garsus, juos pažymėkime lentoje, suskaičiuokime, paskui parašykime ir suskaičiuokime raides.

✓ ✓✓| ✓ ✓	✓✓|✓✓|✓✓✓	✓|✓✓✓|✓✓✓	✓✓|✓✓✓	✓✓|✓✓|✓✓
žvėrių	gyvuliai	ožkyčius	liūtas	kelionė

5 garsai	7 garsai	7 garsai	5 garsai	6 garsai
6 raidės	8 raidės	8 raidės	6 raidės	7 raidės

92

Pastaba: *ožkyčius* tariame *o|šky|čius*.

Nuspręskime, kaip skaitysime vadovėlio 64-o puslapio dalykinį (informacinį) tekstą „Žvėrių pasakos“(1): savarankiškai tyliai, porose, grupelėse ar visi kartu po sakinį. Prieš skaitant pateikime vaikams vieną kurį arba abu klausimus: *Kokias pasakas vadiname žvėrių pasakomis? Kas yra žvėrių pasakų veikėjai?* (Pateikdami klausimus siekiame, kad vaikai neskaitytų teksto mechaniškai, o mąstytų.)

Perskaičius aptariami abu klausimai ir atliekama užduotis, esanti po tekstu. Ši užduotis tęsiama pratybų sąsiuvinyje (1-as pratimas).

Toliau vadovėlyje yra dvi pasakos: „Vėžys ir varna“ (2) ir „Ąžuolas ir baravykas“ (3), todėl galima klasę dalyti į dvi grupes ir pasiūlyti vienai grupei skaityti vieną pasaką, kitai – kitą. Siūlome taikyti supaprastintą *veikėjų stebėjimo* strategiją (4): mokytojas paruošia du plakatus arba dviejų tipų padalomus lapus. Mokiniai gauna užduotį skaityti pasaką ir pasirengti atsakyti į klausimus. Skaitymą galima padalyti į du etapus:

I. Pirminis skaitymas: vaikai perskaito ir išsiaiškina nežinomus žodžius.

II. Analizuojamasis skaitymas: skaito ir pasiruošia atsakyti į klausimus.

vėžys
vėžiokas
ėmė girti
tamsta varnele
plunksnelės
balselis
paukščių karalienė
niaugi
šliopt vandenin

VĖŽYS IR VARNA

Skaityk ir stebėk veikėjus

VEIKĖJAI:

Varna	Vėžys
Ką veikė?	Ką veikė?
Kokia, tavo manymu, yra varna?	Koks, tavo manymu, yra vėžys?

ĄŽUOLAS IR BARAVYKAS

Skaityk ir stebėk veikėjus

VEIKĖJAI:

Ąžuolas	Baravykas
Ką veikė?	Ką veikė?
Koks, tavo manymu, yra ąžuolas?	Koks, tavo manymu, yra baravykas?

ąžuolas	sparčiai augti	galvoje ūžia
anksti rytą	išaugo kaip kepurė	pakrypo ir sudribo
išversiu	pabūgo	augo kaip augęs
palauk rytdienos	ant akių užsmukusi kepurė	

Kadangi viena grupė skaitė vieną pasaką, o kita – kitą, prieš aptarimą gerai skaitantys mokiniai perskaito pasakas garsiai. Tuomet aptariama kiekviena pasaka: vaikai pasako, ką veikėjai veikė, kokie jie (protingi, kvaili, žiopli, išdidūs ir t. t.). Atkreipkime vaikų akis į pasakų kalbą, ypač graži K. Borutos pasakos kalba. Toliau seka kūrybinės užduotys: išmokti pagal paveikslėlius ir klausimus pasekti pasaką „Vėžys ir varna“, suvaidinti pasaką „Ąžuolas ir baravykas“.

Vadovėlyje pirmokai susipažįsta su dar viena pasakų rūšimi – pasakomis be galo (5). Ir vėl galima dirbti grupėse, o paskui grupės viena kitą išmoko sekti savo pasaką. Pakalbėkime su vaikais, kodėl šios pasakos vadinasi pasakomis be galo (Jos dar vadinasi nuobodulio pasakomis, nes suaugusiųjų buvo sekamos, kad vaikams nusibostų ir jie įkyriai neprašytų sekti naujos pasakos). Pasakos be galo taip sudarytos, kad galima jas sekti ir sekti nuo pradžios ir niekad nebaigti. Dabar tai savotiškas žaidimas, ypač tinkamas tarčiai lavinti. Tokią pasaką nesunku sukurti patiems – pratybų sąsiuvinyje siūloma pamėginti (3-ias, 4-as pratimas).

molis
molio
iš molio
molinis

krantas
krantelis
skepeta
skepetėlė
pliumpt ir įpuolė
mirko mirko
rūgo rūgo
išmirko
išrūgo
išdžiūvo

Ar vaikai įsiminė skaitytas pasakas, gali pasitikrinti atlikdami 2-ą pratimą.

Pratybų sąsiuvinyje (5 pratimas) siūloma dar viena pasaka – „ Katinėlis ir gaidelis“ (6). Klasėje mokytojas turėtų šią pasaką pasekti arba perskaityti vaikams, paskui visi kartu surašo veikėjus (katinėlis, gaidelis, lapė) be to, galima pasiskirstyti vaidmenis. Kitas jai skirtas užduotis vaikai atlieka namie.

Rašymas. Žodžius su **netarima i** (priebalsių minkštumo ženklu) pirmokai mokosi rašyti pagal pavyzdį. Vadovėlyje yra užduočių nurašyti žodžius (p. 64, 65). Lengvesnius žodžius (p. 67, apačioje) mokytojas gali padiktuoti kaip diktantą. Kadangi skaitoma pasaka apie ąžuolą, mokomasi parašyti keletą žodžių su nosinėmis raidėmis žodžio pradžioje arba viduryje (p. 66, paraštėje). Pratybų sąsiuvinyje vaikai pabraukia žodžius, kuriuose yra **netariama i** (2-as, 6-as. 7-as pratimas), tik reikia patikrinti, ar nepainiojama **netariama i** su garso **i** ženklu: palyginkime *kokios gražios – vandenin, tik.* Jeigu šių pratimų mokiniai nespės atlikti klasėje, gali juos baigti namie.

Namų darbai. Namų darbų užduotis – pasigaminti pasakos lėles (1-as pratimas): jeigu vaikas žino, kurį veikėją vaidins, pasidaro tik jo lėlę, jeigu nesutarta – visas tris. Šią užduotį reikėtų atlikti su tėveliais. Be to, suvaidinti pasaką galima ir namie pasikvietus į talką namiškius, bet tada reikia pasigaminti visas lėles.

Užduotys kitai temai. Parepetuoti – suvaidinti namiškiams savo vaidmenį arba su jais visą pasaką. Sužinoti, kokios rūšies duoną mėgsta namiškiai, ką jie žino apie duoną.

Literatūra

1. Sauka L. Lietuvių tautosaka. K.: Šviesa, 1998. P 52.
2. Gulbė karaliaus pati. V.: Vyturys, 1986.
3. Boruta K. Dangus griūva. V.: Vaga, 1965.
4. Buehl D. Interaktyviojo mokymosi strategijos. V.: Garnelis, 2004. P. 54–55.

5. Buvo senis ir senutė. Lietuvių liaudies pasakos. V.: Vyturys, 1989.
6. Jums, mažieji. Sudarė Vitolda Glebuvienė ir Anzelmas Matutis. K.: Šviesa, 1981.

Temos mokymo planas, pastabos:

17 tema

DUONOS KELIAS

Tikslas – kalbėtis apie duoną, sužinoti, kaip seniau kepdavo duoną, kaip ji atsiranda, išmokti sekti pasaką apie duoną, deklamuoti eilėraštį, aiškintis patarlių reikšmę, plėsti žodyną žodžiais, susijusiais su duona; analizuoti, skaityti ir rašyti žodžius su ie, uo, skaityti ir suprasti tekstą.

- aptars, ką žino apie duoną;
- skaitys J. Degutytės eilėraštį „Juokias duonelė“, kalbėsis apie jį;
- aiškinsis patarlių apie duoną reikšmę;
- skaitys pasakojimą, kaip seniau močiutės kepdavo duoną;
- sužinos, kaip vadina darbus, įrankius, daiktus, susijusius su duonos auginimu, kepimu;
- mokysis sekti pasaką „Kaip vilkas užsimanė duonos išsikepti“;
- išmoks pasakose vartojamų žodžių, posakių;
- toliau mokysis analizuoti garsais žodžius su **ie**, **uo**, juos skaityti ir rašyti;

Priemonės: Vad., P. 68–71, Pr. sąs. 2 , P. 1–3.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pokalbį apie duoną galime pradėti ypatingomis vaišėmis: atsineškime į klasę kepaliuką juodos lietuviškos duonos (jeigu jos galima gauti), ją suraikykime vaikams stebint. Būtinai paaiškinkime, kad duoną lietuviai ne *pjausto*, o *raiko* duonriekiu peiliu, kad suraikius duonos kepalas virto *riekėmis, riekelėmis, riekutėmis*, o kepalo galiukas, kampas su pluta vadinasi *kriaukšliu, kriaukšliuku ar kriaukšle, kriaukšlele, žiaubere*. Jeigu turime, galime ant riekelės užtepti medaus arba pavilgyti riekę vandeniu ir apibarstyti cukrumi (galima drėgną riekę tiesiog pridėti prie lėkštėje paberto cukraus, kad jis priliptų). Padalykime vaikams po riekę – tegul vaišinasi. Apie duoną galima kalbėti daug (1). Lietuvoje duonos yra daugybė rūšių, pavadinimų: Vilniaus, Bočių, Palangos, Jorės, Močiutės, Ajerų, Šeimininkės, Agotos, Klaipėdos ir kt. O kokią duoną valgo vaikai? Pirmokai pasakoja, ką jie iš namiškių sužinojo apie duoną.

juoda duona
balta duona
ruginė duona
pyragas
kepalas
riekti
duonos riekė
duonriekis peilis
pluta
kriaukšlė
duonos minkštimas

Kai bus perskaitytas tekstas „Močiutės duona“, reikia pakalbėti, kaip kepama duona. Kadangi tekste aprašomi duonos kepimo veiksmai, mokiniai išgirs tokių žodžių, kurie šiandien jau beveik nevartojami. Todėl nebūtina, kad juos visus pirmokai įsimintų. Vaikams svarbu suprasti, jog duonos kepimas buvo labai svarbus darbas, o pati skaniausia dar šilta duona.

duonkubilis
užmaišyti
minkyti
iškilti
padaryti kepalą
pašauti į krosnį
ližė

Vaikai klausysis mokytojo skaitomų patarlių apie duoną, darbštumą ir jas aptars. Jeigu vaikai supras, galima jiems paaiškinti, kad lietuviams duona buvo tokia svarbi, jog ją labai dažnai minėdavo patarlėse (jose *duona* vadinama ne tik duona, bet apskritai maistas).

Sunkiausia ir svarbiausia šios temos užduotis sakytinės kalbos ugdymuisi yra pasakos „Kaip vilkas užsimanė duonos išsikepti“ sekimas. Vaikams reikės suprasti visą duonos kelią – visus darbus, kuriuos reikia nudirbti, kad duona atsirastų ant mūsų stalo. Miesto vaikams tai ypač sunki užduotis, jeigu jie nematę žemės ūkio darbų, nebuvę muziejuje ir nesusipažinę su

senovinėmis girnomis, spragilais ir kitais datbo įrankiais. Todėl vadovėlyje pagal galimybes pateikta ir vaizdinė medžiaga. Be to, 70-o puslapio paraštėje yra surašyta svarbiausių darbų seka, į ją pasižiūrint bus lengviau sekti pasaką.

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas.

Pirmokai tobulina savo skaitymo gebėjimus: skaito ilgesnius žodžius, įtvirtina išmoktas raides, **netariamą i**, o ypač žodžius su **ie**, **uo**. Šiuos žodžius jie randa vadovėlio, pratybų sąsiuvinio tekstuose, juos skaito, taria, gali ir išanalizuoti garsais, parašyti, taigi šiems žodžiams skiriama daug dėmesio.

Pats gražiausias, meniškiausias šios temos kūrinys – J. Degutytės eilėraštis „Juokias duonelė“ (2). Pirmiausia jį raiškiai perskaito mokytojas, vaikai klausosi. Išsiaiškinami vaikams nesuprantami žodžiai (juos vaikai tikriausiai jau žino iš pokalbio apie duoną) ir patarlės *Tinginio valgoma, verkia duonelė* reikšmė. Poetė kalba vaiko vardu. Koks tas vaikas? Kodėl jo duonelė juokias? Atsakymą pirmokai randa eilėraštyje patys. Tegul pirmokai išmoksta gražiai skaityti šį eilėraštį, o kas nori – ir atmintinai.

Tekstas „Močiutės duona“ yra dalykinis su šiokiu tokiu emociniu atspalviu. Jį reikia skaityti sakinys po sakinio ir aiškintis kiekvieną veiksmą, apžiūrėti nuotraukoje užfiksuotus daiktus – bus lengviau suprasti žodžių reikšmę.

Pasaką „Kaip vilkas užsimanė duonos išsikepti“ (3) pirmokai gali perskaityti savarankiškai, nes ji skaitymo technikos požiūriu nesunki: daug pasikartojančių žodžių, frazių. Tačiau ją nagrinėti reikia visiems kartu: vaikai skaito sakinius, kuriais išvardijami darbai, ir aiškinasi, ką tai reiškia: apžiūri iliustracijas, klausosi mokytojo aiškinimo, jeigu klasėje yra, aptaria kitas vaizdines priemones. Pabaigoje aptariama pagrindinė pasakos mintis, kuri pasakyta vilko žodžiais: jeigu taip ilgai reikia laukti duonos, geriau jos nevalgyti. Taigi vilkas tinginys, jam per sunku auginti duoną.

žemę išarti
pasėti rugius
palaukti, kol užaugs
nukirsti rugius
iškulti rugius
sumalti grūdus
pakepti duoną
valgyti duoną

Skaitytoje pasakoje pavaizduota, kaip senovėje buvo auginama duona. Vaikams siūloma užduotis – sužinoti, kaip šiandien ji auginama, kas žmogui padeda nudirbti visus išvardytus darbus. Jie gali paklausinėti tėvelių, jeigu yra galimybių, apsilankyti pas ūkininką (fermerį), kepykloje, paieškoti informacijos internete, knygose ar žurnaluose.

Pratybų sąsiuvinyje pirmokai skaitys kelis eilėraščių posmus, kuriuose yra daug žodžių su **ie, uo** (1-as pratimas) (4, 5). Svarbiausia, kad vaikai išmoktų taisyklingai tarti tuos žodžius, todėl būtų labai naudinga pasirinkti kurį nors posmą ir išmokti jį atmintinai.

Rašymas. Vadovėlyje yra rašymo užduočių: sudaryti sakinius (p. 68), nurašyti aptartus žodžius (p. 69), pasirinktą klausimą ir atsakymą (p. 71). Kad būtų lengviau sudaryti sakinius, jų žodžių grupės atskirtos, žodžiai pateikti reikiama forma (pavyzdžiui: *Aš moku dirbti visus darbelius.*) Nurašius klausimą ir atsakymą aptariama jų skyryba. Šias užduotis vaikai gali atlikti ir savarankiškai, ir visi kartu – priklauso nuo klasės lygio.

Skaitytų tekstų supratimui pasitikrinti skirti 4-as, 5-as ir 7-as pratimas. Aptarkime 5-o pratimo žodžių su nosinėmis raidėmis gale rašybą (kodėl rašomos nosinės raidės, į kokį klausimą atsako šie žodžiai).

Ar skiria žodžiuose **ie** ir **ei**, **uo** ir **o**, pirmokai pasitikrina atlikdami 2-ą pratimą: reikia įrašyti tinkamas raides*: pienas, šviežias pienas, žiema, sniegas, speigas; duona, juoda duona, košės puodas, raudona uoga*. Pagal pavyzdį mokomasi rašyti mažybinius maloninius daiktavardžius (šio

termino vaikams nesakome, galime juos vadinti švelnumą, mažumą reiškiančiais žodžiais) (6-as pratimas).

Pakartojus žodžių su **ie, uo** skaitymą, tarimą, rašymą, siūlome pasirinkti ir parašyti trumpą diktantą.

Žodžių diktantas

Kiemas, sniegas, speigas, miegas, sliekas, pienas, seka, siekė, daina, diena, deivė.

Šluota, vanduo, juokas, lova, luotas, duona, dovana, oda, uodas, kuodas, kotas.

Sakinių diktantas

Kepa duona. Jonas skina riešutus. Loja juodas šuo. Mama šluosto stalą. Tėtis atriekė duonos. Katė Murkė užrietė uodegą.

Namų darbai. Kad pirmokai geriau prisimintų skaitytą pasaką „Kaip vilkas užsimanė duonos išsikepti“, atrenka ir iš eilės nurašo jos veiksmų eigą (1-as pratimas) ir pasitikrina vadovėlyje (mokykime vaikus grįžti į skaitytą tekstą, pasitikrinti, įsivertinti). Pratybų sąsiuvinyje pateiktas autentiško valgio receptas **(**2-as pratimas). Šį receptą reikia išmokti ne tik skaityti, bet ir suprasti, pagal jį pagaminti valgį. O apibūdinti duoną turėtų padėti namiškiai **(**3-ias pratimas).

Užduotis kitai temai. Atsinešti į klasę savo augintinio nuotrauką, o jeigu neturi augintinio, paieškoti papūgos ar kito kurio paukščio arba šuniuko atvaizdų (piešinių, nuotraukų). Gali nupiešti tą gyvūną, kokį svajoja turėti.

Literatūra

1. Dundulienė P. Duona lietuvių buityje ir papročiuose. K.: Šviesa, 1989.
2. Degutytė J. Saulėtos dainelės. V.: Vaga, 1972.
3. Gulbė karaliaus pati. V.: Vyturys, 1986.
4. Skučaitė R. Takelis iš naujo. V.: LRSL, 2001. P. 109.
5. Lapašinskas J. Duonutė žydi. V.: Vaga, 1982. P. 67, 68.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

18 tema

MAŽASIS MANO DRAUGAS

Tikslas – mokyti/s pasakoti apie savo augintinį, apibūdinti paukštį, šuniuką ar kurį nors kitą gyvūną, kurti pasakojimą pagal paveikslėlius; plėsti žodyną žodžiais, kuriais apibūdinamas gyvūnas; supažindinti su lietuvių kalbos garsais f, h (kietai ir minkštai tariamais), jų raidėmis F f, H h, skaityti tekstus su šiomis raidėmis, rašyti žodžius, sakinius; išmokti raiškiai skaityti eilėraštį.

- mokysis pasakoti apie savo augintinį (paukštelį, šuniuką ar kt.), jį apibūdinti;
- pagal paveikslėlių seriją kurs pasakojimą apie šuniuko išdaigas;
- klausysis mokytojo skaitomo pasakojimo ir stengsis jį suprasti;
- išmoks žodžių, kuriais apibūdinami gyvūnai (paukšis, šuo);
- mokysis išgirsti ir taisyklingai tarti **f, h** žodžiuose;
- susipažins su **F f, H h** raidėmis, mokysis skaityti žodžius, sakinius ir tekstą su jomis;
- atsakys į teksto klausimus;
- rašys žodžius su ***F f, H h*** raidėmis;
- mokysis raiškiai skaityti V. Kukulo eilėraštį „Man reikia šunelio“, jeigu norės, išmoks jį atmintinai.

Priemonės: Vad., P. 72–75, Pr. sąs. 2, P. 4–7.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Analizuojama tema turėtų būti artima ir suprantama vaikui, nes kiekvienas turi arba trokšta turėti kokį nors gyvūną, jį globoti. Pasiūlykime vaikams sukabinti atsineštas globotinių nuotraukas ar atvirukus, piešinius, o paskui apie juos papasakoti taip, kaip moka. Natūraliai plėsis vaikų žodynas: nežinantieji sužinos įvairių namie laikomų gyvūnų pavadinimų, juos apibūdinančių žodžių. Vadovėlyje pasirinkta papūga ir šuniukas. Žinoma, pirmiausia skaitomi tekstai apie juos, paskui atliekamos žodinės užduotys. Pirmokai, stebėdami papūgos nuotrauką (vad. p. 72) (tiktų į klasę atsinešti ir didesnį plakatą), mokosi pavadinti paukščio kūno dalis, jas apibūdinti (1).

margaspalvis paukštis
plunksnos:
raudonos
mėlynos
žalios
geltonos
snapas
didelis
kumpas
platūs sparnai
ilga uodega
lenkti nagai

šunų veislės:
kurtai
spanieliai
taksai
aviganiai
senbernarai
buldogai
pudeliai ...
bukas snukis
stiprios letenos
ilgas kailis
riesta uodega

Panašiai aptariamas ir p.73 šuniukas (2). Pabrėžkime vaikams, kad šuo turi snukį, kailį ir pan., nes jie linkę vartoti žmogaus kūno dalių pavadinimus (pratybų sąsiuvinyje atliks tam skirtą 8-ą pratimą). Išmokę apibūdinti šuniuką, pirmokai kuria apie jį pasakojimą pagal paveikslėlių seriją (p. 73). Pasakodami vartos žodžių, nusakančių šuniuko veiksmus.

juodi kamuoliukai
baltos juostos
pasileidžia ratu
uosto pirštus
pasirinko šeimininką
apglėbia šuniuką

išdykti
krėsti išdaigas
užuosti
nutraukti
graužti
loti

Svarbi šios temos užduotis – paklausyti mokytojo skaitomo A. Zurbos pasakojimo „Titukas renkasi draugą“ (3) ir jį atpasakoti žodžiu. Ištraukoje pasakojama, kaip berniukas pirkdamas rinkosi šuniuką, vartojama gyvū-

nėlį apibūdinančių ir kitokių posakių. Kad pirmokams būtų lengviau atpasakoti, padėkime jiems klausimais: *Ką vaikai pamatė aptvare? Kaip atrodė šuniukai? Kas bus naujasis šuniuko šeimininkas? Ką liepia Titukui senukas? Ką padaro Titukas? Kaip elgiasi du šuniukai? O trečiasis? Ką pasako senukas? Ką supranta Titukas?*

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Pirmokai aptaria dvi raidžių poras: **F f** ir **H h**, nes tikriausiai jas jau pažįsta kaip anglų kalbos abėcėlės raides.

Garsinė analizė. Kaip teigia kalbininkai, **f**, **h** (ir **ch**) garsai yra svetimos kilmės ir į lietuvių kalbą atėjo palyginti neseniai (4), todėl ir žodžių su šiais garsais mūsų kalboje nedaug, jie visi yra tarptautiniai, kilę iš kitų kalbų. Vadovėlyje alizuojami žodžiai *filmas*, *hamakas* (p. 72), *žirafa, Hektoras* (p. 73). Galima pasiūlyti pirmokams daugiau žodžių: *Felicija, Florida, ferma, fotografija, Herkus, Haroldas, himnas* ir kt. Pratybų sąsiuvinyje analizė sudėtingesnė: tarti ir pažymėti visus žodžių garsus, pasakyti, kur yra garsai **f, h**: *fontanas, arfa, fleita, herbas* (1-as pratimas).

Skaitymas. Raidėms **F f** ir **H h** įtvirtinti skirti du tekstai – vaikų laiškai iš mobiliųjų telefonų. Pasimokoma skaityti iš tekstų iškelti žodžiai su aptariamomis raidėmis, ilgesni žodžiai, skaitomi tekstai, aiškinamasi nežinomi žodžiai (žr. aukščiau). Po pirmo teksto skaitymo vaikai kalbėsis apie papūgą, po antro – apie šuniuką, jo išdaigas. Be to, galima pasiūlyti pirmokams prisiminti jų augintinių nutikimus ir papasakoti. Taigi išnaudokime kiekvieną tekstą ir sakytinės kalbos ugdymuisi.

Susipažinę su naujomis raidėmis, vaikai kartoja anksčiau išmoktas retas mūsų rašte raides **Dž dž** ir **Č č,** kadangi jomis prasideda daug gyvūnų vardų – pirmokai renkasi jiems patikusį vardą šuniukui (vad. p. 74).

Pratybų sąsiuvinyje galima pasitikrinti, ar nepainioja panašių spausdintinių raidžių **h, n, u** (10 pratimas). Be to, vaikai skaitys dalykinį tekstą „Haskiai“ (9-as pratimas) ir raštu atsakys į jo klausimus, taigi pasitikrins, ar suprato tekste pateiktą informaciją.

Rašymas. Pirmiausia vaikai prisimena, kaip rašomos ***F f*** ir ***H h*** raidės (2-as, 5-as pratimas). Po to jie rašo vardus su šiomis raidėmis (vad. P. 72, prat. sąs. 3-ias, 6-as pratimas). Yra rašymo pratybų, skirtų vadovėlyje skaitytiems tekstams: pasitikrinti, kaip įsiminė papūgos kūno dalių pavadinimus (4 pratimas), kaip atsimena šuniuko Hektoro išdaigas ir geba rašyti žodžius, kurie atsako į klausimą *ką veikia?,* (7-as pratimas). Labai svarbus kalbos ugdymuisi 8-as pratimas: pirmokai mokosi vartoti tinkamus žodžius kalbant apie šunį (jie tiks ir daugeliui kitų gyvūnų apibūdinti).

Vadovėlyje, kaip jau aptarėme, yra paveikslėlių serija apie Hektorą ir užduotis parašyti, ką Hektoras veikia (p. 73). Stipresnėje klasėje šią užduotį galima sunkinti – parašyti neilgą rašinėlį pagal paveikslėlius.

Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pats gražiausias šios temos kūrinys – vad. p. 74 V. Kukulo eilėraštis „Man reikia šunelio“ (5). Poetas kalba vaiko vardu – pasako jo svajonę turėti mažą šunelį, net apibūdina, kaip tas šuniukas turėtų atrodyti, kaip jis elgtųsi su juo. Eilėraščio vaikas net apgyvendina savo šuniuką knygelėje – viskas svajonėse įmanoma. Būtina eilėraštį aptarti, padėti pirmokams pajausti mažo vaiko jausmus – švelnumą, meilę įsivaizduojamam šuniukui. Raskime tai pasakančius žodžius: *mažo mažiuko, skaityčiau/ Jam savo knygelę...* Eilėraštį verta ne tik išmokti raiškiai skaityti, bet ir atmintinai. Šis eilėraštis tikriausiai palies ne vieno vaiko širdį, gal vaikai lengviau atskleis ir savo panašias svajones.

A. Zurbos pasakojimas „Titukas renkasi draugą“ yra ištrauka iš rašytojo knygos „Daktaras Mauricijus“. Jeigu yra galimybių, pasiūlykime geriau skaitantiems vaikams perskaityti šią

jų amžiui suprantamą knygą.

Namų darbas. Pirmokai daug skaitė ir kalbėjo apie šuniuką. Namuose siūloma parašyti apie savo arba įsivaizduojamą šuniuką rašinėlį (1-as pratimas). Jis būtų tarsi temos „Mažasis mano draugas“ apibendrinimas. Kai kuriems vaikams ši užduotis bus nelengva, todėl jie turėtų į talką pasikviesti tėvelius. Be to, pratybų sąsiuvinyje yra daug pagalbinės medžiagos: pateikti klausimai, reikalingi žodžiai. Silpnesnieji gali paprasčiausiai tik atsakyti į klausimus. Stipresniesiems nebūtina šių klausimų paisyti – reikia duoti laisvę savo fantazijai, rašyti, kaip patinka. Galima net eilėraštį sukurti. Iš pataisytų ir perrašytų rašinių galima sudaryti klasės rinkinį, jį iliustruoti.

Užduotis kitai temai. Paklausinėti tėvelių ir išmokti papasakoti kokį nors gražų (nebanalų, be negražių žodžių, padorų) juoką, vaikų anekdotą.

Literatūra

1. Vaikų enciklopedija. V. Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994. P. 166.
2. Vaikų enciklopedija. P. 235.
3. Zurba A. Daktaras Mauricijus. V.: Gimtasis žodis, 2009. P. 9–12.
4. Pakerys A. Lietuvių bendrinės kalbos fonetika. V.: Žara, 1995. P. 113.
5. Kukulas V. Vėjo birbynė. V.: Vyturys, 2000, P. 59.

Temos mokymo planas, pastabos:

19 tema

CHA CHA CHA ŠALYJE

Tikslas – mokyti/s juokauti, fantazuoti, kurti linksmą pasakojimą pagal paveikslėlius; plėsti žodyną juokavimų ir kitais žodžiais; supažindinti su lietuvių kalbos garsu ch (kietai ir minkštai tariamu), dviraidžiu Ch, ch, skaityti tekstus su juo, rašyti žodžius, sakinius; išmokti raiškiai skaityti linksmą eilėraštį.

• mokysis juokauti, pasakoti vaikų anekdotus;
• kurs pamokantį pasakojimą pagal paveikslėlių seriją;
• klausysis mokytojo skaitomų tekstų, stengsis juos suprasti;
• išmoks juokavimų žodžių;
• mokysis išgirsti ir taisyklingai tarti **ch** žodžiuose;
• susipažins su **Ch ch** raidėmis, mokysis skaityti žodžius, sakinius ir tekstą su jomis;
• fantazuos pagal skaitytus arba girdėtus kūrinius;
• rašys žodžius su ***Ch ch*** raidėmis;
• mokysis raiškiai skaityti M. Vainilaičio eilėraštį „Cha cha cha“, jeigu norės, išmoks jį atmintinai.

Priemonės: Vad., P. 76–79, Pr. sąs. 2, P. 8–11.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pokalbį galima pradėti nuo M. Vainilaičio eilėraščio „Juokų maišelis“ klausymosi. Jį linksmai, pavaizduodamas situaciją turėtų perskaityti mokytojas. Taigi – juokai pabiro, o vaikai juos surankios. Kokių juokų pirmokai atsinešė iš namų? Kas gali papasakoti? Leiskime pasakoti visiems, kas tik nori. Netgi anglų kalba, jei kuris nors vaikas kitaip nesugeba. Paaiškinkime nežinomus žodžius. Jeigu pasitaikytų netinkamų juokų, paaiškinkime pirmokams, kad jums visai nejuokinga jų klausytis – būkime pavyzdžiu vaikams.

Vadovėlyje šiai temai skirti keli eiliuoti tekstai. Juos perskaitę, vaikai kalbėsis, komentuos, o eilėraštį „Cha cha cha“ suvaidins – tai irgi sakytinės kalbos ugdymasis.

labai skani chalva
draugiškai pasidalijo
pagailėjo chalvos broliukui
suko galvą, kur paslėpti
skaniai sušveitė chalvą
liko tik popieriaus skuteliai

Pratybų sąsiuvinyje pirmokai kurs pasakojimą pagal paveikslėlių seriją (4-as, 5-as ir 6-as pratimas). Darbo eiga nurodyta pratimų užduotyse: pirmiausia visi kolektyviai aptaria kiekvieno paveikslėlio turinį, paskui skaito sakinius ir sunumeruoja pasakojimo dalis: 3 1 4 2 . Tada išmokstama pasakoti, aptariamas Koletės elgesys. Pasiūlykime vaikams pavartoti vaizdingesnių žodžių, pasakymų. Šį pasakojimą galima ir užrašyti.

Raidžių pažinimas, skaitymas, žodyno turtinimas. Vaikai susipažįsta su paskutine raidžių pora – dviraidžiais **Ch, ch**.

Garsinė analizė. Vadovėlyje (p. 76) pateikti žodžiai *chalatas* ir *šachmatai*, jie tariami ir pasakoma, kuriame skiemenyje yra garsas **ch** (abiejuose žodžiuose pirmame). Kitų žodžių analizė (p. 77 ir 78) sudėtingesnė – reikia pasakyti visus žodžių garsus ir kur yra **ch** garsas, kuris žymimas vienu ženklu (tašku arba paukščiuku). Todėl žodžiuose *choras, jachta, chalva* garsų bus mažiau negu raidžių. Palyginimui siūloma atlikti garsinę analizę žodžio *če|sna|kas* (nors **č** iš tiesų yra

priebalsinis dvigarsis ir turėtų būti žymimas **tš**, bet pradinukams jį aiškiname kaip vieną garsą ir žymime vienu ženklu).

Pratybų sąsiuvinyje analizuojami garsais žodžiai *chrizantema, chirurgas, mechanikas* (1 pratimas). Pirmo žodžio garsai jau sužymėti (kad vaikams nebūtų sunku), jį reikia tik aptarti. Kiti žodžiai turėtų būti išanalizuoti taip: *chi|rur|gas* *me|cha|ni|kas*

✓✓|✓✓✓|✓✓✓	✓✓|✓✓|✓✓|✓✓✓

Skaitymas. Aptariami dviraidžiai **Ch, ch**, susiejami su jų garsais, pavyzdžiui, žodžiuose *cha*, *chalatas* **ch** tariamas kietai, o žodžiuose *chi*, *chirurgas* – minkštai. Mokomasi skaityti iš juokų tekstų iškeltus žodžius (p. 76), paskui darbą galima diferencijuoti: vieni mokiniai skaito vienus juokavimus, kiti – kitus. Labiausiai patikusį juoką kiekvienas mokinys gali nusirašyti ir išmokti.

juokas
juokavimas
juokų maišelis

Vadovėlyje yra trys skirtingų poetų posmai apie chorą (jie visi imti iš eiliuotų abėcėlių, kadangi poetai **Ch** dažniausiai sieja su žodžiu *choras*) (P. 77). Ne tik išmokime visi skaityti tuos tris posmus, bet ir aptarkime, nes tie chorai labai skirtingi: K. Jakubėnas rašo apie vaikų chorą (1), A. Matutis – apie miško chorą (gal žvėrių – nepasakyta) (2), J. Liniauskas – apie varlių chorą (3). Kūrybinė užduotis – sugalvoti, kokių dar gali būti chorų, pavyzdžiui: gaidžių, cikadų, varnėnų, katinų ir t. t.

choras
chorvedys
choristas
meška peška
varlė
varlynas
perrėkti
pranašauti

Raidės **ch** įtvirtinimui skirtas 2-as sąsiuvinio pratimas: pirmokai skaito ir bando atskirti susiliejusius panašiai skambančius žodžius:

kalva, chalva, korys, lokys, tachta, jachta
nektaras, hektaras, choras, noras, voras
chorvedys, karvedys, chanas, tvanas
ratas, chalatas, mandarinas, sacharinas

Rašymas. Vaikai baigia pradėtus sakinius (vad., p. 78), (9-as pratimas), nurašo žodžius su **ch** (3-ias pratimas). Yra kūrybinių užduočių: pasimokius eiliuoti (7-as pratimas), kuriami nauji posmai apie linksmus chorus (8-as pratimas), iškerpami ir priklijuojami tų chorų pavadinimai. Iš tiesų ši užduotis nesunki, vaikai turėtų klausa „ pagauti“ panašiai skambančias eilučių pabaigas ir parašyti, pavyzdžiui:

Palei tvorą,	Pas išdykėlį
Palei tvorą	Linkorą *(šuns vardas)*
Du ožiai	Šunys trys
Sukūrė chorą.	Sukūrė chorą.
Ožių choras „Mekeke“	Šuniukų choras „Au au au“

Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. M. Vainilaičio eilėraštį „Cha cha cha“ siūloma pirmiausia išmokti skaityti (kažkada poetas jį parašė pirmokams mokytis **ch** dviraidžiui). Aptarkime šį eilėraštį: kaip vaikai įsivaizduoja tuos tris Cha, į ką jie panašūs. Galima ir nupiešti, tik, taupydami laiką, skirkime šią užduotį namų darbams. Toliau pasiskirstykime po keturis (autorius ir trys Cha), pasirenkime ir suvaidinkime eilėraštį. Tokių linksmų

vaikštinėti
susitikti
pavadinti
suskambėti
neskambėti

juokų poetas M. Vainilaitis yra sukūręs ir daugiau, galima atsinešti į klasę jo knygą ir paskaityti (4).

Rašytojo V. Misevičiaus knygos „Juodojo džentelmeno galas“ ištrauką „Žaislai atgyja“ skaito mokytojas, o vaikai klauso ir stengiasi ją suprasti. Šį kūrinį galima pavadinti vaikų detektyvu, berniukams tikriausiai būtų įdomu jį perskaityti (5). Ištraukoje vaizduojami žaislų parduotuvės keistu pavadinimu „Tik nežliumbk“ žaislai, kurie naktį atgyja ir vieni žaidžia, kiti dainuoja, valgo ar kaip Kiaulė Maulė visiems maišosi po kojomis. Staiga pranešama, kad pagrobtas Meškiukas Go. Pirmokams reikia sugalvoti, kas galėjo žaislų parduotuvėje pagrobti šį žaislą. Tegul vaikai fantazuoja. Su šiuo tekstu susijusi ir namų darbų užduotis.

žliumbti – verkti
nežliumbk
pakirsti – pabusti
kiaulė
šnipas
išsiropšti – išlipti
maišytis po kojomis
radistas
žaibo telegrama
telegrafistas
iššifruoti

Namų darbai. Kad pirmokai nepainiotų **c**, **h** ir **ch**, atlieka 1-ą pratimą. Jeigu nurodytų žodžių neatsimins, pavartys vadovėlį ir ras. Antro pratimo užduotis reikalauja prisiminti mokytojo skaitytą V. Misevičiaus pasakojimą apie žaislus. Būtų puiku, jeigu vaikai namie savarankiškai jį perskaitytų. Tie, kuriems per sunku, prašo tėvelių pagalbos. Po paveikslėliais reikės parašyti: *Mechanikas, Kiaulė Maulė, Žirafa, Ežys Kežys, Lėlė Sigutė.*

Užduotis kitai temai. Paklausinėti namiškių apie Užgavėnes. Mėginti pasidaryti kokią nors Užgavėnių kaukę.

Literatūra

1. Jakubėnas K. Abėcėlė. V.: Vaga, 1979.
2. Matutis A. Tai margumai genelio. V.: Vaga, 1983. P. 23.
3. Liniauskas J. Vandenų abėcėlė. V.: Vaga, 2003. P.14.
4. Vainilaitis M. Žydras povas povinėja, V.: LRSL, 1995. P. 90.
5. Misevičius V. Juodojo džentelmeno galas. V.: Vaga, 1981. P. 18–19.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

20 tema

UŽGAVĖNĖS IR ... ABĖCĖLĖS ŠVENTĖ

Tikslas – mokyti/s pasakoti apie Užgavėnių papročius, kaukes, išmokti Užgavėnių žaidimą, kepti blynus; plėsti žodyną žodžiais, kuriais apibūdinamos Užgavėnės; apibendrinti visas išmoktas raides, susipažinti su lietuvių kalbos abėcėle; skaityti tekstus, atsakyti į klausimus, rašyti žodžius, kurie atsako į klausimus *ką veikia? ką? ko?*

- sužinos, kaip Lietuvoje švenčiamos Užgavėnės, mokysis pasakoti apie jas;
- apibūdins Užgavėnių veikėjus, kaukes;
- klausysis mokytojo skaitomo pasakojimo apie Užgavėnių papročius ir stengsis jį suprasti;
- išmoks žodžių, kuriais apibūdinamos Užgavėnės, jų veikėjai;
- pakartos visas raides, susipažins su lietuvių kalbos abėcėle, žais žodžiais;
- skaitys tekstus, atsakys į teksto klausimus;
- rašys žodžius, kurie atsako į klausimus *ką veikia?, ką?, ko*?.

Priemonės: Vad., P. 80–83, Pr. sąs. 2, P. 12–15.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pirmiausia vaikai pagal savo galimybes pasakoja, ką jie sužinojo apie Užgavėnes, jeigu kuris pasigamino, pristato Užgavėnių kaukę. Mokytojas gali pats susirasti informacijos apie Užgavėnes (1) arba perskaityti klasei pažintinį vadovėlio tekstą „Užgavėnės" (p. 81), o tada aiškinami ir aptariami Užgavėnių papročiai: valgių tradicijos, persirengėlių eisenos, išdaigos, Kanapinio ir Lašininio mūšis, Morės deginimas. Svarbu išsiaiškinti žodžių reikšmes, pavyzdžiui, gavėti – užgavėti – Užgavėnės, lašiniai – Lašininis ir pan. Vaikai ir patys skaitys tekstą apie Užgavėnes, jį lengviau supras, kai bus aptarę šią šventę. Žodžiu aptars ir kaukes, paaiškins, kodėl nupieštiems veikėjams tinka tokie vardai (2-as pratimas) ir, susiskirstę į grupes, išmoks papasakoti apie kurį nors veikėją, pavyzdžiui, kaip vaikams atrodo ragana (lenkta nosis, suvelti plaukai, turi ilgą šluotą ir pan.) (3-ias pratimas).

Gavėnia
Užgavėnės
blynai
pasninkas
persirengėliai
elgetos
kanapė
Kanapinis
lašiniai
Lašininis
baidyklė
Morė

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pastaba. Nuo šios, 20-os, temos mokytojo knygoje visada sujungiami metodinių paaiškinimų **Skaitymo** ir **Literatūrinio skaitymo** skyreliai, kadangi skaitymo mokymuisi pateikiama vis daugiau vertingų literatūrinių, o ne primityvių elementoriaus tekstų.

Vadovėlyje kaukėmis pasipuošusios kelios lietuvių kalbos abėcėlės didžiosios raidės (p. 82). Aptarkime su mokiniais kiekvieną raidę. Kodėl **D** raidė pasirinko drambliuko kaukę, **K** – krokodilo, **F** – flamingo, o **Ę** užsidėjo tik akinius? Vaikai turėtų nesunkiai atsakyti – ta raide prasideda kaukės-gyvūno pavadinimas. Tik akis dengiančiais akiniais pasipuošusi **Ę** raidė, nes jai nėra veikėjo, kurį būtų galima pavaizduoti piešiniu – nėra šia raide prasidedančio žodžio. Pirmokai toliau aptaria, kokiomis kaukėmis galėtų pasipuošti kitos abėcėlės raidės. Vadovėlio paraštėje yra žodžių, kurie pagelbės vaikams atlikti šią užduotį. Nežinomus žodžius paaiškina mokytojas.

Mokytojas, atsižvelgdamas į klasės galimybes, sprendžia, ar siūlys pirmokams išmokti abėcėlę atmintinai. Jeigu mokys, turi paaiškinti, kodėl naudinga ją mokėti (lengviau randame žodį

žodyne, straipsnį enciklopedijoje, pavardę sąrašę ir t. t.).

Mokytojui reikia žinoti, kad mokant abėcėlės reikia taisyklingai sakyti raidžių pavadinimus (pabrėžkime vaikams, kad tai jau ne garsai, o raidės ir dalis jų turi pavadinimus.) Priebalses, prie kurių pridedamas balsis ė, reikia tarti minkštai, o prie kurių balsis a – kietai (galioja priebalsių minkštumo prieš priešakinės eilės balsius ir kietumo prieš užpakalinės eilės balsius taisyklė). Pateikiame mokytojui abėcėlę, skliausteliuose – raidės vardą.

A a (ā – tariame ilgai), **Ą ą** (ā nosinė), **B b** (bė – tariame minkštai), **C c** (cė), **Č č** (čė), **D d** (dė), **E e** (ē – tariame ilgai), **Ę ę** (ē nosinė), **Ė ė** (ė), **F f** (ef), **G g** (gė), **H h** (ha – tariame kietai), **I i** (i trumpoji), **Į į** (ī nosinė), **Y y** (y ilgoji), **J j** (jot arba jotas), **K k** (ka), **L l** (el – tariame kietai), **M m** (em), **N n** (en), **O o** (o), **P p** (pė), **R r** (er), **S s** (es), **Š š** (eš), **T t** (tė), **U u** (u trumpoji), **Ų ų** (ū nosinė), **Ū ū** (ū ilgoji), **V v** (vė), **Z z**(zė), **Ž ž** (žė). (2)

Pastaba. Dviraidžių **Ch ch (**cha)**, Dz dz** (dzė)**, Dž dž** (džė) nemokome.

Kad būtų lengviau įsiminti abėcėlę, kalbininkai siūlo ją suskirstyti eilutėmis (3), pavyzdžiui:

a,ą ,b c, č ,d;
e, ę, ė, f g h;
i, į, y j, k, l, m, n;
o, p, r, s, š, t;
u, ų, ū, v, z, ž.

Smagus ir žaidimas žodžiais, sudarytas pagal kalbininko J. Šukio idėją (4), jį vaikai ras 83-iame vadovėlio puslapyje.

Mokiniai pasirinktu būdu mokosi skaityti tekstą „Vaikai švenčia Užgavėnes“ (p. 80), atsako į teksto klausimus, aiškinasi pokalbyje dar nevartotus žodžius. Vadovėlio paraštėje siūloma į teksto klausimus atsakyti raštu – šią užduotį atlikime kolektyviai. Labai svarbu, kad vaikai atsakymus rašytų ne iš atminties, o rastų tekste – taip dar kartą skaitys tekstą, matys žodžių rašybą.

pokštai
ragana
čigonė
giltinė
dalgis
velnias

Labai populiarūs Lietuvoje vaikų skandavimai vejant žiemą – išmokime ir pasakykime juos choru (p. 80, apačioje). Kartu bus geros tarties lavinimo pratybos. Dar vienas tautosakinis tekstas – Užgavėnių žaidimas „Ožka“ (p. 81). Dainuojamus žodžius skaito ir išmoksta visi mokiniai, žaidimo aprašymą skaito stipresnieji arba mokytojas (5). Lengviausiai žaidimas išmokstamas jį žaidžiant.

suklupti
ragas kėpso
vaikai vėpso

Abėcėlės apibendrinimui pasirinktas poetės R. Skučaitės eilėraštis „Raidės“ (6). Jį skaito mokytojas, vaikai turi įminti kūrinyje paslėptą mįslę – tai raštas, raidės. Šį eilėraštį norintieji gali išmokti ne tik gerai skaityti, bet ir atmintinai.

Pratybų sąsiuvinyje pirmokai skaitys Užgavėnių blynų receptą (4-as pratimas). Jį reikia pasimokyti visiems kartu suprasti, atlikti nurodytus darbus.

Rašymas. Jau minėjome vadovėlio užduotį – raštu atsakyti į klausimus. Galima nurašyti visą abėcėlę, ją papuošti piešiniu. Pratybų sąsiuvinyje pateikti dvejopo pobūdžio darbai: susieti su Užgavėnemis ir su abėcėle. Pirmokai prisimena skaitytus tekstus ir įrašo praleistus žodžius (1-as pratimas). Kartu kartojama žodžių, kurie atsako į klausimą *ką veikia? ką ?*, rašyba. Iš valgio recepto

taip pat reikia išrinkti žodžius, kurių gale rašomos nosinės raidės (5-as ir 6-as pratimas). O 7-as pratimas yra tarsi pasitikrinimas, įsivertinimas, kaip išmoko rašyti nosines raides žodžių gale.

Paprasti, daugiau silpnesniesiems skirti antro pobūdžio pratimai (p. 14). Vaikai suporuoja didžiąsias ir mažąsias raides (8-as pratimas), jas palygina su anglų kalbos abėcėlės raidėmis (9-as pratimas). Įsitikinkime, ar visi klasės mokiniai atpažįsta **netariamą i** (priebalsių minkštumo ženklą) – tegul jie 10-ą pratimą atlieka savarankiškai, o paskui visi kartu pasitikrinkime. Iškirpti žodžius ir sudėti mįslę *Baltos lankos, juodos avys*. (Raidės) – smagus žaidimas (11-as pratimas).

Namų darbai. Kartodami raides vaikai jomis išpuošia Užgavėnių persirengėlės – raganos apsiaustą (1-as pratimas). Svarbu, kad pasitikrintų, ar visas raides nupiešė – dar kartą grįžtų į vadovėlį. O kita užduotis (2-as pratimas) – kartu su tėveliais iškepti blynų pagal sąsiuvinyje skaitytą receptą – parodys, ar vaikai suprato dalykinį tekstą, ar moka gautas žinias taikyti praktikoje. Be to, iškeptus blynus reikia įvertinti ir baigti rašyti sakinius (3-ias pratimas). Šie sakiniai jau panašūs į rišlų tekstą – rašinėlį.

Užduotis kitai temai. Paklausinėti tėvelių, senelių apie Vasario 16-osios šventę, paieškoti ir atsinešti į klasę šios šventės nuotraukų, jai skirtą leidinį.

Literatūra

1. Kudirka J. Užgavėnės. V.: Mokslas, 1992.
2. Dabartinės lietuvių kalbos gramatika. V.: Mokslo ir encilkopedijų leidybos institutas, 2006. P. 17–19.
3. Šukys J. Kalbos margumynai. K.: Šviesa, 1997. P. 199–200.
4. Ten pat. P. 201.
5. Mačiau mačiau kukutį. Gražiausios vaikų dainos. Parengė Eirimas Velička.V.: Kronta. 2005. P. 83.
6. Skučaitė R. Žvangučiai. V.: Vaga, 1976. P. 88.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

21 tema

VASARIO 16-OJI

Tikslas – daugiau sužinoti apie Vasario 16-ąją, Lietuvos valstybės simbolius, mokyti/s giedoti Lietuvos himną; plėsti žodyną su švente susijusiais žodžiais; skaityti ir suprasti tekstus apie Vasario 16-ąją, mokytis eilėraštį atmintinai.

• kalbėsis apie Vasario 16-ąją, pagal amžiaus galimybes supras jos reikšmę;
• klausysis mokytojo skaitomo dalykinio teksto, stengsis jį suprasti;
• skaitys tekstus apie Vasario 16-ąją, atsakys į klausimus;
• išmoks naujų žodžių, susijusių su Lietuva;
• mokysis taisyklingai tarti ir kirčiuoti žodį *Lietuva*;
• mokysis giedoti Lietuvos himną;
• rašys žodžius, sakinius, nurašys eilėraščio posmą;
• mokysis raiškiai skaityti Vytės Nemunėlio eilėraštį „Mano Vytis ir Trispalvė“, jeigu norės, išmoks jį atmintinai;
• ugdysis meilę, pagarbą savo protėvių, tėvų žemei – Lietuvai.

Priemonės: Vad., P. 84–87, Pr. sąs. 2, P. 16–17.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Vasario 16-osios tema palies pirmokų širdis emociškai, nes jie dalyvauja šioje šventėje kartu su tėvais, mokytojais, girdi apie ją kalbant šeimoje ir supranta, kad ji labai brangi, ypač vyresniajai kartai. Vaikai tikrai dar nepajėgs suprasti šio istorinio įvykio esmės. Todėl apie Vasario 16-ąją kalbėkime vaikiškai. Mokytojas, remdamasis savo turimais šaltiniais (1), gali rinktis pokalbio turinį atsižvelgdamas į savo klasės galimybes, gali net sujungti tuos pokalbius su pasirengimu pačiai šventei, po jos ją aptarti su mokiniais.

valstybė
rusų caras
nepriklausomybė
laisvė
Lietuva laisva

Lietuvos Nepriklausomybės diena
didis tautos sūnus

Kas yra Vasario 16-oji, mokiniai visi kartu gali aiškintis perskaitę vadovėlio tekstą (p. 84), o išklausę mokytojo skaitomą tekstą „Jonas Basanavičius“, kalbasi apie šį iškilų lietuvių tautos sūnų – daktarą Joną Basanavičių (2). Nebūtinai visi vaikai privalo suprasti ir įsidėmėti pateiktą informaciją – pakaks, jeigu jie išgirs šią pavardę, nors šiek tiek žinos apie šio žmogaus nuveiktus darbus Lietuvos labui.

Su pirmokais aptarkime jiems suprantamesnius dalykus: kas nupiešta mūsų herbe, kokios spalvos sudaro mūsų vėliavą, o guvesnieji supras, ką tos spalvos simbolizuoja.

Tėvynė
didvyriai
praeitis
stiprybė
dorybė
gėrybė
vienybė

Ar pirmokai išmoks Lietuvos himną atmintinai? Vieni jį jau moka, kitiems gali būti dar per sunku. Nemokantieji tegul mokosi po truputį, neverčiami. Dar svarbu, vaikams augant, vis grįžti prie himno žodžių, juos po truputį aiškintis, mokytis gerbti ir Lietuvos, ir JAV, ir kitų valstybių simbolius, atsistoti, kai giedamas himnas (3).

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno

turtinimas. Pastaba. Baigėsi elementorinis laikotarpis, nuo šios, 21-os, temos žodžiai iš vadovėlio tekstų jau neiškeliami, ilgesni, sunkesni tik suskiemenuojami pačiame tekste.

Tekstai apie Vasario 16-ąją trumpi, bet nelengvi. Tekstas „Kas yra Vasario 16-oji?“ pirmiausia gali būti perskaitomas mokytojo arba stipresnio mokinio, išsiaiškinami nežinomi žodžiai. Silpnesniesiems pakaks išmokti skaityti du pirmus, svarbiausius, sakinius, stipresnieji skaito visą tekstą. Išmokykime pirmokus taisyklingai tarti (kirčiuoti) žodį *Lietuva* – visos jo formos parašytos vadovėlyje ir pabraukti kirčiuoti skiemenys. Pasimokykime visi choru.

Kitas skaitomas vaikų tekstas „Ar žinai“ yra taip pat informacinis. Skaitykime jį pastraipomis ir išsiaiškinkime jų prasmę. Kiek vaikai priims informacijos, tiek ir pakaks. Tikriausiai paprasčiau pirmokams suvokti vėliavos spalvų reikšmę, todėl siūloma nusirašyti šią teksto dalį – geriau įsidėmės informaciją.

Vytis
raitelis
Trispalvė
narsumas
pergalė
iškilminga giesmė

Apie vėliavos spalvas pirmokai skaitys ir Vytės Nemunėlio eilėraštyje „Mano Vytis ir Trispalvė“ (4). Dar kartą randamos ir perskaitomos eilutės apie vėliavą, kiekveną jos spalvą. Šį eilėraštį vaikams būtų nesunku išmokti atmintinai (vad. p. 87).

popierinė
geltona
žalia
raudona
mirguliuoti
neraminti
rytas naujas
laisvę jai parneš

Rašymas. Rašymo užduotys skirtos gilesniam temos supratimui. Vadovėlyje siūloma nurašyti visas žodžio *Lietuva* formas (p. 84), sakinius apie vėliavos spalvas (p. 85), himno posmą (p. 86), atsakyti į eilėraščio klausimus (p. 87). Žinoma, mokytojas kartu su vaikais gali rinktis, atlikti ne visus išvardytus darbus, siūlyti visai kitus.

Pratybų sąsiuvinyje temai skirti du puslapiai, kadangi tema sunki, daugiau dirbama žodžiu. Siūlomos piešimo, spalvinimo užduotys: baigti piešti plakatą (1-as pratimas), nuspalvinti herbą (4-as pratimas). Yra užduočių skaitytiems tekstams prisiminti: atsakyti į klausimus, rasti nurodytus žodžius (2-as, 3-ias pratimas). Paskatinkime vaikus gražiai nurašyti eilėraščio posmą, paskui atidžiai pasitikrinti (5-as pratimas).

Namų darbas. Užduotis vaikiška ir maloni: iš popieriaus pasigaminti trispalvę vėliavėlę ir ant jos užrašyti Vytės Nemunėlio eilėraščio posmą (1-as pratimas).

Užduotis kitai temai. Paklausinėti tėvelių, kitų namiškių, kuris lietuviškas žodis kiekvienam iš jų yra pats gražiausias, jį užrašyti ant lapelio ir atsinešti į klasę. Atsinešti po mažą veidrodėlį.

Literatūra

1. Enciklopedija vaikams apie Lietuvą. V.: Alma littera, 2002. P. 6–9, 32–39.
2. Laurenčikaitė S. Mūsų Basanavičius. V.: Vyturys, 1994.
3. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1991 m. lapkričio 20 d. Nr. 32; www.3.lrs.lt
4. Vytė Nemunėlis. Tėvų nameliai brangūs. V.: Vyturys. 1995. P. 102.

Temos mokymo planas, pastabos:

22 tema

LIETUVIŲ KALBA – MUMS BRANGIAUSIA

Tikslas – kalbėtis apie lietuvių kalbą, aiškintis, kodėl ji mums tokia brangi, elementariai susipažinti su lietuvių kalbos garsais: *balsiais* ir *priebalsiais*, *ilgaisiais* ir *trumpaisiais balsiais,* mokyti/s juos skirti; ugdytis taisyklingą kalbos garsų tarimą; išmokti raiškiai skaityti linksmą eilėraštį.

• mokysis išgirsti kalboje skambius ir ne taip skambius garsus;
• susipažins su *balsiais, ilgaisiais ir trumpaisiais balsiais*, mokysis juos taisyklingai tarti ir atpažinti;
• susipažins su *priebalsiais,* mokysis juos skirti kalboje;
• žais lietuvių kalbos garsais;
• mokysis analizuoti žodžius garsais, taisyklingai rašyti žodžius su ilgaisiais ir trumpaisiais balsiais;
• mokysis skirti panašiai skambančius priebalsius, rašyti žodžius su šiais garsais;
• atmintinai išmoks Č. Navakausko eilėraštį „Smagi kelionė“;
• ugdysis meilę lietuvių kalbai, norės tobulinti savo tartį.

Priemonės: Vad., P. 88–91, Pr. sąs. 2, P. 18–21.
Veidrodėliai garsų tarimui stebėti

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. **Lietuvių kalbos garsų pažinimas.** Šia tema tarsi sugrįžtame prie pirmosios mokslo metų temos – su vaikais vėl kalbamės apie lietuvių kalbą, tačiau jau kitu, aukštesniu, lygmeniu. Per šios temos pamokas pirmokai daug klausysis: dainų, eilėraščių, atliks garsinės analizės ir tarties pratybų. **Labai svarbu mokytis išgirsti, kaip tariami žodžiai, kaip skamba jų garsai, kad pirmokai mokytųsi girdėti visus lietuvių kalbos garsus, jų skirtumus, ypatybes, t. y. elementariai susipažintų su lietuvių kalbos garsynu ir kryptingai lavintų savo tartį. Todėl, mūsų manymu, tikslinga šią temą – supažindinimą su kalbos garsais – integruoti su klausymu, kalbėjimu**. Kitose temose elementarią kalbos teoriją (kalbos sandaros supratimą) jungsime su rašymo (rašybos) mokymusi.

žemė
žolė
rasa
pasaga
balnas
raitas

Vadovėlyje pirmiausia siūloma pasiklausyti dainuojamos lietuvių dainos „Žemė kėlė žolę“. Ją turėtų padainuoti mokytojas arba klausytis įrašo. Ši daina padės vaikams atsakyti į klausimą, kodėl tokia skambi lietuvių kalba. Įsiklausykime: iš tiesų dainoje daug skambių, ilgų garsų **e, ė, o a** ir t. t. Paklausykime su vaikais dainos ne kartą, tegul jie pasako, kurie garsai, jų manymu, labiausiai skamba, „turi daug balso“, balsingi. Pažiūrėkime į veidrodėlius, kaip tariame tuos garsus. Atvira burna. Taip paprastai ir paaiškiname, kas yra *balsiai* (nes balsingi). O juos palyginę girdime, kurie balsiai skamba ilgai, o kurie trumpai, t. y. kurie yra *ilgieji balsiai*, o kurie *trumpieji balsiai*. Mokykime taisyklingai vartoti terminus *balsis* (garsas) ir *balsė* (raidė). **Nepamirškime, kad vaikams visada bus lengviau žodžiuose išgirsti ilguosius balsius, nes juos galima tęsti, jie ilgiau tariami, o trumpie-**

kalbos garsai
balsiai
balsės
priebalsiai
priebalsės
ilgieji balsiai
trumpieji balsiai

ji greitai nuskamba, todėl juos išgirsti sunkiau. Visa tai ir mokytojas, ir pirmokai ras paaiškinta 88-ame vadovėlio puslapyje dalykiniame tekste „Skambi kalba" (1).

Kitas dalykinis tekstas – „Kas yra prie priebalsių?" (2), kurį skaito mokytojas (vad. p. 90). **Su priebalsiais susipažįstama taip pat klausantis tariamų frazių, stebint lūpas – tardami priebalsius lūpas sučiaupiame, tariame beveik uždara burna, kai kuriuos tarsi „sprogdiname".** Negalima reikalauti, kad vaikai atmintinai išmoktų balsius ir priebalsius – toks mokymas būtų formalus, neduotų jokios naudos. Svarbiausia – vaikai mokosi skirti lietuvių kalbos garsus (balsius ir priebalsius, ilguosius ir trumpuosius balsius) iš klausos ir stengiasi juos taisyklingai tarti. Visi šiai temai skirti vadovėlio tekstai skirti lietuvių kalbos garsams pažinti, mokytis juos taisyklingai tarti, išgirsti.

Pratybų sąsiuvinyje pirmiausia kartojami ilgi ir trumpi skiemenys – mokomasi taisyklingai tarti vaikų dainos žodžius (1-as pratimas). Pažįstant garsus labai svarbi garsinė analizė: tariami ir pažymimi žodžių *knyga, dūda, kepurė, pasaga* garsai (2-as pratimas). Šie žodžiai parinkti tikslingai – jie sudaryti tik iš balsių ir priebalsių, todėl vaikai, tardami jų garsus prieš veidrodėlį, turėtų nesunkiai skirti, kurie iš jų tariami atvira burna ir yra balsiai (3-ias pratimas). Išmokę atpažinti balsius, mokosi skirti ilguosius ir trumpuosius balsius. Išmokti išgirsti ir taisyklingai tarti ilguosius ir trumpuosius balsius vaikams labai sunku. Net Lietuvoje gyvenantiems vaikams tai problema, ypač didžiųjų miestų ir rytų aukštaičių atstovams. Todėl sąsiuvinyje pirmokams skirta daug pratybų. Pirmiausia skaitomi juokavimų tekstai su ilgaisiais ir trumpaisiais balsiais, be dvibalsių ir mišriųjų dvigarsių, kad būtų labai aišku (4-as pratimas), ir įsiklausoma, kurie garsai tariami ilgai, kurie trumpai. Panašus ir 5-as pratimas – suskirstyti žodžius pagal jų balsių ilgumą ir trumpumą. Atlikdami 6-ą pratimą vaikai įsitikins, kad balsio ilgumas ir trumpumas gali lemti žodžio reikšmę, pavyzdžiui: *linas – lynas, lūpa – lupa*. Septintas pratimas – pasitikrinti ir tartį, ir rašybą. Tekste reikia įrašyti praleistas raides. Vaikai gali šią užduotį atlikti savarankiškai, o paskui pasitikrinti. Parašykime tekstą lentoje ir uždenkime. Kai parašys, atidenkime ir pasiūlykime atidžiai žiūrėti ir išsitaisyti padarytas klaidas. Kitas būdas – silpnesnėje klasėje mokytojas diktuoja po sakinį, o vaikai rašo, aiškina, ką parašė. Septinto pratimo tekstas:

Mažas voveriukas bėga taku. Kas ten žiba? Voveriukas kiša nosytę. Kvepia, bet ne riešutas. Voveriuk, čia šokolado plytelė! Imk ir neškis!

Kita grupė pratimų skirta priebalsiams. Pirmokai paprasčiausiai žais tekstais, kuriuose daug priebalsių. Išbraukime visas balses iš greitakalbių (8-as pratimas) ir mėginkime jas perskaityti. Tikrai nepavyks! Taip vaikai praktiškai susipažįsta su greitakalbių „prigimtimi" (9-as pratimas). Jos kuriamos mažiems vaikams liežuviui miklinti, tarčiai lavinti, netgi kalbos defektams taisyti. Kai žodyje susiduria keli priebalsiai, jį sunkiau ir ištarti, ir perskaityti, nes burnoje atsiranda kliūtys. Apie tai galime pakalbėti su pirmokais skaitydami Č. Navakausko eilėraščio posmus (10-as pratimas). Vaikams nereikia įsidėmėti visų priebalsių (nemokykime kalti, formaliai), tegul juos atpažįsta tik pagal tarimą. Kai kuriems pradinukams sunkiau sekasi atpažinti panašiai skambančius priebalsius ir rašyti su jais žodžius. Aptarkime 11-ą pratimą ir visi kartu atlikime užduotį. Reikės įrašyti mįslėse praleistas priebalses: *Penki tvartai, vienos durys (pirštinė). Du kartus gimsta, vieną kartą miršta (paukštis).* Tokių pratybų su ilgaisiais ir trumpaisiai balsiais, panašiai skambančiais priebalsiais mokiniams prireiks dar daug ne tik pirmoje, bet ir aukštesnėse klasėse.

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas.

Šiai temai parinkti eiliuoti tekstai, nes būtent poezijoje geriausiai atsiskleidžia kiekvienos kalbos garsų ypatybės, savitumas. Lietuvių dainą „Žemė kėlė žolę" (3) garsų požiūriu jau aptarėme. Literatūriniu požiūriu dainos analizė gali būti ir sudėtinga, ir visai paprasta. Pirmokams pasirinkime

paprastesnį variantą: aptarkime dainos turinį (pasekime dainos laiptelius – pradedama nuo žemės, kylama iki žolės, toliau iki rasos, pasagėlės, žirgo, balno, raitelio ir kepurėlės) ir pasigėrėkime jos skambėjimu, o dar geriau – išmokime ją padainuoti.

S. Poškaus eilėraštis „OOOOO" (4) – žaidimas garsais, jo reikia tik klausytis ir išgirsti pamėgdžiojamą vėją (vad. p. 89). Kartokime jį visi choru, paskui grupelėmis. Aptarkime, kokių balsių eilėraštyje daugiausia (ū ilgųjų). Pamėginkime su vaikais sukurti panašų eilėraštį, pavyzdžiui, pamėgdžiokime jūrą, automobilių ūžimą ir pan.

ūžti
ūžia
siūruoti
siūru
linguoti
lingu

Poeto Č. Navakausko eilėraštis „Smagi kelionė" (5) prisodrintas ištiktukų, garsų pamėgdžiojimų, kuriuose labai daug priebalsių (vad. p. 91). Taigi juo žaisdami vaikai geriau supras lietuvių kalbos priebalsių ypatumus. Eilėraštis linksmas, jo vaizdai netikėti, kalba labai gyva. Todėl reikėtų įsiminti nors vieną kitą vaizdingą pasakymą. Eilėraštį siūloma išmokti atmintinai ir deklamuoti imituojant jo garsus. Tikriausiai vaikams bus įdomu palyginti lietuvių ir anglų kalbų garsažodžius.

keberiokš dviračiu į kelmą
bumpt trinkt kūlvirsčiais per galvą
lepetekšt į purvyną nosim
šast klest ant žigų

Namų darbai. Pasiūlykime pirmokams Č. Navakausko eilėraštį „Smagi kelionė" padeklamuoti namiškiams, su jais kartu pažaisti eilėraščiu.

Pratybų sąsiuvinio užduotys padės vaikams prisiminti, ką mokėsi apie kalbos garsus ir įtvirtinti supratimą apie juos. Vaikai pasitikrins, ar skiria eilėraščio posmo balsius ir priebalsius, nes reikės nurašyti į atskirus lapelius balses ir priebalses (1-as pratimas). Į vieną kryžiažodį įrašys trūkstamas priebalses: *ašara, adata, ašaka* (2-as pratimas). Į kitą – balses, kad vienodas priebalses turintys žodžiai būtų skirtingi, pavyzdžiui: *rytas, ratas, retas, rūtos, rėtis* ir pan. (3-ias pratimas). Ketvirtame pratime reikia iššifruoti patarlę: *Darbas gėdos nedaro*.

Užduotis kitai temai. Paklausinėti namiškių apie Vilnių, paieškoti ir atsinešti Vilniaus vaizdų.

Literatūra

1. Pakerys A. Lietuvių bendrinės kalbos fonetika. V.: Žara, 1995. P. 26–37.
2. Ten pat. P. 88–103.
3. Dainuojame…Išleido LLS Skaučių seserija. Cleveland, Ohio, 1989. P. 156.
4. Poškus S. Nebaigta pasaka. V.: Vyturys, 1998. P. 4.
5. Navakauskas Č. Burbulų lietus. V.: Alma littera, 2012. P. 14.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

_____

23 tema

VILNIUS – LIETUVOS SOSTINĖ

Tikslas – daugiau sužinoti apie Lietuvos sostinę Vilnių, mokyti/s sekti padavimą apie Vilnių; plėsti žodyną žodžiais, įvardijančiais miesto pastatus, vietas ir kt.; skaityti tekstus ir atsakyti į klausimus; toliau mokytis skirti balsius, priebalsius, mokytis rašyti žodžius, kurie atsako į klausimus *ką?, ko?, ką veikia?*, sakinius; klausytis ir suprasti mokytojo skaitomą eiliuotos dramos ištrauką.

• kalbėsis apie Vilnių, grožėsis jo vaizdais nuotraukose;
• klausysis mokytojo skaitomo dalykinio teksto, mokysis suprasti jame pateiktą informaciją;
• klausysis mokytojo skaitomos B. Sruogos eiliuotos dramos „Giesmė apie Gediminą“ ištraukos, mėgins įsivaizduoti, kas joje vaizduojama, gėrėsis jos kalba;
• išmoks žodžių, įvardijančių miesto pastatus, vietas, istoriją ir kt.;
• skaitys dalykinį tekstą apie Vilnių, atsakys į klausimus;
• skaitys padavimą „Apie Vilniaus įkūrimą“, išmoks jį pasekti;
• toliau mokysis atpažinti balsius, balses, priebalsius, priebalses, taisyklingai tarti ir rašyti žodžius;
• toliau mokysis rašyti žodžius, kurie atsako į klausimus *ką?, ko?, ką veikia?*, sakinius, gatvių pavadinimus.

Priemonės: Vad., P. 92–95, Pr. sąs. 2, P. 22–25.
Albumai apie Vilnių

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pokalbio turinys ir trukmė priklausys nuo to, kiek pirmokai žinos apie Vilnių, kokių nuotraukų, albumų atsineš, arba jų turės mokytojas (1). Reikėtų parodyti vaikams Vilniaus vaizdų, papasakoti (ar žinantys vaikai pasakoja) apie svarbiausias Vilniaus vietas. Gali mokiniai pirmiausia pasiklausyti mokytojo skaitomo teksto apie Vilnių (vad. p. 93). Nebūtina vaikams visko įsiminti – pakaks, jei jie sužinos apie kuriuos nors du tris objektus. Svarbiausias iš jų – Gedimino pilis, apie kurią skaitys padavime (p. 94). Taigi mokytojas, atsižvelgdamas į savo mokinių lietuvių kalbos lygį, turėtų pasirinkti. Be to, pastaruoju metu yra išleistų įvairių Vilniaus žemėlapių, Gedimino pilies maketų, yra kompiuterinių žaidimų apie Vilnių. Jeigu jų yra klasėje, reikia panaudoti šias vaizdines priemones. Galima kolektyviai ir patiems sukurti pilies maketą ar atlikti kitokį kūrybinį darbą.

Prezidentas
Prezidentė
Vinco Kudirkos aikštė
Gedimino prospektas
Seimo rūmai
bažnyčios:
Šv. Petro ir Povilo
Šv. Onos
Bernardinų
Aušros vartai

Vilniaus universitetas

Neris
Vilnia
kunigaikštis
Gediminas
Pilis
Katedra
rūmai
senamiestis
gatvės
aikštės

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pirmokai toliau ugdosi savo skaitymo gebėjimus – skatydami vadovėlio tekstus mokosi perskaityti ilgesnius, sunkesnius žodžius. Tekste

„Vilnius“ silpniau sakaitantiesiems skirta pirma pastraipa, ilgesni žodžiai suskirstyti skiemenimis. Mokytojas, pažindamas savo mokinius, pamokoje pasirenka optimaliausią skaitymo būdą. Tikriausiai po pokalbio apie Vilnių galima susitarti su vaikais, kiek minučių jie skaitys šį tekstą savarankiškai, o paskui garsiai ir išsiaiškins nežinomus žodžius, jeigu tokių dar bus. Po šio teksto skaitymo tiktų atlikti pratybų sąsiuvinio 22-o puslapio užduotis. Pirmiausia vaikai įsižiūri į Vilniaus centro planą,

randa Gedimino pilį, nupiešia vėliavėlę (1-as pratimas). Tada baigia 2-o pratimo sakinius. Priminkime, kad pavadinimai rašomi didžiąja raide. Garsams skirtą 3-ią pratimą galima kol kas atidėti. Dar viena skaitymo ir atidumo lavinimo užduotis – Vilniaus gatvių labirintas (4-as pratimas). Vaikams reikia perskaityti du žodžių junginius: Pilies gatvė, Tilto gatvė ir priklijuoti pavadinimus prie plano. Trečias pavadinimas netinka.

Vadovėlio 94-ame puslapyje yra padavimas „Apie Vilniaus įkūrimą“ (2). Tekstas sunkus. Pirmiausia jį turėtų garsiai perskaityti mokytojas. Išsiaiškinami nežinomi žodžiai, pavadinimai. Tada skirkime laiko savarankiškam skaitymui. Šiuo tekstu vaikai gali įsivertinti savo skaitymo gebėjimus: tegul kiekvienas garsiai paskaito po vieną du sakinius. Atkreipiame mokytojo dėmesį – silpnesniesiems skirta teksto dalis yra ne pradžioje, o pasirinkti svarbiausi padavimo sakiniai į teksto pabaigą.

padavimas
Šventaragio slėnis
Kreivasis kalnas
geležinis vilkas
žynys Lizdeika
didysis kunigaikštis
nakvynė
sapnas
staugia šimtas vilkų
sostinė čia stovės
garsas sklis po pasaulį
įkūrė pilį
davė Vilniaus vardą

Vadovėlyje siūloma išmokti sekti šį padavimą. Tikslą pasiekti padės pratybų sąsiuvinio užduotys: atlikdami 6-ą pratimą pirmokai geriau įsidėmės padavime minimus vardus, pavadinimus, o 7-ą – prisimins padavimo turinį. Pirmokams nebūtina įsiminti smulkių detalių, visų pavadinimų, tegul išmoksta pasakyti svarbiausius dalykus: *Gediminas medžiojo, liko nakvoti, susapnavo sapną apie geležinį vilką, žynys paaiškino, kad šis vilkas reiškia, jog miestas čia stovės, o vilko staugimas – miesto garsas sklis po visą pasaulį.*

Tas pats padavimas pateikiamas ir eiliuotoje ištraukoje iš B. Sruogos dramos „Giesmė apie Gediminą“ (p. 95) (3). Ištrauką raiškiai skaito mokytojas. Paprašykime mokinių palyginti abu tekstus (mokytojas turėtų dar kartą skaityti dalimis). Jeigu klasėje yra gerai skaitančių vaikų, gali jie šią menišką ištrauką perskaityti savarankiškai.

girios, kloniai ir kalnynai
lig padangių, lig dausų
taip staugė, taip dejavo
miesto vardas nuskambės
kaip griaustinis
stebins, žadins ir vilios

B. Sruogos tekste vartojama daug vaizdingų žodžių, pasakymų, aptarkime su vaikais, kaip gražiai pasakyta, vieną kitą įsiminkime.

Rašymas. Kalbos sandaros supratimas. Pirmokai toliau mokosi skirti kalbos garsus – balsius ir priebalsius, skirtingai pažymėti rašte balses ir priebalses. Užduotys vadovėlyje yra prie skaitytų tekstų: nurašyti žodžius, tarti juos dar kartą ir pasakyti, kuris garsas yra balsis, kuris – prebalsis, paskui skirtingomis spalvomis nuspalvinti šių garsų raides – balses ir priebalses (mokykimės patys taisyklingai vartoti terminus ir to mokykime vaikus) (p. 92). Kita užduotis sudėtingesnė (p. 94). Vaikai ne tik skirtingai nuspalvina balses ir priebalses, bet ir pasako, kurie balsiai yra ilgieji, kurie trumpieji. Sakinio žodžiai sudaryti tik iš balsių ir priebalsių. Žodyje *Gediminas* visi balsiai yra trumpieji, *sapnavo* – pirmas **a** trumpasis, antras **a** ir **o** – ilgieji, *sapną* – abu **a** ilgieji.

Pratybų sąsiuvinyje garsams pažinti skirti 3-ias ir 8-as pratimas. Nesuklyskime žymėdami netariamą **i** (priebalsių minkštumo ženklą **i)** : *Šventaragio*. Jeigu mokytojas norės, kad būtų nurodyti ilgieji ir trumpieji balsiai, jis turi žinoti, jog žodyje prospektas **o** yra trumpasis balsis,

nes tai tarptautinis žodis, kirčiuojamas antras skiemuo. Aštunto pratimo eilėraščio posme apie Vilniaus Stiklių gatvę (ši gatvė taip pavadinta todėl, kad joje senovėje buvo stiklių dirbtuvių – buvo gaminami stiklo dirbiniai) yra dvibalsių, bet apie juos nekalbėkime. Vaikams tereikia surašyti balses

ir priebalses.

Po truputį vaikai toliau mokosi rašyti žodžius, kurie atsako į klausimus *ką?, ko?, ką veikia?* Klausimus *ką?* ir *ką veikia?* gretiname tikslingai, kad vaikai išmoktų juos skirti ir esamajame laike nerašytų nosinių (šią klaidą dažnai daro ir Lietuvos mokyklų vaikai). Vadovėlio 93-iame puslapyje prie mokytojo skaityto teksto yra klausimas *Ko daug Vilniuje?* Paprašykime vaikų pagalvoti ir pasakyti kuo daugiau atsakymui tinkamų žodžių. Rašykime visi kartu, aiškinkimės, kaip rašoma, kodėl taip rašoma. Galimas ir kitas variantas – mokytojas diktuoja žodžius. Dar viena užduotis – nurašyti 95-o puslapio paraštėje esančius žodžius. Pirmieji atsako į klausimą *ką veikė*?, jų gale rašoma **ė** arba **o** po **j**. Priminkime vaikams, kad po **j** nerašoma **netariama i**. Antrieji žodžiai atsako į klausimą *ką veikia?* Jų gale rašoma **ia** arba **a** po **j**.

Pratybų sąsiuvinyje žodžių rašybai pasitikrinti skirtas 5-as pratimas. Mokykime pirmokus kelti klausimus sakinių žodžiams ir tada įrašyti raides, priminkime, kaip rašomi pavadinimai.

Namų darbas. Mokiniai savarankiškai perskaito dar vieną padavimą – „Apie Vilnių ir Nerį“ (1-as pratimas) ir atlieka užduotis. Ar suprato tekstą, pasitikrina atsakydami į klausimus (2-as pratimas). Nereikalaukime iš vaikų atsakymų pilnais sakiniais – gali būti per sunku. Priminkime, kad atsakymus ras tekste, todėl galės pasitikrinti, ar gerai parašė. Paskutinis, 3-ias, pratimas moko pagal klausimus kaityti žodžius ir taisyklingai rašyti – kartojama žodžių, kurie atsako į klausimą *ko?* rašyba.

Užduotis kitai temai. Sužinoti, iš kurio Lietuvos miesto, miestelio ar rajono yra kilę mokinio seneliai, proseneliai, o jeigu atvykę neseniai, – tėvai. Užsirašyti arba paprašyti suaugusiųjų, kad užrašytų lapelyje. Rasti tą miestą žemėlapyje. Išmokti apie jį nors trumpai papasakoti.

Literatūra

1. Albumas apie Vilnių (pagal galimybes).
2. Vilniaus padavimai. V.: Nieko rimto, 2013.
3. B. Sruoga. Aitvaras teisėjas. V.: Vyturys, 1987. P. 124–125.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

24 tema

LIETUVOS MIESTAI

Tikslas – daugiau sužinoti apie Lietuvos miestus, mokyti/s pasakoti apie juos, išmokti žaidimą, eilėraštį; plėsti žodyną skaitomų tekstų apie miestus žodžiais; skaityti tekstus ir atsakyti į klausimus, mokytis patiems ieškoti informacijos apie pasirinktą miestą; susipažinti su lietuvių kalbos *dvibalsiais*, mokytis juos taisyklingai tarti, skaityti ir rašyti žodžius su jais.

- pasidalys su draugais savo žiniomis apie kurį nors Lietuvos miestą;
- daugiau sužinos apie Lietuvos miestus, ypač Kauną, Palangą, pasakos apie juos;
- išmoks žaidimą „Miestai“;
- klausysis mokytojo skaitomo dalykinio teksto apie Gintaro muziejų, stengsis jį suprasti;
- išmoks naujų žodžių, susijusių su Lietuvos miestais;
- skaitys tekstus apie miestus, supras juose pateiktą informaciją;
- kartos žodžių skiemenavimą, susipažins su lietuvių kalbos *dvibalsiais*;
- mokysis taisyklingai tarti, skaityti ir rašyti žodžius su *dvibalsiais*;
- jeigu norės, išmoks atmintinai S. Gedos eilėraštį „Kas kur yra“;
- ugdysis smalsumą, norą pažinti Lietuvą, meilę protėvių žemei.

Priemonės: Vad., P. 96–99, Pr. sąs. 2, P. 26–29.
Lietuvos žemėlapis
Lipnūs maži popierėliai ar kitokie žymekliai miestams žemėlapyje pažymėti
Albumai apie Kauną, Palangą
Gintaro pavyzdžiai

miestas
miestelis
rajono centras
kurortas
kaimas
bažnytkaimis

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pokalbį apie Lietuvos miestus pradėkime nuo vaikų pasakojimų, t. y. pasidalijimo ta informacija, kurią sužinojo namie. Kiekvienas pirmokas pagal savo galimybes pasakoja apie jo šeimai artimą Lietuvos miestą, miestelį, o gal kaimą. Jeigu geba, parodo žemėlapyje, jį pažymi lipniu popierėliu ar kitokiu žymekliu. Jeigu vaikas negeba, jam padeda mokytojas, kuris taip pat pažymi savo miestą, papasakoja apie jį. Vaikams tikrai bus įdomu stebėti vis labiau lapeliais mirguliuojantį žemėlapį, jie supras, kad čia susirinko iš įvairių Lietuvos miestų, geriau pažins savo protėvių ar tėvų šalį.

Supaprastintas Lietuvos žemėlapis yra ir vadovėlyje (p. 96). Pasiūlykime vaikams jį patyrinėti su suolo draugu ar drauge – tegul dirba poromis. Užduotis – kiekvienam pasirinkti po miesto pavadinimą ir jį įsiminti (mokytojas patikrina, kad pavadinimai nesikartotų). Galimas ir kitas būdas – traukti mokytojo parengtus lapelius su miestų pavadinimais. Tada mokytojas perskaito žaidimo „Miestai“ (1) aprašymą, išsiaiškinami nežinomi žodžiai ir einama žaisti. Žaidimas išmokstamas žaidžiant keletą kartų. Mokytojas turėtų mokyti vaikus taisyklingai tarti miestų pavadinimus.

kambario vidurys
kėdės ratu
užrišti skarele akis
vadovauti žaidimui
vežti paštą
mainytis vietomis
stengtis sugauti

kildinti
kautis
kautynės
santaka
vienuolikė

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Po Vilniaus pirmokai susipažįsta su antruoju Lietuvos miestu – Kaunu (2). Jie skaito tekstą „Kodėl Kaunas?“: silpnesnieji pirmą pastraipą, stipresnieji – visą tekstą.

124

Visi kartu išsiaiškinkime žodžių žaismą: k**a**unas ir Ka**u**nas. Galima choru kartoti S. Gedos eilutes, tik būtina taisyklingai tarti kirčiuotą skiemenį: pirmame žodyje stipriau tarti **a** (tvirtapradė priegaidė), antrame – **u** (tvirtagalė priegaidė). Ar mokiniai suprato teksto turinį, patikrinama pateikiant paprastų klausimų: *Kada pastatyta pirmoji medinė pilis? Kur ji buvo pastatyta?Kokią pilį pastatė vėliau? Ką priešai buvo padarę piliai? Kodėl Kaunui tinka toks vardas ir šiandien?* Galima pasiūlyti vaikams pasvarstyti, kodėl lietuviai vietoj medinės pilies pastatė mūrinę. Kokių dar garsių Lietuvos pilių žino? (Trakų, Raudonės, Medininkų, Biržų ir kt.) (3). Gal kurioje yra buvę? Vadovėlio užduotyje prašoma paieškoti žinių apie šiandieninį Kauną. Mokytojas gali šią užduotį skirti namams arba pasiūlyti grupėms iš anksto parengtą medžiagą apie Kauną. Tada jos skaito ir pristato visai klasei.

Kitas tekstas, skirtas skaityti mokiniams, yra apie Palangą (vad. p. 98). Skaitoma ir sužinoma, kaip aiškinama Palangos vardo kilmė. (4) Labai svarbu išsiaiškinti žodžio *palangė* reikšmę, kitaip vaikai nesupras teksto esmės. Paprasčiausiai galime parodyti vaikams palangę, pakviesti juos prie lango ir pasiūlyti įsivaizduoti, kad už lango banguoja jūra. Labai įspūdingas Palangos tiltas į jūrą, apžiūrėkime jo nuotrauką vadovėlyje, o gal turime didesnę albume. Gal yra vaikų, buvusių ant to tilto, tegul papasakoja draugams savo įspūdžius.

langas
palangė
Palanga
žvejys
audra
skalauti

Gintaro muziejus
gintaro luitas
Saulės akmuo
medžių sakai
vabzdys
įstrigti

Tekstą „Palangos Gintaro muziejuje“ skaito mokytojas (stipresnėje klasėje gali skaityti mokiniai, tačiau reikėtų atidžiai sekti žodžių tarimą). Žodį *gintaras* pirmokai tikriausiai žino, o jeigu ne, parodykime gintaro gabalėlį ar jo dirbinių. Aptarkime, kas yra *luitas*, pasiūlykime įsivaizduoti Saulės akmens dydį, jeigu turime, parodykime jo nuotrauką. Pasiūlykime vaikams namie apžiūrėti senelės ar mamos turimus gintarinius papuošalus. Pabrėžkime, kad gintaras yra vadinamas Lietuvos auksu. (Daugiau apie gintarą vaikai sužinos aukštesnėse klasėse).

Žaismingiausias temos kūrinys – S. Gedos eilėraštis „Kas kur yra“ (5), kurio eilutes vaikai jau skaitė tekste apie Kauną. Eilėraštyje gražiai žaidžiama panašiai skambančiais žodžiais. Pažaiskime visi kartu ir išmokime atmintinai šį eilėraštį (kirčiuokime taisyklingai!). Mokytojas sprendžia, ar aiškins savo pirmokams žodžių, kuriais žaidžiama, ryšius. Kai kurie iš jų yra ir panašios reikšmės (pavyzdžiui, ***ši**las – **Ši**luva*), o kai kurie savo reikšme gali būti nesusiję arba susiję netiesiogiai (pavyzdžiui, ***vil**nos – **Vil**nius*) (6).

la**u**kas – La**u**kuva
šilas – **Ši**luva
da**i**nos – Daina**va**
li**e**tūs – Lietu**va**
k**a**unas – Ka**u**nas
vilnos – Vilnius (**i** tariama trumpai)

Rašymas. Kalbos sandaros supratimas. Per šios temos pamokas mokiniai pirmiausia pakartoja balsius ir priebalsius (3-ias pratimas), ilguosius ir trumpuosius balsius (vad. p. 97). Taip pat atlieka su skaitytais tekstais susietas užduotis (1-as, 2-as, 4-as, 5-as pratimas).

Vadovėlyje Lietuvos miestų pavadinimai panaudoti supažindinimui su dvibalsiais. Pirmokai dar elementoriniu laikotarpiu išmoko skaityti žodžius su visais lietuvių kalbos dvibalsiais. Dabar susipažins su elementaria jų teorija (7). Pradedama nuo paprastų užduočių: rasti tekste žodžius, kuriuose viename skiemenyje yra dvi balsės (vad. p. 98 ir prat. sąs. 6-as pratimas), iš skiemenų sudaryti kuo daugiau žodžių (7-as prati-

du balsiai
dvibalsis
dvibalsiai
vienas skiemuo
tas pats skiemuo

mas). Taigi prisimenamas ir skiemenavimas, ir balsės. Paskui dirbama su tekstu „Dar apie lietuvių kalbos garsus“. Siūlome patiems vaikams sakinys po sa-

kinio garsiai skaityti tekstą ir kartu su mokytoju aiškintis pateiktas žinias. Labai svarbūs pavyzdžiai – miestų pavadinimai. **Kiekvieną žodį tariame, skiemenuojame ir randame du balsius tame pačiame skiemenyje.** Vėl daugiau dėmesio reikėtų skirti dvibalsiams **ie**, **uo**, kurie neskaidomi, garsinės analizės schemose žymimi vienu ženklu.

Susipažinus su elementaria dvibalsių teorija, atliekama daug pratybų, kad vaikai praktiškai išmoktų atpažinti dvibalsius, toliau mokytųsi juos taisyklingai tarti ir rašyti. Vadovėlio 99-ame puslapyje nurašo žodžius, randa ir pabraukia dvibalsius žyminčias raides. **Pastaba. Reikia pastebėti, kad greta terminų *balsė, priebalsė* kai kas vartoja ir terminą *dvibalsė*, bet kalbininkai šio termino nepripažįsta ir rašo: „dvibalsis rašte žymimas dviem raidėmis“ (8), „dvibalsiai žymimi dviejų balsių samplaikomis“ (9). Taigi turėtume sakyti „pabrauk dvibalsius žyminčias raides“, tačiau kad vaikams būtų paprasčiau, mūsų manymu, galima sakyti „pabrauk dvibalsių raides“. Be to, kai kalbama apie dvibalsius, o ne apie jų rašybą, paprastai ir vartojamas terminas *dvibalsis*, pavyzdžiui: surašykite dvibalsius.**

Pratybų sąsiuvinyje visi kartu mokosi atpažinti dvibalsius: choru skiemenuoja žodžius, pasako dvibalsius ir juos pažymi lapelyje (8-as pratimas). Kad vaikai išmoktų geriau skirti **ie** ir **ė**, **uo** ir **o**, taria žodžius ir įrašo tinkamas raides (9-as pratimas). Dešimtą pratimą gali atlikti savarankiškai arba porose, o paskui pasitikrinti. Reikia nesuklysti: **uk** ir **as** nėra dvibalsiai.

Namų darbas. Prisimenami ir miestai, ir dvibalsiai. Savarankiškai arba su tėveliais sprendžiamas kryžiažodis „Lietuvos miestai“ Jame paslėpti pavadinimai: NIDA, UTENA, KAUNAS, PRIENAI, KLAIPĖDA, RASEINIAI, JUODKRANTĖ (daugelis šių pavadinimų yra vadovėlyje) (1-as pratimas). Įdomioji skaitymo užduotis – perskaityti per pusę nutrintus sakinio LIK SVEIKA, JŪRA, LIK SVEIKA PALANGA! žodžius (2-as pratimas). Atsakingiausia užduotis – 3-ia: reikia tarti ir išgirsti, kokie dvibalsiai ar balsiai skamba, ir nubraukti nereikalingas raides:
*Tėtis pak**ei**tė automobilio ratą. Mama užk**ai**tė sriubą. Šuo užr**ie**tė **uo**degą ir nusk**uo**dė. K**ie**me šv**ie**čia lempa. Senelė šv**ei**čia p**uo**dą.*

Užduotis kitai temai. Paklausinėti namiškių apie Lietuvos upes, paieškoti žinių apie jas knygose, internete.

Literatūra

1. Grigonis M. 200 žaidimų. V.: Mintis, 1988. P. 56.
2. Kaunas. Istorija, praeitis, dabartis. K.: Šviesa, 2006.
3. Lietuvos pilys ir tvirtovės. K.: Šviesa, 2011.
4. Kviklys B. Mūsų Lietuva. IV t. V.: Mintis, 1989 1992. P. 265.
5. Geda S. Strazdelio dainos. V.: Kronta, 2005. P. 79.
6. Sabaliauskas A. Iš kur jie? V. 1994. P. 338, 194–195, 149, 375 – 377.
7. Pakerys A. Lietuvių bendrinės kalbos fonetika. V.: Žara, 1995. P. 150–155.
8. Ten pat. P. 154.
9. Lietuvių kalbos žinynas. K.: Šviesa, 1998. P. 307.

Temos mokymo planas, pastabos:

25 tema

„KUR NEMUNAS TEKA“

Tikslas – daugiau sužinoti apie Lietuvos upes, mokyti/s pasakoti apie Nemuną, Kuršių marias, išmokti sekti padavimą; plėsti žodyną skaitomų tekstų apie upes, ežerus žodžiais; skaityti dalykinį tekstą ir atsakyti į klausimus, mokytis patiems ieškoti informacijos apie Nemuną, Kuršių marias; įtvirtinti *dvibalsius*, mokytis taisyklingai tarti žodžius su il, im, in, ir, ul, um, un, ur, skaityti ir rašyti žodžius su jais.

• pasidalys su draugais savo žiniomis apie kurą nors Lietuvos upę;
• daugiau sužinos apie Lietuvos upes, ypač Nemuną, apie Kuršių marias, pasakos apie juos;
• darys Lietuvos upių maketą arba žemėlapį, rašys upių pavadinimus;
• klausysis mokytojo skaitomo dalykinio teksto apie Nemuną, stengsis jį suprasti;
• išmoks naujų žodžių, susijusių su Lietuvos upėmis;
• skaitys tekstus apie upes, ežerus, atsirinks, kas juose buvo įdomu;
• išmoks sekti padavimą apie ežero atsiradimą;
• kartos dvibalsius;
• mokysis taisyklingai tarti, skaityti ir rašyti žodžius su ***il, im, in, ir, ul, um, un, ur***;
• ugdysis smalsumą, norą pažinti Lietuvą, meilę protėvių žemei.

Priemonės: Vad., P. 100–103, Pr. sąs. 2, P. 30–33.
Lietuvos žemėlapis
Popierius, siūlai, klijai maketui

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Ši, 25-a, tema metodiniu požiūriu gali būti nagrinėjama panašiai kaip 24-a. Vaikai dalijasi savo žiniomis, atsineštomis iš namų, apie upes, gal ežerus ar kitus Lietuvos vandenis. Mokytojas gali apie juos daugiau papasakoti (1), pasakyti didžiausių, dažnai minimų, gražiausių upių, ežerų pavadinimus. Jų visų įsiminti tikrai nereikia. Tos upės randamos ir pratybų sąsiuvinyje nupieštame žemėlapyje, parašomi jų pavadinimai (1-as pratimas). Gal smagiausia vaikams būtų tyrinėti žemėlapį. Upių maketą padarė patys vaikai – jo nuotrauka yra vadovėlyje (p. 100). Aptarkime jį, perskaitykime upių pavadinimus. Dar galima maketą palyginti su tikru žemėlapiu – įsižiūrėti, kokios upės, kokie ežerai jame pavaizduoti. Perskaičius vadovėlyje pateiktą medžiagą apie upes, padavimus apie ežerus, taip pat verta padaryti panašų maketą.

Ilgiausios Lietuvos upės:
Nemunas
Neris
Venta
Šešupė
Šventoji
Minija
Nevėžis
Merkys

Didžiausi Lietuvos ežerai:
Drūkšiai
Dusia
Vištytis
Sartai
Platelių
Alaušas
Žuvintas
Asveja

upė
upelis
ežeras
marios
tekėti
įtekėti
plaukti
vingiuoti

Pirmokai klausosi mokytojo skaitomo teksto „Nemunas“ (2), kuriame yra konkrečių žinių apie šią upę, skaičių, vaikams nežinomų žodžių (vad. p. 101). Galime Nemuną, ilgiausią mūsų upę, palyginti su JAV ilgiausia upe.

pasaulis
upių tėvas
Nemuno kraštas
Baltarusija
baltarusių žemės
vingiuota

Nebūtina įsiminti skaičių – daug svarbiau suprasti, kodėl Nemunas lietuviams toks brangus. Su pirmokais kalbėdami apie Lietuvos vandenis, stenkimės, kad vaikai išmoktų naujų žodžių upėms, ežerams apibūdinti, pavyzdžiui: *teka, bėga,*

plaukia, vingiuota, srauni, gilus, platus, ilgas ir pan.

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Vadovėlyje pateikta ištrauka iš B. Baltrušaitytės istorinio apsakymo „Trys pasakojimai apie Skaudą“ (3), kuriame vaizduojamas berniuko Skaudo gyvenimas tais laikais, kai Lietuvą puolė kryžiuočiai. Vienas pasakojimas yra apie jo kelionę su seneliu prie Nemuno, šio pasakojimo ištrauką pirmokai ir skaitys. Kadangi tai grožinis tekstas, tegul pirmą kartą jį raiškiai perskaito mokytojas, kad vaikai vaizduotėje susikurtų ryškesnį Nemuno vaizdą, pajaustų berniuko jaudulį, susižavėjimą upės galybe. Paprašykime klausiusiųjų pasidalyti savo įspūdžiais: ką jie regėjo, jautė, kas jiems buvo gražu. Aptarus vaikai mokosi skaityti ištrauką. Galime pasiūlyti rasti ir nurašyti du sakinius apie Nemuną: *Apačioje ramiai tekėjo plati upė. Atrodė, ji niekur neskuba ir nieko nebijo šiame pasaulyje.*

Rambynas
kalno viršūnė
ramiai tekėjo upė
apstulbo
ėmė svaigti galva
upės galybė
neįprastas žodis

Tarsi aptartų tekstų tęsinys yra straipsnis „Kur įteka Nemunas“ – jį pirmokai skaito diferencijuotai: silpnesnieji tik pirmą pastraipą, stipresnieji – visas keturias. Paklauskime skaičiusiųjų tik pirmą pastraipą – ką jie sužinojo. Arba dar konkrečiau – kur įteka Nemunas? Skaitantieji visą tekstą gali pasirengti ir atsakyti į klausimus: *Kas, kaip sako padavimas, supylė smėlio juostą? Kokios gyvenvietės įsikūrusios Kuršių nerijoje? Kokį miestą jos sudaro? Kas vyksta Kuršių mariose?*

kuršiai
Kuršių marios
neri**ja** – smėlio juosta
Kuršių nerija
milžinė Neringa
slibinas
jachtų regata
baltaburiai laivai

Vadovėlyje yra dar du neilgi tekstai – padavimai apie ežerus (4). Pirmasis, labai trumpas, skirtas silpnesniesiems. Išmokus skaityti padavimą, aptarkime žodžių *platus* ir *Plateliai* panašumą. Paaiškinkime, kad senovėje tikėta, jog ežerai atskrenda, ateina dangumi. Jeigu kas nors atspėja ežero vardą – pasako panašų žodį į tą vardą, ežeras nusileidžia ant žemės. Taigi Platelių ežero vardas tarsi kilo iš žodžio *platus*. Raskime šį ežerą Lietuvos žemėlapyje – ežeras tikrai didelis, platus. Pamokykime vaikus pasekti šį padavimą – padėkime jiems pagalbiniais klausimais: *Kas slinko? Ką pasakė viena moteris? Ką padarė debesis? Kaip buvo pavadintas ežeras?*

ūžti
ūždamas
moteriškė
platus ežeras
Plateliai

Kitą padavimą „Kaip velnias matavo ežerus“ skaito stipresnieji. Aptarkime padavimo turinį: kas atsitiko velniui nešant su kaušeliu vandenį, kodėl jam iš rankų iškrito kaušelis. Reikėtų paaiškinti pirmokams, kad senovėje tikėta, jog velnias bijo gaidžio ir, tam užgiedojus, velnias nieko negali padaryti. Apžiūrėkime vadovėlyje žemėlapį. Jame tikrai matyti tarp Dirdų ir Čičirio ežero mažas Kaušelio ežeriukas. Kadangi jis savo forma primena indą, panašų į kaušelį (samtelį), jį žmonės ir praminė Kaušeliu. Taigi patyrinėję žemėlapį, atsakome į vadovėlio klausimą. Jeigu mokiniai norės išmokti sekti šį padavimą (būtų puiku, nes atpasakojant tekstus mokomasi naujų žodžių, jų vartojimo, sakinių sudarymo) ir pasekti jį namiškiams, pasiūlykime planą:

matuoti
išmatuoti
prisemti
išpilti
kaušas
kaušelis
Kaušelio ežeras
gaidys
užgiedojo

Kaip velnias matavo ežerus

Planas

1. *Velnias nori išmatuoti Dirdų ir Čičirio ežerus.*
2. *Jis pastebi, kad Čičirio ežere yra daugiau vandens.*
3. *Velnias kaušeliu neša vandenį į Dirdų ežerą.*
4. *Užgieda gaidys ir velnias išpila vandenį.*
5. *Atsiranda Kaušelio ežerėlis.* 129

Rašymas. Kalbos sandaros supratimas. Pirmokai prisimena pavadinimų rašymą didžiąja raide: iš 100-ojo vadovėlio puslapio nurašo upių pavadinimus, iš 103-io – ežerų. Panašių užduočių yra ir pratybų sąsiuvinyje: 1-as, 9-as pratimas.

Pirmoje klasėje nesupažindinama su mišriaisiais dvigarsiais, tačiau mokomasi taisyklingai juos tarti žodžiuose. Todėl atkreipkime vaikų akis į vadovėlio, pratybų sąsiuvinio tekstuose esančius žodžius su **il, im, in, ir, ul, um, un, ur** – mokykime juos taisyklingai tarti (neilginti stipriau tariamo, t. y. kirčiuoto, balsio) ir rašyti be klaidų (jeigu pailgina, vaikai rašo **y**, **ū**). Vadovėlyje tokių užduočių yra 101-o ir 102-o puslapių paraštėse. Pratybų sąsiuvinyje šių dvigarsių tarimui ir rašybai labai svarbūs 4-as, 5-as ir 10-as pratimas.

Dar viena šios temos užduotis – toliau kartoti ir įtvirtinti dvibalsius: iš padavimo išrinkti ir nurašyti žodžius su dvibalsiais (vad. p. 103), pratybų sąsiuvinyje įminus 6-o pratimo mįsles (1. Vanduo arba ežeras. 2. Upė. 3. Ežeras arba vanduo. 4. Bangos.), nurašomi žodžiai su dvibalsiais (*laukas, aukso juosta, laukus juosia, važiuoji, vanduo*) (7-as pratimas).

Kaip jau įprasta, pratybų sąsiuvinyje vaikai rašo sakinius, tekstus pagal vadovėlyje skaitytus kūrinius. Štai 30-ame puslapyje baigia rašinėlį „Mūsų Nemunas“: kartu aptarkime kiekvieną sakinį, rašykime lentoje ir sąsiuviniuose (2-as pratimas). Greta reikia iškirpti ir sudėti sakinį *Nemunas mums pati ilgiausia ir gražiausia upė* (3-ias pratimas).

Apie Kuršių nerijos atsiradimą vadovėlyje buvo tik užsiminta. Pratybų sąsiuvinyje (p. 32) vaikai skaito apie tai padavimą ir sugalvoja jam pavadinimą (8-as pratimas). Pasiūlykime šį darbą atlikti grupelėse – įdomu kartu su draugais sugalvoti pavadinimus, išrinkti patį gražiausią.

Namų darbas. Vaikai skaitys dvieilius iš eilėraščių apie upes (1-as pratimas), ras ir pabrauks upių pavadinimus (taigi geriau juos įsimins) ir iš jų išrašys žodžius su dvibalsiais. Kai aptarinėsime namų darbus, prisiminkime, kaip reikia tarti žodį *tiltais*. Namie perskaitys dar vieną padavimą apie ežero atsiradimą (2-as pratimas). Jo pavadinimas sudarytas iš žodžių *paršas* ir *ežeras* – Paršežeris. Toks ežeras iš tiesų yra Lietuvoje, Šilalės rajone.

Sąsiuvinyje siūloma kūrybinė užduotis kartu su tėvais: sugalvoti padavimą ar bent paaiškinimą, kodėl žmonės taip pavadino ežerą (3-ias pratimas). Tegul pasirenka labiausiai patikusį pavadinimą ir sukuria pasakojimą apie to ežero klimę. (Atsiprašome, kad pirmame sąsiuvinio leidime 33-iame puslapyje dėl kompiuterių problemų buvo klaidų.)

<u>Užduotis kitai temai</u>. Rasti eilėraštį apie pavasarį ir išmokti nors vieną jo posmą atmintinai.

Literatūra

1. Enciklopedija vaikams apie Lietuvą. V.: Alma littera,
2. Kudaba Č. Nemune, Nemunėli. V.: Vyturys, 1989. P. 3.
3. Baltrušaitytė B. Po Žalgirio kautynių. V.: LRSL, 1993. P. 27–28;
4. Ežeras ant milžino delno. Sudarė Norbertas Vėlius. V.: Mintis, 1995. P. 34;
   Lietuvių liaudies padavimai. Sudarė Norbertas Vėlius. V.: Mintis, 2010. P. 60.

Temos mokymo planas, pastabos:

26 tema

PAVASARIS ATEINA

Tikslas – mokyti/s pasakoti apie pavasarį, kurti pasaką pagal paveikslėlių seriją; susipažinti su pavasario mėnesių pavadinimais, plėsti žodyną žodžiais, kuriais apibūdinama pavasario gamta; skaityti eiliuotus ir neeiliuotus tekstus apie pavasarį, išgirsti eilėraščio rimą, mokytis rimuoti; kurti tekstą, rašyti žodžius su nosinėmis raidėmis gale, kartoti dvibalsius.

• kalbėsis apie pavasarį, mokysis pasakoti apie jį;
• susipažins su pavasario mėnesių pavadinimais;
• skaitys eilėraščius apie pavasarį, gėrėsis jų vaizdais;
• skaitys O. Jautakės pasakojimą „Kačiukai, kurie tupi medyje“, atsakys į klausimus;
• išmoks žodžių, kuriais apibūdinama pavasario gamta;
• pasakos pagal paveikslėlių seriją apie blindės kačiukus – kurs pasaką;
• mokysis išgirsti eilėraščio eilučių sąskambius, mokysis eiliuoti;
• kartos dvibalsius, nosinių raidžių rašymą žodžio gale;
• rašys teksto atpasakojimą, rašinėlį;
• spręs kryžiažodį pavasario tema;
• klausysis V. Račkaičio pasakojimo „Teka sula“, sužinos, kas ja mėgsta vaišintis, raštu atsakys į klausimus.

Priemonės: Vad., P. 104–107, Pr. sąs. 2, P. 34–37.
Albumai su Lietuvos pavasario vaizdais

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pokalbį apie pavasarį galima pradėti vaikų, tarsi paukščiukų, klegesiu: mestelėkime klausimą: *Kokie žodžiai tinka pavasariui?* arba *Ką galite ir norite pasakyti apie pavasarį? Kokie žodžiai ateina į galvą, kai išgirstate žodį „pavasaris“?* Tegul greitai kiekvienas atsako, gali atsakinėti visi kartu – sukelti klasėje klegesį (nereikia bijoti triukšmo – juk čia žaidimas). Dar būtų įdomiau pamėginti kiekvienam deklamuoti namie išmoktą eilėraščio posmą, bet deklamuoti visiems kartu, tuo pačiu metu. Kad mažiau trukdytų vienas kitam, reikia abipus lūpų pridėti delnus tarsi miške šaukiant *aūū*. Po šio klegesio vyksta rimtesnis pokalbis apie pavasarį: vaikai pasakoja, kaip jiems patinka pavasaris, kas patinka, kada prasideda pavasaris, kokių jo požymių žino, pastebi ir t. t. Deklamuojami posmai apie pavasarį. Aptariama, išsiaiškinama vartojamų žodžių reikšmė. Nepamirškime pavasario mėnesių pavadinimų, jų sekos. Galime paaiškinti vaikams, kodėl tie mėnesiai taip vadinasi. Jie pavadinti paukščių vardais. Pavyzdžiui, kalbininkas Algirdas Sabaliauskas rašo, kad balandžio vardu mėnesį pavadino todėl, „kad tuo laiku balandžiai ypač gražiai burkuoja, o tai ženklas, kad atėjo pavasaris“(1).

vasara
pavasaris
šiluma
šiltas vėjelis
šviečia saulė
tirpsta sniegas
kalasi žolė
sprogsta medžių pumpurai
žydi gėlės
parskrenda paukščiai

kovas
balandis
gegužė

Kitos šios temos sakytinės kalbos užduotys siejasi su skaitomais tekstais ir atliekamos

juos perskaičius: vaikai pasakoja, ką jaučia skaitydami eilėraščių posmus (p. 104), kuria pasaką pagal paveikslėlius (p. 105), kalbasi apie sulos gėrėjus (p. 106, 107). Kla**u**symui skirtas 107-ame puslapyje netrumpas V. Račkaičio tekstas „Teka sula“ (2).

Jo mokiniai klausosi, kai perskaito ir aptaria eilėraštį „Sulos dubenėlis“. V. Račkaičio tekste labai daug įvairius veiksmus nusakančių žodžių. Žinoma, juos galima pakeisti vienu dviem, bet tada kalba nebus tokia vaizdinga, graži. Vaikai neprivalo išmokti tų žodžių, bet paaiškinkime jų reikšmę ir palyginkime *šmižinėja, zuja – bėgioja*; *atplasnoja, purptelėjo – atskrenda, skrenda* ir kt. Kita žodžių grupė – vabzdžių, paukščių, žvėrelių pavadinimai: *skruzdės, musės, bukutis, genys, voverė*. Įsitikinkime, ar visus šiuos žodžius vaikai žino, apžiūrėkime paukščių piešinius (o gal turime jų nuotraukų). Pats pasakojimas nesudėtingas – autorius pasakoja, kas mėgaujasi beržo sula. Taip pirmokai sužino atsakymą į minėto eilėraščio klausimą.

kaptelėti
lašėti
šmižinėti
zuiti
atplasnoti
purptelėti
prakalti
paskanauti
atidumti

skruzdėlė
bukutis
genys

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Vadovėlyje (p. 104) vaikai pirmiausia ras posmų apie pavasarį (3, 4, 5). Galima visiems skaityti visus, galima pasirinkti vieną. Svarbu žadinti vaikų vaizduotę, jų klausti: *Ką matai, ką jauti skaitydamas eilėraščio posmą?* Kaip vaikai gebės, taip atsakys. Be to, būtina išsiaiškinti nežinomus žodžius, poetų pasakymus. Pavasario pradžia Lietuvoje asocijuojasi su blindžių, karklų žiedais – kačiukais ir sula. Todėl ir parinktuose tekstuose rašoma apie šiuos pavasario požymius. Jeigu vaikai jų nematę, nepatyrę ir nėra galimybių parodyti gyvai, reikia paaiškinti tuos dalykus, parodyti nuotraukų, piešinių. Tik tada vaikai geriau supras poetų sukurtus pavasario vaizdus.

dundulis dunda
kalvos bunda
slėniai bunda
plukės ir purienos

gluosnio katinėliai

katinukai galvas kelia
ant rausvų karklų šakų

Vaikams skirta poezija dažniausiai yra rimuota, skambi. Mokykime vaikus išgirsti eilučių sąskambius (rimą), t. y. panašiai skambančias eilučių pabaigas. Aptarkime vadovėlyje skaitytų posmų rimą, paskui raskime jį pratybų sąsiuvinio posmuose (1-as pratimas). Pirmokai mokosi rasti ir suporuoti panašiai skambančius žodžius (2-as pratimas) ir parinkti pagal sąskambius tinkančius žodžius (3-ias pratimas). Žodžiai turėtų susidėlioti taip:

Miške melsvi varp<u>eliai</u>
Žibuoklių sužydė<u>s</u>,
Sugrįš maži paukšt<u>eliai</u>,
Palaukės suskambė<u>s</u>.

Pasimokę rimuoti, pirmokai bando patys eiliuoti. Pagirkime vaikus už jų pastangas, pasidžiaukime jų kūryba, nors ir netobula ji būtų.

drožti – eiti

pūkuoti
spurgeliai

blindė
nektaras

Pirmokams turėtų būti įdomus O. Jautakės pasakojimas „Kačiukai, kurie tupi medyje“ (6) – paprastas siužetas, netikėtos detalės, linksma kūrybinė užduotis (vad. p. 105). Mokytoja kartu su vaikais nusprendžia, kada ir kaip skaitys šį tekstą. Galbūt vaikai jau žinos visus pasakojimo žodžius, kadangi jau kalbėjo apie pavasarį, aptarė eilėraščių posmus. Todėl pasiūlykime visiems savarankiškai perskaityti pasakojimą ir pasižymėti žodžius, kurių nesuprato. Juk nežinomo žodžio reikšmę galima suprasti ir iš konteksto. Aptarkime tekstą – tegul pirmokai atsako į klausimus, pateiktus po tekstu. Kūrybinė užduotis – pasekti pasaką apie blindės kačiukus pagal paveikslėlių seriją. Pirmiausia sekama žodžiu: įsižiūrima į kiekvieną paveikslėlį, pasakomi veikėjai, kur jie yra, ką jie veikia. **Taigi trumpai galima sakyti, kad pasakojant pagal**

medžioti
nesulaukti
išeiti ieškoti
išsigąsti
sulipti

paveikslėlį reikia nepamiršti šių dalykų: aplinkos, veikėjų, ką jie veikia ir dažnai dar ir veiksmo laiko. Po to pasaka rašoma pratybų sąsiuvinyje (4-as pratimas). Kad vaikams būtų lengviau, pateikti žodžiai, pasakymai, kurie reikalingi kuriant pasaką. Tačiau jie surašyti ne iš eilės – reikia atsirinkti reikalingą sakiniui žodį ar pasakymą. Galima dirbti grupėse arba savarankiškai.

133

aukso švilpa
varnėnai švilpia
kurmis kasas
beržo syvai
beržo v**a**istai
sulelės saldumėlis
stypinės garnys
raistas

Labai meniškas L. Gutausko eilėraštis „Sulos dubenėlis“ (vad. p. 106) (7). Kad pirmokai jį suprastų, reikia išsiaiškinti kai kuriuos posakius, žodžius. Tačiau pirmiausia mokytojas raiškiai perskaito šį kūrinį, o vaikai pasiklauso. Ne viską supras, tačiau tikriausiai pajaus džiugią eilėraščio nuotaiką. Tada aiškinamės žodžius ir vaizdus: varnėnai švilpia, kurmis kasas iš po žemių į saulę, visi geria beržo sulą – paspėliokime kas (kitame puslapyje vaikai sužinos). Paieškokime visi kartu, kas eilėraštyje kiekvienam gražu (atsakymai gali būti labia įvairūs), pasiklausykime, kaip skamba eilučių pabaigos, kurios skamba panašiai. Norintieji eilėraštį namie išmoksta atmintinai.

Rašymas. Kalbos sandaros supratimas. Pasaką pagal paveikslėlius jau aptarėme. Eilėraštyje „Sulos dubenėlis“ yra žodžių su **il, ur**, juos būtinai reikia pasimokyti taisyklingai tarti, galima ir nurašyti. Iš šio eilėraščio verta išrašyti du žodžius, kurie atsako į klausimą *ką veikia?,* aptarti jų rašybą (*pučia, švilpia*). Kartojami dvibalsiai, randami skaitytuose tekstuose, (p. 106, 107).

Pratybų sąsiuvinyje yra daugiau rašymo užduočių. Nebaigtų sakinių kryžiažodį (p. 36) spręskime visi kartu arba lenktyniaukime grupelėmis. Atsakymai: 1. žiedas, 2. saulė, 3. giesmės, 4. varnėnas, 5. vyturėlis, 6. paukščiai, 7. pumpurai, 8. gandras, 9. lietus, 10. žibuoklės. Paprašykime mokinių nuspalvinti dvibalsių raides. Šeštas pratimas – klausimai iš klausyto teksto „Teka sula“. Reikia perskaityti klausimą, rasti jo atsakymą puslapio apačioje, iškirpti ir priklijuoti. Kartojama nosinių raidžių rašymas žodžio gale (7-as pratimas). Mokykime pirmokus kelti sakinio žodžiams klausimus, pavyzdžiui: *Ką leidžia iš klevo? Sul**ą**. Kas labai saldi? Sul**a**.*

Namų darbai. Kokią skirti skaitymo užduotį, sprendžia mokytojas kartu su vaikais (išmokti gražiai skaityti kurį nors vadovėlio ar mokytojo pasiūlytą tekstą, eilėraštį ir pan.) Pratybų sąsiuvinyje (p. 37) siūlomas rašinys „Pavasaris mano kieme“. Vaikams reikia atidžiai pasižvalgyti savo kieme ir aprašyti, koks jis pavasarį. Pirmas sakinys yra parašytas. Toliau pateikti klausimai ir galimų atsakymų žodžiai – taigi pagalbos daug. Be to, į talką galima pakviesti namiškius.

Užduotis kitai temai. Sugalvoti ir nupiešti velykinį atviruką, tik nieko jame dar nerašyti.

Literatūra

1. Sabaliauskas A. Iš kur jie? V. 1994. P. 34.
2. Račkaitis V. Pavasario žvanguliai.V.: Vaga, 1984. P. 30–31.
3. Vainilaitis M. Žydras povas povinėja, V.: LRSL, 1995. P. 116.
4. Degutytė J. Saulėtos dainelės. V.: Vaga, 1972. P. 55.
5. Vytienė B. Karklų katinukai. – Kn. V. Auryla. Lietuvių egzodo vaikų ir jaunimo literatūra. 1945–1990. II t. K.: Šviesa. P. 236.
6. Jautakė O. Rožiniai debesėliai. V.: Žuvėdra, 2006. P. 19.
7. Gutauskas L. Kur nakvoja vėjai. V.: Vaga, 1983. P. 67.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

27 tema

SVEIKI SULAUKĘ ŠVENTŲ VELYKŲ!

Tikslas – mokyti/s pasakoti apie Velykų šventę, jos papročius, išmokti eilėraštį apie Velykas, kiaušiniautojų oraciją, rašyti velykinį sveikinimą; plėsti žodyną žodžiais, kuriais apibūdinama ši šventė, margučiai; skaityti tekstus apie Velykas, jų papročius; aprašyti šventės įspūdžius, kartoti balsius, priebalsius, dvibalsius, nosinių raidžių rašymą žodžio gale.

- susipažins su kai kuriais Velykų papročiais;
- kalbėsis apie šv. Velykas, mokysis pasakoti apie šią šventę;
- išmoks žodžių, kuriais apibūdinamos Velykos, margučiai, jų ridenimas;
- jeigu norės, išmoks R. Skučaitės eilėraštį „Avinukas ir žibutė“, kiaušiniautojų oraciją;
- pakartos lietuvių kalbos garsus: balsius, priebalsius, dvibalsius;
- išmoks skaityti tekstus apie Velykas, rasti juose įdomią informaciją, atsakyti į klausimus;
- kartos nosinių raidžių rašymą žodžio gale;
- išmoks rašyti velykinį sveikinimą.

Priemonės: Vad., P. 108–111, Pr. sąs. 2, P. 38–39.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pastaba. Kadangi šv. Velykos yra kilnojama šventė, šios temos laikas taip pat turėtų būti derinamas prie jų datos – skirkime temai savaitę prieš šventes ir palikime pusvalandį laiko po švenčių įspūdžiams aptarti.

Velykos
Velykė
Velykų kiškis
margučiai

Tema susišaukia su šv.Kalėdų tema: kalbamasi apie šventę, jos papročius, skaitomi dalykiniai tekstai, mokomasi eilėraščių. Pirmiausia aptarkime su vaikais, ką jie žino apie šv. Velykas. Tikriausiai apie jas kalbėjo per tikybos pamokas, su tėvais, girdėjo bažnyčiose, jeigu šeima yra praktikuojantys katalikai. Pirmokai tikriausiai dar giliai nesupras šventės esmės – Kristaus prisikėlimo stebuklo, užteks, kad jie pajaus šventės laukimą, džiaugsmą, susipažins su kai kuriais jos papročiais: kiaušinių marginimu, ridenimu (1). Taigi klasėje kalbamasi, kaip šeima ruošiasi Velykoms, kaip jų laukia, kaip margina kiaušinius ir t. t. Kalbamasi ir perskaičius vadovėlio tekstus. Pratybų sąsiuvinyje pirmokai ras klausimus ir pagalbinius žodžius, kad būtų lengviau pasakoti (3-ias pratimas).

ridenti
varžybos
lovelis
pataikyti
nepataikyti

Klausymuisi skirtas Živilės pasakojimas, kaip ji margina kiaušinius (vad. p. 109) ir dalykinis tekstas „Margučių ridenimas“ (vad. p. 111) Mokytojas juos ne tik skaito, bet ir aiškina (2), vaikai žiūri iliustracijas. Žinoma, tie pirmokai, kurių šeimoje yra paprotys marginti ir ridenti margučius, tekstus lengvai supras. Gautas žinias vaikai tikriausiai pritaikys praktikoje – margins, ridens margučius namie, su draugais.

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. R. Skučaitės eilėraštis „Avinukas ir žibutė“ (vad. p. 108) skirtas šv. Velykoms (3). Autorė pasirinko Prisikėlimo simbolį – avinuką(4), kurį su vėliavėle vaikai mato bažnyčioje procesijos metu Velykų rytą. Eilėraščio avinukas tikroviškas, paprastas, vaikui

Velykų avinukas
žydros pėdukės
pamiškė
šlaitelis

artimas. Elėraštis labai šviesus. Perskaitykime jį raiškiai vaikams, leiskime pasimokyti skaityti, tada aptarkime vaizdus: avinukas nuo debesio nušoka, linksmai mekena ir bėga, o jo pėdukės (ne bet kokios – žydros) šaukia bėgti ir vaikus. Ir vėl žydra spalva: pamiškėje žibutės, zuikučiai, margučiai. Poetė į

eilėraštį sudėjo visus Velykų simbolius, suprantamus vaikams. Ar mokytis eilėraštį atmintinai, tegul sprendžia patys vaikai.

Tekstas „Pasakoja vaikai“ – iš tiesų yra vaikų pasakojimai, kaip jie margina margučius. Skaitykime šiuos tekstus diferencijuotai. Darius aiškina glaustai, jo pasakojimas skirtas silpniau skaitantiems. Reikėtų, kad vaikai ne tik išmoktų skaityti, bet ir įsidėmėtų marginimo seką: 1) šepetėlį pamirkyti į klijus, 2) ant kiaušinio išpiešti raštus, 3) apibarstyti sėklomis, kruopomis. Taigi trys veiksmai. Norint padėti vaikams įsiminti, galima parašyti supaprastintą planą: 1) klijai, 2) raštai, 3) sėklos, kruopos.

klijai
pamirkyti
apibarstyti
sėklos
kruopos

Birutė pasakoja apie kitą marginimo būdą – skutinėjimą. Prieš skaitant pateikime vaikams klausimą: *Kodėl skutinėti peiliuku reikia labai atsargiai?* Skaitantieji taip pat turėtų įsidėmėti šio marginimo būdo veiksmus: 1) išvirti ir nudažyti kiaušinius, 2) ką nors nupiešti, 3) išskutinėti.

dažai
nudažyti
išskutinėti
sutrūkti
nesutrūkti

Živilės pasakojimas pats ilgiausias. Ji kartu su močiute margučius margina vašku ir aprašo visa procesą. Šą tekstą, kaip jau buvo minėta, skaito mokytojas, tačiau galima jį pasiūlyti skaityti patiems stipriausiems mokiniams. Tuo pateikime užduotį: perskaitykite ir pasirenkite atsakyti į klausimus: *Ką pirmiausia padaro močiutė? Ką paskui daro Živilė ir močiutė?* Skaičiusieji gali atsakyti žodžiu arba trumpai parašyti močiutės ir Živilės veiksmus: 1) vienas puodas su svogūnų lukštais, kitas su ąžuolo žievėmis, 2) pašildo vašką, 3) ima po smeigtuką ir merkia į vašką, 4) ant kiaušinio piešia raštus, 5) kiaušinius sudeda į puodus, 6) išima ir nušluosto vašką.

svogūnų lukštai
ąžuolo žievės
ištirpęs vaškas
lempelė
smeigtukas
braukti
sudėti
nušluostyti

Vertindami perskaitytus vaikų pasakojimus, pirmokai renkasi jiems labiausiai patikusį margučių marginimo būdą, pasakoja, kaip jie margina.

berašąs
beprašąs
mažas vaikelis
pupų pėdelis
sviesto dubeniukas
pyrago kepaliukas
dešros lankiukas
kiaušinių desėtkiukas

Iš Velykų papročių vadovėlyje pasirinkta Velykės tema ir kiaušiniautojų oracija (p.110). Paaiškinkime pirmokams, kas yra ta Velykė, tada tegul skaito tekstą „Velykės dovana“ (5). O pirmokai ar ieško Velykų rytą margučių? Jų gali paieškoti ir vadovėlio iliustracijoje (p. 110). „Kiaušiniautojų oraciją“ (6), visiems kartu perskačius ir išsiaiškinus žodžius, posakius, reikėtų išmokti atmintinai. Labai graži šio kūrinio, kažkada žiloje senovėje sukurto pačių vaikų, kalba. Mokant tokią oraciją ne gėda ir šiandien eiti kiaušiniauti!

Pratybų sąsiuvinyje pirmokai skaitys eilėraščių posmus (1-as, 2-as pratimas), kitas užduotis.

Rašymas. Kalbos sandaros supratimas. Pirmas pratimas žaidybinis – spalvinti, iškirpti ir priklijuoti patikusį piešinio pavadinimą. Atlikdami antra pratimą vaikai kartoja balsius, priebalsius, dvibalsius, **netariamą i**. Svarbiausia užduotis – išmokti rašyti velykinį sveikinimą (4-as pratimas). Aptarkime su pirmokais visus pavyzdžius, pamokykime rašyti sveikinimą sąsiuvinyje., jį parašo pasigamintame atviruke (5-as pratimas).

Namų darbai. Pirmas pratimas – jau savarankiškai ant pasigaminto atviruko parašyti velykinį sveikinimą (gali nurašyti tą, kurį sukūrė klasėje). Pasiūlykime vaikams pamėginti aprašyti Velykų atostogų įspūdžius (2-as pratimas). Į talką gali pasikviesti tėvelius, kitus namiškius. Jeigu turi galimybių, gali nufotografuoti, į klasę po atostogų atsinešti nuotraukų, surengti parodą. Žinoma, galima panaudoti ir modernias šiuolaikines technologijas: savo atostogų vaizdus pademonstruoti

draugams kompiuteryje, papasakoti. Tiems, kuriems sunku rašyti, gali piešti.

Užduotis kitai temai. Kuo daugiau sužinoti apie paukščius, išmokti apie juos nors dvi tris mįsles.

Literatūra

1. Mes sulaukėm Velykėlių. V.: Periodika, 1989. P. 30.
2. Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas. V.: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2015. P. 175, 237.
3. R. Skučaitė. Laiškas sekmadieniui. V.: Vaga, 1998. P. 24.
4. Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas. P. 312.
5. Ten pat. P. 312.
6. Saulė siuvo marškinaičius. Tautosakos rinkinys pradinių klasių mokytojams. Sudarė Daiva Prakopimaitė. K.: Šviesa, 1991. P. 41–42.

Temos mokymo planas, pastabos:

28 tema

PAUKŠČIAI GRĮŽTA

Tikslas – mokyti/s pasakoti apie pavasarį parskrendančius paukščius, minti apie juos mįsles, mokytis paukščių balsų pamėgdžiojimų, vaidinti trumpą dramos kūrinį, kurti pasaką pagal paveikslėlių seriją; plėsti žodyną žodžiais, kuriais pavadinami ir apibūdinami paukščiai; skaityti eiliuotus ir neeiliuotus tekstus apie paukščius, išmokti eilėraštį atmintinai; kartoti kalbos garsus, nosinių raidžių žodžio gale rašymą, kurti tekstą.

- mokysis pasakoti apie pavasarį parskrendančius paukščius;
- mins mįsles, spręs laiptažodį, mokysis paukščių balsų pamėgdžiojimų;
- skaitys Just. Marcinkevičiaus eilėraštį apie vyturėlį, išmoks jį atmintinai;
- skaitys ir vaidins dramos vaizdelį pagal J. D. Žilaitytės pasakos ištrauką;
- kartos išmoktus ir mokysis naujų žodžių, kuriais įvardijami ir apibūdinami paukščiai;
- kurs pasaką pagal paveikslėlių seriją apie kregždes ir žvirblį, ją užrašys;
- kartos balsius, priebalsius, dvibalsius, netariamą **i**, nosinių raidžių rašymą žodžio gale;

Priemonės: Vad., P. 112–115, Pr. sąs. 2, P. 40–43.
Albumai su Lietuvos paukščių nuotraukomis

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Tema pažintinė – pirmokai kalbasi ir skaito apie pavasarį į Lietuvą parskrendančius paukščius. Pirmiausia leiskime kalbėti vaikams, tegul jie pasako viską, ką žino apie parskrendančius Lietuvos sparnuočius. Apie kai kuriuos jau buvo kalbėta rudenį. Tada daugiau skaitė apie gerves. Dabar daugiau dėmesio skiriama vyturiui, kregždei. Šie paukšteliai nuo seno buvo labai mylimi mūsų kaimo žmonių, todėl apie juos sukurta ir daug sakmių, ir jų balsų pamėgdžiojimų. Išmokime visi kartu nors keletą (1):

pašalys
duonos kampas
skranda

Vyturys (vieversys):

•••
Čiru viru, pavasaris –
Visi vaikai į pašalius
Su duonos kampais,
Su nuogais pilvais.

•••
Čivyru, čivyru, pavasaris,
Jurai, mesk skrandą į pašalį.
•••
Su kelnėm, su kelnėm,
Vaikai su kelnėm!

•••
Čyru vyru, pavasaris,
Palikau vaikelius nelesintus.
Parlėksiu – palesinsiu,
Prakirsiu ledelį – pagirdysiu.

dyvai
plakti
bugurkt

Kregždė:

•••
Tai man dyvai,
Tai man dyvai,
Kaip tuos blynus kepa:

•••
Pati virė,
Pati kepė,
Pati bugurkt.

•••
Aš kregždytė, aš mažytė,
Visus žmones myliu.
Kai jie dirba, kai jie vargsta,

Plaka plaka, plaka plaka, Apie tai netyliu.
Paskiau sviestu tepa.

Kalbantis apie paukščius galima aptarti, kaip jie atrodo, iš ko atpažįstame vieną ar kitą paukštelį. Tam praverstų vaizdinė medžiaga: paukščių nuotraukos, video ir pan. Vaikai jau rudenį susipažino su pagrindiniais paukščius apibūdinančiais žodžiais, dabar šios srities leksiką plečia toliau.
140

dingo užu debesų
šalta ir tamsu
gręžia skylę debesy
saulutė pažiūrės
šviesi
po sparneliu mums
parneš saulės
spindulių

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Vadovėlyje (p. 112) pirmokai ras labai menišką Just. Marcinkevičiaus eilėraštį „Vyturėlis“ (2). Pirmiausia, vaikus nuteikęs klausytis, jį raiškiai perskaito mokytojas. Tada aptariami pirmieji įspūdžiai: ką suprato, regėjo, pajautė vaikai klausydamiesi eilėraščio, gal nesuprato kurių nors žodžių. Būtina aptarti gražius poeto pasakymus: kaip vaikai supranta, ką įsivaizduoja, kai girdi eilutes „Vyturėlis gręžia / Skylę debesy...“, kaip jis gali parnešti po sparneliu saulės spindulių. Jeigu pirmokai yra matę vyturėlį, čirenantį virš pavasarinio lauko, jie supras perkeltinius poeto žodžius. Šį eilėraštį verta išmokti atmintinai, o kur vaikai mokysis – sprendžia patys kartu su mokytoju. Pratybų sąsiuvinyje yra užduotis, palengvinanti šį darbą (1-as pratimas). Vaikams patariama, kaip mokytis eilėraštį, pateikiami posmai su praleistais žodžiais, kuriuos reikia įrašyti nežiūrint į vadovėlį.

Kitas grožinis tekstas yra J. D. Žilaitytės pasakos „Vyturėlis” (3) dramatizacija. Autorė nori paaiškinti, kodėl vyturėlis turi kuoduką ir kodėl jis vis taip aukštai kyla į dangų, leidžiasi ir vėl kyla. Tai panašu į sakmę. Kūrinys parašytas dramos forma, ir pirmokai jį ne tik išmoksta skaityti, bet ir suvaidinti. Darbą klasėje galima diferencijuoti: pasiskirstyti po keturis, pasirinkti vaidmenis, išmokti skaityti pasirinkto veikėjo žodžius ir pasirengti suvaidinti. Paskui viena grupė vaidina, kiti būna žiūrovai.

veikėjas
pasipuošti
išsipustyti
kuodukas
supykti

Aptardami tekstą atkreipkime vaikų akis į vyturėlio išvaizdą (kepurėlė su kuoduku) ir į paskutinius autorės žodžius. Ar vaikai gerai suprato tekstą, gali pasitikrinti pratybų sąsiuvinyje (3-ias pratimas).

Vadovėlyje pirmokai ras mįslių apie paukščius ir paukščių balsų pamėgdžiojimų (p. 114). Šiuos trumpus smulkiosios tautosakos kūrinius galima skaityti porose ar grupelėse. Pasiūlykime vaikams palyginti lietuvių mįsles su JAV mokyklose išmoktomis mįslėmis paukščių tema. Ar jos panašios? Kuo jos skiriasi? Apie kokius paukščius tos mįslės anglų kalba? Padėkime pirmokams rasti „raktinius“ kiekvienos mįslės žodžius, t. y. kurie žodžiai išduoda, kas yra paslėpta mįslėje. Pavyzdžiui: kaulo burna – gaidžio snapas, mėsos barzda – jo karoliai arba karuliai po snapu, ledas – kiaušinio lukštas, sidabras – baltymas, auksas – geltonas trynys, molinė būdelė – kregždės lizdas iš molio, marginaitė – margos genio plunksnos. Mįslių įminimai: *paukštis, gaidys, gulbė, genys, kiaušinis, vyturys, kregždė*. (4).

marginaitė
sidabras
pasikabinęs
molinė būdelė

Labai lengvi paukščių pamėgdžiojimų tekstai (5). Pasiūlykime vaikams juos greitai išmokti atmintinai ir visa klasė choru pamėgdžiokime paukščius – bus gera tarties pamoka.

Pagal P. Mašioto pasakaitę „Kregždės ir žvirblis“ (6) sukurtas komiksas (vad. p. 115). Pirmiausia aptariamas kiekvienas paveikslėlis, skaitomi veikėjų žodžiai. Toliau galima pasirinkti vieną iš dviejų variantų: pasakoti įterpiant veikėjų žodžius arba skaityti po paveikslėliais pateiktus žodžius, jų junginius ir sudarinėti sakinius (žodžiu). Tie žodžiai palengvina silpnai kalbantiems lietuviškai sekti pasaką. Jeigu mokytojas turi kurį nors šio kūrinio šaltinį, gali pasakaitę perskaityti klasėje garsiai – aptarti jos vaizdus, paaiškinti, jeigu vaikai nėra matę kregždės lizdo.

Rašymas. Kalbos sandaros supratimas. Pirmokai toliau mokosi pažinti lietuvių kalbos garsyną ir rašyti išmoktus atvejus. Labai svarbu, kad jie ne tik atpažintų, bet ir taisyklingai tartų ilguosius ir trumpuosius balsius: vadovėlyje skirta tokio tipo užduočių 112-ame, 114-ame puslapyje. Pratybų sąsiuvinyje 4- as pratimas sunkesnis – reikia skirti trumpuosius ir ilguosius balsius,

dvibalsius, **netariamą i** (taip išnaudojamas visas tekstas). **Netariamą i** kartoja atlikdami vadovėlio užduotį (p. 113) ir sąsiuvinio 5-ą pratimą: žodžius su kietai ir minkštai tariamais priebalsiais tarkime ir lyginkime kolektyviai, kad vaikai gerai įsiklausytų ir mokytųsi skirti, kur reikia rašyti **netariamą i**, o kur jos nereikia.

Nosinių raidžių rašymui žodžio gale svarbus 2-as pratimas: paaiškinkime, kaip jį atlikti. Reikia mokyti vaikus kelti žodžiams klausimus *ką?, ko?* Skliausteliuose parašyti ir klausimai su prielinksniais (termino nevartojame), kad būtų po truputį mokomasi kelti ir tokius klausimus, nes žodžių su prielinksniais labai daug skaitomuose tekstuose.

Vadovėlyje atkreipiamas dėmesys į kreipimąsi (p. 113) – jau mokėmės, bet dar kartą tikrai naudinga pakartoti (*Vyturėli*, o ne *vyturėlis*, *Juste*, o ne *Justė* ir pan.). Pratybų sąsiuvinyje plečiamas vaikų žodynas žodžiais, nusakančiais paukščių čiulbėjimą (6-as pratimas). Paaiškinkime vaikams, kad lietuviai sako: *vyturys čirena, varnėnas švilpauja, pempė klykauja, gegutė kukuoja*.

Įdomioji užduotis yra 7-ame pratime – grupelėmis palenktyniauti, kuri greičiau išspręs laiptažodį apie paukščius ir tuo pačiu parodys, kiek paukščių žino. Laiptažodyje paslėpti šių paukščių pavadinimai: (horizontaliai) GEGUTĖ, GERVĖ, ŠARKA, ANTIS, DUDUTIS, VARNĖNAS, GAIDYS, ŽĄSIS; (vertikaliai) GANDRAS, TULŽYS. Paaiškinkime vaikams, kad visų laiptažodžio paukščių pavadinimus jie skaitė vadovėlyje, išskyrus du – dudutis ir tulžys, bet jie yra parašyti šalia laiptažodžio.

Kaip pirmokai išmoko rašyti, gali pasitikrinti rašydami diktantą su draugu poroje (8-as pratimas). Tai nelengvi mokomieji diktantai, tačiau tik taip vaikai gali įsivertinti save – kaip jau geba rašyti tuos atvejus, kurių mokėsi.

Namų darbas. Kruopštumo ir kantrybės pareikalaus klasėje pagal paveikslėlius sektos pasakaitės „Kregždės ir žvirblis“ rašymas. Ją galima rašyti savais žodžiais arba naudojantis pagalbiniais užrašais – pratybų sąsiuvinyje viskas parašyta, tik reikia atidžiai skaityti ir atsirinkti pastraipų seką. Labai svarbus momentas – parašius atidžiai pasitikrinti ir išsitaisyti klaidas. Silpnesniajam turėtų padėti tėvai.

Užduotis kitai temai. Kuo daugiau sužinoti apie pavasarį žydinčias gėles, kitus augalus. Jei turi, atsinešti į klasę jų nuotraukų, atvirukų arba labiausiai patinkančios gėlės piešinį.

Literatūra

1. Lietuvių tautosaka. T. 5. V.: Mintis, 1968. P. 764, 765, 761, 762, 735, 729, 725.
2. Marcinkevičius Just. Laukinė kriaušė. V.: Vaga, 1982. P. 99.
3. Žilaitytė D. J. Balta gėlė. V., 1998. P. 5.
4. Lietuvių tautosaka. V t. V.: Mintis, 1968. P. 520, 521, 522, 525,526, 527;
5. Ten pat. P. 707, 709, 712, 745, 761, 769.
6. Mašiotas P. Kiškis vagilis. V.: Vaga, 1984. P. 3–4.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

29 tema

„PRAŽYDO, PASKLIDO ŽIEDAI PO LAUKUS“

Tikslas – pažinti Lietuvoje pavasarį pražystančias gėles, mokyti/s jas apibūdinti, pasakoti apie labiausiai patinkančią gėlę, skaityti grožinius ir negrožinius tekstus apie gėles, plėsti žodyną gėlių, spalvų pavadinimais, kartoti kalbos garsus, žodžių, kurie atsako į klausimus *ką?, ko?, ką veikia?*, rašymą, kurti tekstą.

- mokysis apibūdinti pavasarį pražystančias gėles;
- pasakos apie savo mėgstamiausią gėlę, ją aprašys;
- skaitys lietuvių poetų eiles apie gėles, patys bandys jas kurti;
- skaitys A. Saksės pasakos „Pienė“ pradžią, sugalvos jos tęsinį;
- išmoks žodžių, kuriais įvardijamos ir apibūdinamos pavasarinės gėlės;
- planuos pasakos ištrauką;
- kartos žodžių, kurie atsako į klausimus ***ką?, ko?, ką veikia?***, rašymą;
- toliau mokysis rašyti žodžius su dvibalsiais, su ***-ytė, elė***.

Priemonės: Vad., P. 116–119, Pr. sąs. 2, P. 44–47.
Pavasarinių gėlių nuotraukos, atvirukai, piešiniai.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Tema susišaukia su anksčiau nagrinėta 28-a tema (jeigu pritrūktų laiko, galima šias temas jungti ir nagrinėti diferencijuojant užduotis: berniukai pasirengtų ir supažindintų klasės draugus su paukščiais, mergaitės – su gėlėmis). Tema pasirinkta ne tik dėl pažintinių tikslų, kad vaikai sužinotų daugiau apie pavasarį Lietuvoje žydinčias labiausiai paplitusias gėles. Kalbėdami apie gėles vaikai turtins savo žodyną gėlių, spalvų, formų pavadinimais, mokysis vaizdingų palyginimų. Nebūtina, kad mokiniai įsimintų visus vadovėlyje pateiktus gėlių pavadinimus, išmoktų atpažinti visas tas gėles. Populiariausios yra žibuoklės, plukės, pienės.

žibuoklė
žibutė
plukė
baltažiedė
geltonžiedė
šilagėlė
puriena
pakalnutė
raktažolė
katpėdėlė
pienė

Mokytojas numato, kaip ir kada vaikai kalbėsis apie gėles, pasakos, jas apibūdins. Tai galima daryti tik susirinkus tą savaitgalį į klasę arba jau perskaičius tekstus apie gėles.

Jeigu pasirenkamas pirmas variantas, surenkime vaikų piešinių, atsineštų nuotraukų, atvirukų parodą, visi kartu apžiūrėkime, aptarkime: kaip viena ar kita gėlė vadinasi, kokia jos spalva, į ką panašus jos žiedas, gal žino, ar ji kvepia ir t. t.

mėlyna
melsva
geltona
gelsva
...
violetinė
balta
marga

lapai: žali, karpyti, švelnūs, pūkuoti, blizgantys

kotelis plonas, trumpas, ilgas

kvepia, nekvepia, labai kvapni

Galima pasiskirstyti grupėmis, pasivadinti kuria nors gėle ir pasirengti apie ją pasakoti klasės draugams. Išklausęs draugų pasakojimų, kiekvienas vaikas apibūdina jam gražiausią gėlę.
Būtų naudinga išmokti nors vieną eilėraštį ar jo posmą apie kurią nors gėlę. Meniškų eilių šia tema yra parašę

lietuvių poetai R. Skučaitė, J. Degutytė, M. Vainilaitis, L. Degėsys ir kt. (1). Be to, nepamirškime palyginti Lietuvoje ir vaikų dabar gyvenamoje vietovėje pavasarį žydinčias gėles.

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Vadovėlyje pirmokai skaitys po posmą apie žibuokles, šilagėles, purienas, pakalnutes, katpėdėles, raktažoles ir pienes. Tai ištraukos iš poetų eilėraščių apie šias gėles (p. 116–117). Vaikai gali pasirinkti, apie kurią gėlę skaityti, išmokti ir perskaityti garsiai. Mokytojas taip pat gali rinktis perskaityti kurį nors eilėraštį visą. Atkreipkime vaikų akis į palyginimus, vaizdingus veiksmažodžius (terminų nevartojame) (*kaip ugnelės melsvos švyti, skleidžia žiedą, iš tolo man moja, medaus kruopelė, mažas žiburėlis...*) Aptarti pateiktus tekstus padės ir klausimai paraštėse: *Kokios spalvos žiedai? Kokios formos arba į ką panašus žiedas?Ką jis primena? Su kuo jį lygina poetė?*

žiedai:
kaip saulutės,
kaip varpeliai,
kaip ugnelės
panašūs į katytės pėdeles, į raktelius

Greta meninio poeto teksto apie pienę vadovėlyje (p. 118) yra ir dalykinis V. Račkaičio tekstas „Pienės“(2) bei ištrauka iš A. Saksės pasakos „Pienė“ (3). Perskaičius pirmą tekstą (siūloma skaityti silpnesniesiems), aptariama, kodėl žmonės nevertina pienių, nors jos gražios, panašios į saulutes (todėl, kad jų labai daug, jų sultys baltos kaip pienas, bet tepa rankas, drabužius palikdamos rudas dėmes, jas sunku nuplauti). Vaikams turėtų būti įdomi latvių rašytojos A. Saksės pasaka, aiškinanti, iš kur atsirado pienės. Skirkime laiko išmokti sklandžiai skaityti šį tekstą (tegul skaito stipresnieji). Tegul pirmokai randa sakinius, kuriais apibūdinama mergaitė, juos garsiai perskaito ir mergytės išvaizdą palygina su piene (geltona skarelė – geltonas pienės žiedas, žalia suknutė – žali pienės lapai, abi dvelkia saule). Ir dar labai svarbi pasakos detalė : mergaitė pardavinėjo ožkelės pieną, todėl ją praminė Piene, o gėlės-pienės sultys taip pat panašios į pieną, tik labai karčios. Svarbiausia užduotis – sugalvoti, kaip mergaitė Pienė virto pavasario gėlepiene. Tegul pirmokai spėlioja (gal pikta ragana ją pavertė, gal ji pati labai norėjo, gal...). Rašytoja gi sukūrė visą Pienės gyvenimo ir meilės Vyturiui istoriją, tik gal ją dar anksti skaityti pirmokams (spręskite patys).

žiedų puokštė
pradžiuginti
nepradžiuginti
pamiškės
pievos
pakelės

ganė ožkelę
pardavinėjo pieną
apsivilkusi suknute
apsigobusi skepetaite

dvelkdavo saule ir pavasariu

skambėjo švelniai ir meiliai
šaukti – šaukiama

Iš naujausios literatūros apie gėles pasirinkta ištrauka iš K. Kasparavičiaus knygos „Sodininkas Florencijus“ (4). Jos turinys paprastas – apie meškiną Florencijų, patį geriausią rožių augintoją Meškinų Karalystėje, – bet rašytojas-dailininkas nuostabiai apibūdina rožių spalvas: skaitykime visi kartu (vad. p. 119) ir analizuokime, kaip galima įdomiai nusakyti vieną ar kitą spalvą. Štai balta gali būti *sniego baltumo, pieno baltumo, gulbės baltumo*. Ir pirmokai galėtų panašiai mėginti nusakyti spalvas, pavyzdžiui: *mano megztukas pavasario lapų spalvos, mano plaukai pienių spalvos, mergaitės lūpos vyšnių spalvos, mano tėčio automobilis prinokusių granatų spalvos* ir t. t.

Aptardami skaitytus tekstus, atsakinėdami į klausimus pirmokai kartu lavins ir savo kalbėjimo, klausymo gebėjimus, o ypač plės žodyną.

Rašymas. Kalbos sandaros supratimas. Apibūdindami gėlę pirmokai mokosi kurti aprašomojo tipo tekstą, derinti sakinio žodžius (pavyzdžiui, būdvardį su daiktavardžiu), kelti sakinio žodžiams klausimus. Kadangi vadovėlio tekstuose daug žodžių su nosinėmis raidėmis gale, toliau įtvirtinama šių žodžių rašyba: keliami klausimai *ką?, ko?*, nurašomi žodžiai, paryškinamos jų galūnės (p. 116, 117, 118, 119). Mokinių akys atkreipiamos ir į tekstų žodžius, kurie nurodo veiksmą ir atsako į klausimą *ką veikia?* – mokomasi rašyti tokių žodžių galūnę **-ia** arba **-a** po **j** (p. 116, 117).

Pratybų sąsiuvinyje rašymo užduotys pirmiausia siejamos su skaitytais tekstais: nuspalvinti gėles ir parašyti jų pavadinimus (1-as pratimas) – taip vaikai pasitikrins, kiek ir kokių gėlių pavadinimų įsiminė, ar atpažįsta šias gėles. Reikia paraginti, kad atlikę užduotį pasitikrintų vadovėlyje. Kaip suprato skaitytus tekstus, paaiškės atlikus ir 2-ą pratimą, jį taip pat būtina pasitikrinti. Dar viena užduotis – nustatyti skaitytos pasakos „Pienė“ pradžią, vidurį, pabaigą, taigi elementariai susipažįstama su teksto sandara, jos lietuviškais pavadinimais (4-as pratimas).

Sunkesnė 3-io pratimo užduotis: reikia parašyti sakinio žodžius, kad jie atsakytų į klausimus, t. y. derinti žodžius ir juos rašyti taikant klausimą: *Pievoje (ką veikia?) šokinėja mažas ėriukas. Jis(ką veikia?) mato (ką?)drugelį.* ir t. t. Viename lapelyje surašyti žodžiai, nusakantys veiksmus, kitame – daiktus, juos reikia rašyti paeiliui. Būtinai visi kartu pasitikrinkime, aptarkime žodžių rašybą.

Penktas pratimas skirtas žodžių su dvibalsiais, su kai kuriomis balsėmis rašymui: pirmiausia šie žodžių junginiai tariami, pasakomi jų garsai, tada įrašomos raidės: *žalia pieva, geltona pienė, meili mergaitė, balta ožkytė, šviesi saulė, pieno puodelis, skepetaitė, juodas debesis, auksiniai plaukai, švarus kiemas, keista gėlė, lauko akmuo.*

Kadangi lietuvių kalboje vartojama daug žodžių su *-ytė, -elė*, po truputį vaikai pratinami juos rašyti pagal pavyzdį (6-as pratimas). O pasitikrinti, kiek išmoko spalvų pavadinimų, kviečia 7-o pratimo užduotis-žaidimas.

Namų darbai. Pirmokams teks perskaityti 1-o pratimo sakinius, kurie sudaro tekstą apie Kasparo tėtį-sodininką, ir iš dviejų žodžių pasirinkti vieną tinkantį, pavyzdžiui: *Jis (ką veikia?) prižiūri (ką?) sodą.* Antra užduotis – kūrybinė: nupiešti arba nufotografuoti labiausiai patinkančią gėlę ir ją aprašyti. Kad vaikams būtų lengviau, pateikti klausimai. Į talką jie gali kviestis ir namiškius. Šiuos vaikų rašinius būtinai aptarkime kitą šeštadienį.

Užduotis kitai temai. Jeigu tai bus prieš Motinos dieną, nupiešti atviruką mamytei arba senelei. Jeigu yra galimybių, paieškoti joms skirto eilėraščio.

Literatūra

1. Skučaitė R. Žvangučiai. V.: Vaga, 1976; Degutytė J. Saulėtos dainelės. V.: Vaga, 1972; Vainilaitis M. Žydras povas povinėja. V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1995; Degėsys L. Žolynas. V.: Kronta, 2006.
2. Račkaitis V. Miško etiudai. V.: Vyturys, 1985. P. 44.
3. Saksė A. Pasakos apie gėles. Iš latvių kalbos vertė Renata Zajančkauskaitė V.: Vaga, 1969. P. 21–22.
4. Kasparavičius K. Sodininkas Florencijus. V.: Nieko rimto, 2007. P.10.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

30 tema

TAU, MAMYTE

Tikslas – kalbėtis apie Motinos dieną, kokia šios šventės prasmė, kaip sveikiname savo mamytes, seneles, skaityti joms skirtus kūrinius; plėsti žodyną žodžiais, apibūdinančiais motiną; išmokti padainuoti dainą, skirtą motulei, susipažinti su lietuvių lopšinėmis, jų mokytis; kartoti žodžių su netariama i rašymą, mokytis taisyklingai tarti žodžius su il, rašyti sakinius, sveikinimą.

• kalbėsis apie Motinos dieną, kaip ji švenčiama;
• mokysis gražiausių žodžių apie mamytę, senelę, pasakos apie jas;
• skaitys lietuvių poetų eiles apie mamą, senelę, patys bandys kurti;
• mokysis padainuoti lietuvių dainą „Močiute, motinėle“, lopšinę arba žaidinimą;
• išmoks dainų, lopšinių, žaidinimų žodžių;
• kartos žodžių su **netariama i** rašymą;
• toliau mokysis taisyklingai tarti žodžius su **il**.
• išmoks rašyti sveikinimą mamytei, senelei;
• klausysis mokytojo skaitomo V. Račicko pasakojimo „Mamos šlepetės šiltesnės“, pagal savo amžiaus galimybes jį aptars.

Priemonės: Vad., P. 120–123, Pr. sąs. 2, P. 48–49.
Vaikų pasigaminti atvirukai.
Lapeliai žodžiams rašyti

mylėti
auginti
rūpintis
globoti
saugoti
pergyventi
jaudintis
gaminti valgyti
skalbti drabužius
tvarkyti namus
padėti mokytis
rūpintis sergančiu

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Šventinė tema turėtų būti derinama prie pačios šventės datos ir renginių mokykloje. Kiekvienas mokytojas galbūt turi savo scenarijų, jam patinkančius ir jo mokiniams tinkančius kūrinius. Pavyzdžiui, gali būti surengtas piešinio ar eilėraščių deklamavimo konkursas, skirtas mamai, o gal visa klasė dalyvauja mokyklos Mamyčių šventėje. Vadovėlyje siekiama paskatinti vaikus kalbėti apie savo mamą, išmokti gražių žodžių apie ją. Jeigu pirmiausia vyks pokalbis, mokytojas tikriausiai pamatys, koks dar siauras vaikų žodžių apie mamą, močiutę kraitis. Todėl būtina aptarti skaitomus tekstus, išsiaiškinti jų žodžių reikšmę, pasidžiaugti tais gražiais žodžiais. Kuria linkme su pirmokais kalbėtis apie mamą, kad nebūtų tuščiažodžiaujama? Pagrindinė vaikų mintis bus – mano mama labai gera, graži. Taip sako viso pasaulio vaikai. *Kodėl tu taip sakai? Ką ji daro gero? Kaip ji tavimi rūpinasi? Kokie mamos darbai? Kodėl ji tau graži?* Štai keli pagalbiniai klausimai, kuriuos galime užduoti vaikams. O žinodamas savo klasės situaciją mokytojas galbūt pateiks ir kitokių klausimų. Tik būkime korektiški, atidūs klausdami to vaiko, kuris galbūt neturi mamos ar yra kitokių problemų. Nepamirškime ir močiučių. Juk ne viena močiutė rūpinasi mumis – atveža į mokyklą, seka pasakas, pasakoja apie Lietuvą, moko dainų ir t. t. Nuteikime vaikus atidžiai klausytis draugų pasakojimų.

Vadovėlyje (p. 123) klausymuisi skirtas V. Račicko pasakojimas „Mamos šlepetės šiltesnės“ (1). Jį turėtų skaityti mokytojas, o vaikai tik klausytis ir aptarti. Tačiau stipresnėje klasėje gali šį tekstą skaityti ir vaikai. Rašytojas pasakoja apie labai skaudžią Lietuvos problemą – močiutėms paliktus auginti vaikus. Mergaitės mama išvažiavo uždarbiauti į užsienį, o ji liko su močiute. Kaip

mergaitė ilgisi mamos! Pirmokams galime nesakyti šios su emigracija susijusios problemos, tiesiog paaiškinti, kad mamai teko ilgam išvažiuoti ir mergaitė liko su ją labai mylinčia močiute. Paklauskime vaikų, kaip mergaitė ilgisi mamos. Ką ji daro? Raskime labai paprastus atsakymus į klausimą: aunasi mamos šlepetes, nes jos šiltesnės, rengiasi mamos drabužiais... Megztinis kvepia mamos keptais blynais, mamos plaukais, mamos kalba... Neapsakomas mergaitės ilgesys ir visa mamos meilė sudėta į šį graudoką pasakojimą. Nebijokime vaikų sugraudinti – gal jie bus jautresni. O po aptarimo seka dar viena tema – kaip pirmokai pasiilgsta savo mamų, kai jos išvyksta.

mylima
mylimiausia
miela
mieliausia
brangi
brangiausia
švelni
švelniausia
...

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pirmiausia skaitomas vaikų poetoVytės Nemunėlio labai populiarus eilėraštis „Mieliausiai mamytei“ (2). Poetas kalba vaiko vardu ir pasako pačius svarbiausius žodžius apie mamą: *mieliausia iš tūkstančio kitų, be jos gyventi pasauly būtų sunku* (prisiminkime, kaip skriaudžiama pasakų našlaitė). Tegul vaikai dar ir dar kartą skaito šiuos žodžius. Iš tiesų mamai tinka patys gražiausi žodžiai su pabaiga *-iausia.* Su jais vadovėlyje siūlomas ir žaidimas (p. 120). Padalykime vaikams mažų lapelių, skirkime laiko, tegul kiekvienas parašo jam pačius gražiausius žodžius apie mamą močiutę. Paskui įmeta į pintinėlę. Šiuos žodžius galima skaityti ne kartą, su jais sudaryti ir parašyti sakinių.

Mamai, močiutei skirtų tekstų pirmokai ras ir pratybų sąsiuvinyje (1-as, 2-as, 4-as, 5-as pratimas). Pirmasis pratimas skirtas mokytis rasti svarbų teksto sakinį (pagrindinę mintį). Nesvarbu, kad vaikai galbūt pabrauks skirtingus sakinius – svarbu, kad jie apmąstys tą trumpą tekstą. Antras pratimas – ištrauka iš J. Švabaitės-Gylienės knygos “Gabriuko užrašai” (3). Pirmokai randa tekste šventiškai pasipuošusių vaikų aprašymą ir gali patys papasakoti, kaip jie ruošėsi Motinos dienai. Taigi skaitymą keičia kalbėjimas.

Penktame pratime yra keletas posmų, skirtų mamai, močiutei (4). Juos reikėtų perskaityti ir pasiūlyti vaikams, kad kiekvienas išsirinktų jam patį gražiausią ir nurašytų į sveikinimą mamytei ar močiutei.

motina
motinėlė
galva
galvelė
sena + galvelė = sengalvėlė

pailsti
nuvargti
ant rankelių
prie lopšelio
pražiūrėti akeles

Vadovėlyje siūloma pasiklausyti senos lietuvių dainos „Močiute motinėle“ (5). Aptarkime su vaikais senus, bet labai prasmingus žodžius. Gal kam atrodo, kad šiandien lengviau vaikus auginti, bet jeigu paklaustume savo mamos, ji papasakotų, kaip rūpinosi, kai sūnus ar dukra sirgo, kaip juos saugojo ir saugo nuo blogų žmonių, kaip jaudinasi dėl išdaigų, dėl nesėkmių mokykloje ir pan.

Kalbant ir skaitant apie mamą, močiutę, tinka susipažinti su lietuvių lopšinėmis, žaidinimais (6). Galima diferencijuoti: vieni mokiniai išmoksta skaityti lopšinę, kiti – žaidinimą (vad. p. 122). Paskui visi kartu mokosi dainuoti, žaidinti.

lig berželio aukščio
lig kiškelio greičio
lig ąžuolo drūčio
lig pienelio balčio

Lopšinėje vartojami labai gražūs palyginimai, paaiškinkime juos mokiniams. Kokie gražūs mamos linkėjimai sūnui ar dukrai! O žaidinime yra vaikams nežinomų žodžių, kuriuos reikia išsiaiškinti. Tik žinokime, kad geležinis tiltas nebūtinai turi būti iš geležies – taip sakoma apie stiprų daiktą ir net žmogų. Nepamirškime pamokyti taisyklingai tarti žodžius su **il**

čiulkinėlis
geležinis tiltas
smėleliu išpiltas
takelis
šulinėlis

(*tiltas, miltai*)

Rašymas. Kalbos sandaros supratimas. Svarbiausias šios temos rašto darbas – išmokti parašyti sveikinimą mamytei, senelei (6-as pratimas). Vaikams siūlomos sveikinimo frazės, tačiau gebantys jas gali sugalvoti patys. Paaiškinkime, kad svarbiausia nuoširdumas, nebijoti išsakyti savo jausmus, perteikti švelnumą. Gražu įrašyti ir poeto posmą, tik reikia nurodyti autorių (galima skliausteliuose).

Kuriuos rašybos dalykus mokytojas numatys kartoti, renkasi pats. Tarsi "pakeliui" vaikai iš vadovėlio tekstų išrašo žodžius su **netariama i** (p. 121, 122). Siūloma vienas kitam padiktuoti žodžius, kuriuos kaitant atsiranda **netariama i** (p. 123). Sunkesnė užduotis pratybų sąsiuvinyje: ne tik iš tekstų išrašyti žodžius su **netariama i**, bet ir išsiaiškinti, kodėl žodžiuose *priėjo, pianino* jos nėra (paprasčiausiai pasiklausykime, kaip tariame tuos žodžius) (3-ias pratimas).

Namų darbas. Klasėje išmokę be klaidų parašyti sveikinimą, jį gražiai perrašo ant pačių pagaminto atviruko. Žinoma, gali būti skirti ar pasirinkti kitokie namų darbai – tai lemia klasės situacija. Šaunu, jeigu vaikai ne tik mokykloje, bet ir namie mamoms, močiutėms surengia koncertą ar padeklamuoja išmoktus eilėraščius. O galbūt nudirba dar niekada neatliktą darbą ir taip maloniai nustebina jam brangius žmones.

Užduotis kitai temai. Sužinoti kuo daugiau profesijų pavadinimų, juos užrašyti lapelyje (kvieskime suaugusiuosius į pagalbą).

Literatūra

1. Račickas V. Paukšteliui šalta. V.: V. Račickas, 2012. P. 9.
2. Vytė Nemunėlis. Tėvų nameliai brangūs. V.: Vyturys. 1995. P. 67.
3. Švabaitė-Gylienė J. Gabriuko užrašai. V.: Lietus, 1993. P. 100–101.
4. V. Auryla. Lietuvių egzodo vaikų ir jaunimo literatūra. 1945–1990. II t. Poezija ir dramaturgija. K.: Šviesa, 2003. P. 93; R. Skučaitė. Aš – eilėraščių knyga. V.: Nieko rimto, 2009. P. 47; J. Degutytė. Saulėtos dainelės. V.: Vaga, 1972. P. 46; Z. Gaižauskaitė. Kur keliauji, debesėli. K.: Aušra, 2008. P. 40; V. Palčinskaitė. Sapnų taškuota sraigė. V.: Vaga, 1997. P. 44.
5. Ganau ganau aveles. V.: Vaga, 1967. P.12–13.
6. Lietuvių tautosaka. I t. V. Valst. politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1962. P. 577, 580; Bitė ritė baltaragė. Vaikų žaidinimai. V.: Vaga, 1981.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

31 tema

PROFESIJOS IR VAIKŲ SVAJONĖS

Tikslas – kalbėtis apie profesijas, plėsti žodyną su žinomiausiomis profesijomis susijusiais žodžiais, mokytis pasakoti, kuo svajoja būti; skaityti tekstus apie mokytojo, kario profesiją; klausytis skaitomo teksto apie berniuko svajonę; išmokti vaikų žaidimą; kartoti lietuvių kalbos garsus, žodžių, kurie atsako į klausimą *ką veikia?*, rašymą, pasitikrinti, kaip išmoko rašyti žodžius su netariama i, kurti tekstą.

• kalbėsis apie profesijas, aiškinsis, ką veikia įvairių profesijų žmonės;
• diskutuos, kodėl svarbi mokytojo profesija;
• pasakos, kuo svajoja būti užaugę;
• skaitys įdomius tekstus apie mokytojo, kario profesiją, atsakys į klausimus;
• plės žodyną profesijų pavadinimais, jas apibūdinančiais žodžiais;
• išmoks lietuvių vaikų žaidimą „Klausė žvirblis čiulbuonėlis“;
• kartos žodžių, kurie atsako į klausimą *ką veikia?*, rašymą;
• pasitikrins, kaip išmoko rašyti žodžius su **netariama i**;
• kurs rašinį „Kuo aš būsiu, kai užaugsiu“;
• klausysis mokytojo skaitomos ištraukos iš L. Dovydėno knygos „Naktys Karališkiuose“, žavėsis veikėjo fantazija.

Priemonės: Vad., P. 124–127, Pr. sąs. 2, P. 50–53.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Šios temos pageidavo mokytojai. Pokalbį apie profesijas galima organizuoti įvairiai – renkamasi pagal mokinių galimybes, aplinkybes. Vienas mokytojas gal norės rimto pokalbio, kitas – žaidimo, trečias gal pasikvies į klasę kokios nors profesijos atstovą, kad papasakotų vaikams, ir pan. Vienas iš variantų siūlomas vadovėlyje (p. 125) – aptarti nuotraukose pavaizduotas profesijas. Kitas siūlomas pratybų sąsiuvinyje (8-as pratimas) – lenktyniauti grupėse, kuri žino daugiau profesijų. Vaikai dar negebės plačiai pasakoti apie įvairias profesijas, pakaks, jei pasakys, ką veikia, dirba tos profesijos žmonės. Taigi reikės sužinoti ne tik lietuviškus profesijų pavadinimus, bet ir įvardyti tų žmonių atliekamus veiksmus. Taip praktiškai vaikai susipažins su giminiškais žodžiais, supras, kad jie gali būti padaromi vienas iš kito. Galime pasiūlyti pažaisti tokiais žodžiais, pavyzdžiui: mokytojas pasako žodį *kepti*, o vaikai turi sugalvoti kuo daugiau iš jo padarytų žodžių: *kepėjas, kepėja, kepykla, kepinys, keptuvė; gydyti – gydytojas, gydytoja, gydymas, gydykla*, ir pan. Vaikai sužino, kad lietuvių kalboje moterų ir vyrų profesijų pavadinimai šiek tiek skiriasi, ir mokosi juos vartoti pasakodami apie

kepti duoną
auginti javus
arti dirvą
gydyti žmones
saugoti žmones
gydyti gyvūnus
ginti tėvynę
statyti namus
pilotuoti lėktuvą
šokti
dainuoti

kepėjas, kepėja
ūkininkas, ūkininkė
gydytojas, gydytoja
policininkas, policininkė
veterinaras, veterinarė
vairuotojas, ...
karys
lakūnas
statybininkas
astronautas
dailininkas
balerina
dainininkas
solistas

savo profesines svajones. Mergaitė turėtų sakyti, pavyzdžiui, *Aš būsiu policininkė*, o ne *policininkas*, o berniukas – atvirkščiai. Paskatinkime vaikus fantazuoti apie savo būsimą profesiją, išklausykime visų pasakojimų ar bent pasisakymų.

dangaus platybės
paparčio žiedas
sermėga
žvaigždė plazda
užsirioglinti
kaip koks kūtvėla

Vadovėlyje (p. 126) yra trumpa ištrauka iš JAV gyvenusio ir kūrusio lietuvių rašytojo Liudo Dovydėno puikios knygos „Naktys Karališkiuose“ (1). Mikutis, šios knygos veikėjas, svajoja, ką darys Joninių naktį radęs paparčio žiedą. Nuotaikingai perskaitykite pirmokams berniuko svajones, paaiškinkite nežinomus žodžius, pasidžiaukite naivia jo kalba. Juk tuomet dar niekas neskrido į kosmosą, o be to, ir šiandien astronautai dar nepasiekė nė vienos žvaigždės. Ši ištrauka siūlo mintį pakalbėti su pirmokais labai šiuolaikiška tema – apie astronautiką, kuri berniukams tikriausiai labai įdomi, ypač gyvenantiems JAV, girdintiems apie šios šalies astronautikos laimėjimus.

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas.

mokytas
siurbčioti
tošinis puodelis
pagrobti
gudrauti
bartis
nesibarti

Pirmasis skaitymui skirtas tekstas (vad. p. 124) yra ištrauka iš šiuolaikinio ir savito lietuvių vaikų rašytojo R. Černiausko knygos „Slieko pasaka“ (2). Joje veikia ne tik vaikai, bet ir sliekai, o vienas iš veikėjų, mokytas Poška, gyvena ąžuolo drevėje. Kaip vaikai sužinos skaitydami, knygoje nutinka nepaprastų, netikėtų dalykų, pavyzdžiui, dingsta mokytojai. Ištraukoje mergaitė Ievutė aiškina, kodėl reikia mokytojų. Užduokime vaikams šį klausimą, kad jie, skaitydami tekstą, rastų į jį atsakymą. O tada visi kartu padiskutuokime, ar mergaitė Ievutė teisi. Taigi vyks išsamesnis pokalbis apie mokytojo profesiją. Vadovėlyje šio pokalbio siekiama tikslingai – reikia, kad vaikai gerbtų mokytojo profesiją, suprastų jos svarbą. Todėl ir siūloma pratęsti sakinį: *Jei nebūtų mokytojų, tai nebūtų ir gydytojų, ir...*

pistoletas
šautuvas
kulkosvaidis
patranka
šaudyti
šūvis
saldus karas
puota

Labai linksmas rašytojos K. Gudonytės tekstas apie kareivio profesiją (3). Jį vaikai gali skaityti savarankiškai (vad. p. 126) ir pasakyti, kas patiko, buvo juokinga. Berniukai tikriausiai žinos daug žodžių, susijusių su kario profesija, jie gali šį tekstą perskaityti garsiai, pakomentuoti mergaitėms. Jie turėtų ir papasakoti, ką žino apie kario profesiją, nors yra ir mergaičių, kurios domisi šia veikla.

Kad pirmokams nenusibostų pokalbiai ir tekstai apie profesijas, vadovėlyje (p. 127) siūloma išmokti vaikų žaidimą „Klausė žvirblis čiulbuonėlis“ (4). Tarsi juokais jis susietas su daržininko, daržininkės profesija. Vaikai žaisdami susipažįsta su visu aguonėlių auginimo ciklu, sužino daug naujų žodžių, o svarbiausia – išmoksta žaisti šį seną ir mūsų senelių vaikystėje mėgtą žaidimą (tuomet aguonos dar nebuvo siejamos su narkotikais). Mokykime jį natūraliai, žaisdami, o ne „kaldami“ (paaiškinimai yra šalia teksto, juos gali skaityti mokytojas). Šį žaidimą galima dažnai prisiminti ir pažaisti.

žvirblis čiulbuonėlis
pilkas karvelėlis
aguonos
aguonėlės
sėti→dygti →augti
→žydėti →nokti
→rauti →krėsti
→valgyti
gardžios
skanios

Rašymas. Kalbos sandaros supratimas. Mokslo metai eina į pabaigą, todėl siekime pakartoti ir įtvirtinti elementarias žinias apie kalbos garsus bei rašybos atvejus, kurių buvo pradėta mokytis. Kaip jau įprasta, vadovėlyje yra tokių užduočių: pirmokai nurašo skaityto teksto sakinį ir skirtingomis spalvomis nuspalvina balses ir priebalses, dvibalsius žyminčias raides (p. 124), kelia klausimą *ką veikia?* ir rašo žodžius (p.125, 126, 127).

Pratybų sąsiuvinyje užduotys įvairesnės. Linksmas 1-as pratimas – pabūti mokytoju ir ištaisyti vieno mokinio, kurio vardas Mikė, klaidas. O tos klaidos, anot autoriaus V. Račicko (5), kaip ne visų žmonių. Išsiaiškinkime su pirmokais, ko nemoka Mikė: rašyti žodžių su **netariama i**, su **j**, ištaisykime

klaidas ir tyliai pamąstykime, ar mes nedarome panašių klaidų. Panašūs ir 2-as, ir 3-ias pratimas – pasitikrinti ir įsivertinti, kaip išmoko rašyti žodžius su **netariama i** (negalime norėti, kad jau pirmokai išmoktų juos rašyti).

Trys užduotys skirtos žodžių darybos žaidimui: vaikai randa panašius žodžius, juos suporuoja arba parašo (4-as, 5-as ir 10-as pratimas). Kartojami žodžiai, kurie atsako į klausimą *ką*

veikia?, (6-as pratimas). Greta esančiame lapelyje vaikai mato, kokios raidės rašomos tokių žodžių gale. Atkreipkime akis į **ia** ir **ja**, nes tariame ir girdime **e**. Pirmokams savarankiškai įrašyti reikės šiuos žodžius: *moko, gydo, kepa, siuva, skalbia, dainuoja*. O 7-o pratimo sakiniuose sumaištis dėl kai kurių raidžių – reikia ne tik pasijuokti, bet ir pataisyti: *kepa – kerpa, skalbia – skelbia, veda – verda, gadina – gamina, vedžioja – medžioja*.

Ar atidžiai skaitė tekstus, vaikai pasitikrins atlikdami 9-ą pratimą. Su pokalbių tema susietas jau pradžioje minėtas 8-as pratimas ir žaidimas, kuris aprašytas 11-ame pratime.

Namų darbai. Dar kartą prisimenama žodžių, kurie atsako į klausimą *ką veikia?,* rašyba (1-as pratimas). Kiekvienas mokinys turės namie atidžiai perskaityti šio pratimo tekstą – ištrauką apie įdomų šuniuką Maurą iš rašytojo A. Zurbos knygos "Daktaras Mauricijus" (6) – ir atsakyti į klausimus (2-as pratimas). Tačiau svarbiausia ir sunkiausia užduotis – prisiminti viską, kas klasėje kalbėta apie profesijas ir parašyti rašinį „Kuo aš būsiu, kai užaugsiu" (3-ias pratimas). Kad būtų lengviau, vaikams pateiktos gairės: klausimai ir galimų atsakymų pradžios. Praverstų ir tėvelių pagalba. O klasėje sudarykime šių rašinių rinkinį ir paslėpkime. Įdomu bus juos skaityti po keliolikos metų.

Užduotis kitai temai. Prisiminti įdomiausią savo kelionę ir išmokti trumpai papasakoti apie ją. Jeigu turi, atsinešti kelionės fotografijų.

Literatūra

1. Dovydėnas L. Naktys Karališkiuose. V.: Vyturys, 1992. P. 39.
2. Černiauskas R. Slieko pasaka. V.: Versus Aureus, 2007. P. 57–58.
3. Gudonytė K. Gėlių dvaras. V.: Lietus, 2002. P. 92.
4. Lietuvių tautosaka. T. 5. V.: Mintis, 1968. P. 1057.
5. Račickas V. Mikė ir Juozapėlis. V.: V. Račickas, 2002. P. 67–69.
6. Zurba A. Daktaras Mauricijus. V.: Gimtasis žodis, 2009. P. 28–29.

Temos mokymo planas, pastabos:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

32 tema

MŪSŲ KELIONĖS

Tikslas – kalbėtis apie keliones, pasakoti patirtus įspūdžius, neakivaizdžiai keliauti po Lietuvą, kitas šalis, fantazuoti, plėsti žodyną šios temos žodžiais; skaityti tekstus apie keliones, spręsti kryžiažodį; pasitikrinti, kiek moka lietuviškų skaitmenų pavadinimų, kartoti žodžių, kurie atsako į klausimus *ką?, ko?,* rašymą, rašyti sakinius, tekstą.

• kalbėsis apie keliones, mokysis pasakoti kelionėje patirtus įspūdžius;
• mokysis orientuotis žemėlapyje, nupasakoti savo pasirinktą maršrutą, neakivaizdžiai keliauti;
• skaitys V. Žilinskaitės tekstą apie kelionę lėktuvu, atsakys į klausimus, iliustruos;
• plės žodyną vietovių, transporto priemonių pavadinimais, kelionę apibūdinančiais žodžiais;
• mins mįsles apie transporto priemones, spręs kryžiažodį;
• kartos žodžių, kurie atsako į klausimus *ką?, ko?,* rašymą;
• pasitikrins, kaip išmoko lietuviškai skaičiuoti;
• rašys sakinius, tekstą;
• klausysis mokytojo skaitomos ištraukos iš V. V. Landsbergio knygos „Arklio Dominyko kelionė į žvaigždes“, fantazuos pagal klausytą kūrinį.

Priemonės: Vad., P. 128–131, Pr. sąs. 2, P. 54–57.
Pasaulio žemėlapis arba gaublys.
Lietuvos žemėlapis.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Kelionių tema labai plati. Tikriausiai mokinių šeimos daug keliauja. Todėl pokalbį galima pradėti nuo vaikų į klasę atsineštų nuotraukų, jų kelionių įspūdžių, tegul ir padrikų. Gali savo įspūdžius pasakoti mokytojas, o vaikai klausytis. Kelionių temoje galima išskirti keletą potemių, pavyzdžiui: kelionės į Lietuvą ir po Lietuvą, kelionės po Ameriką, kelionės į tolimas šalis, fantastinės kelionės. Vadovėlyje pateiktos užduotys leidžia pasirinkti ir plėtoti norimą, vaikams artimiausią potemę.

Šiandieniniai pirmokai smalsūs, guvūs, jau daug žinantys. Todėl pokalbis apie kelionę į Lietuvą pradedamas vadovėlyje žemėlapio tyrinėjimu (p. 128). Visi kartu aptarkime maršrutą nuo miesto, kuriame dabar mokiniai gyvena (pavyzdžiui, Čikagos), iki Lietuvos, o tiksliau Vilniaus arba Kauno. Pirmokai, mokytojui padedant, randa ir pasako žemynus, vandenyną, jeigu gebės, valstybes, didžiausius miestus. O tada pasakojami asmeniniai įspūdžiai: kada skrido, iš kur ir į kur, ką matė, ką jautė ir t. t. Paklauskime vaikų, buvusių Lietuvoje, kokį įspūdį padarė Lietuva, ką

kelias
kelionė
keleivis
transporto priemonės: automobilis, lėktuvas, laivas, traukinys...
žemynai: Amerika, Europa, Azija, Afrika...
vandenynai: Atlanto, Ramusis, Indijos...
stotys: geležinkelio stotis
autobusų stotis
metro stotis
aerouostas

ten matė, sutiko, patyrė. Toliau susipažįstama su Lietuva: vaizduotėje, žiūrint į žemėlapį, keliaujama Nemunu (p. 128), pasakojama, pro kokius miestelius plaukiama, kokias pilis, piliakalnius mato pakeliui. Pratybų sąsiuvinyje kelionė Nemunu pavaizduota schemoje (1-as pratimas) – užrašomi miestelių pavadinimai. Jeigu mokytojas turi vaizdinės medžiagos, ją parodo (yra gražių, jau anksčiau mūsų minėtų albumų). Taigi pirmokai prisimena, ką mokėsi apie Lietuvos upes, pagilina savo žinias, plečia žodyną.

156

Kita pokalbio apie keliones tema platesnė, įvilkta į žaidimą. Mokytojas skaito ir paaiškina žaidimo taisykles (p. 129). Žaidžiama grupelėse. Nebūtina atlikti visas vadovėlyje nurodytas užduotis, įvykdyti visus nurodymus. Vaikai „keliauja“ pagal galimybes, pasirengia ir paskui apie savo kelionę pasakoja visai klasei. Atlikdami šią užduotį pirmokai labai daug ką pakartos, įtvirtins, ko mokėsi: apie metų laikus, apie aprangą, apie upes, gamtą ir kt. Plės savo žodyną Žemės kraštus įvardijančiais žodžiais, keliavimo būdą nusakančiais žodžiais, mokysis juos vartoti sakinyje (*važiuosime – važiuosiu, plauksime – plauksiu* ir t. t.). Mokytojas gali lentoje užrašyti svarbiausius klausimus, kad vaikams būtų lengviau orientuotis: *Ką matysime? Ką sutiksime? Ką patirsime? Ką parvešime lauktuvių?*

gaublys
šalis
šiaurė
pietūs
rytai
vakarai
šiltieji kraštai
šaltieji kraštai
džiunglės
dykumos
kalnai

skrisime
plauksime
važiuosime
eisime
kopsime

mintis
mintys
svoris
besvoris
švytėti
spinduliuoti
švystelėti
nusidriekti

Vadovėlyje (p.131) pirmokai ras su fantastine kelione susijusią užduotį: klausysis mokytojo skaitomo V. V. Landsbergio fantastinio pasakojimo „Arklio Dominyko kelionė į Mėnulį“ (1), jį aptars ir patys fantazuos apie netikėčiausias keliones. Būtina išsiaiškinti nežinomus žodžius, aptarti vaizdingus pasakymus. Ypač svarbi pasakojimo išnaša, paaiškinanti žvaigždžių taisyklę. Vaikai gali šią taisyklę pritaikyti ir pačių kuriamuose fantastiniuose pasakojimuose. Įvairių idėjų pasiūlyta pratybų sąsiuvinio 56-ame puslapyje (9-as pratimas). Galima dirbti individualiai, su suolo draugu ar drauge arba grupelėse. Pasirenkama patikusi idėja (arba sugalvojama visai nauja) ir fantazuojama, kaip keliaus, pavyzdžiui, ant žąsino nugaros (sąsaja su S. Lagerliof „Stebuklingomis Nilso kelionėmis“), ant banginio nugaros ar kt. Skatinkime pirmokus kuo daugiau fantazuoti, atidžiai klausytis draugų pasakojimų.

kūnas lengvas tarsi pūkelis
koja tarsi besvorė

švelniai ir lengvai – tarsi
koks pienės pūkas

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pagrindinis skaitymui skirtas tekstas (vad. 130) – V. Žilinskaitės „Skrydis“ (2). Autorė labai vykusiai atskleidžia mažo berniuko jausmus, pojūčius pirmą kartą skrendant lėktuvu (čia dar viena tema pokalbiui – ką vaikai jautė, kai prmą kartą skrido lėktuvu). Pasirenkamas skaitymo būdas (tyliai ar garsiai), silpnesnieji gali skaityti tik pažymėtą teksto dalį. Skirkime laiko pasimokyti skaityti, jeigu manome, kad to reikia.

Pasakojimas aptariamas pagal klausimus po tekstu. Ypač svarbu, kad vaikai rastų ir dar kartą perskaitytų, ką berniukas mato virš debesų. Aptarkime ir išsiaiškinkime vaizdingus autorės pasakymus, palyginimus. O Aurimo svajonę reikia ne tik perskaityti, bet ir nupiešti (galima skirti namų darbams).

paklysti
nepaklysti
sniegynai
užpustytos sniego lygumos
saulės nutvieksta erdvė
čiuožtum kaip vėjas
net ausyse švilptų

Pirmokai skaitys ir pratybų sąsiuvinyje (2-as ir 3-ias pratimas). Reikėtų visiems kartu pasimokyti skaityti 3-io pratimo antrą sakinį, kuriame yra išskaičiuojama, ką į kelionę pasiėmė bebriukų mama (3). Su šiuo sakiniu galima ir pažaisti: išskaičiuojamus daiktus vardyti grandinėle, choru ar kaip kitaip.

Rašymas. Kalbos sandaros supratimas. Toliau įtvirtinama žodžių, kurie atsako į klausimą *ką? ko?,* rašyba: mokomasi tuos žodžius rasti vadovėlio tekstuose, juos rašyti. Pratybų sąsiuvinyje užduotys sudėtingesnės – reikia paaiškinti nosinių raidžių rašymą, t. y. kelti klausimus

sakinio žodžiams (2-as pratimas), pakeisti žodį, kad jis atsakytų į klausimą *ką?* arba *ko?* (5-as pratimas), įrašyti tinkamus žodžius (6-as ir 8-as pratimas). O 7-as pratimas skirtas apibendrinti ir pasitikrinti, kokius lietuviškus transporto priemonių pavadinimus vaikai žino.

Pirmokai pasitikrina, ar moka skaičiuoti lietuviškai (4-as pratimas) – skaičiuojama žodžiu.

Namų darbai. Jiems skirtos mįslės ir kryžiažodis (p. 57). Vaikui reikia ne tik įminti mįsles ir išspręsti kryžiažodį, bet ir gerai išmokti skaityti mįslių tekstus. (Galima pasiūlyti išmokti skaityti ir V. V. Landsbergio pasakojimą „Arklio Dominyko kelionė į Mėnulį“.) Mįslių atsakymai: 1. ROGĖS, 2. HASKIS, 3. VALTIS, 4. LAIVAS, 5. VEŽIMAS, 6. LĖKTUVAS, 7. TRAUKINYS, 8. MOTOCIKLAS, 9. AUTOMOBILIS, 10. KUPRANUGARIS (4). Vaikai sugalvoja ir savo mįslę apie automobilį ir atsineša į klasę (2-as pratimas) – būtų puiku, jeigu atsirastų tiek naujų mįslių, kiek yra klasėje mokinių, ir dar mokytojo sukurta mįslė.

Užduotis kitai temai. Pagalvoti, kas kiekvienam labiausiai patinka vasarą, ir išmokti trumpai papasakoti draugams.

Literatūra

1. Landsbergis V. V. Arklio Dominyko kelionė į žvaigždes. V.: Dominicus Lituanus, 2007. P. 40, 43.
2. V. Žilinskaitė Robotas ir peteliškė. V.: Vyturys, 1985. P. 67–68.
3. J. Liniauskas. Maža tamsa, arba augimo nerimas. V.: Vaga, 2004. P. 56–57.
4. Lietuvių tautosaka. T. 5. V.: Mintis, 1968. P. 642, 644, 645, 639, 646.

Temos mokymo planas, pastabos:

33 tema

VASARA! VASARA!

Tikslas – kalbėtis apie vasarą, atostogas, pasakoti, ką svajoja veikti vasarą; plėsti žodyną žodžiais, susijusiais su vasara, išmokti vasaros mėnesių pavadinimus; skaityti tekstus apie vasaros metą; įsivertinti, kaip išmoko skaityti, pasakoti; įsivertinti, kaip išmoko rašyti žodžius su ilgaisiais ir trumpaisiais balsiais, su netariama *i*, kaip geba rašyti tekstą.

• kalbėsis apie vasarą, pasakos apie savo svajones, vertins, kaip pats ar pati pasakoja, kaip pasakoja klasės draugai;
• skaitys V. Palčinskaitės eilėraštį „Vasaros vardai“, apibūdins vasaros mėnesius, jei norės, išmoks eilėraštį atmintinai;
• skaitys J. Liniausko tekstą „Kas yra atostogos“, jį aptars;
• skaitys A. Karosaitės eilėraštį „Tikra vasara“, kuriame apibūdinama vasaros rytas, diena, vakaras, naktis;
• plės žodyną mėnesių pavadinimais, vasarą apibūdinančiais žodžiais;
• įsivertins, kaip išmoko skaityti, pasakoti;
• rašys žodžius su ilgaisiais ir trumpaisiais balsiais, nosinėmis raidėmis gale, **netariama** i, įsivertins, kaip išmoko rašyti;
• kurs rašinėlį „Mano vasara“.

Priemonės: Vad., P. 132–136, Pr. sąs. 2, P. 58–60.

Klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Pokalbį apie vasarą galima pradėti nuo vaikų svajonių. Visiems susėdus ratu, viduryje pastatykime įsivaizduojamą pintinėlę, į kurią vaikai „sudės“ savo svajones – pasakos, kaip kiekvienas svajoja praleisti vasarą. Tiktų kiekvienam vaikui paduoti po kokį nors simbolinį daiktą svajonei „įdėti“, pavyzdžiui, žalią voką, maišelį, kokią nors mažą dėžutę ar paprasčiausią popieriaus lapelį ir pan. Papasakojęs tą simbolinį daiktą įdeda į pintinėlę. Žinoma, mokytojas gali sugalvoti ir kitokį žaidimą. Vienas pirmokas pasakos daugiau, kitas galbūt pasakys tik vieną kitą žodį – kaip kuris gebės. Svarbu, kad kiekvienas vaikas pasakytų savo svajonę, o draugai atidžiai išklausytų.

Vadovėlyje yra daug medžiagos pokalbiams apie vasarą – tekstų, nuotraukų. Galbūt tikslinga pirmiausia išmokti skaityti tuos tekstus ir juos aptarti, o po to organizuoti išsamesnių pasakojimų valandėlę, kad galėtume įvertinti išsiugdytus vaikų gebėjimus, o jie – įsivertinti. Pagrindinis pasakojimams skirtas puslapis – nuotraukos su užfiksuotomis vasaros akimirkomis (p. 135). Galima dirbti pasiskirsčius į šešias grupes arba individualiai: grupė arba mokinys pasirenka kurią nors nuotrauką ir pasirengia pasakoti. Jeigu nežino kurių nors žodžių, klausia draugų, mokytojo. Vadovėlio paraštėje surašyti svarbiausi žodžiai, bet nebūtina jų visų įsiminti. Be to, daugelį jų vaikai jau žino. Pasistenkime

šilta
šiluma
karšta
karštis
žalia
žaliuoti
žaluma
lietus
perkūnija
žaibas
maudytis
degintis
atostogauti
keliauti

pliažas
paplūdimys
palapinė
laužas
įdomu

uogos
mėlynės
avietės
darželis
laistyti

paaiškinti dar iki šiol nevartotus žodžius. Pratybų sąsiuvinyje yra 2-a užduotis vaikams pasitikrinti, kokių ir kiek žodžių jie žino apie vasarą (kokias asociacijas sukelia žodis *vasara*). Pasakojama remiantis nuotraukos informacija ir savo patirtimi.

Mokytojas turėtų įvertinti, kaip mokinys išmoko sudaryti sakinį, derinti žodžius, koks jo žodynas, kaip taria žodžių garsus. Kiekvienas vaikas pagiriamas už pastangas, pasakoma, ko jis išmoko, o ką dar reikės mokytis kitais metais.

Skaitymas. Literatūrinis skaitymas, klausymas, kalbėjimas, žodyno turtinimas. Šiai temai skirti trys tekstai, kad visi vaikai galėtų paskaityti ir pasitikrinti, kokius skaitymo gebėjimus kiekvienas išsiugdė per mokslo metus. V. Palčinkaitės eilėraštis „Vasaros vardai“ (1) padeda vaikams susipažinti su vasaros mėnesių pavadinimais ir ryškiausiomis kiekvieno mėnesio ypatybėmis (vad. p. 132). Poetė pamini tai, kas jai, poetiška, gražu. Raskime eilėraštyje, koks yra *birželis,* kokia *liepa* ir koks *rugpjūtis*, ir atsakykime poetės žodžiais. Aptarkime mėnesių pavadinimus. Kaip sako kalbininkas Algirdas Sabaliauskas, birželio mėnuo siejamas su beržu – medžiu šviesiu kamienu. Liepos mėnesį lietuviai taip vadina todėl, kad šį mėnesį žydi liepos (2). O šių medžių Lietuvoje labai daug. Labai aiškus ir rugpjūčio pavadinimas: rugiai ir pjūtis – šį mėnesį Lietuvoje kertami (pjaunami) rugiai.

birželis
liepa
rugpjūtis
sklidinas
pakvipus
riešutas
riešutai

V. Palčinskaitės eilėraštis labai skambus, jį galima išmokti skanduoti, atmintinai – būtų geriau įsimenami mėnesių pavadinimai, kurie pakartojami ir apibendrinami pratybų sąsiuvinyje (1-as ir 2-as pratimas).

J. Liniausko tekstas „Kas yra atostogos“ (p. 133) yra ištrauka iš knygos apie bebriukus – „Maža tamsa, arba augimo nerimas“ (3). Mažasis bebriukas Bartas, kurį pažįstame iš pasakojimo apie vardus (vad. p. 19), samprotauja apie atostogas, ir jam visai nepatinka suaugusiųjų sugalvotos kelionės – juk taip gera namie. Vadovėlio užduotis siūlo paskaityti draugas draugui po pasakojimo punktą ir įvertinti, kaip kuris išmoko skaityti. Mokytojas taip pat apibūdina kiekvieno vaiko skaitymo gebėjimus: skaito skiemenuodamas, skaito žodžiais (po kiekvieno žodžio stabteli) ar sakiniais, o gal jau visai sklandžiai, intonuodamas skaito tekstą. Kad pats vaikas įsivertintų savo skaitymo gebėjimus, atlieka 4-ą pratybų sąsiuvinio pratimą, kurio užduotyje paaiškinti visi veiksmai, o po tekstu surašyti vertinimai.

baidarė
plaustas
urvas
dykuma
nesusipratimas
kartis
slinkti
kabaluoti

ankstus rytas
vidudienis
vidurdienis
popietė
vakaras
vėlyvas vakaras
naktis
miegūsta
mieguista

Almos Karosaitės eilėraštis „Tikra vasara“ (4) tikrai nukels vaikus į vasarą: poetė piešia vasaros **ryto**, **dienos**, **vakaro** ir **nakties** vaizdus (vad. p. 134). Aptarkime juos: paaiškinkime vaikams nežinomus žodžius ir pasiūlykime įsivaizduoti vasaros rytą, kai sode bumbsi krentantys obuoliai, kaitrų vidudienį, ramų vakarą, mieguistą naktį ant didelės pagalvės. Labai gražūs, poetiški vaizdai. Juos vaikai galėtų atsiminti per atostogas, kad rudenį papasakotų apie savo vasaros rytus, dienas ar vakarus – kas bus įdomu, gražu, ką pasirinks.

Rašymas. Kalbos sandaros supratimas. Jau minėjome – pirmokai išmoksta rašyti vasaros mėnesių pavadinimus, rašo ir kitus mėnesius (1-as ir 2-as pratimas). Rašymo pasiekimams įsivertinti skirti 5-as ir 6-as pratimas: reikia įrašyti praleistas raides, paskui pasitikrinti ir įsivertinti. Šiai užduočiai skirkime vaikams pakankamai laiko. Raskime gerų žodžių kiekvienam vaikui, pagirkime net už mažiausią pažangą.

Sunkesnė užduotis – parašyti pasakojimą „Mano vasara“ (7-as pratimas). Jį kiekvienas rašo individualiai, taip, kaip geba, kad būtų matyti teksto kūrimo ir užrašymo pasiekimai. Nereikėtų vaikams jaudintis dėl klaidų. Šiuos rašinėlius palikime saugoti, kad rudenį vaikai galėtų palyginti savo vasaros svajones su vasarą patirtais įspūdžiais.

Mokiniams siūloma įvertinti lietuvių kalbos vadovėlį „Aš – pirmokas“ (8-as pratimas): kas patiko, o gal kas ir nepatiko. O atsisveikindami sudeda šūkį VALIO! AŠ JAU ANTROKAS (ANTROKĖ)! (9-as pratimas).

Vasaros darbai. Vadovėlyje prašoma mokinių per atostogas nupiešti arba nufotografuoti ryškiausius įspūdžius ir rudenį atsinešti piešinius arba nuotraukas į mokyklą (p. 134). Bet svarbiausia – **paskatinkime vaikus per atostogas nepamiršti lietuviškų knygų**. Kuo daugiau jų perskaitys, tuo geriau mokės lietuvių kalbą. Būtų puiku, jei turėtų galimybių kuo daugiau kalbėti lietuviškai.

Literatūra

1. Palčinskaitė V. Sapnų taškuota sraigė. V.: Vaga, 1997. P. 68.
2. Sabaliauskas A. Iš kur jie? Pasakojimas apie žodžių kilmę. V.: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 1994. P. 43, 192.
3. Liniauskas J. Maža tamsa, arba augimo nerimas. V.: Vaga, 2004. P. 62.
4. Karosaitė A. Asilėlis.V.: Vyturys, 1999. P. 48–49.

Temos mokymo planas, pastabos:

MIELI MOKYTOJAI!

Žaviuosi Jūsų pasišventimu saugant ir puoselėjant mūsų gražią lietuvių kalbą toli toli nuo jos lopšio – Lietuvos. Kad nors truputį palengvėtų Jūsų darbas, buvo sukurtas vadovėlio „AŠ – PIRMOKAS“ komplektas. Naudokite jį kūrybiškai, atsirinkite, kas labiausiai tinka Jūsų klasės vaikams. Nepamirškite grožinės vaikų literatūros knygų!

Šios mokytojo knygos metodiniai patarimai yra tik patarimai, o ne privalomi receptai. Papildykite juos, patys kurkite.

Pageidavimus, siūlymus, pastebėtus netikslumus siųskite autorei adresu marcelioniene@gmail.com

Autorė

Vadovėlio „AŠ – PIRMOKAS“ komplektą sudaro:

- vadovėlis
- du pratybų sąsiuviniai
- mokytojo knyga (elektroninė versija)